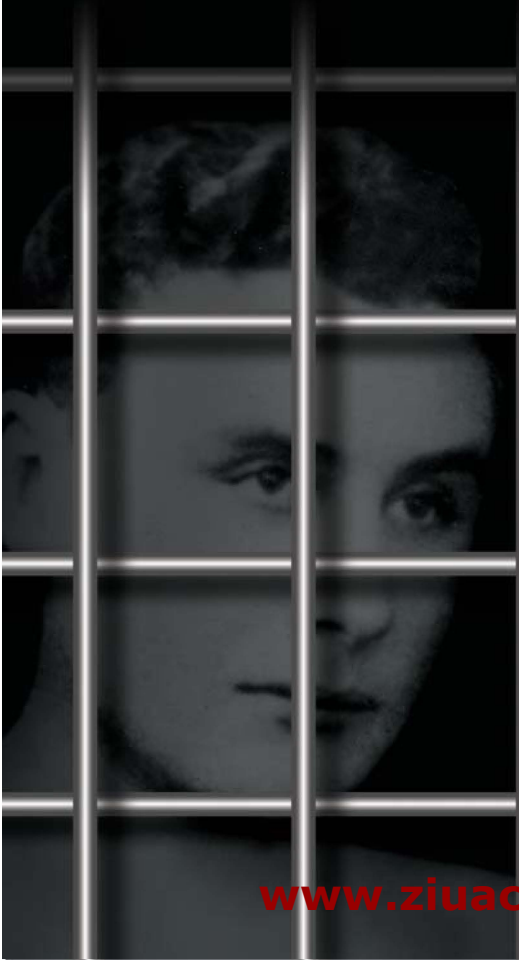

Viata mea

amintiri
din închisoare și din libertate

George Sarry

www.ziuconstanta.ro

GEORGE SARRY

Viața mea

— amintiri din închisoare și din libertate —

Cu o prefațăi note

DOINA JELA

ISBN 978-2-9811903-0-7

Dépôt légal - Bibliothèque et Archives nationales du Québec, 2010
Dépôt légal - Bibliothèque et Archives Canada, 2010

© George Sarry

www.ziuaconstanta.ro

*Mulumesc doamnei Doina Jela,
doamnei Valentina Stancu
și fiicelor mele, Kathy și Doris
pentru ajutorul dat la realizarea acestei cărți.*

Cuprins

<i>Prefață</i>	7
<i>Cuvânt înainte</i>	15
Familia Sarry și începutul războiului	17
Vin rușii	27
Moartea tatei	34
A venit Stanley	40
Arestarea, interogatoriul și procesul	51
Plecăm spre Aiud	62
Spre mina de plumb Baia-Sprie	68
Porumbelul cu inel	87
Paștele la mina Cavnic și evadarea	91
Din nou la Aiud, în drum spre Pitești	108
Greva foamei	122
Iarăși la beci	133
Eroinele și vizita maiorului	140
Eliberarea	149
Surpriză	164
Întâlnirea cu mama	179
Debarcarea la Montreal	188
Am devenit tată	198
Vizita în România	210
Înapoi în Canada	240
Alte momente speciale din viața mea	249
Colegii mei din închisoare	254
Anexe	256

MINISTERUL JUSTITIEI

Direcția Instanțelor Militare

Nr. 9/1659 din 24.08.1992

19 8871 AFDPR

C ă t r e,

ASOCIATIA FOSTILOR DETINUTI POLITICI DIN
ROMANIA

Buc. str. Mintuleasa nr. 10 - sector 3

La adresa dv.nr.5871/13.07.1992, înregistrată cu nr.S-1659/
3055/92, vă comunicăm următoarele :

SARRY VALENTIN ISTRATE, fiul lui Dumitru și Luiza, născut la
8.01.1928 în Constanța, a fost arestat la data de 18.11.1949 pentru cu-
legere de informații în favoarea unui stat străin, iar prin Sentința
nr. 114/8.04.1950 a Tribunalului Militar Constanța a fost condamnat la
15 ani muncă silnică și 7 ani degradare civică pentru crimă de trădare
de patrie, conform art. 191 pct.1 C.P.; art. 157 C.P. și art. 304 al.1
C.J.M.

A fost pus în libertate la 4.03.1960 conform Ordinului nr.23/
31080/60 emis de D.G.P.C.M. - Serviciul evidență și al Decretului nr.
83/60 al P.M.A.N.

DIRECTOR,

Prefață

George (Valentin, Istrate) Sarry (n. 8 ianuarie 1928), trăiește azi în Canada, dar face parte dintr-o familie greco-engleză vestită în Constanța anilor '20–'30 ai secolului trecut, unde Constantin N. Sarry, fratele mai mare al tatălui, era proprietar al celui mai longeviv ziar din oraș, *Dobrogea jună*, președinte al Camerei de Comerț și Industrie și important cetățean al comunității, cu rude la fel de active și implicate în viața acesteia, ca, de pildă, Demostene Tranulis, care construisese faimosul Teatru Tranulis, ulterior Fantasio, pe la 1927.

Autorul însuși are o familie numeroasă — opt frați, provenind dintr-un frate al lui Constantin, cu studii politehnice în Occident, revenit în România exact în acel an, cu o soție englezoaică.

Sunt ceea ce se cheamă exponenți ai clasei de mijloc interbelice, întreprinzători, buni cetățeni, filantropi și cu viziune asupra dezvoltării orașului lor cosmopolit și deschis, în care vor locui toți în bună armonie între ei și cu localnicii. Asta până când comuniștii îi vor băga practic pe aproape toți adulții, inclusiv femeile, în închisori. (La un moment dat, ieșit el însuși din închisoare, autorul constată că din acest neam mare și solid, șase se aflau sau trecuseră prin închisorile politice ale regimului. Iar un văr după tată, dr. Ahile Sarry, scrie el însuși o evocare — cunoscută în mediile foștilor deținuți politici — *Pahod na Sibir*. Semnificativ, fiindcă tragic, cartea apare în București, la o zi după moartea autorului ei, în 1994.

În fine, un alt unchi, mort tânăr în Primul Război Mondial, Ahile Sarry, a rămas în conștiința constănțenilor, printr-o stradă care îi poartă numele.

Memoriile lui George Sarry dau o imagine proaspătă a Constanței dinainte și după război, oraș viu și activ, o rememorare a privațiunilor și pericolelor războiului, o relatare sobră a vieții din închisorile comuniste, care o completează pe cea a lui Ioanid, și o scurtă dar nemiloasă privire dinafară asupra României încă totalitară, revăzută după douăzeci și șase de ani, și respectiv douăzeci și nouă de ani (1986 și 1989) când Kentul rezolva toate problemele, și apoi încă două scurte vizite în 1992 și 1994. Acum România nu mai era totalitară, iar Kentul nu mai rezolva prea multe probleme dintre cele rămase nerezolvate de o revoluție petrecută între timp.

Stilul este simplu și percutant, iar materia plină de substanță, uneori inedită pentru istoric.

Iată un fragment:

În 1947 și 1948 nu era zi când mergea lumea la piață să nu vadă un om mort cu o gaură în cap și într-un lac de sânge. Lângă această victimă era un polițist care o păzea de parcă era un om viu. Peste trupul mortului se afla o pancartă de 1 pe ½ metri pe care era scris cu litere mari „borfaș mort în luptă cu poliția“. A doua zi în altă piață era alt mort tot cu o gaură în cap și cu aceeași pancartă pe corpul lui. La fel se vedeau asemenea scene aproape zilnic prin diferite piețe, iar cei care aduceau persoana în timpul nopții și o împușcau știau că lumea care vedea aceste scene nu credeau ce scria pe pancartă. De altfel acesta era și scopul lor, ca lumea să știe ce pățesc cei care se opun regimului comunist. După îmbrăcăminteia celor împușcați în cap oricine și-ar putea da seama că nu erau borfași și făceau legătura cu oamenii care dispăreau zilnic, răpiți de pe străzi, luați cu forța din case și chiar de la locurile de lucru. Aceste familii al căror tată, soț sau frate dispăreau fără urmă erau primii la fața locului când aflau că un alt mort a apărut în piața cutare. Se duceau

repede să vadă dacă cel împușcat era al lor. Din atâtea numeroase cazuri niciodată nu s-a întâmplat ca cineva să recunoască pe vreuna dintre aceste victime. Am fost de multe ori să văd și eu acești oameni morți. Este adevărat că era greu să recunoști persoana împușcată pentru că toți erau împușcați în cap și în general erau desfigurați. Numai după îmbrăcăminte ar fi putut să fie recunoscut de familie. Polițistul era prezent întotdeauna și nu lăsa pe nimeni să-l atingă pe cel împușcat. Era foarte clar că au fost aduși în aceste piețe și împușcați în cap. Uneori erau lăsați chiar două zile să fie văzuți de cât mai multă lume. Mai târziu, în închisoare, am aflat de la unii deținuți cu care am stat în aceeași celulă că aceste crime tip execuție au avut loc în toată țara și cu aceeași lozincă „borfaș mort în luptă cu poliția“ scrisă pe pancartă. Cu toții am conchis că cei omorâți împușcați în cap, care erau expuși prin piețele orașelor, erau aduși de la alte orașe și nu omorâți în orașul lor ca să nu fie identificați. Toate persoanele dispărute, despre a căror soartă nu s-a aflat niciodată, ori au fost duse în Uniunea Sovietică și au murit chinuite, în anchete, ori au fost aceste victime necunoscute, omorâte prin piețele orașelor din țară. Nici după moartea lui Ceaușescu nu s-a putut afla identitatea lor, a celor văzuți de noi prin piețe, și respectiv locul unde și-au găsit sfârșitul, cei dispăruți de la casele lor.

Dar George Sarry este și unul dintre personajele de neuitat din *Închisoarea noastră cea de toate zilele*¹ a lui Ion Ioanid. El ocupă acolo, adunate, vreo douăzeci de pagini, pătrunse de admirație, căldură și respect, în condițiile în care *saga* lui Ioanid mișună, cum se știe, de zeci și chiar sute de personaje.

Îl ținem minte pe Sarry petrecându-și mai mult timp la carceră, cu lanțuri la picioare decât în celulă, fiindcă lua apărarea bătrânilor împotriva persecutorilor lor, mai sănătoși și mai solizi,

---

¹ Fragmentele din *Închisoarea...* sunt extrase din ediția a II, Humanitas, vol. I, 1999, vol. II, 2000, vol. III, 2002.

fiindcă bătea turnătorii, fiindcă răspândea prin Morse informații prin toată comunitatea deținuților, imediat ce ajungea într-o nouă închisoare. Cititorul nu uită, bunăoară, fabuloasa scenă a hrănirii cu forța a lui „George Englezu“, aflat cu un grup de colegi, în greva foamei, pe care o reproduce în aceste pagini, modestia împiedicându-l să relateze el însuși un episod care-l pune atât de strălucit în valoare.

Îl ținem minte ajutându-și colegii în deja legendara evadare de la Cavnice, netrădându-i, în ciuda torturilor îndurate, după ce refuzase să mai plece cu ei, punându-și problema: *ce va fi odată ajunși afară?*

Și multe scene, unele chiar savuroase, dând o idee despre ingeniozitatea deținuților politici în tehnicile supraviețuirii, dar mai ales despre ingeniozitatea anume a personajului nostru, ca aceasta:

După ce fiecare și-a povestit fragmente din pățaniile personale pe timpul cât fusese despărțit de ceilalți și astfel am putut reconstitui și avea fiecare o vedere de ansamblu a întregii perioade, de la evadare până în momentul de față, s-a trecut și la unele aspecte mai hazlii. Astfel, îmi amintesc de povestea lui George Sarry care i-a lămurit pe cei care îi fuseseră vecini de celulă în arestul Securității din Baia Mare, de ce, deseori, se iscau certuri între gardieni.

Or, George Sarry avusese o idee ingenioasă. Profitând de faptul că salteaua lui era nouă și proaspăt umplută, scosese din ea un pai și, culcat pe burtă lângă ușă, aștepta trecerea primului gardian care puneă jos castroanele și apoi a celui de-al doilea care le umplea cu ciorbă. Când acesta trecea la celula următoare, George strecura paiul prin grătarul de aerisire care se găsea în partea de jos a ușii metalice, până în castron și sugea toată ciorba din el. Când cel de-al treilea gardian, care deschidea pe rând celulele, pentru ca deținuții să-și ridice mâncarea, ajungea la ușa lui George, constata că în castronul lui nu fusese pusă ciorbă. Numai pe fundul castronului, unde nu ajungea George cu paiul, era puțin

lichid și câteva felii de cartofi sau gulii, care constituiau invariabil meniul zilei. Gardianul trei își chema atunci tovarășul care îl precedase și îi făcea observație. Gardianul doi, pe bună dreptate, susținea morțiș că pusese în castron porția reglementară, și... de aici, discuțiile în contradictoriu care se stârneau la ora mesei în dreptul ușii lui George Sarry, pe care le auziseră și nu și le putuseră explica vecinii lui de celulă. De câte ori castronul era depus suficient de aproape de ușă, pentru ca George să poată ajunge cu paiul până la el, scena se repeta, fără ca gardienii să aibă cea mai mică bănuială asupra felului în care dispărea ciorba din el. (op. cit., vol. I, pp. 455–456)

Sau altele, pătrunse de admirație pentru priceperea meseriașului deprins din mers cu munca, fie ea și forțată, și făcând-o bine, anume în favoarea camarazilor săi:

George Sarry, care era tânăr și extrem de voinic, își făcuse reputația de bun perforator și, la Baia Sprie, după obiceiul mineresc, una din lucrările lui figura pe planul minei sub numele de „Suitoarea lui Sarry“. Era vorba de o suitoare care trebuia să lege două galerii (una jos și alta sus) la distanță foarte mare una de alta. Nu mai țin minte distanța care le separa, dar era vorba în orice caz de peste douăzeci de metri. Roca fiind extrem de dură progresul era lent, suitoarea neavansând după fiecare împușcătură decât cu câte douăzeci–treizeci de centimetri. Lucrarea a durat câteva luni, timp în care Sarry, pentru a-și asigura norma, „muta“ ștufile la fiecare măsurătoare. Totul a decurs normal și, într-o bună zi George Sarry a străpuns cu suitoarea lui în galeria superioară. Pe tot timpul lucrării își îndeplinesc norma și chiar avusesse depășiri! Toată lumea era mulțumită. Și conducerea tehnică civilă a minei și administrația lagărului și G. Sarry. Și așa ar fi și rămas, dacă la niște verificări contabile și financiare, câteva luni mai târziu, nu s-ar fi adunat cap la cap toate măsurătorile lunare făcute la suitoarea lui Sarry. În

urma acestui calcul, reieșea că suitoarea avea peste cincizeci și cinci de metri înălțime, ceea ce nu numai că depășea distanța de, să zicem, douăzeci de metri până la galeria de deasupra, dar ar fi însemnat să fi ajuns până la suprafață. Au urmat represaliile obișnuite: carcera. Când Sarry povestea mai târziu despre suitoarea lui, nu-și mai amintea de ceea ce suferise, ci numai de partea hazlie a pățaniei. Chiar adăuga: „Mă mir că după calculul făcut nu m-au condamnat pentru evadare, din moment ce la cincizeci și cinci de metri se afla suprafața, și deci libertatea“ (Idem, pp. 124–125).

Cititorul are acum prilejul să verifice cât este de just portretul creat de Ioanid și să constate că el este foarte just.

Vocea narativă, în primul rând, care se refuză autoelogiului, care preferă să-i admire pe ceilalți, dar nu poate evita să relateze fapte și întâmplări, din moment ce pentru asta s-a apucat să-și scrie mărturia. Or, din aceste fapte și întâmplări, nu putem să nu vedem în neastâmpărul și dârzernia băiatului de douăzeci de ani, un fel de frenezie a faptei bune, un simț al dreptății, al întrajutorării aproapelui, un altruism ca de poveste, pe lângă o încântătoare ingeniozitate și spontaneitate în a dejuca atâtea capcane ale răului.

Este greu să alegi din această prea scurtă relatare un singur episod semnificativ.

Când se află la beci, în închisoarea de la Pitești, expert de acum în toate zgomotele, de atâta stat în întuneric, constată că ușa care de obicei se încuia în urma gardianului, prin trântire, nu se încuiase. Or, celula de izolare, bine încuiată de obicei, se află în magazia de alimente, unde o imensă grămadă de morcovi îi chinuise până atunci imaginația neputincioasă. De data aceasta, George Sarry și-a petrecut noaptea trimițând cu „ancora“ morcovi tuturor colegilor lui de pe etajele închisorii.

Altădată, schimbă regulile instituite de turnători, de a lua primii sferturile de pâine distribuite de gardieni. Iar alteori, anulează regula tot de aceștia introdusă, de a se lăsa plățiți cu porțiile lor de mâncare, de bătrânii care nu-și puteau îndeplini

corvezile. Riscând carcera, îl bate exemplar, cum am spus, pe unul dintre acești turnători.

Iată un episod din care frenezia și satisfacția faptei bune se disting mai frumos ca oriunde:

Am refuzat să fiu maistru. Prietenii mei și chiar mulți alți deținuți încercau să mă convingă să accept, că dacă eu refuz, vor numi vreun turnător și toți vom suferi. M-am gândit că aveau dreptate și am acceptat. Acum eram maistrul Sarry. N-au avut destui turnători, așa că mai toți cei aleși au fost oameni de treabă. Șeful meu de sector era ing. Niculiță Goga, o persoană foarte calmă și un om bun. Când perforam în suitoare, îmi era foarte greu. Acum, după ce am fost numit maistru, lucram de trei ori mai mult. Normal, maiștrii umblă cu lampa în mână de la un loc de lucru la altul. Nu eu. Eram tânăr și mărefăcusem fținește și mă simțeam bine când ajutam pe cei din sectorul meu la rulat sau spărgând cu baro-sul bolovanii cei mari. Reușeam ca niciun om din sectorul meu să nu fie pedepsit și asta mă făcea să am o mare satis-facție și mă simțeam neobosit.

Iată-l ieșit din închisoare, după unsprezece ani, slab, îmbătrânit și de nerecunoscut, luând trenul spre orașul copilăriei și al familiei, atâta câtă mai rămăsese în țară:

Tot drumul până la gară, în tramvai sau când mergeam pe jos, lumea se uita la mine. Eram vizibil că vin din altă lume. Aveam paltonul cu multe găuri, căci la plecarea din Pitești mi-au scos toate peticele să nu am ascunse cine știe ce mesaje. Cu fața albă și umflată, eram complet diferit de oamenii de pe stradă care erau îmbrăcați în haine frumoase și arătau sănătoși.

Cu toate privirile ațintite asupra mea, nu-mi era rușine și nu mă uitam în jos, din contră, țineam fruntea sus. Nu știu ce credea lumea, eu știam că nu am omorât pe nimeni, nu am

furat și nu am dat informații la Securitate despre vecini, prieteni sau colegi de lucru.

Lipsa intenției de a face literatură, enunțată din prima propoziție a *Cuvântului înainte* semnat de autor are un rezultat uimitor: nicio întâmplare, nicio replică, niciun gând și nicio opinie nu sunt inutile sau fără miez în paginile încredințate de el hârtiei. Cu cartea aceasta, scrisă cu o simplitate, o lipsă de emfază, cu o modestie fără egal, cu un refuz de a se pune în valoare, și el uimitor, *deși știm că este semnul distinctiv al valorii*, ne aflăm în fața unuia dintre cele mai luminoase și atașante autoportrete din istoria literaturii de detenție care s-au scris la noi.

Tocmai pentru că nu l-a mânat vanitatea de a rămâne în istorie, se cuvine să-i mulțumim pentru efortul depus.

Doina Jela

Cuvânt înainte

Am scris acest memorial fără nicio intenție de a face literatură. Dorința mea cea mai vie este să las iubiților mei descendenți o mărturie despre o perioada grea din tinerețea mea, despre care, din prudență și din delicatețe, pentru a nu-i răni pe cei dragi, am vorbit prea puțin.

Născut în România într-o familie mixtă, tatăl de origine greacă iar mama englezoaică, am fost educat și îndrumat încă de mic copil să înțeleg ce înseamnă dragostea de patrie și iubirea de familie.

Această mărturie este istoria unui coșmar despre suferința românească. Acolo, în temnițele și lagărele de muncă forțată și de exterminare unde am fost ținut timp de aproape unsprezece ani, am avut prilejul să cunosc fețele văzute și pe cele necunoscute ale omului.

Acolo, răul diabolic ne pândea, se propaga în tot locul. Mizeria, pedepsele corporale fizice și cele morale, frigul, foamea, izolarea, tortura, lipsa oricărei activități și multe asemenea cazne ajunse la paroxism au întregit pe deplin tabloul apoca-liptic al regimului ce ni se aplica cu râvnă și zel de către cei care dispuneau de viețile noastre după bunul lor plac.

Dar alături de niște oameni minunați, de caracter și certă va-loare, viața, chiar în condițiile de acolo, parcă se derula altfel, căpăta un alt sens, avea o altă semnificație.

Și în acele situații de maximă încercare la care am fost supuși, noi am rămas statornici în convingerile și aspirațiile noastre spre mai bine, spre adevăr, dreptate, credință care ne-au însuflețit și pe

care am dorit să le vedem concretizate într-o regenerare morală generală.

Contrastul între ce am vrut noi și intenția celor ce au devenit torționarii noștri și torționarii poporului român, la scară largă, era totală.

În anul 1960, după aproape unsprezece ani de reclusiune, pe când mă aflam în penitenciarul Pitești în lanțuri, am fost scos, pe neașteptate, de la izolare. Mă aflam acolo, pedepsit pentru așa-zisa încălcare de regulament, cu încă un deținut politic, Leonard Kirschen, ziarist la *Associated Press*.

Două luni mai târziu am aterizat la Londra unde o aveam pe mama, două surori și doi frați. Ceilalți trei frați erau, unul în Canada, altul în Arabia Saudită, iar al treilea, care lucra pentru Foreign Office, în Bangkok, capitala Thailandei, unde ocupa un post de secretar comercial la Ambasada Britanică.

După o ședere de aproape doi ani în Anglia, am plecat în Canada unde mă aștepta unul dintre frați, și m-am stabilit în LaSalle, provincia Québec.

Doi ani mai târziu m-am căsătorit, iar cinci ani după ce m-am stabilit aici, am devenit cetățean canadian.

M-am bucurat de multe ori, pe parcursul anilor, de sincere clipe de bunăvoință, încurajat și cinstit fiind de o parte din acei oameni de seamă, minunații mei colegi de suferință din România, cu care am comunicat peste ani prin scrisori și vizite personale în care evocam evenimentele tragice trăite alături.

Tuturor prietenilor și cunoștințelor de pretutindeni un sincer și cald *mulțumesc!*

Iar celor morți, dăruiește-le, Doamne, Împărăția și împărțirea veșnicilor tale bunătăți! Fie-le memoria eternizată!

George Sarry

Familia Sarry și începutul războiului

Dumitru N. Sarry, cel care avea să fie tatăl meu, urma, pe la 1914, cursurile unui institut de construcții navale din Anvers. De aici este trimis în Anglia, la Bristol, pentru efectuarea unei expertize tehnice. Îl prinde la Bristol Primul Război Mondial și este îmbarcat pe un vas comercial care alimenta vasele de război engleze. La sfârșitul războiului, primește două medalii din partea regelui Angliei, George al V-lea, pentru serviciul adus în timpul conflictului mondial. Tot în Bristol, cunoaște pe Louise Coomes, o tânără englezoaică văduvă de război, cu doi băieți, Ted și Stanley, care mai târziu are să fie mama mea. Dumitru Sarry se căsătorește cu aleasa inimii lui, din căsnicie rezultând cinci copii (Nicu, Hariclea, Chrisanti, Alec și Costică).

Deși născut în România, la Constanța, dar din părinți veniți din Grecia, Dumitru Sarry avea spirit de negustor. Astfel că după război a deschis cu banii strânși un restaurant stil englezesc care se numea „Pub“. Găsisese o locație bună unde lipsea un asemenea restaurant, a avut un mare succes și totul mergea foarte bine. Ca orice negustor, apoi, a început să investească din câștig, a deschis o mică fabrică de înghețată într-o clădire pe care o cumpărase alături de restaurant, probabil știind că înghețata va avea căutare. Numai după șase luni de la deschiderea fabricii de înghețată a comandat zece vehicule speciale, ca niște biciclete, dar cu trei roți, pe fiecare dintre ele fiind montată o cutie mare prevăzută să transporte un fel de cazan cu înghețată până la un parc mare de la marginea orașului, cunoscut ca „the Dawns“. Era, pe vremea aceea, singurul loc unde populația orașului putea ieși la aer liber și acest parc era plin tot timpul zilei; triciclele erau conduse de

fete angajate, care odată ajunse în parc, știau să răspundă și de vânzarea înghețatei.

În septembrie 1927, tata vinde afacerile și proprietățile și se întoarce în țară, la Constanța, orașul natal. La sosirea în gara Constanța este întâmpinat de trei frați și două surori cu familiile lor. Totuși, Louise izbucnește în lacrimi. Când soțul ei, Dumitru, o întreabă de ce plânge, Louise îi răspunde: cum să nu plâng, când surorile tale îi scuipe pe copiii noștri? Louise nu cunoștea obiceiul locului, anume acela de a-ți exprima admirația pentru ceva frumos, scuiipându-l ca să nu-l deochi. După ce Dumitru i-a explicat obiceiul românesc, a încetat să mai plângă. Multă vreme după sosirea lor, Louise a continuat să scuipe la rândul ei când vedea copii sau chiar adulți, fie că erau, fie că nu erau de admirat. O făcea doar așa, din politețe. Până când Dumitru i-a explicat din nou că nu trebuie să scuipe pe oricine.

Situația noastră a fost una excepțională. Trei luni după sosirea în țară, Dumitru Sarry este angajat ca inginer la Uzina Electrică din Constanța. La 8 ianuarie 1928 vede lumina zilei George Valentin Istrate Sarry (subsemnatul). În luna aprilie sunt botezat în sala cinematografului Tranulis¹, al cărui proprietar era o rudă a familiei Sarry. La botez au fost invitate toate personalitățile orașului Constanța deoarece fratele cel mare al tatălui meu, Constantin N. Sarry, era directorul și proprietarul ziarului local *Dobrogea jună* și era cunoscut în tot orașul. În acest ziar a fost publicată, cu opt luni înainte, știrea privind sosirea familiei Sarry din Anglia. A fost un eveniment important despre care a vorbit tot orașul.

---

¹ Rezultat al unor îndelungate demersuri ale Ligii Culturale animate de Nicolae Iorga, pentru care municipalitatea donase terenul, teatrul-cinematograf Tranulis este opera lui Demostene Tranulis, grec el însuși, proprietar al unu teatru și al unui ziar, aflat la a doua generație în Constanța. La inaugurarea lui, în septembrie 1927, participă C.N. Sarry, unchiul autorului, președinte al Camerei de Comerț și Industrie, printre alte notabilități locale.

Eu în brațele mamei, sora Ema nu se născuse.

Botezul meu a fost public și am avut trei nași: George, Valentin și Istrate. La 21 august 1931 s-a născut sora noastră, Ema Caliopei. Acum suntem nouă copii, inclusiv Ted și Stanley, șase băieți și trei surori. În 1934, Ted se întoarce în Anglia, la Bristol, iar în 1936, Nicu îl urmează și el în Anglia. Stanley este angajat ca secretar la Consulatul Englez din Constanța. Sora noastră, Chrisanti, era bolnavă de la naștere și așa a rămas toată viața ei.

*Eu, Costică
și Alec.*

În 1939 termin cele patru clase primare și tatăl meu mă înscrie la Liceul Comercial. Tot în același an izbucnește cel de-al Doilea Război Mondial. Fratele meu, Stanley, părăsește România, împreună cu tot personalul diplomatic de la Consulatul Englez. La fel soția lui Stanley și fiul lor.

În ce mă privește, îmi continui școala. Și chiar dacă în clasele primare fusesem elev bun, acum, la liceu, nu-mi dădeam silința deloc. Primul an l-am trecut cu mare efort din partea mea, dar următorii trei ani, am absolvit numai

grație faptului că numele meu era Sarry. Cum am spus mai sus, unchiul meu era o personalitate și cunoscut de toată lumea intelectuală din Constanța. Așa treceam clasa. Întotdeauna aveam media cea mai mică și eram ultimul din cei care treceau clasa. Când tatăl meu a văzut că nu-mi place cartea, nu m-a lăsat să continui. Hotărârea tatălui meu să nu mai continui liceul, nu numai că nu m-a decepționat, dar chiar m-a bucurat.

România s-a aliat cu Germania și eram în război contra rușilor. Aveam trupe germane în Constanța, rușii bombardau Constanța zi și noapte. Bateriile antiaeriene germane care erau plasate deasupra silozurilor din port și în jurul Constanței nu încetau să riposteze. De fiecare dată când suna încetarea alarmei, cu un grup de băieți de vârsta mea ieșeam pe stradă și culegeam schije căzute de la proiectilele antiaeriene germane care explodau în aer în timpul bombardamentului. Aceste schije le vindeam la fier vechi unde aveau mare căutare și le vindeam foarte ușor.

În curtea noastră săpasem tranșee sub formă de „N”. Aici în timpul bombardamentului ne refugiam cu întreaga familie și stăteam până auzeam încetarea alarmei. În aceste tranșee depozitasem o căruță de pepeni cumpărată de tata de la țărani. În șanțul săpat ca adăpost era destul de răcoare chiar ziua când era foarte cald, era motivul pentru care pusese pepenii aici.

Începuseră lipsurile și apăruseră cozile la magazinele de alimente și brutării. Diminețile ne sculam la două-trei, luam un scăunel fiecare și ne așezam la rând la brutărie sau la vreun magazin care mai avea alimente. Fiind mulți în familie, erau multe guri de hrănit, dar și mulți care ședeam la rând, așa că puteam

Eu la 4 ani.

cumpăra aproape cât ne trebuia. Cât privește carnea însă, dacă exista, o lua armata germană. Cu timpul și pâinea începuse să se schimbe. Au început să amestece făină cu mălai, pâinea cântărea la fel, însă era mai mică și mai grea. Nu au trecut nici două luni și au început să amestece cartofi cu făină. Și asta nu ar fi fost chiar grav, dar au început să raționalizeze pâinea: două sute cincizeci de grame de persoană de pâine pe baza cartelelor care se introduseseră în toată țara.

Fiecare cetățean, de la mic la mare, avea cartelă. Cum am spus, carne nu era, ulei sau grăsime de gătit foarte rar. Fratele nostru, Alecu, avea porumbei de rasă și pentru că nici pentru ei nu aveam destule grăunțe, tata a început să taie patru pe zi și astfel aveam carne pentru ziua respectivă. Mie nu mi-a trebuit să-mi spună cineva ce să fac; cum se lumina de ziuă, pe unele străzi pustii ale orașului erau porumbei sălbatici și cum eram bun cu praștia, profitam de această scurtă perioadă de timp (de cum se lumina până începea să circule lumea, circa șaiszeci de minute) și reușeam să vin acasă cu doi-trei porumbei vânați cu praștia.

A mers vânatul cam trei săptămâni, însă cum orice început are și un sfârșit, de la o vreme vânătoarea mea nu mai producea decât un porumbel sau niciunul. Or fi fost ei porumbeii sălbatici, dar nu erau și proști. Nu mai puteam să mă apropiu de ei, mă recunoșteau și zburau. Am observat când cineva trecea pe lângă ei, chiar la mai puțin de douăzeci de metri, nici nu se sinchiseau, iar eu nu puteam să mă apropiu de ei nici la cincizeci de metri. Așa că am renunțat să mai vânez porumbei sălbatici.

Rușii continuau să bombardeze orașul. Majoritatea populației era refugiată pe la sate. După fiecare bombardament, noi, cei tineri care locuim pe aceeași stradă și care nu eram refugiați cu familiile la sate, mergeam să vedem pagubele rămase în urma bombardamentului. De multe ori eram surprinși pe străzi când suna alarma. Fugeam pe unde găseam un adăpost. Ne era frică mai mult de schijele proiectilelor antiaeriene care cădeau ca ploaia, decât de bombele pe care le lansau avioanele rusești. Străzile orașului erau aproape goale chiar când nu era bombardament. Odată, un vecin de-al mătușii noastre care se refugiase la

țară, s-a întors să ia niște haine. Ne-a trimis vorbă dacă vrem să mergem la el acasă unde avea un porc pe care l-a lăsat și nu știa ce să facă cu el și dacă noi îl vrem, putem să mergem să-l luăm. Tata nu era acasă. Eu cu doi frați ai mei, Alec și Constantin și cu un căruț pe care îl confecționase tata ca mijloc de transport universal, am plecat spre casa vecinului mătușii noastre. Nu am găsit pe nimeni. De altfel nici nu ne așteptasem să găsim pe cineva. Ne-am îndreptat spre cotețul porcului care nu mâncase de opt zile, era flămând. Când Alec a sărit în țarcul porcului, unde urma să sar și eu cu Constantin, porcul s-a năpustit pe Alec să-l mănânce, trântindu-l la pământ. Cu greu s-a ridicat și a reușit să sară afară din țarc. Ne-am dus la mătușa noastră care locuia alături și care era refugiată la țară, am reușit să deschidem o fereastră din spatele casei, iar eu m-am strecurat înăuntru. Am intrat în bucătărie și am luat două cuțite, cele mai mari pe care le-am găsit. Ne-am întors înapoi la porc și a trebuit să facem un plan. Am smuls din curtea stăpânului o grămadă de iarbă care crescuse mare. Am aruncat-o în țarcul porcului care a început să mănânce. I-am câștigat astfel încrederea și am sărit toți trei lângă el în țarc. Porcul care nu mâncase de opt zile, era ocupat să mănânce iarba și nu se mai dădea la noi. Costică și Alec au sărit pe animalul vizibil slăbit și l-au pus la pământ. Am sărit și eu pe el. Porcul guița dar nimeni nu-l auzea. Alec a luat cuțitul și a început să-i taie gâtul. Porcul guița și mai tare. Văzând că porcul nu se decide să moară, Constantin îmi cere celălalt cuțit și așa, toți trei călare pe porc, Alec încerca să-i taie gâtul, iar Constantin încerca să-i găsească inima. După vreo zece minute am simțit toți că porcul nu se mai opunea.

Am stat vreun sfert de oră să ne odihnim, dar nu a trecut mult și am auzit alarma și zgomotul tunurilor antiaeriene. Ne obișnuisem cu toate astea. Imediat ce a sunat încetarea alarmei, toți trei am ridicat porcul care cântărea aproximativ nouăzeci de kilograme. Dacă era hrănit ar fi cântărit cu douăzeci de kilograme mai mult și ar fi fost mai greu pentru noi să-l punem jos și să-l tăiem. Cu greu l-am pus în căruț și, cu o pătură veche luată de la mătușa noastră, l-am acoperit și ne-am grăbit să mergem spre casă

pentru a nu fi surprinși de un alt bombardament. Aveam de mers vreo doi kilometri până acasă. Pe străzi rar vedeai pe cineva.

Nu plecasem bine din ograda de unde luasem porcul și ne întâlnim cu o femeie. Deși foarte grăbită, după cum ne vede, se uită la căruț și ne întrebă: „Este mort?“ I-am răspuns: „E mort.“ „Dumnezeu să-l ierte, aveți grijă de voi, copii“ și a plecat și mai grăbită. Noi ne uitam unul la altul și nu ne-a fost greu să ne dăm seama de ce femeia a crezut că noi transportam un cadavru. Nu numai căruțul, ci și noi eram mânjiți cu sânge. Plus, căruțul era lunguț, cam de un metru trei sferturi. Porcul nu se vedea și era normal să creadă că era cineva mort.

Nu mai aveam mult până acasă, când ne pomenim că trec pe lângă noi un bărbat și o femeie. Când s-au apropiat de noi s-au uitat la căruț și o văd pe femeie că face semnul crucii, iar bărbatul se descoperă, fără ca vreunul dintre ei să se oprească sau să ne întrebe ceva. Ajungem acasă și povestim părinților că ar fi fost imposibil să aducem porcul viu și a trebuit să-l tăiem. Le-am spus de unde aveam cuțitele și, desigur, le-am spus ce au crezut despre cargoul nostru cei pe care i-am întâlnit în drumul nostru spre casă. Am pus porcul la pârlit și după aceea l-am despicat și tăiat în bucăți. Nu mâncasem de mult carne de porc. Cu toții am simțit că am mâncat carne.

Bombardamentul nu înceta. În special noaptea era strict interzis să ai vreo lumină aprinsă în casă sau oriunde pe proprietatea ta. Cine era prins era împușcat pe loc. Această măsură era luată pentru ca avioanele rusești, când veneau noaptea peste Marea Neagră, să nu poată vedea când ajungeau deasupra orașului și să lanseze bombe. În ultimul timp, cei responsabili cu apărarea orașului au găsit o strategie care a salvat mii de oameni de la moarte și anume au ancorat în largul mării câteva sute de platforme plutitoare pe care erau instalate niște lumini puțin camuflate, alimentate de baterii, astfel încât agresorilor din aer, să le pară că sunt deasupra Constanței. Când veneau avioanele lansau bombe în mare. Mi-aduc aminte cum în fiecare dimineață plecau din portul Constanța trei șalupe care se îndrep-

tau spre largul mării să inspecteze aceste plute sau să le înlocuiască bateriile.

Cu tehnica de astăzi inamicul nu mai poate fi păcălit ca în acei ani.

Bombele continuau să cadă în timpul zilei și din ce în ce mai aproape de cartierul unde locuiam. De data asta recunoșteam pe unele dintre victimele găsite sub casele dărâmate. La insistențele mamei să ieșim din oraș deoarece este periculos să mai rămânem acolo, tata i-a dat dreptate și, după patru zile, am încărcat tot ce aveam în casă și ne-am mutat în afara orașului în clădirile unei foste ferme. Tata închiriasse această fermă de patruzeci de hectare, de unde puteam vedea o mare parte din oraș.

Nu departe de fermă era o baterie germană de tunuri anti-aeriene. Noi, cei mai tineri, ne amuzam în timpul bombardamentului când aceste tunuri intrau în acțiune. Deseori mergeam la barăcile unde erau cazați tunarii germani. De fiecare dată plecam de la ei cu bomboane, ciocolată și ceai pentru mama. Când veneau la noi, mama le servea ceai și ei știau că mama este englezoaică. Un ofițer și un subofițer vorbeau engleza și se simțeau bine când veneau la noi. De altfel și noi ne simțeam bine în prezența lor și întotdeauna erau bineveniți. I-am găsit foarte disciplinați, curați și îmbrăcați bine, iar cât privește alimentația, aveau de toate, nu le lipsea nimic, pe când populația din Constanța ducea lipsă de toate. La vremea aceea nu se știa de atrocitățile care aveau loc în lagărele de exterminare a evreilor. Oare ei știau? Fermele aflate prin apropierea orașului, cât și moșiile din împrejurimi aveau ca brațe de lucru prizonieri ruși. Tata a făcut cerere să ni se dea opt prizonieri. După o săptămână ne-am trezit cu opt prizonieri și trei milițieni. Milițienii erau bărbați în vârstă de peste cincizeci de ani care în timpul războiului nu erau trimiși pe front, însă erau mobilizați să servească țara în interiorul ei.

Cât privește cazarea, atât pentru prizonieri, cât și pentru milițieni, nu a fost o problemă. Erau multe încăperi goale, așa că prizonierii dormeau într-o cameră mare în care fuseseră instalate paturi de lemn, iar într-o altă cameră alături era dormitorul

milițienilor. Deși atât milițienii, cât și prizonierii, primeau rația de pâine zilnic, noi trebuia să asigurăm hrana zilnică, milițienii aveau aceeași rație de pâine ca și noi, adică două sute cincizeci de grame. Prizonierii aveau două sute de grame. Eu mergeam zilnic să ridic rația de pâine pentru noi, milițieni și prizonieri. De două ori pe săptămână mergeam cu un prizonier cu un sac de vreo treizeci și cinci-patruzeci de kg de porumb la moară să-l facem mălai. Drumul măsura cam cinci-șase km. Pe drum întâlneam fel de fel de oameni. Unii,

Părinții mei

*Niculae și Hariclia Sarry
Bunicii din partea tatălui*

când vedeau prizonierul cu mine îl înjurau, alții încercau să-l lovească și îl făceau bolșevic. Eu aveam numai paisprezece ani. Deși le spuneam să-l lase în pace, nu eram băgat în seamă. Alții se dădeau la mine că îl apăr și asta se repeta de fiecare dată. Ceilalți fermieri și moșieri care aveau prizonieri mergeau în căruțe cu cai și prizonierul nu era agresat. Caii noștri erau ocupați tot timpul pe câmp cu ceilalți prizonieri.

Unul dintre ei era bucătar și gătea mâncarea pentru ceilalți. Nu prea era mult de gătit, afară de cartofi, linte de care aveam din belșug, ceva zarzavaturi. Ulei de gătit era foarte puțin, iar carne deloc. În schimb prizonierii își procurau ei singuri carnea. Prindeau broaște țestoase, arici și șerpi. Cu cât era șarpele mai lung cu atât era mai gros și avea mai multă carne. De multe ori

i-am privit în timp ce jupuiau șerpii. După ce-l omorau îi treceau șarpelui un cui prin cap și îl băteau de tulpina unui pom la vreo doi metri înălțime. Îl crestau în jurul capului și îi trăgeau pielea în jos și șarpele rămânea complet fără piele. Broaștele țestoase întâi le loveau în cap ca să le omoare, iar după aceea, le fierbeau ca să se desprindă de carapacea lor. Odată scoase din carapace, pielea de pe picioare, cap și restul corpului se desprindea ușor. Cu aricii la fel, întâi îi omorau, ca după aceea să-i jupoaie.

și așa mâncau prizonierii carne aproape în fiecare zi. Curtea fermei era plină de carapace de broaște țestoase care nu supărau pe nimeni, însă când un frate al meu a călcat pe un ac de arici, tata le-a cerut rușilor să îngroape pielea aricilor și a șerpilor. Cu carapacele care se înmulțiseră în curtea fermei ne amuzam și născoceam fel de fel de jocuri. Tot în apropierea fermei noastre, pe o întindere de un kilometru, erau cinci fabrici de cărămidă. Proprietarul fabricii celei mai apropiate de noi avea doi băieți de vârsta mea și a fratelui meu, Constantin. Duminicile ne adunam și umblam să găsim șerpi, broaște țestoase și arici pentru prizonierii de la fermă, iar pentru noi, tot ce zbura, afară de ciori. Buzunarele ne erau pline de pietre și fiecare avea praștia lui. După ce terminam cu vânatul, mergeam la cărămidărie unde curățam și spălăm păsările. Făceam un foc într-o sobă improvizată, unde le frigeam și le mâncam fără pâine. Le găseam gustoase. Cele patruzeci de hectare erau semănate cu mazăre și porumb, de care tata se ocupa ajutat de șapte prizonieri.

Alec, care avea optsprezece ani, se ocupa de gospodărirea fermei, cele trei scroafe cu porci, păsările care ne dădeau ouă și porumbeii de rasă care ne plăceau la toți, iar eu și Constantin făceam toate treburile mai mici din jurul fermei. Cele trei surori o ajutau pe mama, infirmă de la nașterea ultimului copil, Ema Caliopei, sora noastră cea mai tânără și cel mai mic membru al familiei.

Vin rușii

Războiul a luat brusc o nouă întorsătură, trupele române și cele germane au început să se retragă. Armata rusă înainta spre România. Prizonierii ruși care lucrau la ferma noastră și la celelalte ferme au fost luați și duși în lagăre în interiorul țării. Tata a vândut ce ne aparținea și a lăsat tot ce găsisem pe loc, atunci când ne mutasem aici. După doi ani petrecuți la fermă acum ne mutam din nou, tot într-un cartier al orașului, care nu prezenta pericol de bombardament. I-am văzut pe militarii germani împachetând în grabă, sperând că vor mai avea timp să fugă spre Ungaria, căci nu voiau să cadă prizonieri la ruși. În luna august 1944, când armata rusă intra în Constanța, eram cu un grup de băieți și jucam fotbal cu o minge făcută dintr-un ciorap umplut cu cârpe, legat foarte bine, ca să reziste la loviturile de picior. Chiar dacă se găseau în magazine mingi de fotbal, copiii de vârsta și condiția noastră nu aveau mijloace să și le cumpere. Ne-am oprit din jucat și asistam cum rușii, înghesuți pe tancuri și camioane, înaintau în viteză spre centrul orașului.

Între timp, până ce armata rusă abia sosită s-a organizat să pună pază la depozitele de alimente abandonate de armata germană, populația civilă din Constanța a spart ușile, ferestrele, și a luat tot, chiar și ușile și ferestrele, și până și dușumelele. Când armata rusă s-a trezit, era prea târziu, așa că rușii au început să ia din depozitele de alimente destinate aprovizionării populației orașului. Dacă și până acum, fiind aliați cu armata germană care ne lua toate bunurile, fusese rău, de acum înainte cu acești așa-zisi noi aliați, România avea într-adevăr de suferit. Iar dacă până acum avusesem cartele cu care primeam cele două sute cincizeci de grame de pâine pe zi, aceste cartele nu mai aveau de acum nicio valoare pentru că toate grânele erau luate de noii noștri aliați. Brutăriile lucrau zi și noapte pentru prietenii noștri de la răsărit. Pe străzi oamenii erau atacați de soldații ruși, care le luau banii, ceasurile și îi dezbrăcau de haine. Rusul te oprea pe stradă, îți spunea *davai denghii*, *davai ceas*, *davai palton*, și nu aveai încotro și făceai ce ți se spunea, altfel puteai fi împușcat,

chiar dacă agresorii nu erau intoxicați de alcool, ceea ce se întâmpla mai rar. În timpul nopții străzile erau goale, nimeni nu îndrăzne să iasă din casă. În primele luni după intrarea armatei ruse în România nu se vedeau femei pe stradă. Au fost foarte multe cazuri când, prinse de soldați ruși pe stradă, femeile au fost violate. Intrau de altfel și în casele oamenilor, jefuind și violând femeile.

Comandamentul rus s-a instalat într-o clădire mare, în mijlocul orașului, și abia după patru luni au început să ia măsuri împotriva celor care jefuiau și violau. De multe ori, așa-zise patrulare formate de poliția militară, care trebuiau să protejeze populația, opreau oamenii pe stradă, le luau banii și ceasurile. Am văzut însă un caz când doi soldați ruși, prinși jefuind o casă și violând o femeie, au fost împușcați ziua de aceste patrulare. Magazinele erau deschise doar câteva ore pe zi. Cu toate astea, soldații ruși intrau și luau ce voiau și cât voiau și plecau fără să plătească, iar dacă proprietarul magazinului cerea să i se plătească, rusul îi arăta pistolul.

Era mare diferență între armata germană și cea rusă. Nu s-a întâmplat vreodată ca un soldat german să atace femei pe stradă sau să spargă case, să jefuiască și niciun asemenea soldat nu a fost văzut pe stradă beat. Am văzut multe prietenii legate între soldații germani și locuitorii orașului, însă nu pot să spun la fel despre ruși. Din contră, lumea îi evita cât putea. Chiar ofițerii ruși nu se deosebeau de soldații lor, aveau aceleași maniere și inspirau aceeași frică populației țării. Eram în închisoare când armata rusă începuse să se retragă din România, lăsând în urma lor adepți fideli care terorizau populația. Aceștia numiseră pe fiecare stradă cel puțin un informator. Cu cât era strada mai lungă, cu atât erau mai mulți informatori, care oficial erau numiți responsabili de stradă. Aceștia raportau la Securitatea locală orice părea, în opinia lor, suspect în comportarea sau vorbele vecinilor de stradă.

Tunurile antiaeriene care fuseseră abandonate în fugă de militarii germani, acum deveniseră obiectul de joacă al copiilor. Tot ce lipsea de la un tun era trăgaciul pe care germanii îl luaseră

pentru ca tunul să nu poată fi folosit, iar cât privește proiectilele, acestea rămăseseră cu miile în lăzi nedeschise.

La început mă număram și eu printre copiii care se cățarau pe tunuri închipuindu-ne că suntem soldați. Scoteam din proiectile acele macaroane negre având cam un picior lungime, care erau explozibilul proiectilului. Mai întâi ardeam câte o macroană din astea și ne amuzam pentru că făcea scânteii ca o flacăra artificială și ardea foarte repede. Am început să descărcăm mai multe proiectile. Făceam grămezi cu macaroanele și le dădeam foc. Pentru noi era o treabă foarte distractivă, sau cel puțin așa credeam. Într-una din zile, când eu nu eram la tunuri, s-a auzit de departe un zgomot puternic. Când am văzut că lumea fuge spre marginea orașului, am luat-o și eu după mulțime. Este greu să descriu ce am văzut când am ajuns acolo. Nu erau cadavre scoase de sub dărâmături, cum am văzut în timpul bombardamentului, sau morții din închisorile comuniste prin care am trecut. Aici erau părți și bucăți de trupuri. Nici părinții celor morți nu știau care parte sau bucată de trup aparține copilului lor. Mai mult au putut să-i recunoască după îmbrăcăminte, însă cea mai mare parte a bucăților de trupuri nu se putea identifica. Scena era ca o măcelărie unde carnea nu mai era atârnată de cârlige ci împrăștiată peste tot. Ce se întâmplase? Băieții cu care mă jucasem până cu o zi în urmă, descărcaseră peste o sută de proiectile. Pusaseră câteva dintre cojile proiectilelor descărcate de-a lungul pe jos. Deasupra lor pusaseră mai multe proiectile nedescărcate îndreptate spre mare și acoperite cu explozivul scos din cele peste o sută de proiectile. Le-au dat foc și au fugit într-o tranșee de unde aveau de gând să vadă unde vor ateriza proiectilele în mare. După ce au așteptat un timp, constatând că nu explodează, o parte dintre băieții s-au dus să cerceteze ce se întâmplă cu dispozitivul lor, de nu funcționează. Momentul când au ajuns la locul unde arseseră macaroanele negre (explozivul), fără ca proiectilele să se fi încins destul ca să explodeze, a fost momentul când explozia s-a produs și a rupt în bucăți pe trei dintre ei, aflați mai aproape. Unul era Munteanu Gică, al doilea era Stroe Niculae. Numele celui de-al treilea, nu

mi-l mai amintesc. Alți trei au fost foarte grav răniți, iar cei rămași în tranșee au fost șocați de ce putuseră vedea.

Cu o zi înainte și eu fusesem acolo. Luam câte un proiectil, îl loveam pe marginea unui tun, având grijă să nu lovesc capul proiectilului, ca să nu explodeze. Cum îl slăbeam din coaja lui, trăgeam proiectilul afară și scoteam explozivul, acea macaroană neagră căreia îi dădeam foc ca să ne amuzăm. La acea vreme nu existau televizoare ca să ne țină preocupați, nici chiar aparate de radio nu mai avea lumea, fuseseră confiscate odată cu mașinile de scris și armele de orice fel. Cu acel prilej se dăduseră anunțuri prin radio și ordinul fusese afixat în tot orașul Constanța și restul țării. Cei care posedau aparate de radio, mașini de scris și orice fel de armă trebuia imediat să le predea la anumite centre comuniste. A fost ultima dată când oamenii au putut asculta la radio. Pedepsa prevăzută pentru cei ce nu se conformau acestui ordin era condamnarea la moarte. Nu eram copii mici, aveam între doisprezece și optsprezece ani, însă din lipsa oricărei preocupări acum, când din cauza războiului, viața devenise aspră, ne aventuram în orice activitate, numai să evadăm. Însă nu furam și nici nu formam bande, să ne batem.

Celor care nu au trecut prin tensiunea generată de război și de toate lipsurile alimentare din acea vreme le va fi greu să înțeleagă preocupările nesăbuite și riscante ale unor tineri de atunci. Astăzi o persoană de șaisprezece ani (așa cum eram eu atunci), având la dispoziție atâtea mijloace de distracție, nici nu se gândește să se implice într-o acțiune care ar putea avea consecințe atât de periculoase. Despre acest caz nu s-a știut în tot orașul și cu atât mai puțin în restul țării. Aparat de radio nu mai avea lumea, cum am spus, și nici unicul ziar din Constanța, care era al unchiului meu, nu mai funcționa. Nu existau mijloace de comunicare. Mai târziu au început să apară ziare pentru a servi propaganda comunistă.

Am fost și eu la înmormântarea prietenilor mei de joacă, unde venise foarte multă lume. A fost prima dată când am luat parte la o înmormântare. A doua oară a fost când a murit tata, nu mult timp mai târziu.

Am fi putut trage o învățătură din această întâmplare. Deși niciunul dintre noi n-a mai mers la tunuri, de plictiseală și lipsă de activitate nu puteam sta locului. Mergeam pe la clădirile înalte din care, în urma bombardamentului rămăseseră numai pereții. Aici își făcuseră cuibul și se înmulțeau porumbeii sălbatici. Ne cățăram pe aceste ziduri de parcă eram acrobați de circ și ignoram pericolul ce ne păștea. Luam puii de porumbei care erau destul de mari și buni de mâncat. Când găseam astfel de

Eu la 12 ani

pui, mama făcea ciulama ori pilaf. Erau foarte fragezi și gustoși. În curtea noastră aveam patru caiși încărcăți cu fructe. Tata a împrumutat un cântar de la un negustor cunoscut și din niște scânduri am improvizat o masă pe care am pus-o în fața porții, așezând pe ea coșuri de caise și cântarul. Vindeam caise la trecători. Așa mai făceam un ban cu care cumpăram, când găseam, unele alimente.

Armata rusă era instalată în cazărmi unde altădată erau cazați soldații români sau în barăci abandonate de soldații germani; iar majoritatea ofițerilor în case private pe care le-au socotit ei confortabile și aflate aproape de unitățile lor. În casa noastră nu au putut intra să ocupe vreo cameră. Noi aveam afișat în fereastră dinspre stradă, în trei limbi, română, rusă și engleză, inscripția „Această casă este ocupată de un cetățean britanic“, fiecare text fiind însoțit de drapelul respectiv. Pe afiș mai erau trei ștampile: cea a Comandamentului Român, cea a Comandamentului Rus și cea a Ambasadei Engleze la București, fiecare ștampilă cu iscălitura reprezentantului. Pentru rechiziționarea spațiului de locuit, mergeau din ușă în ușă câte doi români, un bărbat și o femeie.

Întrebau la fiecare casă unde intrau câte persoane locuiesc acolo, scriau pe hârtie câte camere sunt și, după aprecierea lor, spuneau proprietarului câte camere trebuie să pună la dispoziția armatei ruse. Nimeni nu putea refuza sau să încerce să se tocmească. Nu aveai voie nici să scoți mobila din camera unde au decis aceste două persoane că se va instala un rus. Noi am evitat aceste vizite și rușii n-au ocupat casa noastră.

Bietul tata se zbătea să facă față vieții de zi cu zi a familiei. Chiar dacă aveai bani, nu puteai găsi ce să cumperi și dacă găseai ce să cumperi prețul era de cel puțin cinci–șase ori mai mare decât ar fi costat în mod normal produsul respectiv. Totuși tata cumpăra la aceste prețuri ca să avem cu ce să ne hrănim. Vedeai lumea pe străzi cum umbla disperată să caute de mâncare. Erau lipsuri alimentare când eram aliați cu germanii, dar acum cu noii aliați este foarte greu să supraviețuiești. Pe lângă faptul că rușii ne secau toate resursele de unde ne hrăneam, am mai avut și doi ani de secetă. Asta nu i-a împiedicat pe ruși să încarce zilnic vapoare întregi în portul Constanța cu grâu și alte cereale din rezerva pe care România o avea pentru poporul ei. Am văzut cum oamenii se urcau în salcâmi și strângeau în săculețe florile. Este adevărat că sunt dulci, am mâncat și știu, dar eu nu am mâncat de foame, pe când acești oameni le culegeau să le ducă acasă la copii.

Într-o zi vine tata acasă cu o veste bună. Ne spune că a doua zi va pleca de dimineață la obor de unde, cu un tătar care avea căruță, se va duce prin câteva sate tătărăști din Dobrogea, unde va cumpăra zece tone de fasole. Tata era poliglot, pe lângă limbile balcanice vorbea engleza, franceza, germana, rusa și turca. Ne spune că a primit bani de la un angrosist grec (Frangopol¹) din Constanța ca să cumpere zece tone de fasole. Tata a obținut o autorizație pentru această cantitate de fasole de la Sindicatul Marinarilor Civili al cărui membru era. Fără autorizație legală nu

---

¹ Familia Frangopol a dat și ea cel puțin o victimă gulagului românesc, inginerul Nicolae Frangopol condamnat în primul lot al marelui proces al Canalului dn august–septembrie 1952.

se putea transporta nimic. Dacă erai prins, pe lângă confiscarea mărfii, erai dat și în judecată și închis. Era toamna anului 1945.

A doua zi de dimineață, împreună cu tata, am plecat și noi, cei trei băieți. Alec, cel mare, Constantin și eu aveam grijă de tata, căci el avea banii asupra lui și era o sumă foarte mare. Am intrat în primul sat unde tata avea legături. În jumătate de oră de vorbit, cele două părți au ajuns la înțelegere. Am plecat spre al doilea sat unde din nou cele două părți s-au înțele-

Eu la 16 ani.

les. Am continuat spre al treilea sat. Aici tata a contactat persoana indicată și totul a mers bine. Din acest sat s-au încărcat în patru căruțe câte zece saci de câte o sută de kg. Fiecare căruță era trasă de câte doi cai. După ce tata le-a plătit, ne-am întors la al doilea sat unde ne așteptau trei căruțe încărcate ca și celelalte. Tata scoate banii, îi numără și îi înmânează tătarului, care la rândul lui a început a număra banii după care în limba lor i-a mulțumit lui tata. Când am ajuns la primul sat, tătarul când ne-a văzut s-a bucurat, căci era târziu și credea că nu vom mai veni. Tata numără sacii din fiecare căruță, scoate banii, îi dă tătarului care îi numără, dă mâna cu tata.

Și plecăm, în convoi de zece căruțe, încărcate fiecare cu câte zece saci de fasole a câte o sută kg fiecare. În prima căruță era Alec așezat deasupra sacilor și având lângă el două perechi de găște legate de picior și bineînțeles tătarul care mâna caii. În a doua căruță eram eu cu tătarul care mâna caii și două perechi de găște. La mijlocul convoiului era Constantin tot cu două perechi de găște iar în ultima căruță era tata cu tătarul. Cele douăsprezece

gâște ne fuseseră date de tătarii care ne-au vândut fasolea și reprezentau comisionul. Întoarcerea ne-a luat mai mult timp decât drumul de la plecarea de acasă. Căruțele fiind grele mergeam mai încet. Caii și ei oboseau. Pentru că se întunecase, ne era frică să nu ne întâlnim cu vreun camion rusesc care ar putea să ne fure din saci. Am avut noroc să nu fie așa. Am ajuns foarte târziu și până am descărcat sacii la Frangopol, se făcuse ora trei dimineața. Gâștele împreună cu doi saci de fasole au luat direcția casei noastre cu Alec și cu mine. Tata a venit și el mai târziu cu Constantin.

Toți eram oboșiți. Bietul tata era cel mai obosit. Noi, băieții, am dezlegat gâștele și le-am pus într-un coteț mare pe care-l aveam în curte. Noi, băieții, am putut dormi câteva ore, dar tata nu. Deja se luminase afară și pe cât era tata de obosit, pe atât era de bucuros că afacerea asta a fost reușită și cu un beneficiu mare, douăsprezece gâște, doi saci — două sute kg fasole, comisionul de la Frangopol, plus ce i-a rămas de la costul fasolei, adică în loc să plătească o mie de lei pe kg așa cum îi plătise Frangopol, a plătit numai nouă sute cincizeci de lei. Frangopol mulțumit, tătarii mulțumiți și tata mulțumit. Acum aveam fasole în casă pentru mult timp.

Moartea tatei

La Constanța s-a stabilit un birou al Misiunii Militare Americane. Sora noastră, Hariclea, era șefa personalului român angajat la această Misiune Americană. Șeful militar american era un locotenent. Era ajutat de doi sergenți, dintre care unul era șoferul misiunii. Lucrurile pentru noi au început să meargă bine. Hariclea ne ajuta foarte mult. Când veneau vase americane ne

---

¹ Deși Securitatea se înființează oficial abia în august 1948, structurile Siguranței Statului sunt controlate de sovietici încă de la sfârșitul războiului și vor fi preluate „din mers” de aparatul represiv comunist.

aducea de pe vapoare făină, zahăr, ceai, cafea etc. Noi nu puteam să ne plângem, însă nu toată lumea avea ce aveam noi. Lipsurile continuau. Abia în primăvara lui 1946 au fost reintroduse cartelele. Acum populația era asigurată de cele două sute cincizeci de grame de pâine, însă chiar cu cartela trebuia să te prezinți devreme la brutărie, căci riscai să se termine pâinea

Eu am început să lucrez la o librărie în timp ce Hariclea a trebuit să părăsească țara fără să știe Securitatea, care își intrase în atribuții¹ odată cu invazia rușilor. Locotenentul american primise informații tot de la unul din Securitate care lucra pentru americani, că vor s-o aresteze pe Hariclea pentru spionaj. Tot acest informator care știa puțină engleză era însărcinat de superiorii lui de la Securitate să urmărească și să raporteze orice mișcare suspectă care se petrece la Misiunea Militară Americană. Când Hariclea a venit acasă pentru ultima dată, n-a mai dormit, a împachetat, ne-a îmbrățișat pe toți și s-a urcat într-o mașină care o aștepta. A plecat spre București unde s-a îmbarcat pe un avion militar american.

Noi, cei rămași acasă, am fost treziți pe la orele șase dimineața de niște bătăi în poartă. Tata s-a dus să vadă ce este. Erau doi bărbați care iau spus tatei că vor să vorbească cu domnișoara Hariclea Sarry. Tata le-a răspuns că nu a venit încă acasă, dar că o așteaptă să vină în orice moment. După ce au plecat cei doi indivizi, tata ne-a spus la toți să nu spunem la nimeni că Hariclea a plecat în acea noapte cu bagajul. Încercam să câștigăm timp, să facem în așa fel, încât Hariclea să nu fie interceptată în drum spre București. Din oră în oră veneau cei doi indivizi și ne întrebau dacă s-a întors. La capătul străzii, în sus și în jos, erau alți indivizi care o așteptau pe sora mea. De fiecare dată când veneau acești indivizi, tata se arăta și el îngrijorat, ca și cum nu ar fi știut de ce întârzia atât de mult Hariclea. Trecuse toată ziua și Hariclea tot nu venise acasă. Pentru tata și pentru noi era semn bun când indivizii veneau și întrebau de ea. Însemna că nu știau că sora noastră plecase cu o noapte înainte. Când cei doi au venit ultima dată, tata le-a spus că poate să fie pe unul dintre vapoarele americane aflate în port. Cei doi au plecat repede și se pare că s-au dus

în port sperând că o vor găsi. Două zile mai târziu am primit o telegramă din Londra, Anglia. — *Am ajuns cu bine, Hariclea.* Pentru toți a fost un moment de ușurare, în special pentru tata și mama.

În toamna aceluia an, tata nu se simțea bine. Într-o dimineață când s-a sculat, a vărsat o cantitate enormă de sânge. Deși trebuia să meargă în luna decembrie la București să vadă un medic specialist, ne-am hotărât să mergem acum. Eu m-am dus să aduc o trăsură, ca Alec să-l ducă pe tata la gară. Pe vremea aceea în Constanța nu erau decât două taxiuri, staționate la gară. Până să mergem la gară să luăm un taxi trecea mult timp. De aceea am luat o trăsură pe care am găsit-o foarte repede și Alec cu tata au plecat spre gară de unde au luat trenul spre București.

Eram la librărie când a sunat telefonul. Era Alec, care ne suna din gara Fetești unde se opriese trenul. Aici în gară tata a vomitat mult sânge și a murit în brațele lui. Alec avusese o inspirație să-mi ceară numărul de telefon de la librăria unde lucram. Era singurul mijloc de comunicare urgentă. Pe vremea aceea nu oricine avea telefon în casă și nici toate firmele. Alt mijloc de a ne anunța vestea ar fi fost pentru Alec să ne trimită o telegramă, dar asta ar fi durat cel puțin douăzeci și patru de ore.

Nu știam cum să-i dau vestea mamei. Imediat m-am dus acasă. Când m-a văzut mama, m-a întrebat de ce vin acasă așa devreme. Am încercat să inventez ceva, dar am început să plâng, ca după câteva minute să-i spun că Alec m-a sunat și mi-a spus că tata a murit. Tristețe mare în toată casa. Stabilisem cu Alec să mergem toți în comuna Mihai Viteazu de unde era o mătușă a noastră, soția unchiului Socrate, frate cu tata. A trebuit să-l înmormântăm aici pe tata, căci nu putea fi transportat înapoi la Constanța, ca să-l înmormântăm în cavoul familiei, deoarece murise în alt județ. Putea fi transportat numai într-un sicriu de cupru, afară de formalitățile care se impuneau și care luau timp mult.

A doua zi am plecat cu toții și am luat trenul spre Fetești unde eram așteptați de trei căruțe. Ne-am suit cu toții și într-o oră am ajuns în satul mătușii. Aici ne așteptau unchiul Socrate și unchiul

Cociu, frații tatălui nostru. Unchiul Cociu fusese directorul și proprietarul ziarului *Dobrogea jună* din Constanța, din 1904 până 1944, când au intrat rușii în țară. Imediat după ce i-au închis tipografia pentru că nu a vrut să colaboreze cu comuniștii, a fost arestat și ținut în lagăr la Caracal, fără să fie judecat. După o detenție de peste un an în lagăr a fost eliberat, însă s-a aflat sub urmărire tot timpul. Aici în satul unde urma să fie înmormântat tata, unchiul Cociu era la adăpost, fiindcă Securitatea nu știa de el.

Nu am plâns în viața mea cât am plâns pierderea tatei. Cu toții am simțit lipsa lui. În anul 1934, după ce lucrase șase ani la uzina electrică din Constanța, s-a îmbarcat pe un vas comercial care făcea ruta unor porturi din Spania, aflată în plină revoluție, și a altor porturi. În 1938, când a venit acasă, tot din Europa, n-a venit cu vaporul. L-a lăsat în fundul apei în portul Alicante din Spania, scufundat de bombele lansate de avioane. Doar tata și alți doi marinari au scăpat atunci cu viață. Ceilalți s-au dus cu vaporul la fund. N-am plâns atât de mult nici atunci când auzisem că vaporul pe care era îmbarcat a fost bombardat și scufundat. Aveam speranța cu toții că îl vom vedea. Dar nu acum. A murit la 27 noiembrie 1946. Avea numai 64 de ani.

Întotdeauna făcuse sacrificii pentru noi. Dar dacă tata trăia, nu ar fi stat mult între noi, căci regimul comunist care se instalase în România l-ar fi băgat în închisoare. Tata era o persoană care, chiar dacă nu exprima prin vorbe ce voia să spună, din privirea lui înțelegeai exact ce gândește. Și îi ura teribil pe bolșevici ca și, în special, pe cei parveniți și cocoțați la putere în orașul nostru și în conducerea țării.

Nu mult după ce a murit tata, mă pomenesc cu patru gealați la librărie. Mi-au spus că trebuie să merg cu ei la biroul unchiului Cociu, aflat deasupra tipografiei, birou care era sigilat de când intraseră rușii în țară în 1944. Voiau să fiu prezent la o percheziție care urma să aibă loc. Ajunși aici, ne mai așteptau încă opt gealați. Aceștia rup sigiliul, taie lacătul, sparg ușa și intrăm înăuntru. Permanent lângă mine și dând ordine celorlalți unde să caute, era un evreu care pentru o perioadă scurtă lucrase

Prof. Ion Jalea și Prof. Tarasof la terminarea bustului unchiului Cociu.

la ziarul unchiului meu. Acum era directorul ziarului *Cuget liber* din Constanța, ziar condus și susținut de Partidul Comunist. Își schimbase numele din Draschy în Alecu Doinaru. Aici, la percheziție, nu a găsit ce spera el, însă a găsit bustul de bronz al unchiului meu, pe care l-a luat împreună cu o ladă de carton plină de hârtii și documente. Bustul era foarte greu, încât șase gealați abia au reușit să-l care jos pe scări. Mie mi-a înmănat un plic mare pe care scria: „Scrisori familiale“. Nu-l interesau aceste scrisori. Căutau ceva să-l compromită pe unchiul meu ca să-l bage la închisoare. Au plecat și au lăsat în urma lor o mare dezordine și distrugere, birourile, scaunele, rafturile pline de cărți rupte și împrăștiate pe jos. Ca să aflu câteva zile mai târziu că întreaga clădire și toate celelalte corpuri de case aparținând unchiului meu au fost confiscate de Partidul Comunist.

Din când în când mergeam la cei doi băieți al căror tată era proprietarul fabricii de cărămidă. Le-au fost luate de comuniști, cu terminologia lor, au fost „naționalizate“, nu însă și fabrica lor cea mică, unde, de când veniseră comuniștii la putere, pro-

prietarul nu mai angajase alt personal, ca să nu fie acuzat că exploatează clasa muncitoare. Cu acest pretext le fuseseră luate, în fond, celelalte fabrici. Așa încât acum băieții lucrau împreună cu tatăl lor, făcând față unei producții reduse la un sfert față de cea dinainte. În timpul uneia dintre vizitele mele la ei, prietenii mei mi-au sugerat că aș putea, dacă aș vrea, să lucrez cu ei, iar cât privește posibilitatea să aibă probleme cu cei de la putere, oricând puteam spune că mă aflu în vizită la ei, sau chiar că sunt un văr de-al lor. Am acceptat, mai ales că îmi vorbea de o sumă de trei ori mai mare decât ce câștigam eu la librărie. Mama nu s-a împotrivit, așa că mi-am luat niște haine și m-am dus la cărămidărie. Dimineața ne sculam foarte devreme și fiind odihniți, puteam lucra mai bine. La ora prânzului, în schimb, stăteam mai mult pentru că era mai cald. Tot acolo și dormeam, numai sâmbăta seara mergeam acasă.

Eu la 19 ani.

Îi povesteam mamei, surorilor Chrisanti, Ema și fraților mei, Alec și Constantin ce mai rămăsese din ferma unde locuisem doi ani. Cum am spus și mai devreme, ferma se afla foarte aproape de fabrica de cărămidă unde mă jucasem cândva cu cei doi băieți ai proprietarului, la numai zece minute de mers pe jos. Am ajuns într-o zi pe locul unde cândva fuseseră clădiri, cu grajduri, magazii, adăposturi pentru porci cu boxe, cotețe pentru păsări, construite de cărămidă. Nimic nu mai rămăsese în picioare. Până și cărămizile cu care era căptușită fântâna de doi metri diametru, din care scoteam apa cu pompa, fuseseră distruse. Îmi spun prietenii mei că atunci când au venit rușii la fermă, au început prin a lua ușile și ferestrele, apoi au dărâmat clădirile și au încărcat în camioane cărămida pe care o vindeau cu mare ușurință localnicilor. Războiul se terminase și materialele de construcție aveau mare căutare, așa că rușii furau, vindeau și cu banii câștigați își cumpărau băutură.

Am lucrat toată toamna la cărămidărie La început mi-a fost puțin greu, însă cu timpul am început să mă obișnuiesc. Lucram cu acești frați pe care îi cunoșteam și îmi erau prieteni. Făceam glume, râdeam, vorbeam, timpul trecea repede și nici oboseală nu simțeam. Numai când mergeam la culcare știam că sunt obosit și adormeam imediat.

A venit Stanley

În luna decembrie 1946 primim vizita unui locotenent de la Misiunea Militară Americană. Acesta primise un telefon de la Ambasada Engleză din București s-o anunțe pe mama că fiul ei, Stanley, va sosi cu familia lui pe data de 12 ianuarie 1947 pe vasul românesc de pasageri Transilvania. Bucurie mare pentru noi, însă Stanley nu știa că tata murise, el plecase din India spre țară, înainte de moartea lui. Făcuse mai multe opriri și schimbări de vapoare până să se îmbarce pe vasul Transilvania.

Când a izbucnit războiul, iar România s-a aliat cu Germania, Consulatul Britanic a fost închis și tot personalul diplomatic, inclusiv Stanley, care era secretar la consulat, a părăsit România. Timp de șase ani, împreună cu familia lui, a locuit în India, în apropierea orașului Bombay, unde se afla un lagăr cu prizonieri de război de toate naționalitățile. Majoritatea acestor prizonieri era constituită din marinari de pe vase comerciale, care fuseseră prinși în timp de război, cu vaporul, în ape teritoriale interzise. Printre ei se aflau și români. Stanley nu era un Sarry, fiindcă, așa cum am spus mai devreme, când Dumitru Sarry a cunoscut-o pe Louise Coomes, aceasta era văduvă de război și avea deja doi băieți. Așa încât Stanley nu avea sânge de grec, ca noi, cei șapte Sarry, dar pe lângă alte limbi, vorbea și grecește, iar acolo, în India, fusese încadrat în armată și servise ca translator între prizonieri și superiorii lui.

În 1947 și 1948 nu era zi în care lumea să nu vadă în timp ce mergea la piață un om mort cu o gaură în cap și într-un lac de sânge. Lângă această victimă stătea un polițist care o păzea de

parcă ar fi fost un om viu. Peste trupul mortului se afla o pancartă de un metru pe o jumătate de metru pe care era scris cu litere mari „borfaș mort în luptă cu poliția“. A doua zi, în altă piață, vedeai un alt mort, tot cu o gaură în cap și purtând pe trupul lui aceeași pancartă. La fel asemenea scene

UK Vice-Consul Gets Siam Post

Mr S.W. Coomes, British vice-consul in Tripoli for five years, has been appointed to a post in the British Embassy at Bangkok.

He plans to leave Tripoli at the end of this week for a vacation, travelling with Mrs Coomes and their teenage daughter to Siam in the autumn.

Mr Coomes, who served in Rumania in the British Consulate service before coming to Tripoli was made an MBE in the 1947 Birthday Honours.

Acest articol a fost publicat în London Times, când Stanley a fost făcut Membru al Imperiului Britanic (Member of British Empire- M.B.E.)

puteau fi văzute aproape zilnic prin diferite piețe, iar cei care aduceau în timpul nopții victima și o împușcau, știau că lumea care vedea aceste scene nu credea ce scria pe pancartă. De altfel, acesta era și scopul lor, ca lumea să știe ce pătesc cei care se opun regimului comunist. După îmbrăcămintă, oricine și-ar fi putut da seama că cei împușcați în cap nu erau borfași și oricine făcea legătura cu oamenii care dispăreau zilnic, răpiți de pe străzi, luați cu forța din case și chiar de la locurile de muncă. Aceste familii al căror tată, soț sau frate dispărea fără urmă erau primele la fața locului când aflau că un alt mort a apărut în piața cutare. Se duceau repede să vadă dacă cel împușcat era dispărutul lor. Deși cazurile acestea au fost atât de numeroase, niciodată nu s-a întâmplat ca cineva să recunoască pe vreuna dintre aceste victime. Am fost de multe ori să văd și eu acești oameni morți. Este adevărat că era greu să recunoști chipul celui împușcat, pentru că toți erau împușcați în cap și în general erau desfigurați. Numai după îmbrăcămintă putea fi recunoscut de familie. Polițistul era prezent întotdeauna și nu lăsa pe nimeni să-l atingă pe cel împușcat. Era foarte clar că oamenii au fost aduși în

aceste piețe și împușcați. Uneori erau lăsați acolo chiar și două zile, să fie văzuți de cât mai multă lume. Mai târziu, în închisoare, am aflat de la unii deținuți cu care am stat în aceeași celulă, că aceste crime tip execuție au avut loc în toată țara și cu aceeași lozincă, „borfaș mort în luptă cu poliția“, scrisă pe pancartă. Cu toții am tras concluzia că cei omorâți prin împușcare în cap și expuși prin piețele orașelor erau aduși din alte orașe, și nu omorâți în orașul lor, ca să nu fie identificați.¹ Toate persoanele dispărute, despre a căror soartă nu s-a aflat niciodată, fie că au fost duse în Uniunea Sovietică și au murit chinuite, în anchete, fie că au fost aceste victime necunoscute, omorâte prin piețele orașelor din țară. Nici după moartea lui Ceaușescu nu s-a putut afla identitatea lor, a celor văzuți de noi prin piețe, și respectiv locul unde și-au găsit sfârșitul, cei dispăruți de la casele lor.

Se apropia ziua sosirii lui Stanley. Mama pregătea mâncărurile care știa că îi plac. În ziua în care vasul Transilvania trebuia să intre în portul Constanța, eu cu Alec și Constantin eram pe chei, în zona unde știam că va fi ancorat vasul. Nu aveam voie să intrăm în port, se intra numai cu permis special. Când vasul intra în port, pe puntea vasului era o mulțime de pasageri care fluturau batiste, baticuri și pălării. La început a fost greu să-l distingem pe Stanley și familia lui, însă pe măsură ce vasul se apropia i-am recunoscut pe Stanley, pe soția lui Katy și pe cei trei copii: Jimmy, care era născut la Constanța, și pe cele două fiice, Doris și Sheila, născute la Bombay, India. După ce vasul a fost ancorat, ei au fost primii pasageri care au coborât. Deși distanța dintre vapor și locul unde așteptam noi era destul de mare, circa trei sute de metri, ei nu au avut probleme să ne recunoască. Așa că ne-am dus la poarta portului, pe unde știam că vor ieși.

Noi rezervasem două trăsuri, iar ei mai luaseră una, cu care veniseră de la vapor până la ieșirea din port, unde ne-am

---

¹ Strategia de înfricoșare a populației, de sorginte cekistă, trebuia de asemenea să țină cont de posibilitatea de a nu stârni revolta populației, ucigând un apropiat și de a „cultiva“ indiferența acesteia atunci când răul nu o privea direct.

îmbrățișat. Ne-am împărțit în cele trei trăsură și am pornit spre casă, unde ne aștepta mama cu surorile noastre Chrisanti și Ema. Bagajele au sosit acasă în aceeași, seara. În drum spre casă, Stanley ne întreabă de ce tata nu a venit cu noi să-l întâmpinăm. După o clipă lungă de tăcere, Alec i-a răspuns că tata a murit pe 27 noiembrie. Noi nu voiam ca Stanley să știe de tata înainte de a sosi acasă, însă, dacă ne-a întrebat, nu i-am putut ascunde adevărul.

Deși Stanley nu era copilul lui, nu era un Sarry, tata îl iubea foarte mult. După sosirea din Anglia, în 1927, îl trimisese pe Stanley la Colegiul Roberts din Istanbul, Turcia, ca să-și termine studiile. Stanley la rândul lui îl iubea pe tata ca pe tatăl lui. Când a auzit de la Alec că tata a murit, nu i-a fost ușor. Ajunși acasă, cu toții am plâns, dar ne-am și bucurat că suntem din nou împreună, chiar așa, fără tata și fără cei trei, aflați acum în Anglia.

Aici, la Constanța, Stanley a fost numit pe postul de reprezentant al intereselor Angliei. După o ședere de câteva săptămâni cu noi, el s-a mutat în clădirea unde fusese Consulatul Britanic înainte de război și unde el însuși fusese secretar pe acea vreme. Clădirea era proprietate engleză, dar în timpul războiului fusese ocupată de armata germană¹. Era situată chiar la ieșirea Porții numărul 1 a portului Constanța. Din balconul clădirii se putea vedea întregul port și toată partea de sud a litoralului. Tot din acest balcon se vedea un parc mare cu flori. Pe aici se plimba lumea spre seară de-a lungul parcului situat pe marginea mării, unde se află și Cazinoul din Constanța. Prietenii lui Stanley au aflat de venirea lui și îl vizitau mereu.

Stanley le-a atras atenția că deși vin cu soțiile lor să-i vadă și să joace poker, vor deveni suspecti și s-ar putea să aibă neplăceri. Între timp, și eu sunt angajat, și de acum fac parte din personalul Consulatului Britanic. Doar eu și șoferul Manole eram, în afară de Stanley, oficial angajații consulatului. Manole și mașina, care era un vehicul de tip militar, erau rămași de la Misiunea Militară Americană plecată deja la București. Atât vasele sub pavilion

---

¹ Este vorba de clădirea care găzduiește azi Muzeul Ion Jalea.

englez, cât și cele sub pavilion american, erau reprezentate de Consulatul Englez.

De fiecare dată când intra în port vreun vas englezesc sau american, trebuia să merg la vapor să iau lista cu numele echipajului pentru a le elibera de la comandamentul portului permise de ieșire în oraș. La acest birou lucra un comandor de marină, Popovici, un om înalt, solid și cu mustață neagră. Când mergeam la el și îl găseam singur în birou, fără să se uite mult pe listă, îmi elibera permisele foarte repede. Însă când mai era cineva în birou cu el, chiar dacă avea un grad inferior față de el, părea să fie vigilent și îmi puneă întrebări în privința unora din echipaj, așa că trebuia să stau cel puțin jumătate de oră în biroul lui, până primeam permisele. De la fiecare vapor, căpitanul îmi dădea un plic mare cu documente privind cargoul adus și alte mesaje pe care le aduceam la consulat și le dădeam lui Stanley. Știam pe dinafară danele unde docau vasele comerciale. La fel știam și danele unde docau vasele petroliere. În ziua când știam că trebuia să sosească vasul pe care-l așteptam, ne uitam cu binoclul de pe balconul consulatului și-l vedeam venind. Când mergeam la comandamentul portului să obțin permise de ieșire în oraș pentru echipajele vaselor engleze și americane, aveam ascuns sub haină un carton de țigări pentru comandorul Popovici. Dacă era singur în încăperea, îl puneam pe birou, iar el îl lua imediat și îl puneă în sertar, ca nu cumva să intre cineva și să-l vadă, dar dacă era cineva cu el când intram acolo, mă întorceam cu cartonul, sperând ca data viitoare să-l găsesc singur.

Se observase că autorităților române, sau mai bine zis organelor Securității, nu le plăcea prezența în Constanța a vreunui corp diplomatic englez sau american. Misiunea Militară Americană s-a desființat aici și la București, deoarece nu mai eram în stare de război, în schimb, s-au deschis ambasade, legații și consulat. Aici la Constanța exista, cum am spus, numai Consulatul Britanic, care reprezenta și interesele americane. Aici Securitatea încerca prin toate viclesugurile să împiedice bunul mers al serviciului consular. Până la un moment dat, am avut permis de intrare în port cu valabilitate pe timp de un an și îl

prelungeam în fiecare an, apoi nu am mai putut intra în port decât pentru vasele engleze și americane, și pe baza permisului eliberat pe durata staționării vasului în port. Acum când mergeam să scot permise pentru echipajul vaselor, trebuia să scot și pentru mine și șoferul nostru. Stanley avea permis pe timp nelimitat.

Ce nu le mai convenea celor de la Securitate era faptul că deseori, când unele vase erau docate mai departe, noi trebuia să luăm un barcaș cu barca să ne ducă la vapor și înapoi. Acești barcași serveau ca un taxi pe apă. Erau plătiți de pasagerii trans-

La 21 de ani înainte de arestare.

portați de ei. În general echipajele vapoarelor engleze și americane erau clienții care foloseau „taxiurile”. Fără acest mijloc de transport erau nevoiți să meargă pe jos patru-cinci km, ocolind o parte a portului. Majoritatea barcașilor știau să se descurce în englezește și erau deștepți. Clienții lor, pe lângă costul transportului, care era destul de generos plătit, le dădeau întotdeauna țigări și alte obiecte.

Securitatea era îngrijorată de contactul între barcași și pasagerii lor, mai ales fiindcă în barcă, pe apă, nimeni nu putea intercepta convorbirile. Așa că își tocmise oamenii ei printre barcași și aproape toate bărcile erau înzestrate cu microfoane ascunse. Cu toate astea, dacă vreun barcaș voia să transmită vreunui englez sau american ceva secret, era foarte ușor să-i dea un bilețel. Când eu cu Stanley luam barca să mergem la vapor, întotdeauna acest barcaș era chemat la securitatea portului și întrebat dacă Stanley l-a angajat în vreo discuție sau dacă a vrut să știe ceva.

Lipită de curtea consulatului era o clădire cu o fereastră la cinci metri distanță, față în față cu ușa de intrare în locuința con-

sulului. Locatarii sau proprietarii acestei clădiri au fost evacuați, iar în locul lor nu am putut niciodată ști sau vedea cine a venit. Ce am putut afla despre noii locatari, era faptul că după perdeaua ferestrei ce dădea în curtea consulatului, era întotdeauna cineva și niciodată nu am văzut lumina aprinsă. Eram supravegheați zi și noapte. Clădirea consulatului era situată la un capăt de stradă cu ieșirea în trei străzi și asta irita și mai mult Securitatea. În special, gardul care înconjura clădirea era foarte jos, de niciun metru, jumătate din el era din beton, iar partea de sus era din ornament de fier forjat. Era foarte ușor de sărit peste el. Oricine putea sări înăuntru sau afară.

Așa s-a întâmplat într-o zi, când un om cam de douăzeci și cinci-treizeci de ani a sărit gardul și a reușit să intre în locuința lui Stanley, care se afla deasupra biroului consular. Alți doi indivizi care au sărit și ei gardul, dar nu au încercat să urce sus, au părăsit curtea tot peste gard. I-am recunoscut pe cei doi indivizi. Făceau parte dintre cei care se schimbau din când în când în jurul clădirii, de unde observau cine intră sau iese din sediul consulatului, sau orice activitate pe care o considerau suspectă. A fost ușor să aflăm de ce au sărit gardul cei doi, pur și simplu au vrut să-l oprească pe omul care reușise să intre în locuința lui Stanley.

Odată ajuns în fața lui Stanley, acesta a căzut în genunchi și l-a rugat să-l ajute să fugă cu vaporul. A scos din buzunare actele lui și fotografiile ale soției și ale celor doi copii pe care-i avea. Nu se oprea din plâns. Stanley încerca să-l calmeze și am mers toți trei jos, în biroul lui Stanley. Aici omul continua să spună că nu mai poate trăi sub comuniști și că viața devine imposibilă. Eu mi-am aruncat ochii pe fereastră, unde, pe lângă cei doi care săriseră înaintea în curte, mai erau acum alți doi, care arătau foarte agitați. Stanley, cu calmul lui de englez, îl asculta pe acest musafir nepoftit. După mai bine de o oră, în care obosise vorbind, dându-și seama că era în siguranță, unde a putut vorbi tot ce avea pe suflet, omul a început să asculte și ce avea Stanley să spună. Acesta a început prin a-i spune că nu a făcut bine să sară gardul și să intre în consulat, i-a arătat pe fereastră afară pe cei doi, care încercaseră să pună mâna pe el și că acest act va avea repercusi-

uni neplăcute și că el nu încurajează pe nimeni la astfel de acțiuni. „Tot ce pot face, i-a spus, este să te las să stai aici până vei găsi un moment de neatenție din partea agenților comuniști care zi și noapte supraveghează clădirea consulatului, și să părăsești consulatul tot pe unde ai venit.“

Fără ca musafirul nostru să știe, am aranjat cu Stanley ca, în momentul când se va întunece, eu să ies pe ușa care dădea spre strada opusă de strada pe unde sărise el gardul, și să atrag astfel atenția pentru câteva momente

celor de afară, pentru ca în clipa aceea musafirul nostru să poată să se strecoare pe unde venise, fără să fie văzut. Am așteptat până când o mașină a trecut prin fața consulatului și am ieșit așa cum plănuisem. Zgomotul mașinii de pe stradă, i-a făcut pe urmăritori să-și îndrepte privirea spre mine. În acel moment Stanley i-a făcut semn omului să fugă în liniște. După ce am făcut o plimbare de vreo treizeci de minute, eu m-am întors și Stanley mi-a spus că totul a mers bine. Nu am vrut ca musafirul nostru să știe că eu am jucat rolul de momeală, ca el să se poată strecura nevăzut, pentru că, în caz că avea să fie prins și obligat să spună asta, eu aș fi fost compromis.

Au mai fost câteva cazuri de-astea, însă toate au fost aranjate de Securitatea dornică să știe reacția lui Stanley. Se așteptau ca Stanley să-i cheme la telefon, să raporteze cazul, însă telefonul lor n-a sunat chemat de Stanley, iar celor nepoftiți le-am arătat drumul pe unde veniseră. Au fost cazuri când oamenii veneau la consulat pentru informații. Mi-aduc bine aminte de un domn cam de patruzeci și cinci-cincizeci de ani, bine îmbrăcat și foarte manierat care a venit și a cerut să vorbească cu consulul englez. L-am rugat să ia loc în holul de așteptare și m-am dus să-l anunț

*Stanley cu cele două fiice,
Doris și Sheila.*

pe Stanley. În holul de așteptare nu mai era nimeni afară de acest domn. Aici, ca să nu se plictisească, cei care așteptau aveau la dispoziția lor toate felurile de magazine, ziare, formulare de completat dacă aveau nevoie să completeze formulare și informații afișate pe pereți. L-am introdus pe acest domn în biroul lui Stanley. Era la ora prânzului, iar domnul acela a stat mai bine de o oră.

Stanley ne-a spus apoi că atunci când a intrat în biroul lui, acest domn i-a dat mâna și spunând cum îl cheamă, i-a declarat că este militar cu gradul de maior, dar a venit îmbrăcat civil, ca să nu fie suspectat. A început prin a i se plânge că este într-o criză financiară și îi este teamă că o sa-l lase soția. A venit aici sperând să vândă două carpete persiene. Alt mijloc de a obține bani nu are și această decizie a luat-o în disperare. Cum am spus mai devreme, Stanley avea un calm cu adevărat englezesc. El asculta mult și vorbea puțin, dar cumpănit, de fiecare dată. Așa s-a purtat și în acest caz. L-a lăsat pe om să vorbească, fără să-i pună întrebări. Până la urmă i-a spus că îi pare rău de situația în care se află, dar că nu-l poate ajuta să iasă din această criză financiară. Chiar dacă acea persoană era de bună credință și motivul care-l determinase să vină acolo era adevărat, Stanley tot nu ar fi făcut un pas în acea direcție, întrucât știa foarte bine cum lucrează agenții comuniști.

În 1948, frații mei Alecu și Constantin, fiind cetățeni britanici prin naștere, au părăsit România și s-au stabilit la Londra. Acasă cu mama am rămas numai patru, cu cele două surori, Chrisanti, care și ea născută în Anglia, dar a rămas aici, fiind bolnavă de la naștere, și Ema, născută în România, ca și mine. La consulat, unde eram angajat, aveam un salariu foarte bun și ca întotdeauna când primeam salariul, la sfârșitul lunii, i-l dădeam mamei care-l administra pentru consumul zilnic, iar când aveam nevoie de ceva bani, îi ceream tot ei. Astăzi nu vezi un tânăr de douăzeci de ani să-și dea întregul salariu părinților, nici în Canada, și nici în România.

Mai primeam din Anglia pachete de la sora noastră Hariclea și de la ceilalți frați. Erau trimise la Ministerul de Externe englez

din Londra, pe numele lui Stanley și la rândul lor, cei de la minister le trimiteau prin curier diplomatic la București și de acolo la Constanța. A fost o perioadă bună pentru noi și nu știam cât o să țină.

După ce frații mei au plecat în Anglia, tot în 1948, am cunoscut o fată care mi-a plăcut mult și cu care mă înțelegeam foarte bine. Până și Stanley și soția lui, Katy, au găsit-o foarte simpatică. Ne vedeam destul de des. La 8 ianuarie 1949, când am sărbătorit ziua mea de naștere, împlinind douăzeci și unu de ani, eram la noi acasă. Mama, care auzise de Maria, dar nu o cunoscuse până acum, a fost și ea încântată de cunoștința ei. La fel și eu, când am cunoscut familia ei.

La acea dată, nu știam că următoarele unsprezece aniversări ale zilei mele de naștere o să le sărbătoresc în închisori și mine de plumb. Aveau să fie aniversări triste, dar fiind în compania celorlalți deținuți, mă simțeam mândru în mijlocul lor. Erau oameni cu care împărțeam aceleași idei și nu puteam decât să învăț de la ei.

În acel an, Stanley cu familia plecasesă pentru trei luni în vacanță, în Anglia. A fost înlocuit cu domnul Ted Mathews, care venise de la Cluj, unde reprezentase interesele Angliei și unde consulatul fusese închis. Sau mai exact, cu metodele lor, reușiseră agenții comuniști să-l închidă, așa cum mai târziu vor reuși să-l închidă și pe acesta din Constanța. De fiecare dată când domnul Mathews ieșea să se plimbe, era urmărit de cel puțin unul sau doi agenți. Și Stanley era urmărit, dar el nu ieșea să se plimbe. În plus, Mathews se juca cu ei, și anume, într-o zi, când îl însoțeam chiar eu la plimbare, iar doi indivizi ne urmăreau, ajungând la un colț de stradă, o ia brusc la dreapta și se ascunde după un copac gros, unde mă trage și pe mine. Eram la doar cinci metri de colț. După câteva secunde, cei doi trec colțul și sunt surprinși și pani-cați că ne-au pierdut. Cum au trecut de noi, Mathews le strigă: „Căutați pe cineva?“. S-au uitat unul la altul și și-au continuat drumul.

Mie nu mi-a plăcut jocul acesta, pentru că fusesem amestecat și eu. Lui Mathews nu puteau să-i facă nimic, însă mie puteau să-mi facă orice. I-am spus lui Mathews asta, iar el îmi spune să

nu am nicio grijă că idioții ăștia nu vor raporta ce au pățit. Eu știam că sunt urmărit, chiar când plecam de acasă indiferent unde. Era un individ sau doi care se luau după mine și oriunde intram să cumpăr ceva, erau foarte atenți să observe dacă am contactat pe cineva sau dacă se întâmplă ceva deosebit între mine și negustor. Mi s-a spus de multe ori că, după ce am intrat în unele prăvălii unde eram cunoscut, după plecarea mea din prăvălie, soseau doi inși de la Securitate și întrebau ce am cumpărat, dacă sunt client regulat și dacă ei mă cunosc.

După plecarea lui Stanley în vacanță eu nu mai mergeam acasă să dorm, dormeam sus într-un dormitor alături de dormitorul lui Mathews. Ne venise vestea că și Consulatul Turc a fost închis, iar personalul român a fost arestat. Cât privește Consulatul Francez, acesta nu fusese închis, în schimb personalul român împreună cu alți români care frecventau consulatul pentru a împrumuta reviste, magazine și ziare franceze fuseseră arestați, pentru ca mai târziu să-i întâlnesc prin diferite închisori.

Nu înțelegeam de ce Mathews nu voise s-o vadă pe soția consulului francez când aceasta venise la Consulatul Englez. Acest mister am putut să-l dezleg mai târziu, în închisoare, când i-am întâlnit pe cei arestați în legătură cu Consulatul Francez. Consulul francez era infirm și umbla într-un scaun cu rotile și nu știa că soția lui fusese recrutată de Securitate să informeze în legătură cu activitatea celor care veneau la consulat. Mathews probabil știa acest lucru și evita s-o vadă. De câteva ori mi-a cerut că, dacă vine soția consulului francez, să-i spun că el nu este acolo. Tot de la acești deținuți am aflat cum lucra soția consulului francez. Anumite persoane care înapoiau magazinul sau revista la consulat, puneau între paginile acesteia o notiță cu informații secrete, iar când persoana respectivă pleca, lua o revistă care conținea bani sau instrucțiuni. Atât când omul înapoia revista, cât și la plecare, când o lua pe cealaltă, schimbul se făcea din mâna persoanei în mâna soției consulului și vice-versa. Consulul era mai puțin angajat, fiind infirm, însă el conducea toată operația executată de soția lui, neștiind că ea fusese recrutată de Securitate și că lua toate notițele și le preda

Securității. La rândul lor, agenții Securității îi dădeau notițe cu ce îi interesa să afle și ea le punea în revistele pe care le înmâna persoanelor cu pricina, care nu știau, desigur, ce rol juca soția consulului.

Așa s-a întâmplat că peste douăzeci de persoane au fost arestate în urma unei notițe pe care i-a dat-o Securitatea soției consulului ca să o pună în revistele înmânate celor implicați în rețeaua acestui grup. După câte am înțeles de la una dintre victimele arestate, într-o notiță primită în revista de la consulat, i se cerea să ia legătura cu persoane de încredere anticomuniste și să le recruteze pentru o organizație subversivă, apoi să facă o listă, pe care s-o pună în revistă și s-o ducă la consulat. Am cunoscut în închisoare multe victime ale acestei femei, chiar și cetățeni francezi, așa cum era inginerul Boisset, directorul uzinei electrice din Constanța. Mai erau doi vameși din port, câțiva ofițeri de marină și câțiva comercianți cunoscuți din oraș.

Cu toate astea, Consulatul Francez nu a fost închis așa cum au reușit cu cel englez, mai târziu, când, printr-un proces înscenat, șapte persoane, inclusiv subsemnatul, au fost date în judecată și condamnate de Tribunalul Militar la pedepse de la zece ani la douăzeci și cinci de ani de muncă silnică pentru înaltă trădare, eu primind condamnare de cincisprezece ani. Prin această înscenare, Consulatul Englez din Constanța a fost închis.

Arestarea, interogatoriul și procesul

17 noiembrie era o zi ca toate celelalte zile. Nu aveam idee că eu, unul, nu o voi uita toată viața mea. Ca de obicei mergeam acasă pentru masa de prânz.

Nu trecuse nicio jumătate de oră de când plecasem de la consulat. Eram pe bulevardul Regina Maria și, înainte de a traversa strada Miron Costin, aud pe cineva strigându-mă: George! Când m-am întors să văd cine mă strigă, doi indivizi solizi m-au împins spre portiera deschisă a unei mașini, din care două brațe m-au tras înăuntru. Cei doi indivizi au intrat și ei în

mașină, unul peste mine, iar celălalt în față cu șoferul. Mașina a pornit repede. Acum eram încadrat de doi indivizi, unul ținea permanent pistolul la pieptul meu, iar celălalt mi-a pus o pereche de ochelari la ochi ca să nu văd unde mă duc. Tot acești indivizi au deschis un ziar și-l țineau în fața mea ca să nu fiu văzut de cineva. După mai multe viraje la dreapta și la stânga, mi-am dat seama că mașina merge mai repede și fără să mai schimbe direcția de mers. După douăzeci de minute, mașina s-a oprit. Pe tot timpul drumului cu mașina nu s-a schimbat nicio vorbă între acești patru indivizi. M-au scos din mașină. M-au urcat pe niște scări și pentru prima oară aud un dialog. La un moment dat, o voce mă întreabă cum mă numesc. I-am răspuns: George Sarry. Când mi-au scos ochelarii, în fața mea stătea un civil pe care l-am recunoscut imediat. Cu vreo trei luni înainte, fusesem invitat să merg la un anumit birou al Securității de pe strada Tudor Vladimirescu, colț cu Carol. Era în blocul Bandu.

Acest civil se afla atunci alături de colonelul Câmpeanu, la care fusesem invitat. Fusesem primit atunci foarte frumos. Mi-au oferit un scaun. M-au întrebat ce mai fac, m-au întrebat de familia mea, despre frații mei care sunt în Anglia, iar la urmă m-au întrebat despre serviciul pe care îl am la Consatul Britanic, dacă sunt mulțumit de el. Le-am răspuns că da. Mi-au spus: „Dacă vrei, poți să răspunzi, sau să nu răspunzi“. Ce salariu am? Le-am răspuns că douăsprezece mii de lei pe lună. M-au întrebat dacă mai primesc altceva pe lângă salariu. Le-am răspuns că nu. Mi-au spus că pot câștiga de două ori pe atât, doar să le spun cine vine la consulat și ce discută cu fratele meu care era Consul Britanic. Le-am răspuns: „Dumneavoastră știți foarte bine cine vine la Consatul Britanic“. „Da, da, noi știm cine vine, dar dvs, dle Sarry, știți ce vorbesc. Noi vorbim cu un cetățean român, nu sunteți cetățean român?“ În timp ce îmi vorbea, tot timpul ținea în mână plicul cu așa-zii bani. Au repetat de mai multe ori să nu uit că sunt cetățean român. La urmă mi-au spus să mă gândesc bine la ce mi-au spus.

Acum acest civil era în fața mea și zâmbea. M-au dus într-o încăpere cu un pat mare. După o oră, m-au dus în altă încăpere

unde era o masă cu două scaune. Pe un scaun ședea civilul care mă primise. Mi-a spus să stau jos. A început o serie întregă de întrebări. Ce informații am dat fratelui meu și lui Mathews, cel care l-a înlocuit pe fratele meu. Răspunsul meu a fost clar. Eu nu am dat informații nimănui. Individul s-a sculat, s-a dus la ușă unde așteptau doi gealați, care au intrat înăuntru, s-au repezit la mine, au apucat de unde au putut. Unul de păr, celălalt de mâini. M-au târât pe scări jos în beci, unde aștepta un al treilea. Acum toți trei loveau în mine. Țipau la mine: „Spionule, nu vrei să spui că ai dat informații, te facem noi să spui“. M-au pus pe o capră de lemn confecționată special pentru tortură, cu mâinile legate peste genunchi, au introdus o rangă sub genunchi și așa eram pus pe capră. Unul îmi ținea capul în jos ca partea posterioară să fie în sus. Au început să mă bată la fund și la tălpi cu o rangă. Țipetele mele nu i-au făcut să oprească bătăile.

Nu știu când s-au oprit. Știu că m-am trezit la un moment dat ud. Simțeam dureri peste tot. De data asta civilul era și el în beci, cu ceilalți trei. Eu mă aflam pe jos. Acum civilul îmi spune: „Vezi, măi, George, noi putem să te omorâm, noi putem să facem cu tine orice vrem, noi știm că tu ai dat informații fratelui tău și mai târziu ai continuat să dai informații lui Mathews, și tu nu ai să ieși din beciul ăsta, până nu ne spui ce informații ai dat“. Din nou i-am spus că nu am dat informații nimănui. Iar m-au pus pe capră și din nou au început bătăile la fund și la tălpi. De data asta, m-am trezit în pat, în camera în care mă aduseseră când sosisem aici. Nu am dormit întreaga noapte. A doua zi m-au dus din nou în beci. Am fost bătut la fel ca în ziua precedentă, numai că de data asta am simțit durerile bătăii mult mai tare, pentru că mă loveau peste locurile unde fusesem lovit cu o zi înainte. Nici de data asta nu au reușit să mă facă să recunosc că aș fi dat informații. A treia zi mi-au pus ochelarii. Legat la mâini, m-au urcat în mașină și din nou au pornit spre o destinație necunoscută. Numai că de data asta distanța era mai scurtă, circa douăsprezece-cincisprezece minute. M-au coborât din mașină. Mi-au scos ochelarii și mă trezesc în fața unui avion, în care sunt urcat. Mâinile mi le-a lăsat legate în avion. Cu mine, eram cinci

Prison de Aiud

La Prison de Pitesti

www.ziuaconstantina.ro

Opinci

De douăzeci și nouă de ori, am suferit această formă de tortură. 80% dintre deținuți au fost bătuți în acest fel.

persoane. Pe lângă locurile pilotului și copilotului, era o bancă unde ședea trei indivizi. Unul dintre ei ținea în mână un pistol automat. Scaunul pe care trebuia să stau eu rămăsese neocupat pentru că eu nu puteam sta jos și nici în picioare deoarece atât fundul, cât și tălpile îmi erau vinete și stam în genunchi.

Nu știam unde mă vor duce. Gândul meu era să nu mă ducă în URSS. Mă gândeam la posibilitatea asta, pentru că știam deja că unele persoane răpite de la casele lor au fost duse în URSS și mai ales faptul că într-o zi, de la mansarda Consulatului Britanic, unde eram cu colegul meu, Paul Bandu, uitându-ne cu binoclul, observasem ceva. Două mașini care mergeau pe un drum paralel cu litoralul, s-au oprit la un moment dat și am putut distinge zece persoane, printre care două persoane erau ajutate de celelalte să meargă. Au coborât toți la nivelul apei, unde îi aștepta o barcă cu motor. Cei doi care nu puteau merge singuri au fost urcați în barca cu motor care s-a îndreptat spre larg, unde era ancorat un vas de război rusesc. Știam de aceste vase de război rusești care făceau manevre militare în Marea Neagră, dar niciodată atât de aproape de litoral. Întotdeauna când vedeam vasul ancorat în acel loc știam că în curând o să apară mașinile care lăsașu praf în urma lor, deoarece drumul nu era asfaltat. De aceea am crezut că mi-a venit rândul și mie, dar nu cu vaporul, ci cu avionul. Când am ajuns la destinație, era deja întuneric. Făcusem doar câteva ore. Mi-au pus ochelari, m-au coborât din avion, m-au urcat într-o mașină. Când coboram din mașină, niște câini au venit să mă miroasă.

Am aflat mai târziu că eram la Malmaison. Aici am fost dus într-o celulă cu două paturi, o masă și un scaun. Cum am intrat, m-am și lungit. Numaidecât ușa s-a deschis și gardianul îmi spuse în șoaptă că nu am voie să stau lungit, că pot să stau pe scaun, sau la marginea patului, dar nu lungit, până la ora zece. Nu mâncasem de când fusesem arestat. Dimineața mi-au adus să mănânc. Deși mâncarea era bună, am mâncat foarte puțin. La fel și la prânz și la masa de seară. Câteva zile m-au lăsat, nu m-au scos la anchetă. Probabil și-au dat seama că nu puteam umbla, tălpile mi se umflaseră. Chiar dacă voiam să pun pantofii era

imposibil. Aici îmi dăduseră niște papuci, cu care trebuia să îi port cât timp nu eram în pat.

După cinci zile în celulă intră un individ, care îmi spune în șoaptă să aplec capul să-mi pună ochelarii și să pun mâinile la spate. Ieșim din celulă, el ținându-mă de mâinile înapoi la spate. Treccm prin diferite coridoare după care intrăm într-o cameră mare. Îmi scoate ochelarii. Camera în care mă aflam era mobilată luxos. În spatele unui birou stătea o persoană pe care nu o puteam vedea, căci îmi pusese lumina în față. Mi-a spus să stau jos și m-a întrebat cum mă simt. I-am spus că am fost bătut, că tot corpul mă doare și că abia merg. Mi-a spus să nu am nicio grijă, căci Constanța este o sucursală „de-a noastră“. Aici e centrala, și dacă nu știi să mă port îmi va arăta ce înseamnă Centrala. A continuat spunându-mi că dacă sunt sincer, o să fiu tratat ca atare. Mi se adresa pe nume. „Uite, George, noi știm că tu ai dat informații militare, economice și în special despre toate vasele care intrau și ieșeau cu cargoul lor din portul Constanța“. I-am răspuns că nu am dat niciun fel de informații nimănui. Mi-a spus: „George, tu ești băiat frumos și nu vreau să stric asta. Ai să vii la mine și ai să-mi spui că am avut dreptate, dacă nu-mi spui acum, până nu-i prea târziu“. Din nou i-am spus că nu am dat informații. „Ei bine, mă faci să fac ce nu voiam“. A întins mâna sub marginea biroului și a apăsător pe un buton. Ușa s-a deschis brusc. Au intrat doi gealați, m-au luat pe sus dându-mi pumni și înjurându-mă în toate felurile. Când am ajuns jos am putut să văd sub ochelari o capră de lemn exact cum era și cea de la Constanța. Mi-au legat mâinile, mi le-au pus peste genunchi, m-au așezat pe capră și au început să mă lovească pe unde apucau. Când m-am trezit eram în celula mea ud learcă. Probabil ca și la Constanța, aveau căldarea cu apă la îndemână.

A doua zi am fost dus la persoana a cărei față nu o văzusem când am fost adus aici prima dată. Acum la fel, lumina îmi bătea în față iar anchetatorul era după lumină. „Ei George, am avut dreptate?“ I-am spus că da. „Ei acum să-mi spui cui ai dat informații și ce fel de informații“. I-am spus: „Domnule anchetator, am spus că ați avut dreptate, ca să pun capăt la toate torturile pe

care mi le aplicați. Dumneavoastră vreți ca eu să inventez lucruri care nu sunt adevărate“. „Du-te în celulă și gândește-te. Când vei fi adus la mine vii cu adevărul, nu cu invenții“.

Trecuseră trei săptămâni de când fusesem arestat, timp în care am fost bătut să spun că am dat informații fratelui meu. Când mă duceau în beci, eram târât, tras de picioare, de păr, de unde apucau, pus pe capra de lemn și fiecare bătaș mă lovea cât mai tare, de parcă se întreceau între ei. Niciodată nu am putut afla cum ajungeam în celula mea. Tot ce îmi amintesc era intervalul de timp când eram târât jos în beci, cum eram bătut și atâta tot. Când mă trezeam în celulă eram ud și cu dureri în tot corpul. Am dedus că bătașii mă târau pe scări în sus până la celula mea. Nu știam ce să mai fac, cât voi putea să mai rezist torturilor pe care mi le aplicau, ce să-i spun anchetatorului. Prin capul meu treceau fel de fel de întrebări și răspunsuri, despre care știam că nu erau bune pentru anchetatorul meu. După aproape o lună de tortură, din nou sunt scos la anchetă. Ca întotdeauna lumina era îndreptată asupra mea, îmi bătea direct în ochii, ca să nu-l văd pe anchetatorul aflat în spatele ei, și ca întotdeauna când eram dus la el, cu ipocrizie mă întreabă cum mă simt. Iar eu îi dădeam același răspuns ca întotdeauna: „După cum vedeți“. Fără să mă întrebe dacă am ceva de spus, mă anunță că voi fi dus într-o cameră goală și „ai să fugi până la Constanța. Când vii înapoi la mine ai să-mi spui cui i-ai dat informații și ce fel de informații“. A apăsat pe buton și a intrat gealatul, mi-a pus ochelarii și m-a scos pe ușă.

De data asta nu m-au dus la celula mea. M-au dus într-o cameră goală de trei metri pe cinci. Persoana care m-a adus aici mi-a scos ochelarii și mi-a spus să încep să alerg până ajung la Constanța. Dacă mă opresc mă va face el să fug. A strigat la mine „Mișcă!“ și a închis ușa. Cu toate durerile pe care le aveam, și în special la tălpi, am început să merg. Ușa se deschide din nou și insul îmi spune cu o voce răstită „Mai repede!“ . Eu încep să merg mai repede. Vizeta de la ușă se deschide la două-trei minute. Ușa se mai deschise o singură dată, când individul îmi spuse: „Este ultima oară când îți spun să fugi, dacă mă faci să mai deschid ușa, te scot și mergi jos, unde ai mai fost“. M-am gândit că nu-i de

glumit cu ăștia și m-am decis să-i cer să mă scoată la anchetator. Am bătut la ușa și imediat a deschis ușa și mi-a spus în șoaptă că dacă mai bat la ușa o să-mi bată capul. Dar înainte de a închide ușa la loc, i-am spus să mă ducă la anchetator. M-a avertizat că dacă nu voi spune anchetatorului ce vrea el e vai de capul meu. A ieșit, a tras ușa după el și s-a întors după câteva minute. Probabil s-a dus să-i transmită anchetatorului dorința mea. Îmi pune ochelarii și cu mâinile la spate mă conduce la anchetă.

Intrăm în încăperea unde se afla anchetatorul. Îmi scoate ochelarii. Stau jos și de după lumină anchetatorul îmi spune: „Te-ai gândit bine, George?“. I-am răspuns că da. „Spune-mi cui i-ai dat informațiile?“. „Fratelui meu.“. „Ai mai dat cuiva informații?“. „Da.“. „Cui?“. „Lui Ted Mathews.“. „Vezi, George, că am avut dreptate? Eu știam asta, dar voiam să aud de la tine“. M-a întrebat dacă mă doare spatele. I-am spus că nu numai spatele, ci și restul corpului, în special tălpile. Și-a dat seama după vinețea din jurul ochilor și cucuiele pe care le aveam în cap. Mi-a spus: „Vei merge la celula ta, te odihnești și mâine mai stăm de vorbă.“. A apăsă pe buton, ușa s-a deschis, a intrat gealatul, mi-a pus ochelarii și am plecat spre celula mea.

A doua zi am fost dus iarăși la anchetă. De data asta voia să știe ce fel de informații am dat. I-am spus că am dat informații despre bunurile care erau încărcate pe vasele comerciale rusești din portul Constanța, în special grânele. Între întrebări și răspunsuri, mai vorbeam și de altele. Timpul trecea. La urmă m-a întrebat de unde știu astea. I-am răspuns că era foarte simplu. De pe terasa consulatului vedeam tot portul, toate vasele care veneau, la ce dană erau trase de remorcher. Știam că dacă trăgeau și ancorau lângă silozuri, înseamnă că încărcău grâne. La fel vasele petrolifere veneau la danele unde se încarcă numai petrol, iar dacă despre unele vase comerciale nu eram sigur ce încarcă, intram în port, mergeam la danele unde erau trase aceste vapoare și dacă nu puteam afla după toate detaliile exterioare, întrebam un hamal. „Adică cum îl întrebai?“. „Foarte simplu, ce se află în recipientele astea, atât de grele?“ chiar dacă nu erau grele. Le spuneam să

aibă grijă să nu facă hernie. Le ofeream câte o țigară și aflam tot ce voiam.

Mi-am amintit că o dată m-am dus să văd ce se încărca într-un vas rusec. Se încărcau saci albi. Nu îi încărcau cu macaraua, erau două poduri improvizate, înguste de jumătate de metru, pe unul mergeau cei cu saci în spate care încărcau vasul, iar pe celălalt pod se întorceau să ia altele. Am intrat în vorbă cu câțiva hamali și la fel i-am întrebat: „Nu vă rupeți spatele cu atâta greutate?“. Unul dintre ei a început să înjure și să-i blesteme pe ruși, spunând: „Noi nu avem ce mânca și ei ne iau toată făina“. Am înțeles astfel că de data asta încărcau făină, nu grâu, însă a trebuit să plec repede de acolo căci mă puneam în pericol. „Pentru azi e destul, continuăm mâine.“, mi-a zis anchetatorul. A apăsat pe buton, a intrat gealatul, mi-a pus ochelarii și am fost dus la celula mea.

A doua zi, am fost din nou scos la anchetă, însă de data asta dincolo de lumina îndreptată în ochii mei, erau trei indivizi, nu unul. Am început să mă obișnuiesc. Mînteam și cred că mă credeau. „Spune-mi, George, de unde știi atât de bine portul Constanța?“. „De când eram copil, cu alții de vârsta mea, intram în port. Și luam și noi, de pe unde se descărcau nuci de cocos uscate, sau din vagoanele în care erau încărcate. Ori luam un sac întreg din spatele unui hamal, care era bucuros că îl ușuram. Cunosc portul Constanța ca și orașul Constanța, în care m-am născut.“ „Bine, bine, dar de unde știai numele vaselor și sub ce pavilion erau?“ „Așa cum v-am spus, cu binoclul de pe terasa consulatului. Afară de asta, când distingeam numele vasului, mă uitam în catalogul maritim Lloyd și știam sub ce pavilion este vasul, ce tonaj are și orice informație despre acest vas.“

După câteva ore de interogatoriu sunt din nou dus la celula mea. Trecuseră cam cinci săptămâni de când eram la Malmaison. Tălpile umflate au început să mă mănânce. Cu unghiile am început să rup pielea. Am scos de pe talpa fiecărui picior câte o mână plină de bucăți de sânge uscat. Talpa mi-a devenit foarte sensibilă. Au trecut trei zile fără să fiu scos la anchetă. A patra zi sunt dus la același individ care îmi spune că o să fiu dus într-un

loc unde o să fiu anchetat pentru informațiile militare furnizate fratelui meu și lui Ted Mathews.

În aceeași seară sunt luat și dus într-un loc necunoscut. Aveam ochelarii puși pe ochi. Totuși puteam să văd pe sub ochelari o mulțime de cizme. Mă gândeam ce se întâmplă, ce vor să facă cu mine. Sunt ținut de mâini și dus într-o încăpere. De aici m-au luat și m-au dus într-o celulă. Mi-au scos ochelarii și cineva ma întrebă dacă fumez. I-am răspuns că da. Insul s-a dus și mi-a adus cinci țigări și mi-a spus că asta este rația pentru mine.

Dimineața sunt scos la anchetă. Sunt adus într-o încăpere destul de mare. M-au dus acolo fără ochelari și toți cei aflați în cameră erau ofițeri superiori, de la căpitan până la colonel. Erau șapte, toți stând pe scaune, iar eu fiind așezat în partea opusă, pe alt scaun.

Întâi m-au întrebat cum mă cheamă, câți ani am, numele tatălui, al mamei, câți frați am și ce fac aceștia în Anglia, câte surori am. După mai multe întrebări de-astea, am fost întrebat ce fel de informații militare am furnizat fratelui meu despre vasele de război rusești care făceau manevre în Marea Neagră și erau vizibile chiar fără binoclu. M-au întrebat dacă am dat cifre. Le-am spus că nu le-am numărat. „Dar aproximativ câte erau?“ „șaisprezece sau optsprezece.“ „Ce fel de vase erau, distrugătoare?“ Le-am spus că nu știu ce fel de vase erau. „Ce alte informații militare ați dat?“ Le-am spus despre unitățile militare rusești care erau la acea dată în Constanța. „Păi de unde știi ce unități militare rusești erau în Constanța?“ „Asta era foarte simplu“. Când am spus că era foarte simplu toți s-au uitat unul la altul. Am continuat spunând că fiecare vehicul militar rusesc avea o placă pe partea din spate unde erau cifre și litere. Constanța era plină de mașini militare rusești. Eu nu înregistram de două ori aceleași numere. Știam că fiecare unitate militară rusească are numărul ei.

M-au întrebat apoi ce știu despre sublocotenentul Traian Ghițeanu. La început am spus că nu-l cunosc, însă când mi-au spus că fratele meu a fost nașul lui, atunci mi-am dat seama despre cine mă întreabă. Le-am spus că este căsătorit cu o rudă

de-a noastră, mai îndepărtată. „Noi vrem să știm ce legături avea cu fratele tău.“ „Eu nu știu de niciun fel de legături, afară de faptul că era finul lui. Când venea la fratele meu nu discutau decât chestiuni familiale“. M-au întrebat dacă au stat la masă împreună. „Mi se pare că o dată, eram acolo când au stat la masă.“ „Ce fel de vin au băut?“ „Eu nu cunosc vinuri“. „Ce culoare de vin s-a servit la masă?“. Nu știam de ce mă întreabă astfel de amănunte. La urmă am spus vin roșu, ca să aflu după ce am fost condamnat, chiar de la Traian, că și el a fost întrebat ce culoare de vin a băut cu fratele meu.

În acest nou loc de anchetă am stat vreo zece zile fără să mă mai scoată la interogatoriu. De aici am fost luat și dus la Uranus. Aici am fost pus într-o cameră mare unde erau amestecați civili și militari. Regimul era strict, nu aveai voie să vorbești cu nimeni. Eram în această cameră treizeci și cinci-patruzeci de persoane. Pe mine mă mânca limba și vorbeam când știam că paza nu era aproape de ușă ca să se uite pe vizetă. Însă ce nu știam eu la acea vreme, eră că în cameră aveam turnători.

Eram proaspăt arestat și nu cunoșteam viața de pușcărie. Era în cameră un subofițer de jandarmi care bătea la ușă să fie scos afară. Nu știam că el ieșea ca să toarne. Într-o zi sunt scos din cameră, sunt dus într-o celulă goală și trei militari se năpustesc asupra mea. Care mai de care loveau în mine și spuneau: „Vin americanii!“ Este adevărat că eu vorbeam în celulă, unde ne era interzis să vorbim. Ba mai mult, încercam să încurajez pe unii care erau pierduți și sperați că nu vor mai scăpa. Le spuneam că în curând vom fi eliberați de americani. După ce am fost bătut de paznicii de pe coridoare, m-au aruncat în aceeași celulă. Individul a fost scos apoi și dus în altă cameră unde avea să continue să toarne pe alții. Am aflat între timp că nu numai eu și Traian Ghițeanu fusesem arestați. Prin camerele alăturate erau și alți colegi de-ai noștri arestați odată cu noi. Cu toții eram șapte: Sami Sabah, funcționar în portul Constanța, Emil Brown, funcționar la agenția de vapoare Solari, Costică Dumitru, agent de vapoare, dr. Pincu Clain, Paul Bandu, student la drept, Traian Ghițeanu, sublocotenent, și subsemnatul.

În luna martie 1950, am fost transportați la Constanța și duși la Închisoarea Militară, în așteptarea procesului. Închisoarea nu avea destule celule ca să ne pună câte unul în fiecare celulă așa că au folosit o ladă mare unde l-au pus pe Paul Bandu. Deci șase dintre noi eram în câte o celulă de unul singur, iar Paul în această ladă mare prevăzută cu o ușă și un lacăt. Bietul Paul, după stingere se balansa în ladă până când lada se răsturna. Așa putea să doarmă și el. Dimineața, când veneau cu deschiderea, ridicau lada și Paul lua poziția verticală până la stingere, când din nou se balansa până cădea cu ladă cu tot și astfel putea dormi. Așa am stat până la ziua procesului. Am fost duși la o casă conspirativă, o vilă de pe Bulevardul Domnița Elena. Spatele vilei dădea spre mare. Aici era Tribunalul Militar unde am fost condamnați.

Toți trecuserăm pe la Malmaison și toți fuseserăm bătuți să declarăm ce au vrut anchetatorii. Mai mult, după ce terminam declarațiile în scris, ne obligaseră, înainte de a iscăli declarațiile, să scriem: „această declarație este scrisă de mine de bunăvoie și nesilit de nimeni“ și să iscălim. La toți ni s-a spus că dacă la proces vom nega ceea ce am scris în declarații, vom veni înapoi la ei și de data asta vom fi bătuți cum trebuie. La proces am fost duși câte unul sus în sala de judecată. Pe măsură ce terminau cu unul, îl luau pe altul. Dintre cei șapte câți am fost, trei am negat: eu, Traian Ghițeanu și Costică Dumitru. Cei doi au spus că declarațiile au fost scrise sub presiune. Eu am spus că am declarat pentru că am fost bătut. L-au adus pe Paul Bandu sus și i-au cerut: „Domnule Bandu, spune ce știi despre dl. George Sarry“. „Domnule președinte și Înalță Instanță, în luna iulie 1949 eu cu George Sarry ne-am urcat la mansarda consulatului unde cu binoclul am văzut două mașini care mergeau pe un drum paralel cu litoralul. În urma lor lăsau praf. Când s-au oprit, din ele au coborât mai multe persoane. Împreună cu George am observat că două dintre acele persoane erau ajutate de ceilalți să meargă. Au coborât la nivelul apei unde cei doi au fost îmbarcați într-o barcă cu motor care s-a îndreptat spre un vas militar rusesc. Împreună

cu George am conchis că cele două persoane care erau ajutate să meargă erau persoane politice care au fost răpite.“

Eu știu prin ce a trecut Paul Bandu, ca să fie constrâns să mă confrunte în tribunal, astfel încât să fiu acuzat de ceva de care știam numai noi doi. După ședința de la tribunal, toți am fost duși la mașina care ne-a transferat la închisoarea militară, toți la un loc, unde am stat așteptând să ni se comunice sentința.

După vreo câteva zile au sosit doi plutonieri și un locotenent și ne-au comunicat următoarele sentințe: Dumitru Constantin, 10 ani M.S.(muncă silnică), Valentin Istrate D. Sarry (zis George Englezu) 15 ani M.S., Paul Bandu, 20 de ani M.S., Pincu Clain, 20 de ani M.S., Sami Sabah, 25 de ani M.S., Emil Brown, 25 de ani M.S., Traian Ghițeanu, 25 de ani M.S.

Acum așteptam să vedem unde ne vor duce după condamnare. După o săptămână am fost scoși toți și sub escortă am fost încărcăți într-o dubă, cu care ne-au dus la penitenciarul Tataia. Acolo, dintr-o totală neglijență, ne-au băgat într-o încăpere foarte mare, amestecați cu deținuți de drept comun. Nu a trecut mult timp și fiecare dintre noi și-a găsit cunoștințe printre deținuții de drept comun, gata care mai de care să ne ajute cu bucate de care nu mâncasem de mult: salam, brânză, carne afumată și diferite feluri de biscuiți. A fost pentru noi o zi de sărbătoare. Erau cam înspăimântați, de când aflasem de condamnările noastre. Între cei de la drept comun era unul singur cu condamnarea de zece ani, restul primiseră de la câteva luni la maxim cinci ani.

Plecarea spre Aiud

Era sfârșitul lunii aprilie când într-o dimineață ne auzim strigați pe nume, fiecare. Cât timp am stat la închisoarea militară și mai târziu aici, am cerut să ni se dea câte o carte poștală, să scriem familiilor noastre să ne aducă haine. Însă totul fusese în zadar. Nici nu au vrut să ne asculte. Cei strigați pe nume eram noi șapte. Scoși afară în curtea penitenciarului am fost legați de

mâini cu cătușe doi câte doi și am fost încărcăți în mașina-dubă, cu direcția gara Constanța. În afara gării pe o cale ferată izolată era un vagon-dubă. Mașina tip dubă care ne adusese aici trase aproape de vagonul-dubă. Noi suntem descărcați din duba mașină și încărcăți în vagonul-dubă. La fiecare ne-au dat trei bucăți de pâine și niște bucățele de slănină rancedă. În acest vagon-dubă mai erau circa treizeci și cinci-patruzeci de deținuți care, ca și noi, nu știau de soarta lor. Nu știam unde ne vor duce.

Târziu, noaptea, duba noastră este atașată de un tren care după scurt timp începe să miște. Deși eram atât de înghesuiți, că de abia ne puteam mișca, la Cernavodă trenul se oprește și în duba noastră sunt împinși înăuntru încă cincizeci de deținuți. Eram ca niște sardele, nu mai era aer. Dacă cineva simțea nevoia să meargă la singura toaletă care exista în dubă, era forțat să-și facă nevoile pe el. Întinericul contribuia la mizeria căzută pe capul nostru. Noi, cei din grupul nostru am reușit să fim unul lângă altul. Mai târziu când a început să se lumineze de ziuă am început să vedem fețele celorlalți. Toți eram transpirați și însetați. Nu exista niciun pic de apă în dubă.

Noi nu aveam niciun fel de bagaj, însă erau alții care aveau multe bagaje. Pe deasupra noastră, în plasele unde de obicei se pun bagaje se cățăraseră oameni care stăteau lungiți. În alte locuri erau bagaje. Pe unul dintre aceste bagaje văd scris „Sarry“. Mă uit mai bine și văd că nu mă înșelasem, era scris „Sarry“. Mă uit la toți cei cărora am putut să le văd fața, dar nu am putut să recunosc pe nimeni. Până la urmă am strigat întrebând al cui este bagajul acela. Un om cu părul cărunt îmi răspunde întrebându-mă dacă mă supără bagajul lui. I-am spus că nu, dar vreau să știu ce caută numele meu pe bagajul lui. „Eu stau pe strada Sublocotenent Achile Sarry“. Era fratele tatălui meu care murise în Primul Război Mondial. Numele omului de pe strada Achile Sarry era Brandenburg Grigore. Câțiva ani mai târziu ne-am întâlnit la mina de plumb Baia Sprie.

Nu știu cât a mers trenul nostru. Tot ce știu, ca și ceilalți din dubă, este că întreaga călătorie a fost un calvar. Seara trenul se oprește. Grupul nostru și alți câțiva deținuți suntem coborâți, puși

în duba-camion și ne trezim la închisoarea Văcărești. Am stat aici o zi după care din nou am fost încărcăți în duba-camion și am fost transportați la Jilava. Aici am fost descărcați și, ca în toate închisorile de acum înainte, sub escortă și păziți de cordonul soldaților cu arme automate, am intrat pe poarte Jilavei.

Suntem încolonați câte doi. În fața mea se afla generalul Paul Teodorescu, fost ministru al aviației. Din zăpăceala care era acolo, din greșeală îl calc pe călcâi și îi iese pantoful din picior. Generalul se apleacă să-și pună pantoful la loc în picior. În acel moment s-au năpustit asupra lui și a mea vreo patru-cinci gardieni care se întreceau să ne lovească cu pumnii și cizmele pe unde apucau. Am fost introduși într-o încăpere mare plină cu oameni unde era un miros greu.

La Jilava majoritatea deținuților erau nejudecați sau, ca noi, în trecere. Abia a doua zi după ce am ajuns aici am primit mâncare, supă de varză acră, și pe toată durata șederii noastre de opt zile la Jilava, mâncarea a fost mizerabilă. Când am plecat de aici am spus că suntem norocoși.

Dar nu știam ce ne așteaptă. În vagonul dubă unde am fost încărcăți am întâlnit alți deținuți. Nu știam dacă mergem la Aiud sau la Gherla. După trei zile de călătorie în vagonul dubă am ajuns la Aiud. Aici am fost descărcați și încolonați și sub escorta militarilor cu arme automate am luat-o pe jos până la penitenciar. La Aiud, ne-au pus pe toți într-o încăpere mare de la parterul Celularului. Eram o sută zece-o sută douăzeci de deținuți. Trebuia să rămânem treizeci de zile în carantină. Mâncarea era apă chioară, supă de arpacaș, supă de cartofi, supă de varză acră, supă de legume, însă nu era decât lichidul. Rar găseam câte un bob de arpacaș pe ici pe colo. Cât privește dormitul era imposibil de dormit. Nu existau paturi, toată mobila camerei consta dintr-un hârdău în care ne făceam nevoile. Mai era alt hârdău din care beam apă. În timpul zilei toată lumea stătea în picioare. Când suna ora stingerii trebuia să ne culcăm pe dușumea. Nimeni nu putea sta culcat pe spate, pentru că nu era loc. Toți eram culcați pe o parte și când unul voia să se întoarcă pe cealaltă parte, toți din acel rând trebuiau să se întoarcă și ei. Nu era loc

nici pentru patruzeci de persoane, ca să doarmă pe jos, însă timp de treizeci de zile cât a ținut carantina am fost nevoiți să ne înghesuim ca sardelele. Norocul nostru a fost că dușumeaua fiind de lemn și nu de ciment, am reușit cu toții să rezistăm cele treizeci de zile de carantină fără să ne îmbolnăvim.

Când sosea ora mesei era o mare zăpăceală. Totul se petrecea foarte repede. Cum intra gamela cu ciorbă pe ușă, se trecea din mână în mână și deși era deja pe jumătate goală, până ajungea la persoana căreia îi era destinată, încă jumătate din ce mai rămânea în gamelă, curgea pe jos din cauza lipsei de spațiu. Eram atât de înghesuți că nu se putea întoarce cineva fără să lovească pe cel de lângă el. Tot timpul cât am stat în carantină nu ni s-au dat linguri, beam direct din gamelă. Niciodată nu am primit mâncare care să se poată mesteca în gură. Totul era lichid. Cele câteva boabe de arpacaș sau fărâmituri de cartofi și varză acră se înghițeau odată cu lichidul. Timp de treizeci de zile nu am fost scoși la aer. Abia așteptam să se termine carantina și să ne mute la celule unde aveam dreptul la cincisprezece minute la aer în curte de două ori pe săptămână și bineînțeles nu înghesuți așa cum eram acum. Și mai speram ca mâncarea să nu fie la fel ca în carantină.

Într-o dimineață, după ce ne-au dat cafeaua de orz, a venit un ins cu o listă și a început să strige nume. Am ieșit pe coridor încolonați câte doi și am luat direcția etajul al treilea. Am fost repartizați în celule. Eu am nimerit cu încă șapte deținuți, toți mai în vârstă decât mine, oameni din întreaga țară. Ceilalți deținuți din lotul meu au fost și ei împrăștiați prin diferite celule. Am crezut că odată ieșiți din carantină vom primi un regim mai bun, însă după cum am văzut imediat scris pe pereți, nu era să fie așa. Toți pereții celulei erau plini de notații, scrise, sau mai bine zis zgâriate, cu un ac sau sârmă, care consemnau, de exemplu: *Astăzi, 15-2-1950, zi foarte rea (20 boabe arpacaș)*. În alt pătrățel scria: *Astăzi, zi bună (35 boabe arpacaș)*. Erau foarte puține pătrățele în care scria: *Astăzi zi foarte bună (60 boabe arpacaș)*. Ne-am dat seama că vom primi același regim ca în timpul carantinei, cu toate că niciunul din noi nu număraserăm în cele

treizeci de zile boabele de arpacaș care se nimereau în gamelele noastre.

A sosit prima masă de când ne aflam în celulă și fără să ne înțelegem între noi am văzut cum fiecare bea lichidul din gamelă ca să vadă câte boabe de arpacaș rămân pe fundul gamelei. Niciunul dintre noi nu avea mai mult de treizeci și cinci de boabe de arpacaș. Seara la fel, iar dimineața următoare o apă căldicică de culoare neagră, așa-zisa cafea. Aceasta era făcută din orz prăjit și pisat. După socoteala noastră și a celorlalți din celulele vecine, primeam între patru sute și cinci sute de calorii pe zi, inclusiv pâinea care cântărea în jur de două sute treizeci–două sute cincizeci grame și care ne ținea în viață. Pe zi ce trecea slăbeam vizibil.

De la etajul trei, unde era celula noastră, puteam vedea pe fereastră o mare parte din curte și poarta penitenciarului. Toate ieșirile și intrările. Însă trebuia să luăm măsuri de precauție, căci dacă eram prinși uitându-ne pe fereastră eram pedepsiți cu camera neagră. Observam serile cum un căruț cu patru roate pleca încărcat cu un coșciug tras de doi deținuți de drept comun îmbrăcați în zeghe și escortați de un gardian narmat. Deținuții de drept comun erau folosiți la toate muncile și corvezile din penitenciarul Aiud. În fabrică lucrau numai deținuți politici.

Scena cu coșciugul o vedeam în fiecare seară. De multe ori erau două coșciuge, unul peste celălalt. Erau luate de la morga penitenciarului și duse la cimitirul Trei Plopi din Aiud. Îmi aduc aminte că în perioada când eram la Baia Sprie, Laszlo, un deținut de origine maghiară care lucra la zidărie în penitenciarul Aiud mi-a povestit că vedea mereu căruțul cu coșciugul ieșind pe poarta închisorii. Într-o iarnă a văzut cum gardianul de la poartă a ridicat capacul coșciugului și a împuns cu un vâtrai corpul mortului, după care s-a adresat gardianului care escorta coșciugul: „Acum sunt sigur că nu e viu“.

Întotdeauna gardianul de la poartă descoperea coșciugul să fie sigur ca nu cumva să fie cineva ascuns în locul celui mort. De altfel, orice mașină, camion sau căruță era percheziționată atât la intrare cât și la ieșirea din închisoare. Tot Laszlo îmi spunea la

Baia Sprie că mai toți morții depuși la morga închisorii erau desfigurați de șobolani, care le mâncau ochii, urechile și nasul.

În celulă nu aveam paturi sau saltele și nici rogojini. Tot ce exista în celulă era o puțină cu apă și una mai mare pentru nevoile de toată ziua. Sub fereastră, pe peretele exterior, la treizeci de centimetri de dușumea treceau dintr-o celulă în alta două țevi de fier. Așa-zisul calorifer.

Aici nu apucaii să-i cunoști bine pe cei cu care stăteai în celulă pentru că administrația făcea foarte des schimbări între celule. În celulă nu exista niciun fel de mobilier, dormeam pe jos. Cei care aveau bagaj îl puneau sub cap când dormeau. Cei ca mine, care nu aveau bagaj, dormeau cu capul în palmă.

Din cauza plictiselii, am confecționat un joc de șah. Tabla de șah am făcut-o în dușumea, care era de lemn. Am zgâriat pe scândura îngălbenită treizeci și două de pătrățele, făcându-le albe, iar restul de treizeci și două de pătrățele le-am lăsat galbene. Piesele le-am făcut de săpun, pe care îl primeam o dată la două luni, care era gri și foarte moale. Șaisprezece piese le-am lăsat gri, iar celelalte șaisprezece piese le-am făcut negre mestecând săpunul cu praf de cărbune pe care îl găseam în curte când ne scotea la aer.

Totul a mers bine vreo două luni. Într-o zi vizeta se deschide și suntem prinși. Gardianul ne ia numele, iar după zece minute vine cu încă doi gardieni, ne ordonă să ne dezbrăcăm și să lăsăm pe noi numai cămașa și izmenele. Ne-a scos din celulă și ne-a dus la camera neagră. Camera neagră era la încheietura aripii teului cu coada teului. Camera asta, din cauza poziției nu avea fereastră. După ce ne-a băgat înăuntru au intrat și cei trei gardieni și ne-au bătut până ce au obosit. Când au plecat, nu au uitat să ne înjure. Simțeam loviturile mai mult ca atunci când ne-au bătut la Jilava. Acum nu mai aveam carnea pe corp ca înainte. Acum eram slab și loviturile erau direct pe os. Ne-au lăsat întinși pe jos aproape leșinați. Regimul de pedeapsă prevedea dreptul să primești la trei zile mâncare.

Așa ne-au ținut două săptămâni. Când ne-au scos și ne-au dus în celulele noastre, atât cămășile cât și izmenele ne erau roșii de sânge. Nici eu, nici dl. Paraschivescu nu știam de unde putea fi

atâta sânge. Nu a trecut mult timp și am aflat. Tot sângele era al nostru, dar nu era urmarea bătăii pe care o luasem cu două săptămâni înainte. Camera asta neagră era plină de ploșnițe. Chiar ziua, din cauza întunericului erau peste noi și ne sugeau sângele. Noi eram mai tot timpul culcați pe jos și când ne întorceam pe o parte sau alta, ploșnițele prinse sub noi erau strivite și ne pătau cămășile și izmenele. De altfel, și în celelalte celule erau ploșnițe, însă ele ieșeau numai la întuneric, or celulele în timpul nopții erau luminate și foarte rar apărea câte una. Dar circulau pe lângă țevile de calorifer și raiul lor era camera neagră.

Spre mina de plumb Baia-Spie

Într-o zi auzim ușile celulelor deschizându-se și după câteva minute închizându-se, ușă după ușă, până când au sosit și la ușa noastră. Erau doi plutonieri cu creion și hârtie, care întrebau pe fiecare ce profesie are. Dacă nu erai doctor, avocat, ofițer sau bătrân, te puneau pe listă. A doua zi, cei trecuți pe listă erau scoși la muncă în fabrica penitenciarului. Am fost scoși din celule și mutați la secția a doua unde erau cazați cei care lucrau în fabrică. Secțiile făceau parte din alte corpuri de clădiri. Celularul era o parte separată. Am nimerit într-o cameră cu încă vreo cincizeci de deținuți. Aici aveam fiecare o pătură și pernă, iar în loc de paturi erau două rânduri de priciuri suprapuse. Mult mai bine decât în celular.

În fabrică am fost repartizat la o secție unde se făceau arcuri. Atât la intrare cât și la ieșirea din fabrică eram controlați ca nu cumva să aducem în dormitoare obiecte interzise. Mâncarea era mai bună și mai multă.

Însă regimul acesta nu a durat mult. Într-o zi am fost scoși din fabrică și trimiși la dormitoare. La o masă așezată în curtea secției, niște ofițeri având în față niște dosare, dau ordine să ieșim afară în curte. Suntem chemați unul câte unul. Unul dintre ofițeri purta un halat alb și pe rând ne consulta la inimă, plămâni și ne puneă o grămadă de întrebări. Am fost selecționați din toată

secția șaizeci de deținuți, niciunul cu condamnări sub cincisprezece ani. Cei șaizeci am fost izolați și așteptam, dar niciunul nu știam ce. Am stat în camera unde eram izolați, trei săptămâni până într-o zi când ușa s-a deschis și am auzit un strigăt: „Dă-i drumul afară!“. Cum ieșim intrăm într-un camion închis.

Erau trei camioane, a câte douăzeci de deținuți, care au plecat în direcția gara Aiud. Cum am ajuns în gară, am coborât din camioane trecând printr-un cordon de soldați înarmați cu arme automate și ne-am urcat în dubele-vagon care ne așteptau. Toți am primit hrană rece pentru trei zile, pâine și slănină mucegăită. Nimeni nu știa unde mergem. La un moment dat unul din dubă strigă: „Mergem în nord!“, adică în URSS. Eram cu toții confuzi. Desigur, comentariile au început imediat. De aceea ne-au dat hrană rece pentru trei zile, mergem în URSS. Altul încercă să liniștească agitația și neliniștea care domneau în dubă. Ne spune că mergem la Canal și dacă trenul a luat-o spre nord probabil trece pe undeva să mai ia deținuți, dar nicidecum că mergem în URSS. Până am ajuns la Baia Sprie am fost cu toții foarte încordați. Am început să coborâm din dubă. Sub escortă am fost duși până la barăcile unde se aflau alți deținuți care veniseră cu patru luni înaintea noastră. A fost ultimul transport de la Aiud.

Colonia de muncă Baia Sprie avea patru barăci. Trei barăci cu câte patru dormitoare și câte două camere mici. Cealaltă baracă cuprindea bucătăria și sala de mese. Am fost repartizați în două dormitoare. Fiecare avea patul lui cu saltea cu paie noi, două cearșafuri, pernă și pătură. Ceva de necrezut. Fiecare dintre noii veniți am găsit prieteni. Eu i-am găsit pe Traian Ghițeanu și pe Sami Sabah, amândoi din lotul meu. Ei deja lucrau în mină de patru luni și spuneau că au experiență de miner. Fuseseră, la sosirea lor, primii deținuți politici de la Baia Sprie. Toți cei veniți de la Aiud erau vreo două sute. Aici am găsit mâncare bună și destulă (două feluri de mâncare). Cei două sute veniți înaintea noastră, la început, timp de două săptămâni nu intraseră în mină. Au fost lăsați la suprafață să se refacă fizic, fiindcă exact ca și noi, cei sosiți acum, trecuseră prin regimul sever de la Aiud. Noi însă am intrat în mină după două zile. Mai toți cei care au venit

cu mine, aveau cel puțin un an de Aiud. Toți eram foarte slabi. A doua zi după ce am sosit la Baia Sprie, eu și încă trei ne-am cântărit pe un cântar pe care-l aveau la bucătărie. Eu cântăream patruzeci și șapte de kilograme, cu stomacul foarte plin. În aceeași zi cântarul a fost luat și n-a mai fost adus înapoi.

La Baia Sprie puteam sta de vorbă în curtea coloniei, puteam ieși și intra în baracă când voiam. Până am venit noi, deținuții lucrau numai într-un schimb, care se numea șut. Când am sosit noi administrația a introdus lucrul în două șuturi. Eu intram în mină în șutul de noapte. Când un șut intra în mină celălalt ieșea. La ieșirea din mină, în clădirea de alături de puț erau dușurile pe unde trecea fiecare și în cincisprezece minute trebuia să fim spălați, după care intram în colonie. Ne lăsam lămpile la magazie și pe urmă mergeam în sala de mese unde luam tava și ne prezentam la ghișeu, unde, de la bucătărie ne serveau mâncarea. După ce luam masa fiecare mergea în dormitorul lui.

Tuturor celor veniți cu ultimul transport, ca și celor dinaintea noastră, ni s-au dat câte două prosoape, două cămăși, două izmene, două perechi de obiele, o salopetă, un costum zeghe, o cască de miner, o pereche de opinci făcute din cauciucuri de mașină, o pereche de ghete și săpun. Cu ghetele mulți am avut probleme. Ori erau mari, ori ne strângeau picioarele. Am făcut schimburi între noi, dar tot mai erau unii care nu puteau purta bocancii primiți. Eu am rezolvat problema cu bocancii. La două zile după ce a fost împușcat Părintele Gheorghe Șerban, care era din comuna Corbu de Jos, județul Constanța, cizmarul Petcu a venit la mine să-mi spună că a găsit o pereche de bocanci. Am fost la cizmărie și i-am încercat. Îmi veneau foarte bine. Erau bocancii Părintelui Șerban. Chiar și înăuntrul unui bocanc era scris „Șerban Gheorghe“. I-am dat lui Petcu bocancii mei care nu-mi veneau și am rămas cu cei ai Părintelui Șerban.

Pentru că am vorbit despre Părintele Șerban, trebuie să spun că lucrasem în schimbul de noapte și acum mă aflu în dormitorul meu când am fost trezit de un foc de pușcă, ca și ceilalți deținuți care dormeau la ora aceea. Am ieșit să vedem ce s-a întâmplat. Până să ieșim, am auzit încă un foc de pușcă. Deși

gardianul de serviciu, Gheorghită, care ieșise din bucătărie, strigase la cel din post să nu mai tragă, acesta a tras din nou și l-a omorât pe loc. Părintele Șerban era bolnav și ceruse să nu-l mai trimită în mină că nu poate munci în condițiile din subteran. Ofițerul politic Alexandru, ca să dea un exemplu și o lecție pentru ca nu cumva un alt deținut să mai îndrăznească să refuze să intre în mină l-a pus pe Părintele Șerban să strângă pietrele din curte și din jurul barăcilor. În timp ce Gheorghită Milițianu era dus în bucătărie, cel din prepeleac a văzut că preotul era singur și a tras. Când toți ne-am dus să vedem, Părintele Șerban era mort la șapte-opt metri distanță de gardul înalt de patru metri.

Totul fusese aranjat de ofițerul politic Alexandru, cu locotenentul comandant al unității de pază din trupele de securitate și cu soldatul din prepeleac, care a tras și l-a omorât pe Părintele Șerban. Soldatul era din județul Bihor și pentru fapta comisă a primit imediat o permisie de douăzeci de zile.

Preotul Șerban era simpatizat de întreaga colonie. La ora mesei nimeni nu a venit să mănânce. În colonie era un val de tristețe. Ce-l supărase mai mult pe ofițerul politic Alexandru este faptul că la o adunare generală a deținuților, unde erau prezente și cadrele militare ale coloniei, Părintele Șerban anunțase și fusese auzit de toată lumea, că pe baza Convenției de la Geneva, deținuții politici nu pot fi puși la muncă cu forța și în special la muncă în mine. Asta nu i-a plăcut politrucului și ca să se răzbune, a aranjat cu comandantul plutonului de pază să-l împuște pe preot în momentul când se va apropia de gardul coloniei. Colonia era înconjurată, cum am spus, de un gard de patru metri înălțime, întărit cu alți patru metri de sârmă ghimpată și era ora zece dimineața, o zi cu soare. Chiar dacă ai fi avut scară, tot nu ai fi putut avea o tentativă de evadare așa cum, mințind, politrucul Alexandru a susținut despre preotul Șerban.

Deținuții lucrau la două orizonturi aflate la patru sute-patru sute cincizeci de metri adâncime. La orizontul 11 și la orizontul 12, în partea de vest a minei, ploua cu apă acidulată. Din cauza ploii, nu puteai să porți nimic pe tine. Lucram în pielea goală. Dacă aveam ceva pe noi imediat ce haina se uda, începea să ne mănânce

pielea, în special la subsuoară, între picioare și între degetele de la picioare. Mai toți aveam ciuperci pentru că trebuia să purtăm obiele în picioare când încălțam opincile confecționate din cauciucuri de mașină.

Intrarea în mină a deținuților, spre nivelul unde era situat locul de muncă, se făcea pe verticală, cu ajutorul coliviilor ascensoare. În fiecare colivie încăpeau două grupe de câte șase, adică doisprezece deținuți. Deplasarea deținuților, în adânc, de la puț la locurile de muncă, deci pe orizontală, se făcea pe jos, distanțele fiind de circa un kilometru. De acolo unii mai aveau de urcat câte treizeci–patruzeci de metri. Galeria erau mereu inundate de apă. Nu se putea umbla cu bocanci deoarece apa acidulată și rocile cu suprafețe tăioase îi distrugeau prematur. Înainte de intrarea deținuților politici, condițiile de lucru în aceste mine erau jalnice. Din cauza aerajului precar, a dificultăților de muncă și de circulație pe galerii, deplasări de cele mai multe ori se făceau pe jos, în condiții de mare pericol. După ce au ajuns aici deținuții politici, cu timpul totul s-a schimbat. Inginerii deținuți politici au făcut ca aerul să circule la toate locurile de muncă. Au introdus perforarea cu apă. Până la venirea noastră se perfora pe uscat. Era boală curată. Praful silicogen intra în plămâni. De aceea minierii civili nu trăiau mult. Apa de băut nu se putea bea în mină. Acum, prin intervenția inginerilor deținuți politici, se aducea în mină sifon depozitat în putini de lemn, ca să se mențină rece, să poată fi băut, căci la temperatura de treizeci și opt de grade, cât era în mină, era imposibil să bei apa care venea pe conductă.

Până și maiștrii și inginerii civili au văzut schimbarea petrecută în mină de la venirea deținuților politici. Dacă era să muncim în condițiile găsite când am venit, în cimitirul din Baia Sprie ar fi apărut câteva sute de morminte mai mult. Și așa stând lucrurile, au murit destui.

Pe lângă condițiile aspre de muncă pe care le înfruntam zi după zi, mai era și pericolul la care eram expuși în fiecare moment. Orice coptură (rocă provenită din cerime) oricât de mică, dacă se întâmpla să cadă pe tine, în cel mai fericit caz puteai scăpa numai cu tăieturi pe corp sau chiar pe cap, rocile

fiind foarte tăioase. Nu mai vorbesc de copturile mai mari, numite în termeni minerești „balene“. De acelea nu scăpai doar cu zgârieturi. S-a întâmplat de multe ori ca oamenii să fie scoși neînșufleți de dedesubtul acestor copturi.

Aveam însă moralul ridicat, iar acest lucru ne ajuta foarte mult să trecem peste mizeria în care eram forțați să muncim. Am avut mare noroc că maiștrii și inginerii civili erau oameni cu suflet, deși tuturor li se dăduseră grade de ofițeri și fuseseră instruiți cum să se poarte cu deținuții politici, anume să nu se lase angajați în discuții politice sau în orice alte discuții afară de cele legate de munca din mină și să raporteze în legătură cu deținuții care vor încerca să obțină informații.

Printre maiștrii civili erau doi foarte fideli regimului comunist. Această informație ni s-a transmis în mod confidențial de unul dintre maiștrii cei buni. Tot prin acești maiștrii eram ținuti la curent cu evenimentele care se petreceau afară. Uneori ne aduceau articole de ziar pe care după ce le citeam le ardeam pe loc. Pentru noi, deținuții politici, informațiile primite de afară era ca o hrană care ne ținea în viață. Am putut și noi deținuții politici să ne revanșăm față de acești oameni care ne-au ajutat. Cele mai frumoase flori pe care le găseam în mină le erau rezervate lor.

Cu toate schimbările făcute în mină de către deținuții politici, condițiile de muncă continuau să fie insuportabile. Se instalase un ventilator foarte puternic care ajuta la circulația aerului, însă tot nu era destul de eficient ca să ajungă în toate locurile de muncă. Nu se putea sta îmbrăcat, mai ales când trebuia să muncești. Toți munceam în pielea goală. Numai preoții purtau un șort legat la brâu. Chiar așa, tot făceam ciuperci. În fond acolo unde corpul intra contact cu orice fel de material, și apăreau aceste răni (ciuperci) era tot o carne vie.

La început eu am fost rulător pentru o perioadă de trei săptămâni. Ca rulător trebuia să transport minereul de la locul unde avusese loc explozia, până la cel mai apropiat rostogol (rostogolul este un puț oblic, prin care minereul ajunge pe galerie unde este încărcat în vagonete). Distanța de parcurs ajungea până la douăzeci și cinci de metri. Minereul era încărcat în roabe și

vărsat în rostogol. Bolovanii mari trebuia să-i spargem cu barosul. Barosul avea cinci kilograme. Dacă bolovanii erau mari, nu puteau trece prin grătarul care era pus pe rostogol.

În prima perioadă, nu aveam normă. Mai târziu au pus norma de trei vagoneti de om. Cu timpul au mărit-o la șapte vagoneti de om. Și asta pentru că erau unii care credeau în ce le spunea administrația (ofițerul politic), anume că vor beneficia de reabilitare. Acești zeloși erau de două categorii, niște deținuți care făceau parte din secta „Martorii lui Iehova“ și turnătorii. Ca să realizezi această normă se cerea un supraefort pe care majoritatea nu-l puteau face. Mai mult decât atât, minerii civili care lucrau la orizontul 8, orizontul 9 și orizontul 10, auzind de normele realizate de deținuți, erau supărați, fiindcă li se cerea și lor această normă. La ieșirea pe puț numărul vagonetelor creștea și administrația își freca palmele de bucurie că norma de șapte vagoneti de deținut a fost un succes. Însă ce nu știau ei, au aflat mai târziu. Peste două săptămâni calculele venite de la uzina de extracție au arătat că în tot acest timp nu a fost extras niciun gram de minereu mai mult ca înainte. Ce au făcut deținuții văzând că administrația pedepsește cu carceră pe deținuții care nu făceau norma de șapte vagoneti? Deținuții umpleau vagonetii trei sferturi cu steril și deasupra puneau minereu, astfel că, atunci când ieșeau cu vagonetii la suprafață, se vedea că sunt încărcăți cu minereu.

Oamenii administrației s-au dus la biroul tehnic din colonie, unde inginer șef era Bujoiu. Supărați, ofițerul politic, locotenentul Alexandru și locotenentul Vanciu au început să amenințe întreg biroul tehnic, acuzându-i pe oamenii de-aici de sabotaj. Inginerul Bujoiu le-a spus că nu are niciun fel de informație privind încărcarea vagonetelor cu steril. Cei doi au plecat furioși. Locotenentul politic Alexandru a început să cheme turnătorii la biroul lui, aflat într-una dintre barăci. I-a adunat pe turnătorii care lucrau de noapte și acum se aflau în dormitoare la odihnă și le-a spus să observe cine sabotează. La fel, când schimbul de zi a ieșit din mină, i-a adunat pe turnători și le-a dat aceeași sarcină. Turnătorii erau puțini la număr și toată colonia îi știa, așa că nu au putut face nimic.

După două săptămâni de lucru ca rulător am fost numit ajutor de perforator. Perforator era un ungar cu numele Calai. Avea o condamnare de douăzeci și cinci de ani muncă silnică. Era miner de profesie. El perfora numai la suitori, adică la vertical. Perforatul pe verticală nu se putea face cu apă, căci îți venea în ochi tot noroiul. Se perfora pe uscat. Amândoi purtam mască și ochelari. Când terminam de perforat, fețele noastre erau gri și luceau. Suitorile se făceau între galeria pe unde circulau vagonetele și abataj, de unde se extrăgea minereu, sau între abataj și orizontul superior. Întărirea în suitoare se făcea mult mai încet decât întărirea obișnuită. La suitoare, după fiecare pușcătură (explozie) venea echipa de dulgheri și înălța podul pe care stăteam și perforam. La ieșirea din mină, Calai și cu mine eram primii care urcam în corfă (ascensor) să ieșim la suprafață. Asta era regulă și la civili, pentru că noi eram cei mai expuși la praful silicogen. Asta era, ca să zic așa, o favoare.

Nu au trecut nici trei săptămâni și am devenit perforator de suitoare. Eram singurul perforator de suitoare. Toți se fereau să nu-i pună pe ei la perforat de suitoare. Afară de faptul că perforai pe uscat, era destul de periculos. Dar și când mergeai sus să asiguri locul de lucru copturând cerimea, adică dând jos cu ranga rocile care erau slab prinse, și care, cum am mai spus, se numesc copturi, era la fel de periculos. Lucrasem șapte-opt luni la suitor și toți deținuții mă cunoșteau. Perforatul la suitoare era cea mai grea muncă în mină. Se perfora la verticală și, cum am spus, nu se putea folosi apă. Tot praful de plumb îți venea în cap.

În primăvara anului 1952 au sosit mai multe dube-vagon cu deținuți de la Gherla. Erau studenți care trecuseră prin reeducarea de la Pitești și continuaseră și la Gherla cu tortura asupra celorlalți deținuți. Curând după ce au sosit cei noi, s-a făcut adunarea generală în curtea coloniei. Mărindu-se efectivele, trebuia să se numească maiștri de sectoare și șefi de sectoare. Fiecare orizont avea patru șefi de sectoare și patru maiștri. De exemplu: orizontul 12-vest, șutul de zi avea un maestru și un șef de sector. La fel și 12-est. Schimbul de noapte la fel. La fel și cu șutul de zi și noapte de la orizontul 11.

Din biroul tehnic au ieșit: ing. Bujoiu, ing. Balș și cei doi informatori notorii, Petrescu Ghe. și Steantă Dumitru. Din partea militară erau acolo ofițerul politic, locotenentul Alexandru și locotenentul Vanciu. Pe masă erau o grămadă de hârtii. Au anunțat că vor numi maiștri și șefi de sectoare. Au început cu maiștrii. Am fost strigat al treilea. Am refuzat să fiu maistru. Prietenii mei și chiar mulți alți deținuți încercau să mă convingă să accept, că dacă eu refuz, vor numi vreun turnător și toți vom suferi. M-am gândit că aveau dreptate și am acceptat. Acum eram maistrul Sarry. N-au avut destui turnători așa că mai toți cei aleși au fost oameni de treabă. Șeful meu de sector era ing. Niculiță Goga, o persoană foarte calmă și un om bun. Când perforam în suitoare, îmi era foarte greu. Acum, după ce am fost numit maistru, lucram de trei ori mai mult. Normal, maiștrii umblă cu lampa în mână de la un loc de lucru la altul. Nu eu. Eram tânăr și mă refăcusem fizicește și mă simțeam bine când ajutam pe cei din sectorul meu la rulat, sau spărgând cu barosul bolovanii cei mari. Reușeam ca niciun om din sectorul meu să nu fie pedepsit și asta mă făcea să am o mare satisfacție și mă simțeam neobosit.

Dar nici ca maistru n-am stat mult. Cum am spus mai sus, printre cei veniți de la Gherla erau mulți studenți care trecuseră prin reeducarea de la Pitești, pe care au continuat-o și la Gherla. Aici, la Baia Sprie, au încercat același lucru, însă nu le-a mers. Într-un început de șut, când repartizam oamenii la locurile de lucru, un grup de trei studenți voiau neapărat să meargă la un loc de muncă unde eu nu voiam să meargă ei. Țineau ei morțiș să meargă acolo, unde bănuiau că se discută subiecte interzise, în legătură cu care să meargă să-l informeze pe ofițerul politic Alexandru. Le-am spus de trei ori să meargă la locul lor de lucru. Când au refuzat și au început să mă ia peste picior, m-au scos din sărite și pe primul care era mai aproape de mine l-am luat de piept și l-am aruncat peste ceilalți doi. Am apucat să-i dau un pumn unuia dintre ei. A căzut pe jos cu gura sângerând. Ceilalți doi au luat-o la fugă. Eu am plecat să-mi văd de treaba mea și le-am spus tuturor celor din sectorul meu, dacă vine de la suprafață cineva să mă caute, să spună că nu știu unde sunt.

Într-adevăr, a venit un gardian condus de maistrul civil Brazilianu, responsabil pentru sectorul meu și un băiat deștept. L-a plimbat pe gardian peste tot, până ajunsese ud leoarcă de transpirație și de ploaia acidulată. Când intrau în mină, gardienii nu se dezbrăcau, și la temperatura din subteran nu era deloc o joacă să rezști. Între timp vestea s-a dus și în sectorul de est și chiar la orizontul 11. Toți au aflat că Sarry i-a rupt gura lui Adamescu care a fost evacuat la suprafață pe targă. Știam ce mă așteaptă și eram pregătit. Când am ieșit la suprafață, nici nu m-au lăsat să fac dușul și m-au escortat imediat direct în colonie.

Era dimineață. Terminasem șutul de noapte și ofițerul politic nu era în colonie. După cum am spus mai înainte, colonia avea patru barăci cu câte patru dormitoare iar după baraca numărul 2 puțin mai în spate, era un alt corp de clădire. Aceasta era o construcție veche din cărămidă. Acolo era infirmeria. Ferestrele din spatele acestei clădiri erau blocate ca să nu se vadă afară. Clădirea avea un beci și ușa beciului era în spatele clădirii. Era interzis în mod obișnuit să mergi în spatele clădirii. Aici m-au dus, au deschis ușa beciului și m-au aruncat înăuntru. Înăuntru nu vedeam nimic. Nu aveam ferestre. Singurul loc pe unde intra foarte puțină lumină era o gaură la colțul ușii jos, o gaură făcută de șobolani, de mărimea unui ou. Beciul avea patru trepte de ciment. Înăuntru nu era altceva pe jos, decât apă, atâta cât să nu poți sta culcat. Mai târziu au venit doi gardieni din colonie și m-au dus la ofițerul politic.

Am fost întrebat ce mi-a făcut Adamescu, pentru ca să-l lovesc. I-am răspuns că a fost obraznic cu mine și nu a vrut să meargă la locul de muncă unde a fost repartizat, atât el cât și ceilalți doi, pe care-i chema Avramescu și Paragină. „De ce nu ai venit la mine să raportezi asta? Acum vei fi pedepsit și nu vei mai fi mastru. Te vei duce la perforat.“ A chemat gardienii și m-au escortat la beci. Ofițerul politic nu a uitat să-mi spună că voi mânca o dată la trei zile și voi sta paisprezece zile la beci. Mi-a mai spus că eu inaugurez beciul și voi fi exemplu pentru toți care se abat de la regulament. Asta știam, că nu fusese nimeni dus la beci până acum. Toți pedepsiții erau puși în carcera cu sârmă

ghimpată înăuntru. Aici era foarte liniștit, numai apa de pe jos era o problemă.

Când s-a lăsat seara, stăteam pe scările de ciment unde nu era apă și mă uitam pe gaura de la ușă. La un moment dată gaura se astupă. Am crezut că este un șobolan care vrea să intre în beci. Dar imediat aud pe cineva care spune „George, George, trage asta“. Pun mâna și trag. Era un salam de vreo treizeci de centimetri. Nu știam cine a adus salamul, totul s-a petrecut foarte repede. Am început să mănânc salamul. Cam cu două luni înainte se deschisese în colonie o cantină, unde cine avea bani putea cumpăra ce voia. E adevărat însă că pentru a avea bani trebuia să faci norma în mină și nu erau mulți care o făceau. Mai târziu am auzit voci la ușă. Erau doi gardieni noi. Am tras cu urechea și am auzit pe unul spunându-i celuilalt: „Nu intra, tovarășe, că o să-ți rupă gura, cum i-a făcut și lui ăla“.

Ușa se deschide și îl văd pe unul dintre ei în pragul ușii. El nu mă putea vedea pe mine pentru că era întuneric beznă. De cum a apărut în ușă, l-am speriat, strigând la el cât m-a ținut gura. Intrusul a căzut pe spate. Celălalt a împins ușa și a închis-o imediat. Îl aud spunându-i primului: „Ce ți-am spus, nici nu te-ai atins și ai căzut!“ și râdea de el. Eu, dinăuntru, din spatele ușii, am început să-i vorbesc foarte calm. I-am spus că dacă mai vine încă o dată, am să raportez comandantului, pentru că nu are voie să vină din proprie inițiativă să bată deținuții. Nu știu ce au șoptit între ei și au plecat. În aceeași seară s-a mai întunecat gaura de la ușă încă o dată. Mi-au introdus prin gaură încă un salam și pâine tăiată în așa fel încât să intre prin gaură.

A doua zi, ușa se deschide și sunt împinși în beci doi băieți. Unul era căpitanul Greculescu Constantin iar celălalt Mateș Gavril. Erau și ei pedepsiți ca și mine. Bătuseră un turnător. Îmi povesteau cum colonia pornise într-o campanie împotriva turnătorilor. Tot de la ei am auzit că Adamescu este în infirmerie, unde îl hrănesc cu lingurița și că băieții din colonie merg sub fereastra lui și îi cântă

*Păsărică mută-ți cuibul, nu mai ciripi,
că te dau pe mâna maistrului Sarry
și Muschici cu lingura te va hrăni, etc. etc.*

Muschici era infirmierul.

În fiecare seară intrau pe gaura de la ușa cantități mari de salam, pâine și biscuiți. Acum eram trei, dar peste câteva zile eram șapte, toți pentru aceeași infracțiune: bătușem turnători. După două săptămâni eu am ieșit din izolare lăsându-i pe ceilalți șase să-și facă stagiul de două săptămâni. Odată ieșit din izolare am aflat cum procedau când ne aduceau de-ale gurii la beci. Unul dintre băieți îl provoca în discuții pe gardianul de serviciu, altul sta la colțul clădirii să observe dacă vine cineva și să semnaleze, al treilea ne băga pe gaură mâncarea. Aceștia erau frații Ion și Ghiță Brânzanu, Vasile Ungureanu și atâția alții care au contribuit — și au riscat — ca să ne ajute. Când am fost în beci, mai tot timpul ne aranjam prin rotație, să stăm fiecare pe scările de ciment și nu în apa care era pe jos.

În prima zi când am intrat în mină după izolare, în timp ce perforam, simt o mână peste umărul drept, care îmi oprește perforatorul. Când mă întorc îl văd pe maistrul civil Brazilianu. Cum s-a oprit perforatul îl aud intonând:

*Păsărică mută-ți cuibul, nu mai ciripi,
Că te dau pe mâna maistrului Sarry.*

Înainte de a face acest gest, a avut grijă să se asigure că nu este vreun turnător prin apropiere.

De atunci Brazilianu căpătase încredere în mine și era la curent de prezența turnătorilor din sectorul lui. Avea în sector unul singur, însă era periculos și pentru el, pentru Brazilianu, dacă era văzut vorbind cu noi subiecte care nu aveau de a face cu mina. Aveau și ei în rândurile lor turnători, unul era maistrul civil Luther.

În mină există o regulă bine stabilită și foarte strictă. Nu-ți poți face nevoile oriunde în mină. Fiecare sector are un WC. Este

de fapt o breșă mare (ca o peșteră făcută de om) unde se găsește un butoi prevăzut cu un capac. Locul este accesibil oricui are nevoie. Regulat vine o echipă de civili de la suprafață și înlocuiește butoiul cu altul gol. Altminteri, mirosul fecalelor în mină persistă săptămâni întregi și e insuportabil.

Nu trecuseră nici două luni de când ieșisem de la izolare și un alt incident s-a produs. Eu cu ajutorul meu ne apropiam de locul nostru de lucru, când un miros puternic ne-a izbit. În același timp am constatat că în urma noastră venea maistrul civil Luther. În acea noapte îi ținea locul lui Brazilianu. Cum a ajuns la frontul nostru de lucru a început să urle la mine, că o să mă învețe el minte. Mă uit la ajutorul meu Vasile Ungureanu, el se uită la mine. Nu știam de ce mă amenință Luther. După ce a plecat, am descoperit de unde venea mirosul. Mi-am dat seama că murdăria care mirosea nu era de la un deținut. După vreo oră sunt chemat la ventilator. Ventilatorul era pe galerie între est și vest. Era un ventilator foarte puternic care împingea aerul de pe galerii sus în abataj și de acolo prin suitori la orizontul 11, deci făcea aerul să circule. Aici la ventilator era șeful nostru de sector, domnul Niculiță Goga, condamnat la douăzeci de ani M.S. Mai era Comandorul de Marină, domnul Copaciu, condamnat la MSV (muncă silnică pe viață). El se ocupa de buna funcționare a ventilatorului. Tot aici i-am găsit pe Luther, pe ofițerul politic Alexandru, cel care-mi dăduse două săptămâni la beci, și doi gardieni.

Ofițerul politic îmi spune: „Nu ai știut că nu ai voie să te c... în mină?” I-am spus că știam, dar că nu am făcut una ca asta și am insistat să o dovedesc. „Mă banditul! Crezi că eu am intrat în mină să-mi dovedești tu că nu te-ai c...t?” I-am șoptit la ureche domnului Goga ceva. A insistat și el să mergem la fața locului. Eu din nou am insistat, adăugând: „Dacă eu am făcut, accept orice pedeapsă.” A fost de acord să mergem la locul cu pricina și tot timpul până acolo, mă înjura și mă amenința că „de data asta nu ieși din beci decât rece, banditul!”. Dacă ofițerul politic a acceptat să vină la fața locului a făcut-o pentru că și Luther a vrut ca el să vină. Cu cât ne apropiam, cu atât mirosul era mai puternic și

înjurăturile deveneau mai dese. Tot drumul până la locul meu de muncă m-am temut ca nu cumva cineva să fi mutat sau luat murdăria. Cum am ajuns, i-am spus ofițerului politic: „Domnule locotenent, deținuții nu au primit pepeni niciodată. Acum vedeți și dumneavoastră că nu este de la deținuți.“ Domnul Goga a răsuflat ușurat, în schimb Luther a început să se bălbâie și nu s-a uitat în fața ofițerului politic. Au plecat. A doua zi când m-am sculat, toată colonia știa ce se întâmplase. Când am intrat în mină, Brazilianu vine la mine râzând și îmi spune: „I-ai făcut-o.“ Se referea la Luther. De atunci, pe Luther nu l-am mai văzut în sectorul 12-vest.

În colonia de muncă din Baia Sprie era o armonie deosebită între deținuți, deși erau de toate categoriile: liberali, țărâniști, legionari, diferite grupuri și organizații fără apartenență politică, grupuri de tineret, o mulțime de ofițeri și subofițeri condamnați pentru crime de război, preoți ortodocși, preoți greco- și romano-catolici, unii implicați în diferite organizații. Majoritatea preoților ortodocși erau implicați în organizații legionare. Mai erau și martori ai lui Iehova, frontieriști, mulți țărani care s-au opus colectivizării. Erau și câțiva străini condamnați pentru spionaj. Alții, în fine, dintre care făceam și eu parte, erau condamnați pentru înaltă trădare.

Cât privește clasa socială, deținuții erau ingineri, chiar și ingineri de mină, profesori, profesori universitari, avocați, tehnicieni din toate ramurile, preoți, ofițeri și subofițeri, comandanți de marină, ofițeri de aviație, marinari, soldați, simpli muncitori, hamali de port, țărani din toată țara, studenți și chiar elevi, negustori, funcționari de stat și particulari.

Colonia Baia Sprie s-a mărit cu cei veniți de la Gherla și Canal. În spatele barăcii numărul 1 s-au clădit încă șase barăci. Înainte fuseseră locuite de corpul militar însărcinat cu paza exterioară a coloniei Baia Sprie.

Cum am mai spus, și aici, la Baia Sprie, ca în toate celelalte colonii de muncă cu deținuți politici și ca în toate închisorile, se aflau turnători (informatori) care informau ofițerul politic direct sau indirect. Aici, la Baia Sprie, aveam două figuri sinistre, unul

care rămânea permanent la suprafață, iar celălalt care intra în mină, ori în șutul de noapte, ori în șutul de zi, depinde de cum era trimis de ofițerul politic. Amândoi primeau informații de la turnătorii care erau printre noi și le dădea mai departe ofițerului politic. Cel de la suprafață se numea Steanță Dumitru, condamnat la muncă silnică pe viață. Făcea parte din lotul „Sumanele Negre“. Era ca să zic așa, contabilul coloniei. Cel de-al doilea era Petrescu Gheorghe, zis Muftiu, căpitan de jandarmi, fost șef al gărzii de pază al grupului format din: mareșalul Ion Antonescu, generalul Constantin Pantazi, Mihai Antonescu, Piki Vasiliu și colonelul Mircea Elefterescu. Toți deținuții din colonie știam cine fusese căpitanul Petrescu (Muftiu). Aici amândoi erau oamenii de încredere ai ofițerului politic Alexandru și nu se fereau să se știe, nici nu negau că sunt cine sunt. Chiar și turnătorii cei mici erau cunoscuți în colonie, așa că știam de cine să ne ferim; erau puțini la număr.

Mulți dintre studenții veniți cu loturile de la Gherla, trecuți prin Pitești și care continuaseră la Gherla cu torturile, aveau prieteni și cunoștințe și chiar rude la Baia Sprie. La început, când credeau că vor continua și aici violențele de la Pitești, nu voiau să asculte de sfaturile celor apropiați. Ba mai mult de atât, când erau întrebați ce s-a întâmplat cu ei răspundeau: „Vă rog să nu mă mai întrebați“. Erau timorați de traumele prin care trecuseră și le era frică să nu ajungă din nou la Pitești. Cu timpul și-au dat seama că aici nu se poate repeta ceea ce s-a întâmplat la Pitești și la Gherla. Aici sub pământ, la cinci sute de metri se putea întâmpla orice, mai ales că erau în minoritate și nu în celule, ajutați de gardieni la ordinul ofițerului politic. La fiecare echipă unde au fost reparțiți, încet-încet au putut fi convinși că aici nu se va întâmpla ce s-a întâmplat la Pitești și Gherla. Majoritatea studenților au putut fi recuperați și acceptați în cercurile celorlalți deținuți. Foarte puțini dintre ei nu au înțeles acest lucru și au continuat să fie turnători, însă nu să bată cum făceau la Pitești și Gherla. Dimpotrivă, dacă vreun turnător ar fi îndrăznit să lovească pe cineva, ar fi sărit toată colonia pe el.

În echipa mea îl aveam pe studentul Gheorghe Andrișan. Ca și ceilalți studenți nu vorbea, nu voia să ne spună ce se întâmplase la Pitești și Gherla. Între timp noi aflasem câte ceva de la unii, care aflaseră și ei, la rândul lor, tot de la un student. Cu timpul, cunoscându-ne mai bine și dându-și seama că aici în mină nu se puteau repeta cele întâmplate la Pitești și Gherla, Andrișan a început să vorbească de cele întâmplate. Primul cuvânt a fost: „Uitați-vă la gâtul meu“. Avea o cicatrice. Se putea observa că fusese o tăietură. A început să ne povestească: fusese bătut zi de zi la Pitești de alți studenți, ca să spună ce nu declarase la anchetă. „După două săptămâni de bătaie zile în șir ca să spun ce voiau ei, am cedat și le-am spus lucruri ce nu spuseseam la Securitate, chiar și lucruri neadevărate, numai ca să se oprească din bătut. Am crezut că s-a terminat cu bătutul. M-au lăsat într-o celulă cu încă cinci despre care mai târziu aflasem că erau și ei bătuți ca să spună despre cei care încă nearestați, pe care-i cunoștea. După trei zile am fost scos din celulă, dus în altă celulă goală și tortionarul principal, Țurcanu, cu încă trei studenți care mă bătuseră cu o săptămână înainte, au început să-mi spună că dacă nu fac ce-mi spun ei, o vor lua de la început cu bătăile. Mi-au spus că este un bandit care nu a spus tot la anchetă și vor ca eu să-l bat și să-l fac să spună tot ce știe. Iar ei vor asista să vadă cum bat și dacă nu voi bate bine îmi vor arăta din nou cum se bate“ Țurcanu a ieșit din celulă și s-a întors cu un tânăr. Se vedea că era proaspăt arestat. A început să îl întrebe pe acest tânăr ce nu a spus la anchetă. Tânărul nu știa ce se întâmplă. Țurcanu îi dă coada de mătură lui Andreșan și îi spune: „Dă-i!“ Andrișan ezită și spune că el nu poate face asta. Toți patru au sărit pe Andrișan și l-au bătut cu cozile de mături și cu cureaua cu care o purta la pantaloni Țurcanu (nimeni în închisori nu avea dreptul să poarte curea la pantaloni sau șireturi la încălțăminte). După zece minute s-au oprit și din nou i-au pus în mână o coadă de mătură. I-au spus: „Dă-i!“ Și de data asta a refuzat să-l lovească pe acel tânăr. De data asta i-au dat tânărului o coadă de mătură și i-au ordonat să-l lovească pe Andrișan. Tânărul a refuzat. Atunci toți patru s-au năpustit asupra tânărului și asupra lui Andrișan. În tot

timpul când îi băteau, pe vizeta ușii se uita cineva care supraveghea ce se întâmplă. Cei patru au plecat și i-au lăsat pe dușumea bătuți. S-au întors după vreo oră și din nou le-a făcut oferta.

De data asta amândoi au acceptat. În absența celor patru, Andrișan și cu tânărul se înțeleaseră să accepte să se lovească unul pe altul, însă să se lovească mai ușor. Când le-au dat fiecaruia câte o coadă de mătură și le-au spus că dacă nu știu să lovească le vor arăta ei de la început, și-au dat seama că cei doi nu vor să se lovească cum au spus ei. Din nou au luat ei cozile de mătură și din nou i-au lovit. De data asta aproape jumătate de oră a ținut bătaia. Corpurile celor doi erau învinețite. Ușa celei, pe tot intervalul de timp cât cei patru au fost înăuntru nu fusese încuiată. Ei aveau acces în orice celulă. Toate aceste torturi, ne-a spus Andrișan, au fost dirijate de administrația închisorii cu ordin de la Ministrul de Interne. Până la urmă Andrișan a ajuns la rândul lui să bată pe alții așa cum fusese și el bătut. Din victimă a fost transformat în torționar. Într-una din zile nu a mai putut suporta ce făcea și s-a hotărât să-și pună capăt zilelor. A profitat de o ocazie când era singur pentru câteva minute în celulă. A spart geamul de la fereastră, a luat un ciob de sticlă și a apucat să-și taie beregata. A fost surprins de ceilalți studenți care locuiau cu el în aceeași celulă. L-au dus imediat la cabinetul medical din închisoare unde a fost tratat de sanitarul milițian Cioltan. Cioltan știa tot ce se întâmplă în penitenciarul Pitești, unde și el era complicele ofițerului politic, ca și gardienii.

Așa am aflat de la Andrișan prin ce au trecut studenții. Mai târziu în colonie se știa foarte multe despre torturile petrecute la Pitești. Unii studenți erau forțați să-și mănânce propriile lor fecale și să bea urină, forțați să acuze pe părinții lor că au făcut parte din organizații subversive, să înjure pe Iisus Hristos și în special să facă demascarea altor studenți care spusese ceva rău despre regimul comunist sau care se rugau noaptea pe ascuns lui Dumnezeu. Nu au fost puțini aceia care s-au sinucis aruncându-se de la etajul doi și trei cu capul în jos, direct pe podeaua de ciment din interiorul penitenciarului. Mult mai târziu, când administrația a văzut că numărul celor care se sinucid prin această metodă

crește, a dat ordin să se pună plasă de sârmă între etaje în așa fel ca să nu mai sară nimeni.

Totuși, unii, disperați de torturile care li se aplicau găseau alte metode de sinucidere. A fost un caz al unui student, care, profitând de momentul când se împărțea mâncarea fierbinte transportată de la bucătărie în hârdaie mari, s-a aruncat cu capul în hârdău să se omoare. Nu a murit pe loc, s-a chinuit câteva zile la infirmerie, a murit desfigurat. Și nu puțini au fost studenții care au încercat să se omoare cu așchii de lemn și cioburi de sticlă și care prinși fiind, au fost pedepsiți crunt. În toată colonia se vorbea numai de studenți, cum au putut face asemenea lucruri. Erau foarte greu de înțeles aceste grozăvii.

Cei care au venit de la Canal aveau și ei ce ne povesti. Studenții care trecuseră prin reeducarea de la Pitești, când au fost trimiși la Canal, au fost cazați în barăci separate de ceilalți deținuți. Pe șantier erau numiți șefi de brigăzi și în calitatea asta, îi supravegheau și-i băteau pe ceilalți deținuți care încercau să se odihnească pentru o clipă. Tot acești studenți fixau norme de muncă care nu se puteau realiza. Ei erau hrăniți bine și erau voinici, pe când ceilalți deținuți care munceau la spart piatra, încărcând-o și transportând-o la peste o sută de metri, erau hrăniți cu o mâncare foarte slabă; maximum o mie de calorii pe zi. La fel și la Gherla, studenții care lucrau în fabrica penitenciarului fixau norme imposibil de realizat. Ajunși la Baia Sprie credeau că-i vor controla și aici pe ceilalți deținuți, însă nu a fost așa. Cu ajutorul deținuților mai vechi, majoritatea își reveniseră din calvarul prin care trecuseră, iar cei încă încredințați că ce făcuseră la Pitești fusese bine, nu au mai reușit să procedeze la fel. Erau ignorați de restul coloniei.

În anul 1953 studenții trecuți prin reeducarea de la Pitești au fost ridicați de la toate coloniile de muncă și de la Gherla. Nu se știe unde au fost duși. Ani mai târziu s-a aflat că atunci când au fost luați din coloniile de muncă, au fost duși în diferite locuri secrete unde au fost anchetați în legătură cu crimele comise la Pitești. După aproape doi ani de anchetă a avut loc un proces unde capii torționari au fost condamnați la moarte. Un număr de

studenți au fost martorii acestui proces. Ei au depus mărturiile. Nici cel mai mic amănunt nu a fost omis. Totul a fost descris cu lux de amănunte. De la bătaie până la gamela cu fecale, de la statul pe vine până la insultarea a tot ce fiecare dintre ei avea mai scump. Anchetatorii erau prezenți la proces, voiau să fie siguri că acuzații nu vor nega nimic din ce recunoscuseră în anchetă, anume că ei au bătut și au comis toate faptele de care sunt acuzați și că nimeni din administrația penitenciarului nu știa ceva. Acuzații au recunoscut. Anchetatorii le ceruseră acuzațiilor ca la proces să recunoască că au bătut și schingiuit din proprie inițiativă și nu instruiți de administrația penitenciarului și să nu se sperie dacă vor fi condamnați la moarte, căci “noi vă comandăm și tot noi vă punem în libertate. Avem toată puterea să facem ce vrem“. Iar aceștia au crezut probabil, așa încât s-au conformat. Acuzații au recunoscut și în frunte cu Țurcanu au fost condamnați la moarte un număr de studenți. Nu se știe când au fost executați, dar au fost executați.¹ Ministerul de Interne a vrut să scape de ei și totodată să iasă basma curată.

În mină se găseau flori frumoase, cristale de cuarț de toate mărimile. Culoarea lor era foarte variată, de la alb lăptos, până la transparent absolut. Erau cristale de ametist de la o culoare deschisă până la o culoare foarte închisă, trandafiraș de calcită, cristale de calcopirită, diamante de Maramureș și atâtea flori minunate. Când găseau flori de mină, unii deținuți le ascundeau

---

¹ Procesul reeducării de la Pitești și Gherla a avut loc între 20 septembrie și 10 noiembrie 1954, la Tribunalul Militar pentru Unitățile MAI de la București, judecat fiind de Alexandru Petrescu, și chemând în boxa acuzaților un număr de douăzeci și doi de inculpați, în frunte cu Eugen Țurcanu, Popa Alexandru, Pușcașu Vasile etc. Sentința s-a pronunțat în 10 noiembrie 1954, și toți inculpații au fost condamnați la moarte. Șaisprezece dintre ei au fost executați la Jilava în 17 decembrie 1954, iar celorlalți cinci (Popa Alexandru, Voinea Octavian, Pătrășcanu Nutti, Dumitrescu Dan, Popescu Aristotel), li s-a comutat pedeapsa în muncă silnică pe viață în octombrie 1957.

în locuri uscate, înfășurate în hârtie de vax din lada de dinamită pe care o aruncau artificierii civili. Înfășurate, le ascundeau cu speranța că într-o zi le vor recupera. Alții le aduceau sus și le dădeau celor de la biroul tehnic, de unde deținuții ingineri le dăruiau când venea vreo inspecție de la minister. În schimb încercau să obțină favoruri pentru colonie. Eu găseam aceste flori destul de des deoarece în locurile de lucru unde eram repartizat, filonul de minereu era plin de geode (găuri mari sau mici în roca de minereu). În aceste geode erau aceste flori formate de mii de ani. Odată, când perforam, sfredelul care de obicei înaintea ușor, s-a dus cu totul înăuntru. A trebuit să dau găuri mai puțin adânci, ca atunci când artificierul încarcă găurile perforate de mine să nu împingă cartușele de dinamită în geoda în care nimerisem eu. A doua zi când m-am dus la locul meu de lucru m-am văzut în fața unei găuri enorm de mare, o geodă. Era cam de doi metri lățime pe trei metri înălțime și cinci metri lungime. Când m-am apropiat cu lampa, am văzut ceva ce nu mai văzusem niciodată de când lucram și perforam stânca la Baia Sprie și nu am văzut nici mai târziu la Cavnic. În geoda asta, pereții erau plini de cristale de cuarț care la lumina lămpii străluceau toate și luminau, de parcă geoda ar fi fost luminată cu becuri electrice. Din acea geodă au putut lua maiștrii civili de la întregul orizont 12, flori de mină. Au luat și alți deținuți perforatori, însă numai după ce am luat eu ce fusese mai frumos.

Comandantul gardienilor din colonie era un plutonier major; îl chema Feher. Pe lângă centura de la brâu purta și o diagonală. Era singurul pe care l-am văzut purtând diagonală. Nu știu de ce Feher mă simpatiza; este adevărat că deseori i-am adus din mină flori, dar el și-a arătat simpatia pentru mine mult înainte de a-i da flori din mină.

Porumbelul cu inel

Într-o dimineață sunt sculat din somn de niște deținuți care-mi spun: „George, vino repede, este un porumbel pe acoperișul

barăcii numărul 3“. Mă îmbrac și ies afară. În curtea coloniei erau adunați o mulțime de deținuți și priveau pe acoperișul barăcii numărul 3. Mă apropii și eu de cei din curte și când mă uit la porumbel, mi-am dat seama că era o porumbiță de rasa călător. Băieții care știau că mă pricep la porumbei i-au spus lui Feher, care era și el acolo, că Sarry poate să prindă porumbelul. Feher m-a întrebat dacă-l pot prinde. I-am spus că-l pot prinde. „Ia să vedem!“ a spus Feher. Acoperișul barăcilor nu avea o înclinație prea mare. Doi băieți m-au ajutat să mă urc pe acoperiș cu o bucățică de pâine în mână și m-am apropiat de porumbel, chemându-l: *bigi, bigi*. Totodată rupeam pâinea și o aruncam spre el. Feher a început să râdă și să spună: „Ce crezi, măi Sarry, că dacă îl strigi, o să vină la tine?“. Cunoșteam rasa și știam că porumbeii călători sunt foarte blânzi. Nici acest porumbel nu era o excepție, cu atât mai mult cu cât era pierdut și foarte flămând. De îndată ce am început să-i dau pâine, venea spre mine și acum îl hrăneam din mână. În curte se auzea musca, așa de liniștiți erau cei care urmăreau scena cu porumbelul. Porumbelul era flămând și înghițea bucățică după bucățică. Am cerut să mi se aducă o cană de apă. Bucătăria era la doi pași. Am primit cana cu apă și am vărsat puțină apă între mine și porumbel. Porumbelul, mort de sete, a încercat să bea din apa care se prelingea pe acoperiș și nu putea să bea. Acum avea încredere în mine și a început să bea direct din cana pe care o țineam în mâna stângă, și când am văzut că a băut destul, cu mâna dreaptă l-am prins. Deodată s-au auzit aplauze și strigăte. Atunci mi-am dat seama că și ostașii din prepeleac urmăreau ca și cei din curte întreaga scenă. Ca să cobor de pe baracă, a trebuit să merg în partea opusă a acoperișului, fiindcă numai pe acolo puteam să cobor. De la început, am remarcat că porumbelul avea inel la piciorul stâng, însă numai inel și nimic altceva. Când am coborât, i-am dat porumbelul lui Feher. După ce mai toți din curte s-au uitat la el, Feher l-a luat și s-a dus spre poarta de ieșire din colonie.

Nu a trecut nici jumătate de oră și sunt chemat la poartă unde mă aștepta ofițerul politic Alexandru. Când m-a văzut, a strigat: “Iarăși tu, banditul, de data asta nu-ți mai merge!”. Nu știam de

ce e atât de supărat pe mine. M-a scos din colonie unde erau bărcile gardienilor și unde avea și el un birou afară de cel din colonie din baraca numărul 3. Aici, într-o ladă de carton în care dăduse niște găuri pentru aerisire, puseseră porumbelul. Îl scoate din ladă, îmi arată piciorul cu inel al porumbelului și mă întrebă: „Ce crezi că era aici?“. Mi-am dat seama că idiotul o să creadă că a fost un mesaj și că eu l-am luat. I-am răspuns că nu era nimic. „Cu c...l din mină ai scăpat, dar acum nu mai scapi. Vreau să-mi spui cui i-ai dat biletul pe care l-ai scos din inel de la piciorul porumbelului și cine l-a trimis.“ Din nou i-am spus că nu a fost niciun fel de bilet. M-a ținut toată ziua și până noaptea târziu, nici în mină nu m-a lăsat să intru. Voia să știe de la cine era biletul și cui îi era adresat. Am încercat să-i explic că porumbeii călători nu se folosesc așa. Mă întrebă de unde știu că este porumbel călător. I-am spus că am avut porumbei de rasă și am avut și porumbei călători. Porumbeii călători au nările proeminente așa cum le are și porumbița asta. M-a întrebat de unde știu că este porumbiță. I-am răspuns că am fost crescător de porumbei de rasă și nu este greu să deosebesc o porumbiță de un porumbel.

M-a întrebat pentru ce sunt condamnat. I-am răspuns că pentru înaltă trădare. „Banditule, ești spion, nu vrei să spui cui i-ai dat biletul, te facem noi să spui“. A chemat un gardian și i-a spus să stea cu mine. El s-a dus și s-a întors peste cincisprezece minute cu dosarul meu și ținând la mine: „Banditule, ai spionat pentru Consulatul Englez și acum nu vrei să-mi spui cui i-ai dat biletul. Lasă că ai să spui tu!“ După o oră îmi pune cătușe cu mâinile la spate, mă încarcă într-un jeep încadrat de doi soldați de la trupele de securitate, înarmați cu arme automate. În față lângă șofer, încă un soldat înarmat. Era unsprezece sau douăsprezece noaptea.

Am ajuns la Securitatea din Baia Mare. Am fost predat aici. De serviciu la ora aceea nu mai era decât un sergent. După douăzeci de minute au mai sosit încă doi, un locotenent și încă un sergent. Erau agitați și nervoși. Aici nu aveau celule sau camere goale unde să mă țină. M-au culcat într-un colț al biroului unde se aflau ei și au adus o scândură lată cam de un metru și lungă cam de doi metri. Au rezemat-o de perete și sub ea m-au pus pe mine.

I-am rugat să-mi pună mâinile în față căci începuseră să mă doară. Indivizii nu știau pentru ce sunt adus aici, însă locotenentul a dat ordin sergentului să-mi pună mâinile în față. Atunci au văzut și ei cât de rău arătau mâinile mele. Pe tot drumul cu jeepul între Baia Sprie și Baia Mare, drum de munte plin de hârtoape, fiecare dată când treceam peste o groapă, cătușele se strângeau pe mână.

Toată noaptea am stat sub scândură, în colțul biroului și dimineața mi-au adus o bucată de pâine cu brânză. S-au purtat cu mine destul de civilizată. Am observat, în momentul când mă puseseră în spatele scândurii, în noaptea trecută că nu se simțeau confortabil. Dimineața a venit un maior de securitate care părea la curent cu situația mea. Probabil ofițerul politic Alexandru vorbise cu el la telefon și îi spusese despre mine. Deci aici o să am de-a face cu el. Îl aud pe maior dând ordin să-mi scoată cătușele și mi s-a oferit un scaun în fața maiorului care stătea la birou. M-a întrebat dacă mi s-a dat de mâncare de dimineață. I-am răspuns că am primit de mâncare. Mi-a oferit o țigară pe care am luat-o. Mi-a dat un foc. Era prima mea țigară după pățania cu porumbelul. M-a întrebat dacă știu de ce sunt adus aici. I-am răspuns că bănuiesc că din cauza porumbelului. Mi-a cerut să-i spun cum e cu porumbelul. I-am povestit totul așa cum îi povestisem și ofițerului politic Alexandru. Mi-a mai cerut să-l conving că într-adevăr ce spun este adevărat. Am încercat să-i explic că porumbeii călători nu-i trimiți unde vrei. Porumbelul nu știe să se ducă unde vrei. Porumbelul trebuie mai întâi luat de la locul unde este crescut și antrenat să-l recunoască printr-o anumită metodă, anume în fiecare zi stăpânul lui trebuie să-l ia și să-i dea drumul dintr-un loc din ce în ce mai îndepărtat de casa lui. Așa învață porumbelul să se întoarcă acasă, uneori după zile și chiar săptămâni și de la distanțe de sute de kilometri. Probabil porumbelul acesta s-a rătăcit de la unitatea (probabil militară) unde a fost crescut și s-a trezit pe baraca din colonie. „Cum de s-a întâmpat, de tocmai dumneata ai prins porumbelul?“. „În colonie ne cunoaștem unii pe alții foarte bine și unii deținuți știau de la mine de pasiunea mea de crescător de porumbei de rasă. În

dimineața respectivă, m-au chemat să-mi spună de porumbelul care era pe baracă și eu l-am prins. Era exact așa cum l-am predat domnului comandant (așa i se adresau deținuții lui Feher). După aceea am fost adus la domnul locotenent pe care nu am putut să-l conving că exact așa se întâmplaseră lucrurile.“ Maiorul mi-a spus că se va interesa dacă cele spuse de mine erau adevărate. Timp de două zile cât am stat la Securitatea din Baia Mare m-au tratat neașteptat de bine. Când maiorul a apărut, era însoțit de un locotenent, tot de securitate. Îmi spune că au găsit locuința porumbelului și locotenentul era tocmai cel care se ocupa de creșterea și întreținerea porumbeilor. Din nou cu cătușe la mâinile întoarse la spate, sunt urcat în jeep și dus înapoi în colonie la Baia Sprie.

Am aflat apoi că politrucul Alexandru îi chemase la biroul lui din colonie pe toți turnătorii să-i întrebe dacă au fost prezenți când am prins porumbelul și dacă au observat vreun bilet în inelul de la piciorul porumbelului. În baraca nr. 3 una dintre cele două cămăruțe ale barăcii era biroul politrucului. În ușa acestei cămăruțe era o ferestruică atât de mare cât să poată trece prin ea o foaie de hârtie. Era cutia poștală folosită de turnători ca să depună informații pentru politruc. Am povestit băieților toată pățania cu politrucul și Baia Mare.

Paștele la mina Cavnic și evadarea

Seara am intrat în mină și timp de opt zile totul a decurs normal. Până într-o seară când, pregătit să intru în mină, vine în dormitor un gardian și îmi spune să-mi iau tot bagajul și să merg la poartă. Aici mai erau încă trei deținuți: Bănilă Alexandru, părințele Aurel Lazarov și Gheza. Eram toți perforatori și toți în relații încordate cu politrucul. Am fost încătușați câte doi, urcați într-un camion deschis și duși la Cavnic, unde se mai aflau încă două sute-două sute cincizeci de deținuți, unii veniți de la Baia Sprie cu trei luni înainte, alții veniți de la Jilava. Chiar și unii gardieni fuseseră transferați de la Baia Sprie. Mai târziu a venit și Feher.

Aici am început să-mi fac prieteni noi, pe lângă cei vechi cu care eram la Baia Sprie. Aici la Cavnic, de la început hrana era redusă, așa cum fusese la Baia Sprie cu vreo șase luni înainte. Ca și la Baia Sprie, scopul era să muncim mai mult, dacă vrem mâncare mai bună și suficientă. Ce ne cerea administrația nu se putea realiza pentru că ea cerea mai mult decât puteau deținuții să facă, în special în condițiile în care li se impunea să muncească.

La Cavnic eram perforator la o înaintare. Aveam încă trei în echipa mea, ajutorul meu și doi rulători. Turnătorii erau la muncile mai ușoare și în alte condiții. Și aici la Cavnic am avut de-a face cu ei. Pe galerie la încărcatul vagonetelor era un turnător, Lădaru. Încărcarea în vagonete se face direct din rostogol. Din abatajul de unde era extras, rulătorii puneau minereul în rostogol. Unul dintre rulătorii mei era un dobrogean, Priceputu Ion. O dată, când rostogolul se golise, de jos din galerie, Lădaru strigă sus la rulătorul meu că rostogolul este gol și că trebuie să arunce minereul pe rostogol. De sus din abataj se vedea prin rostogol figura lui Lădaru. Priceputu, care l-a văzut, urinează direct pe fața lui. Când am ieșit din mină am fost chemat la Feher. La el se aflau deja Lădaru și Priceputu. Am fost chemat, fiindcă Priceputu spusese că martor la toată scena fusese Sarry, șeful echipei. Feher m-a întrebat dacă Priceputu a urinat pe rostogol direct în capul lui Lădaru. I-am răspuns că în abataj unde lucrăm sunt 38 de grade temperatură și cu toții lucrăm în pielea goală, iar rulătorii mei care nu stau o clipă sunt permanent uzi de transpirație și apa curge de pe ei ca ploaia. Și că atunci când Lădaru l-a strigat pe Priceputu prin rostogol, aplecându-se deasupra rostogolului să-i răspundă, transpirația s-a prelins pe corpul lui și a picat jos pe rostogol. Asta era ce a curs în capul lui Lădaru, nu urină așa cum spune el. Și am încheiat: „Să vină Lădaru numai pentru un șut în abataj, atunci o să vadă el cum este acolo!“. Feher, care și el nu-i înghițea pe turnători, căci știa că turnătorii îl informau pe politruc inclusiv despre el, a fost foarte mulțumit de răspunsul meu.

Cum am spus și înainte, turnătorii erau puși la muncile ușoare, dar, de când administrația aflase că deținuții pun în

wagonete steril acoperit cu minereu, ca să-și facă norma, turnătorii au fost repartizați de administrație (politrucul) să lucreze pe galerii la încărcatul wagonetelor ca să observe dacă pe rostogol nu vine și steril. N-au avut însă destui turnători ca să ocupe toate locurile de wagonetar.

La Cavnic lucram în șut de zi. Într-o noapte sunt trezit din somn. Era Feher. Îmi spune să mă îmbrac că pe acoperișul clădirii cu dușurile este un porumbel. Era chiar pe colțul acoperișului, la margine. M-am uitat și i-am spus lui Feher: „Vreau doi martori“. Mă întreabă: „Pentru ce?“. I-am spus că nu vreau să pățesc ca părintele Șerban, mai ales că este întuneric. S-a dus în baracă și a venit cu dl. Negrescu Virgil. Era avocat și aici lucra la biroul tehnic. Al doilea era Alexandru Bratu, tot avocat. Era speriați amândoi, când au fost aduși. Fuseseră scoși noaptea din pat și escortați în curtea coloniei unde erau mai mulți gardieni și Feher. Eu le-am spus despre ce este vorba, dar nu eu i-am ales pe ei, doar că vreau doi martori, pentru că nu vreau să mi se întâmple ce i s-a întâmplat preotului Șerban, deși politruc la Cavnic nu era Alexandru.

I-am cerut lui Feher să aducă o scară care să ajungă până unde era porumbelul. După ce am pus scara, i-am spus lui Feher să-i ceară militarului din prepeleac să pună reflectorul pe porumbel și să țină lumina pe el atât timp când îi spun eu. Prepeleacul era foarte aproape de noi. Între timp Feher mă întreabă de ce trebuie să pună reflectorul pe porumbel. I-am spus că trebuie să-l orbească până pun mâna pe el. I-am mai spus și să se uite bine la mine când pun mâna pe porumbel, căci nu vreau să fiu acuzat, ca la Baia Sprie, că am luat biletul din inelul de la piciorul porumbelului, deși când soldatul din prepeleac a pus reflectorul pe pasăre am știut de la început că nu era un porumbel călător. Era unul obișnuit (gușan). După cinci minute, i-am spus soldatului să stingă reflectorul. Într-o clipă eram la capul scării, am pus mâna pe pasăre și am ținut-o așa, la vedere, până ce am coborât, ca să nu spună că am făcut ceva. Feher a luat gușanul de la mine și se uita la picioarele lui să vadă dacă este bilet în inel. N-a găsit nici inel. A doua zi toată colonia a aflat de vizita porumbelului.

Între timp vine sărbătoarea Paștelui. Eram în șutul de zi în Sâmbăta Paștelui, când nimeni n-a lucrat aproape nimic. În loc să așteptăm bătaile în conducta de aer din galerie, care să ne anunțe încetarea lucrului, am coborât din abataj și ne îndreptam spre deschizătura cea mare din fața corfelor. Pe tot drumul nostru spre ieșire, ne-am întâlnit cu mai toți deținuții care lucrau în abataje și pe galerie, îndreptându-se în aceeași direcție cu noi. Când am ajuns în fața corfelor, erau deja acolo mai toți deținuții din șut. Încă de la intrarea în mină fuseserăm anunțați discret să ne adunăm cu o oră înainte de sfârșitul șutului, pentru ca să participăm la slujba de Înviere. Aici erau doi gardieni care încercau să ne convingă să mergem înapoi la locul de muncă, pentru că nu este ora de ieșit din mină. Ne-au amenințat că vor face raport și vom fi pedepsiți. Nimeni nu i-a băgat în seamă. Unul dintre cei patru preoți aflați în fruntea mulțimii a spus gardienilor: „Am venit mai devreme ca să sărbătorim Paștele“. Gardienii erau cam nemulțumiți de ce vedeau în fața lor. Ne-au spus că dacă tocmai atunci coboară cineva de sus, o să avem neplăceri. Preoții Popescu Sebastian (zis Scai), Lazarov Aurel, Rotaru și părintele Costache, au început să cânte într-un glas. Toate lămpile de carbit au fost stinse și când au terminat de cântat, preotul Popescu Sebastian a strigat: „Veniți să luați lumină!“. Cei din față s-au apropiat și au luat lumină. A urmat restul până la ultimul. Au început clopotele să bată. Cineva legase unul câte unul sfredele de mai multe lungimi de conducta de apă, care era din fier, și cu un alt sfredel lovea pe rând fiecare sfredel atârnat așa. Sunau ca niște adevărate clopote de biserică. Pentru mine era al treilea Paște în mină; primele două le petrecusem la Baia Sprie și pe acesta aici. Ceva de neuitat. Când slujba s-a sfârșit am început să ieșim din mină. În corfă, până sus am cântat tot timpul „Cristos a înviat“ și toate corfele ce au urmat au cântat la fel.

De mai mult timp, un grup de băieți din colonie printre care și eu, ne organizam să evadăm. Făcusem socoteala să fim doisprezece, adică două corfe. Fiecare căutam pe unde puteam informații cu privire la paza exterioară. Pregătirile pentru evadare au continuat și în această perioadă. Câțiva din grupul

nostru de doisprezece au luat legătura cu un inginer civil, Conțu, și un maistru civil, Rujinsky. De la amândoi au putut obține informații despre paza de la ieșirea din puț la suprafață. Eu am luat legătura cu mecanicul de la compresoare. Fiecare din grup avea o misiune. Cei doi doctori, Paul Iovănescu și Ionescu Miltiade (Make) se ocupau de medicamentele de care ar fi fost nevoie după evadare. Alți doi din grupul nostru lucrau la bucătărie și se ocupau cu aprovizionarea. Ne trebuiau alimente consistente și reduse ca volum și greutate. Alții confecționau la atelierul din mină cuțitașe. Alții se ocupau de jupuirea furtunelor de aer și din materialul obținut confecționau trăiști solide. Eram alții care ne ocupam cu aprovizionarea cu dinamită, capse și fitil. Obțineau de la Georgescu Topuslău¹ care lucra la atelier, țevă de un țol și o tăiau la lungimea unui cartuș de dinamită (douăzeci și patru de centimetri). Țevile de un țol erau bătute la un capăt, iar la celălalt capăt introduceam capsule de dinamită cu capsă și fitil de o lungime care să permită ca arderea să dureze cincisprezece secunde. Aveau să fie folosite în loc de grenade.

Aceste trei componente erau foarte ușor de obținut. În grup eram cinci perforatori. Perforam în așa fel încât atunci când artificierul civil încărca găurile și le punea foc, numai o parte dintre încărcături apucau să explodeze și acestea aruncau în aer tot peretele, inclusiv celelalte găuri încărcate cu dinamită neexplodată. Așa am făcut o dată cu Pantazi Ion și Cojocaru Simion. După ce am auzit bătându-se în țevile de pe galerie anunțându-se terminarea șutului, noi ne-am ascuns într-o breșă cu lămpile stinse până ce artificierii civili au venit și au încărcat găurile cu dinamită, dând foc fitilului. După explozie am aprins lămpile și ne-am dus la locul de lucru unde am cules dinamita neexplodată, cu cartușele și fitilul nears. Le-am ascuns într-o breșă și ne grăbeam să mergem la corfă. Țevile sunau fără oprire la ieșirea din mină. La numărătoare se observase că deținuții erau cu trei mai puțin. Au intrat în mină șase gardieni să ne caute. Nu aveam ceas, însă știam că este târziu și a trebuit să luăm o hotărâre rapidă. Ne-am înțeles ca eu și Simion Cojocaru să-l luăm pe umeri pe Pantazi, care era cel mai ușor dintre noi, și să

spunem că l-am găsit inconștient în abataj. Așa am și făcut. În depărtare pe galerie vedeam luminile apropiindu-se. Atât eu cât și Simion îl duceam ca și cum într-adevăr Pantazi ar fi fost inconștient, fiindcă era țeapăn ca un lemn. Mai și gemeam din greu de oboseală, dar în privința asta simulam. Când s-au apropiat gardienii, eram learcă de transpirație. Și văzând cât de obosiți eram, l-au luat ei pe Pantazi pe umăr. Cum am ajuns la suprafață, l-au dus direct la cabinetul medical. Aici erau doctorii Make și Paul care arătau foarte îngrijorați de starea lui Pantazi. Ne-au întrebat ce s-a întâmplat. Am spus că l-am găsit inconștient în abataj. L-au culcat pe patul din cabinet. I-au făcut o injecție și ne-au rugat să ieșim afară, căci pacientul are nevoie de aer. Am ieșit cu toți, gardienii inclusiv.

În colonie deținuții nu știau ce s-a întâmplat. Când au aflat că gardienii au intrat în mină să caute pe cineva, mai ales că la suprafață, numărătoarea se făcuse de trei ori, când mai târziu prin fereastră au văzut gardienii purtând un deținut pe umeri și ducându-l la cabinetul medical, nu au știut ce să creadă. Dar doctorii au știut de la început că totul a fost o înscenare. În afară de faptul că lucrurile au mers așa cum planificasem, Pantazi s-a ales cu câteva zile de odihnă în infirmerie, din ordinul lui Mache și Paul. Eu am fost mutat în schimbul de noapte, deci îl alt schimb decât cel în care lucrau băieții cu care trebuia să evadăm. Le-am spus că eu renunț la evadare. Când m-au întrebat de ce, le-am răspuns că nu pentru că sunt mutat în schimbul de noapte; pot foarte ușor să intru și în schimbul de zi deghizat, în așa fel încât să nu mă recunoască vreun turnător. Motivul principal, le-am spus, este întrebarea ce ne facem odată ieșiți afară. Până în prezent ne-am organizat și totul a mers bine. Ieșind afară cum poți să te organizezi?

A sosit ziua așteptată.¹ Era o sâmbătă, 6 iunie 1953. Băieții au intrat în mină. Câteva zile înainte de această dată nu vorbisem cu niciunul din cei doisprezece. Evitam să fiu văzut stând de vorbă cu ei, pentru ca nu cumva după evadare să fiu suspectat că am știut ceva. Era ora când șutul de noapte se odihnea. Eram în patul meu și mă gândeam numai la ei. Știam pas cu pas ce trebuia să

facă fiecare. Fiecare avea misiunea lui. Nu am dormit nicio clipă. Mă rugam la Dumnezeu ca totul să meargă bine. Mă gândeam că odată ieșiți din puț, abia atunci aveau de înfruntat cel mai mare obstacol: necunoscutul. Așteptam momentul care trebuia să iasă șutul de zi. I-am zărit pe primii care au ieșit. Erau cam două sau trei corfe, adică paisprezece–șaispreze persoane, după care o pauză. Nu mai iese nimeni. Cei din schimbul de noapte eram în curte, pregătiți pentru intrarea în mină, imediat ce ultimul din schimbul de zi va ieși. Începuse să se întunece bine. Spre surprinderea celor din curtea coloniei, însă nu a mea, se dă alarma. Se dă ordin ca toată lumea să intre în barăci.

Șutul de noapte nu a mai intrat în mină în acea noapte. În curtea coloniei era o zarvă extraordinară. Gardienii umblau disperăți prin colonie. Cred că la acea oră niciunul dintre ei nu știa precis ce s-a întâmplat. Era ca la turnul Babel. Au fost chemați toți gardienii. Aceștia locuiau tot în barăci, în afara coloniei. Locuiau cu familiile lor. Soldații din prepeleac stăteau cu automatele în poziție de tragere. Se auzea și alarma de la unitatea militară a forțelor de intervenție, situată la nici la un km de colonie. În acea noapte nimeni nu a avut voie să iasă din barăci. Au făcut numărătoarea și fiecare dormitor trebuia să raporteze cine lipsește. Le ieșeau lipsă paisprezece. Eu care știam că sunt numai doisprezece, nu știam cine sunt ceilalți doi. Nu mi-a fost greu să aflu că cei doi, erau niște tineri, prieteni cu fratele cel mic al lui Ion Brânzaru. Acesta le spusese de planul de

---

¹ La data scrierii acestor memorii, evadarea de la Cavnic devenise deja faimoasă grație lui Ion Ioanid, unul dintre cei doisprezece, care o povestește pe larg nu doar în Închisoarea....., ci și în documentarul în serial Memorialul durerii, semnat de Lucia Hossu Longin. Dacă Ioanid povestește din perspectiva evadaților, mărturia lui George Sarry oglindește perspectiva celor rămași în lagăr, la care se adaugă ceea ce a putut afla ulterior în închisori. Ea e prețioasă cu atât mai mult cu cât atunci când a scris-o, autorul nu citise încă memoriile fostului său camarad. O piesă importantă din acest puzzle se adaugă odată cu publicarea lor.

evadare. Cei doi au ieșit cu o corfă înaintea celor două corfe unde se aflau cei ce trebuia să evadeze. Patru dintre cei aflați în corfa cu cei doi tineri au continuat drumul spre colonie. Cei doi au stins lămpile și s-au ascuns pe galerie. Când corfa cu primii șase hotărâți să evadeze și să imobilizeze gardianul și civilul de la corfă a sosit, au ieșit și ei din ascunzătoare și i-au ajutat să-l lege pe gardian și să-i pună călușul în gura, atât lui cât și civilului care s-a opus. Numai cu forța au reușit să-l lege pe civil. Între timp a sosit și a doua corfă cu restul de șase băieți. Au continuat cu toții drumul pe suitoare până la suprafață. De aici au început problemele. Care mai de care au început să fugă în diferite direcții. Unii s-au trezit singuri, alții în grupuri de doi sau trei. În timp toți au fost prinși. Ultimii doi au fost prinși în București după trei luni de la evadare, Titi Coșereanu și Ion Ioanid.

În colonie au început persecuțiile. Erai pedepsit numai pentru faptul că mergeai încet. Dacă gardienii vedeau doi deținuți vorbind, se apropiau de ei și îi loveau cu cizmele. Le spuneau să circule. Mâncarea a fost redusă la jumătate. Cu toate aceste represalii, nu a existat niciun deținut înafară de turnători, care să-i condamne pe evadați. Îmi aduc aminte cum un gardian l-a lovit pe un deținut, Gioga Pariseanu, cu catarama centurii. Am crezut că i-a scos ochiul. Bietul om nici îngrijire medicală nu a primit. Cu toate astea, nu l-am auzit să-i critice pe băieții care evadaseră. Eu am continuat să-mi mențin legătura cu contactele mele, mecanicul de la compresoare și un maistru civil. Trebuia să fiu foarte precaut. În colonie administrația lansa zvonuri că cei evadați au fost prinși și împușcați. Nimeni nu credea. Dacă erau împușcați ar fi făcut ca și la penitenciarul Aiud, unde avusese loc o evadare spectaculoasă. Evadaseră trei deținuți: Tudor Greceanu, Spulbatu și Sirianu. Ultimii doi au fost prinși, condamnați la moarte și executați, și au fost aduși în penitenciarul Aiud unde au fost expuși și dați exemplu celorlalți. Greceanu a fost condamnat la muncă silnică pe viață și izolat la zarcă, mama închisorii.

Cam prin luna septembrie, cu încă patru deținuți, am fost luat din colonie și dus la Securitatea din Baia Mare. Aici am fost

băgați fiecare într-o celulă de unul singur. Clădirea Securității era nou construită. Nu știu dacă noi am fost primii clienți. Nu a trecut mult timp și am aflat că celelalte celule erau ocupate de foștii colegi de la Cavnic, la fel și ei, câte unul singur în celulă. Nu știam dacă toți au fost prinși. Aici am fost anchetați. Eu nu știam de ce am fost adus aici, pentru ca abia mai târziu să aflu că Ducu Ciocâltău a turnat și a turnat în proporții mari. La anchetă a divulgat legăturile pe care le aveam cu civilii, inclusiv legătura pe care o aveam eu cu mecanicul de la compresoare. Implicați în procesul evadării eram zece, cei patru deținuți luați odată cu mine din colonie și cinci civili, un inginer, doi gardieni, un maistru și mecanicul de la compresoare.

Toți care aveam legătură directă cu acești civili, la anchetă am negat. Bieții oameni ne-au ajutat și acum se trezesc și ei în pericol de a fi condamnați. Mai târziu am aflat că au fost confrunțați în prezența anchetatorului cu Ducu Ciocâltău care a descris cu lux de amănunte legăturile dintre ei și deținuți. Ducu fusese condamnat la douăzeci și cinci de ani muncă silnică pentru înaltă trădare în procesul Nunțiatarii Vaticanului în anul 1950. În acel proces au fost condamnați la moarte Niki Vâlsan, secund pe vasul Transilvania și Vasile Ciobanu, pilot pe avioane comerciale. Mai târziu pedeapsa le-a fost comutată la muncă silnică pe viață. Atât unul, cât și celălalt nu vorbeau cu Ducu Ciocâltău, probabil știau ei ceva.

Ducu Ciocâltău urmasa Facultatea de Drept. Eminent la studii, el fusese inițiatorul și șeful grupului celor doisprezece. Era foarte energic, și-a cheltuit toată energia în organizarea evadării, neobosit și agitându-se în permanență. Era un foarte bun povestitor și foarte inteligent, însă era slab de înger și nu rezista la presiuni. Tot timpul până când am fost despărțiți, noi, cei din grupul celor evadați și al celor implicați, adunați acum laolaltă, în aceeași celulă, nu am mai vorbit cu el. Patru băieți, din grupul lor, vrânceni, erau să-l bată, însă doctorul Paul Iovănescu și cu mine i-am oprit. Nu voiam ca administrația să afle că ne batem între noi, nu voiam să le dăm această satisfacție.

După o lună și jumătate petrecută la Securitatea din Baia Mare, cu picioarele în lanțuri, legați unul de altul, piciorul stâng al unuia de piciorul drept al altuia, am fost încărcăți în două camioane. Am ajuns la penitenciarul Oradea. Aici ne-au scos lanțurile de la picioare și ni le-au bătut individual la fiecare. Am fost escortați la parterul celularului, câte unul în celulă. Era pe la sfârșitul lui octombrie 1953. În celulă aveam un pat de fier cu o saltea cu pleavă, o pătură zdrențuită și murdară. Nu cred că fusese spălată vreodată. Mai era o puțină pentru necesități. Cele două ferestre, destul de înalte ca să nu poți privi afară, nu aveau sticlă. Curând după ce am ajuns am auzit ușa de la intrarea în secția noastră. Multe zgomote de pași, ușile se deschideau, se auzeau niște înjurături, ca apoi ușile să se închidă la loc. Au ajuns și la mine. Erau trei ofițeri, doi subofițeri și gardianul de serviciu. Unul dintre ofițeri îmi spune: „Aici o să-ți rămână ciolanele, bandidule!“ Au continuat cu înjurături și la restul de celule. Unul dintre ofițeri era politrucul închisorii, celălalt era comandantul închisorii, iar al treilea era un ofițer de la Securitatea Oradea. Ne-au vizitat voind să vadă cum arată cei care au îndrăznit să evadeze.

Atât eu cât și ceilalți veniți odată cu mine așteptam să vedem ce mâncare o să primim. Când mâncarea a sosit, ne-am dat seama că avem în continuare același regim de pedeapsă. Era o apă chioară căldicică și tulbure. După așa-zisa împărțire a mesei am trecut la vizeta ușii și am început comentariile cu celelalte celule în care era grupul nostru. Subiectul era mâncarea și ce este de făcut. Unii spuneau că este prima zi și nu am intrat încă în rația normală a penitenciarului. Aceștia erau optimiștii. Alții spuneau să facem greva foamei până vine procurorul regional ca să stăm de vorbă cu el, iar cei mai realiști au avut curajul să spună că atâta timp cât vom sta aici acesta-i regimul.

Au trecut două săptămâni fără nicio schimbare. Într-o zi aud zarvă mare. Ușa secției se deschide și aud voci și ceva care se târâie. O ușă a celulei se deschide. Aud „ieși afară, stai jos!“ după care aud bătăi în fier. Am bănuț imediat că până atunci auzisem nicovala pe care o târâia cineva și acum scoteau lanțurile de la

picioare. M-am bucurat că nu voi mai avea picioarele reci când mă voi culca. A venit și la celula mea, târâind nicovală. Mi-a dat ordin să stau jos, iar țișorul deținut de drept comun mi-a luat piciorul, l-a pus pe nicovală și cu dalta și un ciocan destul de greu a lovit și a tăiat niturile brățărilor de fier pe care le aveam pe picioare. După ce a terminat cu scosul lanțurilor și am auzit ușa de la intrare trântindu-se, toți am sărit la vizetă și au început comentariile. Optimiștii spuneau că e puțin târziu, dar avuseseră dreptate: de acum încolo viața noastră se va îmbunătăți. Un lucru este cert, toți eram bucuroși că am scăpat de lanțuri, sau cel puțin așa am crezut. Deodată ușa de la secție se deschide și auzim urlând: „Fiți gata pentru baie!“ Pe rând ușile se deschid și din nou urlete: „Ieși afară!“ Am ieșit cu toți din celule. Ne-au spus: „țineți pe doi“ și „lasă vorba“. Se vedea bucuria pe fața fiecăruia că ne vedeam după două săptămâni.

Am ieșit din celular și, sub escortă, am fost conduși în clădirea unde erau dușurile. Aici, în cele câteva minute cât ne-au ținut la duș, reușeam să schimbăm câte o vorbă între noi. Trebuia să fim atenți, că apa era fierbinte. Ne udam puțin, stând pe marginea dușului. Asta era așa-zisa noastră baie. Tot timpul cât am stat la dușuri, niciunul dintre băieți nu a vorbit cu Ducu Ciocâltău. A fost ignorat de toți. După circa șase-șapte minute, am fost duși sub escortă înapoi la celulele noastre. Acum puteam umbla ca oamenii, nu mai aveam lanțuri la picioare. Cum am intrat în celulă, m-am întins pe pat și mă simțeam așa de obosit, că îmi venea să adorm. Din nou aud ușa de pe secție deschizându-se și nicovală târâtă de cineva până la prima ușă lângă intrarea pe secție. Se deschide ușa și aud „Ieși afară!“ De data asta loviturile sunau diferit față de loviturile pe care le făceau atunci când scoteau lanțurile. De fiecare dată când ciocanul lovea nitul auzeam pe deținut spunând „Aveți grijă, că mă loviți la picior“. „Lasă vorba, măi banditul, de aici n-ai să mai fugi“ răspundea gardianul și îi spunea țișorului să-și vadă de treabă și să bată nitul. Când au ajuns la mine m-am așezat pe ciment, țișorul a pus brățara în jurul piciorului, a introdus nitul, mi-a așezat piciorul în așa fel ca nitul să vină pe nicovală. Oricât evita țișorul să nu îmi

provoace dureri când lovea cu ciocanul, simțeam fiecare lovitură de parcă mă lovea direct în picior. Cum au terminat de pus lanțurile la toți băieții și am auzit ușa secției închisă, au început din nou comentariile. Optimiștii nu au apărut la vizete și nici nu i-am auzit. Acum cu toții ne-am lămurit de regimul aspru la care suntem supuși și că nu o să se îmbunătățească atâta timp cât ne vor ține aici.

Iarna s-a apropiat și am început să simțim frigul. Și celelalte celule de la parter, unde era grupul nostru, aveau tot ferestre fără sticlă, ca și celula mea. Slăbisem și oboseam să mă plimb în celulă, în pat nu era mai cald. Mă încovrigam și mă acopeream cu zdreanța de pătură. Salteaua de sub mine nu mă încălzea. Puținele fire de pleavă care erau în ea nici de fiarele patului nu mă protejau. Uneori puneam salteaua pe mine crezând că o să-mi fie mai cald. De încălzit tot nu mă încălzea, făceam mai mult praf, de fiecare dată când o puneam pe mine.

Într-o zi, ușa secției se deschide și aud înjurături adresate unor nou-veniți, toți în lanțuri. După ce au fost repartizați, fiecare în câte o celulă și am auzit ușa secției închizându-se, unul din grupul nostru a intrat în vorbă cu unul din noii veniți. Ca întotdeauna, când cineva vorbea, băieții din celelalte celule ascultau la vizeta lor. Am aflat de la ei că sunt un grup de patru care evadaseră de la mina de plumb Nistru. Pe unul dintre ei îl cunoscusem la Aiud în anul 1950 și mai târziu îl revăzusem la Baia Sprie. De la Baia Sprie el fusese trimis la mina Nistru. Numele lui era Țucă Marin, locotenent de artilerie. El era șeful lotului. Ne-au spus cum au evadat de la mina Nistru. Au folosit dinamită fără să omoare însă pe cineva.

Săptămânal eram duși la baie. Ca întotdeauna ne scoteau lanțurile și la întoarcere le băteau înapoi. Deși unii nu puteau merge din cauza slăbiciunii, erau forțați să meargă. Pe lângă asta, trebuiau să suporte scoaterea și baterea lanțurilor la picioare. Unii băieți aveau răni la picioare din cauza asta. Toate erau incluse în programul sever pe care îl primiseră de la Ministerul de Interne, Direcția Penitenciarelor. El conținea instrucțiunile care trebuiau să ni se aplice nouă.

O săptămână după sosire, noi veniți, au fost luați și duși la proces. Au fost judecați la Tribunalul Oradea. La întoarcere ne-au spus cum a decurs procesul.

A doua zi, noi am fost duși la proces, tot la tribunalul din Oradea. Am fost duși într-un camion deschis, legați cu lanțuri unul de altul. Când am coborât din camion eram un șir de oameni. Cordonul de securiști a oprit circulația mașinilor și a oamenilor care circulau pe trotuare. Odată ajunși înăuntru, a intrat în funcțiune ciocanul cu care ne scoteau lanțurile. În sala mare a tribunalului am văzut-o pe sora mea, Ema. La fel, prezenți au mai fost fratele lui Dumitru Popa, fratele lui Georgescu Topăslău și fratele lui Paul Iovănescu. Am avut în total patru avocați pentru noi toți. Avocații anunțaseră familiile noastre care au venit la proces.

La proces, acuzația cea mai gravă erau grenadele confecționate de băieți. Știau de grenade de la Ducu Ciocâltău care a spus tot ce știa și știa aproape tot ce se putea pentru că el era inițiatorul și șeful grupului celor care au evadat. Discuția despre acuzația cu grenadele a durat mai bine de două ore. Deși erau patru avocați angajați din oficiu, niciunul dintre ei nu s-a consultat cu noi și nici nu au vorbit să ne apere. Titi Coșereanu, unul dintre băieții din grup, s-a ridicat în picioare și a luat cuvântul. A spus: „Domnule președinte, eu am confecționat grenadele“. Atât președintele, cât și procurorul și anchetatorii din sală și-or fi zis în gândul lor „Ăsta-i omul nostru“. Titi a început a spune că „în legătură cu grenadele de care se discută aici în tribunal de două ore eu vă lămuresc în cinci minute. Eu am confecționat grenadele în felul următor.“ În sală liniște mare, toată lumea asculta. „Am luat jumătate de cartuș de dinamită, l-am băgat într-un tub gol de pastă de dinți, am pus o capsă cu fitil scurt. După ce am terminat le-am numărat. Aveam zece petarde. Au fost confecționate anume ca să speriem și nu să rănim pe cineva sau să omorâm. Astea sunt grenadele de care se vorbește. Nu din țeava de fier așa cum aud că se discută de două ore.“ Avocații se uită unul la altul la fel și anchetatorii. La urmă a început dezbaterea dacă o petardă poate răni sau omorî pe cineva. După încă două ore s-a ajuns la

concluzia că o petardă nu poate omorî pe nimeni. Procesul s-a terminat iar noi am ajuns iar la nicovală și ciocan.

După ce toți am fost înlănțuiți, tot prin cordon alcătuit din soldați de la trupele de securitate, înarmați cu automate, am fost urcați în camion, sub ochii rudelor noastre, care ne-au văzut cum eram înșirați pe lanț. La penitenciar când am ajuns ne-au despărțit și ne-au pus lanțurile individual. Când am intrat în celulă eram foarte obosit. Mă gândeam la sora mea care venise pe timp de iarnă de la celălalt capăt al țării (Constanța). Noii veniți voiau să afle cum a fost cu procesul nostru. Unul din grupul nostru le-a spus cum a decurs procesul.

După zece zile grefierul militar însoțit de ofițerul politic și comandantul închisorii intră pe secția noastră și spun gardianului de serviciu să deschidă ușa. Au venit să le comunice sentința celor patru evadați de la mina Nistru. După ce au plecat, imediat am luat legătura cu ei. Ne-au spus că trei dintre ei au fost condamnați la moarte și unul la muncă silnică pe viață — MSV. Țucă Marin, Coțofană și Miron au primit sentința de condamnare la moarte, iar Românu a fost condamnat la muncă silnică pe viață. Vestea asta nu era bună pentru unii din grupul nostru și în special pentru Ducu Ciocâltău, care era șeful grupului.

Timpul trecea și frigul se simțea din ce în ce mai mult, mai ales că slăbeam zi de zi. Mulți din băieți nu mai veneau la ușă să vorbească. Nu mai puteam sta în picioare. Ca și ei, toată ziua stăteam făcut covrig în pat. Într-una din zile, nemaiputând suporta regimul acesta, îmi treceau o mulțime de lucruri prin cap. Știam că patul avea sub saltea bare, dar că unele dintre ele erau înlocuite cu sârmă: începusem să fac socoteala cum să folosesc sârma să-mi pun capăt suferințelor. Nu a fost greu: am făcut un laț la un capăt al sârmei, iar celălalt capăt l-am legat de grătarul de la fereastră; am pus putina (tinetă) sub fereastră și înainte de a mă urca pe tinetă, am scris (zgâriat) pe perete cu litere mari de tipar: „Nemaiputând rezista regimului de exterminare (frig și foame)“. Am luat un ciob de sticlă pe care-l aveam în celulă, scos dintr-un ochi de la fereastră, m-am suit pe tinetă, cu ciobul de

sticlă am încercat să-mi tai vena de la mână. Sângele a început să țâșnească.

Nu știu cât timp a trecut, când m-am trezit eram în infirmeria închisorii înconjurat de o mulțime de fețe necunoscute. Erau deținuți de drept comun. Această cameră era foarte mare, însă fiecare avea patul lui cu pătură bună și întregă, cearșaf și pernă. Pe lângă asta, în mijlocul camerei era o sobă mare care ardea cu lemne. Toți deținuții erau numai în cămăși. Era o căldură plăcută. Care mai de care venea să-mi aducă ceva să mănânc. Ei primeau pachete cu alimente în fiecare lună, mulți dintre ei nici nu mâncau mâncarea pe care o primeau aici, deși era mâncare groasă, cu boabe multe și chiar cu carne de două ori pe săptămână.

Toți voiau să știe de unde vin. Când le-am spus că am fost la parterul clădirii celularului, singur în celulă, și că sunt deținut politic, implicat în procesul evadaților de la mina Cavnic, m-au întrebat dacă ceilalți din lotul meu sunt în celulă. Le-am spus că toți sunt câte unul în celulă și când au auzit că noi nu primim pachete de acasă, iar mâncarea pe care o primim constă în apă chioară, unul dintre ei, care era cel mai vechi în închisoarea Oradea, a fost foarte uimit. Mi-a spus că celulele de la parter stau mai tot timpul goale, numai când vreun deținut este pedepsit, este trimis la parterul celularului să stea de la trei zile până la șapte zile maxim, însă nu a auzit ca vreun deținut să fie dus iarna acolo. Când au auzit că noi stăm în acele celule de trei luni și că nu știm cât ne vor mai ține, au fost și mai impresionați. Eram acuma în luna ianuarie și despre iarna lui 1953–1954 se știe acum că a fost una dintre iernile cele mai grele de pe la noi. M-au întrebat de ce sunt pansat la mână și de ce am un cerc vânăt în jurul gâtului. Mâna eu o puteam vedea, însă nu și cercul vânăt de la gât. Simțeam că mă supără, dar nu vedeam cum este. Am ezitat două minute ca după aceea să le mărturisesc faptul că nu am mai putut rezista la regimul extrem de sever care ni l-a aplicat. Aici la infirmerie am stat trei zile. În acest timp m-au îndopat cu tot felul de bunătăți: brânză, slănină afumată, carne afumată, marmeladă și toate varietățile de biscuiți. Mâncarea distribuită în închisoare

deținuților de drept comun era bună, nu apa chioară pe care o primeam noi. Cu toate astea, aproape că nu m-am atins de ea.

După trei zile am fost luat în grabă și escortat la celula mea de la parterul celularului. Cum s-a închis ușa de pe secție au început întrebările. M-au întrebat ce s-a întâmplat cu mine, unde am fost. Prin găurile secrete din uși m-au văzut când fusesem luat din celulă cu trei zile înainte. Îmi era greu să le spun ce s-a întâmplat cu mine, nu voiam să știe că fusesem slab, mai ales că și ei se aflau în aceeași situație ca mine. Cât despre unde am fost le-am spus că m-am trezit la infirmerie înconjurat de deținuții de drept comun. Le-am mai spus că acolo era căldură și mâncare bună. Nu le-am enumerat bunătățile pe care mi le-au oferit deținuții de drept comun.

De la ei am aflat că cinci minute înainte de a mă aduce înapoi la celula mea, ei au avut vizita politrucului. A mers din ușă în ușă să vadă cum arată fiecare deținut. Când a ajuns la ușa celei mele și a văzut că nu sunt în celulă a început să urle, întrebând „unde-i banditu“. I-au spus că sunt la infirmerie. Când a auzit una ca asta, a ieșit ca un om turbat și a trântit ușa secției, de s-a scuturat tot celularul. Acum mi-am dat seama de ce fusesem luat de la infirmerie la rezezeală. Viața în celule continua în același regim de frig și foame. Pe la vizetă se vorbea din ce în ce mai puțin. Toți rămâneam în paturile noastre încolăciți de frig și neputând să ne mai ținem pe picioare.

Venise primăvara pe care o așteptam cu toții. Într-o dimineață auzim mai multe perechi de cizme care intraseră în secția noastră. Se opreau la fiecare ușă și după ce o deschideau puteam auzi că se vorbește, nu și ce. Ajunși la ușa mea, o deschid și-l văd pe plutonierul grefier, pe politruc, pe comandantul închisorii și pe gardianul de serviciu. Sunt întrebat cum mă cheamă, în timp ce ei se uitau într-un teanc de dosare aflate pe o masă pe care o târau după ei. Din dosarul meu unul scoate o coală de hârtie și-mi citește sentința. Sunt condamnat la opt ani pentru că am ajutat cu informații pe deținuții care au evadat. Acum aveam încă opt ani, în total douăzeci și trei de ani. Asta nu conta. Ce era important, era că scăpăm de închisoarea asta. Chiar dacă ne vor duce la

închisoarea Aiud, tot nu va fi mai rău ca aici. Chiar cu regimul din 1949 și 1950, despre care se știa în toate închisorile, că la Aiud fusese unul de exterminare.

În sfârșit vine și ziua mult așteptată. Așa în lanțuri cum eram, ne scot pe coridor, ne strigă numele fiecăruia și fiecare, cum ne auzeam numele, trebuia să ieșim din clădire. Afară eram așteptați de doisprezece militari cu automate. Noi eram nouăsprezece, adică cei paisprezece evadați și cei cinci implicați. Cei patru evadați de la mina Valea Nistru rămâneau mai departe la Oradea. Câțiva ani mai târziu am aflat că la doi dintre cei trei condamnați la moarte li s-a comutat pedeapsa la muncă silnică pe viață (MSV), iar cel de-al treilea, Țucă Marin, a fost executat.

Noi am fost încărcăți într-un camion deschis urmat îndeaproape de un alt camion încărcat cu cei doisprezece militari cu arme automate. Ni s-a atras tuturor atenția ca nu cumva să încercăm ceva, căci vom fi împușcați fără somație. La gară, pe linie moartă, se afla un vagon-dubă în care am fost încărcăți. Aici mai erau o mulțime de deținuți aduși din diferite locuri. Ca și noi nu știau unde vor fi duși. Grupul nostru a ocupat un colț al dubei și eram fericiți că am scăpat de penitenciarul Oradea. Trecusem cu toții prin atâtea penitenciare, lagăre de muncă, canal, mine de plumb. În unanimitate am fost de acord că niciuna dintre acestea nu au fost atât de blestemate și comparabile în cruzimea la care am fost supuși la penitenciarul Oradea.

Unii din grupul nostru și-au găsit cunoștințe printre deținuții pe care i-am găsit în dubă. Mai toți erau veniți de la penitenciare mici din orașele unde locuiau și unde fuseseră condamnați. La aceste penitenciare, deținuții aveau dreptul la vorbitor o dată pe lună și la un pachet cu alimente și țigări, total cinci kg pe lună. Și bineînțeles aveau cazare și mâncare mult mai bună decât faimoasele penitenciare de la Aiud, Gherla, Pitești, Sighet, Mislea și altele, dar în special de la penitenciarul Oradea. Eu am cunoscut pe un deținut, figură cunoscută în Constanța, Danilopol. Era de origine grec. Îmi cunoaște familia și repede am găsit subiecte în comun. Știa de mine că am fost arestat în legătură cu Consulatul Britanic din Constanța. Era un om cam de

cincizeci de ani și cunoștea o mulțime de persoane pe care le cunoșteam și eu. El fusese arestat la Timișoara și acuzat că a ascuns monede de aur care trebuiau predate autorităților. Era vorba de legea introdusă cu un an înainte, care prevedea că toți cetățenii care posedă aur cu excepția verighetelor și încă o bijuterie, una singură, trebuia să le predea autorităților. Concetățeanul meu avusese câteva sute de monede de aur și fusese arestat și condamnat la cinci ani închisoare corecțională. Când a aflat că noi făcusem deja cinci ani în diferite închisori și că unii dintre noi mai aveam de făcut zece, cincisprezece, douăzeci de ani, s-a simțit ușurat. De altfel mai toți deținuții pe care i-am găsit în dubă aveau pedepse mici și nu toți erau condamnați politic, deși Danilopol nu era deținut de drept comun. Alți băieți din grupul nostru erau și ei angajați în convorbiri cu alții dintre cei care i-am găsit în dubă.

Acum toți știau situația noastră. Au aflat de evadare și de regimul sever la care eram supuși. Niciunul n-a ezitat să-și desfacă bagajul și să ne împartă din bunătățile pe care le aveau. În dubă nu te mai puteai vedea de fumul de țigară. Nu știu cum Securitatea de la Oradea ne-a pus în această dubă fără să-și pună problema că în dubă se află oameni cu condamnări mici care odată eliberați pot vorbi despre ce au zis de la noi. De fapt eu l-am rugat pe Danilopol, ca atunci când se va elibera să spună familiei mele că s-a văzut cu mine și că sunt bine și sănătos. În aceeași dubă erau unii cu condamnări numai de un an și care așteptau să fie eliberați peste câteva luni.

Din nou la Aiud, în drum spre Pitești

Am fi vrut să stăm cât mai mult în aceste condiții, dar ca orice început și acesta a avut un sfârșit. După trei zile petrecute în vagonul-dubă am ajuns la Aiud. Aici eram așteptați de un camion deschis însă cu laturile înalte. Sub supravegherea cordonului de

soldați înarmați am coborât și am urcat în camion, lăsând în dubă pe cei pe care îi găsisem când ne-am urcat. La Aiud mergea deci numai grupul nostru. Ne-au transportat la penitenciar unde ne-au băgat într-o cameră mare de la parterul celularului. Aici camera era plină până la refuz cu deținuții veniți cu o zi înainte de la Jilava. Nu mai era loc pentru noi. Totuși, ne-au înghesuit peste ceilalți. Ne-am instalat într-un colț al camerei, tot grupul nostru la un loc. Am început să vorbim despre penitenciarul Oradea.

Am rămas în camera mare să ne facem stagiul de o lună de carantină. În timpul acesta nu am fost scoși la aer și am trăit în condiții deosebit de inconfortabile. Dormeam pe dușumeaua care era de lemn și nu de ciment. Nu se putea dormi pe spate din lipsă de spațiu. Și dacă voiai să te întorci pe cealaltă parte, trebuia ca toți din acel rând să se întoarcă. Și în aceste condiții și tot era de o mie de ori mai bine decât la penitenciarul Oradea.

A venit în fine și ziua când am fost scoși și repartizați pe categorii. Primii strigați au fost cei paisprezece evadați. Am aflat mai târziu că au fost duși la zarcă. Zarca era o clădire veche cu două nivele, parter și etaj. Fusesse construită în anul 1888. Era cunoscută după renumele de „mama închisorilor“. După ei am fost scos eu și alte câteva persoane și am fost duși deasupra în celule. Eu am fost repartizat la etajul doi. În celula în care am fost dus erau numai deținuți cu condamnări pentru înaltă trădare, ca și mine. Pe doi dintre ei i-am recunoscut. Fuseseră la Baia Sprie când eram și eu acolo. Eram opt deținuți, dormeam toți pe dușumea. Toți se văitau de regimul sever la care eram supuși. Eu care trecusem prin Aiud în 1950, perioadă de exterminare, și în special prin Oradea, nu puteam să mă plâng. Aici ne scoteau la aer de trei ori pe săptămână, câte cincisprezece minute. Plimbarea avea loc într-unul dintre țărcurile din curtea penitenciarului. Umblam în cerc, eram treizeci și cinci-patruzeci de deținuți din patru-cinci celule. Nu aveam voie să vorbim, trebuia să ținem capul în jos, mâinile la spate și să păstrăm distanța de doi metri unul de altul. Acest fel de a scoate deținuții la aer era similar în toate penitenciarele din țară. Erau reguli și instrucțiuni venite peste tot de la Ministerul de Interne.

În toamna anului 1954 am fost scoși cu bagaje și identificați. Un plutonier de la grefă ne striga numele după dosarele aflate pe o masă în sala cea mare de la parterul celularului. Cum își auzeau numele, deținuții ieșeau din rând și erau escortați afară, unde erau încărcăți într-un camion, după ce li se dădea hrană rece pentru trei zile, trei sferturi de pâine și trei bucăți de slănină mucegăită, foarte sărată. Așa am urcat în primul camion treizeci de deținuți. Au urmat încă două camioane cu deținuți. Încadrați de cinci jeep-uri cu soldați cu arme automate am pornit spre gara Aiudului. Aici ne aștepta un vagon-dubă. Coboram câte unul și urcam direct în dubă și așa s-a procedat, pe îndelete, cu toți deținuții veniți de la penitenciar. Apoi, închiși în vagon, am așteptat o zi întreagă până ce duba noastră a fost cuplată la un tren cu locomotivă. Apoi, trei zile și patru nopți am mers. Uneori așteptam prin diferite gări unde erau urcați alți deținuți și înghesuți peste noi, care și așa nu mai aveam loc.

Intrând în vorbă cu noii veniți am aflat că și ei erau condamnați tot pentru înaltă trădare. Nu știam de ce fuseserăm selecționați toți cu aceeași infracțiune, și cu ce scop. Abia târziu după ce am ajuns la penitenciarul Pitești și am fost repartizați în celule, luând legătura cu alții care erau acolo, am aflat că penitenciarul Pitești era destinat numai celor condamnați pentru înaltă trădare, la fel cum mai târziu am aflat că penitenciarul Aiud era rezervat celor condamnați pentru politică legionară.

Aici la Pitești deținuții erau cazați pe toate etajele de pe coada teului. Ca și celularul de la Aiud, clădirea celularului de la Pitești era construită sub formă de „T”. Deținuții politici erau pe coada teului, cu excepția subsolului, unde erau deținuți de drept comun. Pe aripile teului erau, de asemenea, deținuți de drept comun. Aripile teului aveau două etaje, pe când coada teului avea trei. Pe una dintre aripi la primul etaj era secția femeilor. Deasupra lor erau bărbați de la drept comun. Pe aripa cealaltă la etajul doi erau tot bărbați de la drept comun. La primul etaj era așa-zisa infirmerie, permanent goală. Tot pe același etaj era și cabinetul medical care era condus de un plutonier felcer cu numele de Cioltan (poreclit Ciortan). La subsol era baia, spălătorul, unde

femeile de la drept comun spălau rufele pentru toată închisoarea. Tot la subsol era și bucătăria, care avea drept bucătari deținuți de drept comun, iar în subsolul teului erau camere mari locuite de deținuți de drept comun. Sub subsol era o încăpere mare, prevăzută cu o ușa cu gratii de fier. Aici erau trimiși deținuții politici pedeepsiți pentru nerespectarea regulamentului închisorii. Pe lângă camera asta, restul spațiului la acest nivel era plin până în tavan cu cartofi, morcovi și butoaie cu varză acră și murături, proviziile pe un an de zile din care se gătea mâncarea deținuților. O rază de lumină ce pătrundea în camera de pedeapsă venea printr-o fereastră din perete care corespundea unui tunel înclinat și mergând în sus cam trei metri. La capul de sus al tunelului era un grătar de fier cu sticlă. Grătarul era culcat lângă peretele clădirii. Deși sticla avea doi centimetri grosime, unul dintre ochiurile acestui grătar era spart și lipsea. Era cam de douăzeci de centimetri pe cincisprezece. Odată cu raza de lumină ce intra pe acest ochi din grătar, intra și puțin aer. Deasupra acestui grătar pe perete era fereastra de la subsol a deținuților de drept comun. Am descris acest amplasament pentru că următorii cinci ani cât am stat la închisoarea Pitești, ochiul de la grătarul acesta a devenit o porțiță pe unde treceau clandestin ajutoare în sus și în jos.

Curând după ce am ajuns la Pitești am aflat că toți colegii mei de lot, condamnați ca și mine pentru înaltă trădare, erau și ei plasați prin diferite celule. Toată coada teului, afară de subsol, era ocupată cu deținuți condamnați pentru înaltă trădare. Au început tentativele de a lua legătura între celule. La început a fost mai greu fiindcă nimeni nu avea experiență în alfabetul Morse. Comunicam prin „alfabetul dobitocesc“, adică o lovitură în perete sau în țeava de calorifer însemna A, două lovituri B, trei lovituri C etc., etc. În acest sistem, comunicarea dura mult timp. Printre deținuții din Pitești era și telegrafistul Costică Anghel de pe vasul Transilvania. Odată, aflând în ce celulă este, am luat legătura cu el. Ne-a scris pe o plăcuță de săpun alfabetul Morse pe care a lăsat-o la WC. Pentru noi nu a fost greu să învățăm pe dinafară cum să folosim acest alfabet. Aveam tot timpul la

dispoziție și în scurt timp, în special noi, cei mai tineri, stăpâneam alfabetul Morse ca niște profesioniști. Țevile caloriferului sunau în permanență. Știam componența fiecărei celule.

Stabilisem în tot celularul un cod ca să fim anunțați când administrația venea să facă percheziții fără ca noi să știm, ca să nu avem timp să ascundem obiectele interzise. Aceste obiecte erau: plăcuțe de săpun scrise sau nu, vreo lingură oprită în celulă, vreun ciob de sticlă, vreun obiect de metal cât de mic, ace confecționate din sârmă sau cea mai mică bucățică de sârmă, sau de lemn. Dacă se găsea vreun obiect dintre cele menționate mai sus, chiar și o bucățică de lemn, pedeapsa era de la șapte zile la trei săptămâni în beciul închisorii, cu mâncare la trei zile o dată. Deci stabilisem să batem în calorifer SOS la prima suspiciune de percheziție, așa că eram pregătiți și ascundeam ce nu era permis.

Îmi aduc aminte cum la o percheziție de asta i-a fost găsit Colonelului Vladovici în gură, sub dantura falsă, un ac. A fost pedepsit cu șapte zile de izolare la beci, cu mâncare o dată la trei zile. De atunci la percheziții ne căutau și în gură și în anus. Am asistat de mai multe ori la percheziționarea Colonelului Vladovici. Întotdeauna la percheziție deschideau câte opt-zece celule odată și ordonau să-ți iei bagajul și să ieși afară pe coridor. Fiecare deținut trebuia să se dezbrace în pielea goală și să stea în fața bagajelor personale cu mâinile după ceafă, picioarele îndepărtate și gura căscată. La cei bătrâni care aveau dantură falsă le puneau degetele în gură și le ridicau dantura. Celula lui Vladovici fiind alături de a noastră, vedeam cum gardienii își băteau joc de Vladovici la percheziții. Când unul dintre gardieni îl percheziționa, toți ceilalți gardieni îl urmăreau plini de interes. Bietul Vladovici, cu gura căscată îndreptată spre gardian voia ca acesta întâi să-i bage degetul în gură și apoi în anus, însă gardianul făcea invers, spre satisfacția celorlalți gardieni care se amuzau. Scena asta se repeta de fiecare dată când Vladovici era percheziționat, în vreme ce alți deținuți scăpau numai cu o percheziție superficială.

Aici la Pitești mâncarea nu era mai bună ca la Aiud. Tot apă chioară cu puține boabe de arpacaș, sau cu câteva fire de varză acră. Uneori în așa-zisa ciorbă găseam rămășițe de cartofi sau morcovi. Hrana cea mai consistentă era de natură morală și asta compensa lipsurile de care sufeream. Aici eram cel puțin șase în celulă cu paturi, saltele, chiar și perne. Mare diferență față de Oradea, unde eram câte unul singur în celulă, fără căldură și unde intra frigul prin fereastra fără geamuri. Ca să nu mai vorbesc de celelalte condiții de-a dreptul animalice. Aici la Pitești în celule deținuții trăiau într-o atmosferă de camaraderie. Vorbeam între noi, în permanență, ceea ce ne făcea să fim mai optimiști și timpul trecea mai repede.

Treptat, începusem să ne obișnuim cu toate manevrele și zgomotele din închisoare. După scârțâitul ușii știam cu precizie care celulă a fost deschisă. Când auzeam vreo celulă deschizându-se fără motiv, imediat chemam celula de alături să aflăm explicația. Fiecare celulă avea codul ei, adică numele deținutului care știa să bată Morse. Când cineva voia să se conecteze cu celula mea bătea numele meu. Erau și celule în care nimeni nu știa să bată Morse sau în care locatarii nu-și luau riscul să fie prinși. Pedepsa era știută. Pentru cei în vârstă pedeapsa putea fi fatală.

Eu am fost printre primii care au făcut cunoștință cu beciul. Am fost prins vorbind Morse prin țeava de calorifer. Gardianul mi-a făcut raport și am fost dus la beci. Am fost băgat în camera mare unde nu exista lumină. Singura rază de lumină venea prin tunelul din perete care ducea sus la grătarul de la suprafață, de care am vorbit. Ajuns aici, am început să cercetez noua mea locuință de jur împrejur. În locul unde se unea peretele cu podeaua de ciment erau excremente uscate acoperite cu un strat gros de praf. Cine știe de când erau. De altfel praf era peste tot. Izbitoare era însă liniștea care domnea în tot beciul. Am decis să iau legătura cu celula mea aflată la al treilea etaj. Am început să bat în peretele de beton. Toată construcția era făcută din beton, material perfect pentru transmiterea de bătăi în Morse. Cei din celula mea mi-au răspuns și comunicarea noastră a fost foarte

clară. Le-am spus că mi-au dat numai șapte zile de beci. Am mai adăugat că aici în beci este mai bine decât la Oradea. Aici gardienii veneau de două ori pe zi, dimineața când se schimbau și seara tot pentru același motiv. Numai când trebuiau să-mi aducă mâncare, o dată la trei zile, îi vedeam mai des. Nici tineta cu care era prevăzută camera nu eram scos s-o golesc. Numai după ce terminam pedeapsa, aduceau un deținut de drept comun să golească tineta.

De fiecare dată când cineva era pedepsit și trimis la beci, tot celularul știa. Vestea se ducea repede. Când am fost scos și dus înapoi la celula mea am fost așteptat cu două sferturi de pâine. Exista acest obicei, ca atunci când cineva se întorcea de la pedeapsă, cei din celulă să fi pus deoparte câte puțin din rația de pâine așteptându-l. Iar când pedepsitul se întorcea, la următoarea masă de seară, fiecare puneau câteva linguri de ciorbă în gamela lui.

Celula noastră era situată la capătul unde corpul clădirii în formă de T se întâlnește cu aripile teului. Era deci foarte ușor pentru noi să comunicăm cu deținuții de drept comun din celulele de la etajul doi. Comunicam prin alfabetul surdo-mut. Riscul să fim prinși era mic. De afară nu puteam fi auziți pentru că nu se vorbea, nu puteam fi văzuți pentru că stăteam mai departe de gratii. Numai gardianul de pe secție ne-ar fi putut prinde, dacă nu luam măsurile necesare. Noi eram îngrijorați ca deținuții de drept comun să nu fie văzuți comunicând cu noi. Ei aveau mult de pierdut. Pe ei nu-i pedepseau cu izolarea la beci. Pedeapsa pentru ei era suspendarea pachetelor și a vorbitorului cu familia, ambele drepturi, în mod obișnuit, lunare. Tot pe aripa teului, pe secția dreptului comun erau patru celule mici de dimensiunile unei jumătăți de celulă obișnuită, mai tot timpul goale. Erau celule folosite în loc de carceră pentru deținuții de drept comun.

Când se întuneca aruncam ancora (o bucată de săpun legată de un cap de sfoară), unul dintre ei scotea mâna și prindea ancora, trăgea sfoara cam șapte opt metri și lega săculețul cu țigări și săpunul la mijlocul sforii. Eu trăgeam sfoara pe măsură ce el slăbea încet din partea lui. Săculețul cu țigări și săpunul veneau ca un funicular. Dacă săculețul ar fi fost legat de

capătul sforii și i s-ar fi dat drumul astfel încât eu să trag în sus, aș fi avut probleme cu sârmele electrice care treceau pe sub celula noastră și în jurul cărora s-ar fi încolăcit săculețul.

Nici nu trecuseră patru luni de când fusesem izolat la beci, și din nou am fost prins bătând Morse la calorifer. Pentru că m-am luat în gură cu gardianul, de data asta mi-au dat două săptămâni de izolare la beci. La nici zece minute de când fusesem adus în camera mare din beci, am auzit pași de cizme coborând pe scări. Erau ofițerul politic Lupu, gardianul și un țigan deținut de drept comun de la fierăria închisorii, cu un ciocan și nicovală în mâini. Lupu m-a scos în fața ușii, mi-a spus să mă așez jos și să pun piciorul pe nicovală. Când țiganul a început să bată nitul i-am spus: „Pentru ce faci acum mâine vei intra din nou în pușcărie.“ S-a uitat la Lupu și a ezitat să continue bătutul. Lupu s-a enervat, i-a dat o cizmă țiganului, a luat ciocanul și a început să bată el nitul mai departe. Între timp, mă făcea bandit, asigurându-mă că americanii nu vor veni niciodată, dar uitându-se la țigan, în timp ce-mi vorbea. După ce a verificat că a bătut bine niturile, m-a împins în camera mare de pedeapsă, a trântit ușa, a încuiat-o și duși au fost. Am fost lăsat singur. Cum nu eram străin de acest loc, după două ore observ că se întunecă camera. Când mă apropii de locul pe unde venea lumina, ca să văd ce s-a întâmplat, constat că ochiul grătarului fără sticlă era astupat de capul țiganului care îmi spunea: „Domnule politic, vă rog să mă iertați că eu n-am vrut să bat lanțurile la picioarele dumneavoastră; ofițerul mi-a dat ordin.“ și-a tras capul înapoi și văd că bagă mâna pe același ochi din grătar și dă drumul la o grămadă de țigări. Trage mâna înapoi și din nou lasă să cadă o altă grămadă de țigări cu o cutie de chibrituri. Imediat ce a plecat am început să număr țigările. Erau douăzeci și opt.

Grătarul acesta, de care am mai vorbit și înainte, se afla la trei metri de la piciorul scării de la ieșirea în curte unde eram scoși la aer. Știam cu precizie distanța de la acest ochi din grătar și perete: cam treizeci de centimetri, adică distanța de la încheietura mâinii până la cot. Mai știam în sus la care bară a ferestrelor de la celule ar ajunge o linie dreaptă. Toate aceste amănunte erau cunoscute

numai de anumiți deținuți, majoritatea care au trecut prin beci. Am luat legătura cu celula mea și le-am povestit toate cele întâmplate și i-am rugat să ia legătura cu celula respectivă de la etajul trei și să le spună când dau semnalul la noapte să coboare ancora. Cei de la celula respectivă știau exact unde să o coboare. Aveau experiență căci înaintea mea fusese la carceră un alt deținut de-al nostru, căruia i-au coborât pâine de două ori.

La momentul potrivit, anume cu o oră înainte de stingere, am dat semnalul să lase ancora. Mă așteptam să găsesc la capătul sforii o bucată de săpun. Găsesc în schimb un sfert de pâine. Dezleg pâinea și leg douăzeci de țigări, vreo zece bețe de chibrit și o parte din cutia de chibrituri cu scăpărici. Totul a mers perfect. Cei de la capătul celălalt al ancorei au dat din darul lor și celor din celulele alăturate. Până am ieșit de la beci am mai primit șase sferturi de pâine, toate trecute prin acel ochi spart din grătar.

După două săptămâni am fost scos din beci și dus la celula mea. Am intrat în celulă cu lanțurile la picioare, crezând că va veni mai târziu cineva să mă ducă afară să-mi taie niturile de la brățările pe care le aveam în jurul picioarelor. Când am văzut că nu vine nimeni am bătut în ușă. Îl aud pe gardian strigând: care bate? I-am strigat și eu numărul celulei. Când a deschis ușa i-am spus că au uitat să-mi scoată lanțurile. Mi-a răspuns că o să rămân patru săptămâni cu lanțurile la picioare. Nu am insistat. Mi-am dat seama că în raportul lui Lupu scria că trebuie să port lanțuri la picioare patru săptămâni. În celulă mă așteptau patru sferturi de pâine. Le-am spus camarazilor mei de celulă că în beci am primit șapte sferturi de pâine. M-au îndemnat să accept pentru că ei consideră izolarea în beci ca o suferință în plus. Am mâncat sferturile de pâine unul după altul și am băut multă apă. În tot timpul cât stătusem în beci nu băusem niciun pic de apă. Nu era niciun vas ca să poți avea apă. Adevărul este că nici sete nu mi-a fost.

Acum când ne scoteau la aer târam lanțurile după mine. Când cei de la subsol au auzit zgomot de lanțuri târâte, apăreau care mai de care să vadă cine-i în lanțuri. Printre cei care au venit la fereastră să mă vadă, era și un țigan cam de vreo patruzeci de ani.

Când m-a văzut, a chemat gardianul și l-a întrebat de ce deținutul politic poartă lanțuri la picioare. Gardianul i-a răspuns că el nu știe, el este însărcinat numai cu scosul la aer. El nu are nicio secție în paza lui. Țiganul îi spune de data asta cu voce ridicată, ca să auzim și noi: „Întoarce spatele, ca să nu vezi nimic.“ Îmi face semn să mă apropiez de fereastră. Merg spre el. La fereastră îmi întinde mâna și îmi pune în palmă un snop de țigări legate cu ață. Din nou îi spune gardianului: „Dacă cumva aflu că ai raportat că deținutul politic a primit țigări, îți rup și ție mâna cum i-am rupt-o și lui Pavelescu.“ Gardianul, care nu avea niciun fel de educație, ca majoritatea gardienilor, îi spune țiganului pe nume: „Gârbei, eu n-am să fac niciun fel de raport, dar nici tu să nu-mi vorbești așa de față cu deținuții politici.“ Cu acest prilej am aflat că pe țiganul nostru îl chema Gârbei. De fiecare dată când eram scoși la aer, Gârbei repeta scena cu țigările. La fel și gardianul nu uita să întoarcă spatele prefăcându-se că nu vede. Aflasem că Gârbei era cunoscut în tot penitenciarul Pitești, atât de deținuții de drept comun cât și de fiecare gardian, până la directorul închisorii, căpitanul Mândreș, tot țigan, fost mecanic de locomotivă. Pentru noi, Gârbei era un mister. Nu știu de ce, dar toți gardienii îi știau de frică până și Mândreș. Deținuții de drept comun aveau un respect deosebit pentru Gârbei. Tot ce am putut afla despre el este că a bătut câțiva gardieni și unuia i-a rupt mâna. Cu toate astea nu a fost pedepsit. Cât privește raporturile pe care le avea cu Mândreș, bănuiam că între ei exista un secret pe care nimeni nu-l știa. Altfel nu se explică faptul că Gârbei nu a fost pedepsit niciodată, deși îndrăznise să bată mai mulți gardieni.¹ Dacă un deținut politic ar fi îndrăznit să ridice mâna asupra unui gardian, ar fi fost bătut și aruncat în beci să moară.

Între deținuții de drept comun se afla și un constănțean, Casabalian, de origine armean. Îl cunoșteam de la agenția de vapoare unde lucrase. O dată când celula noastră era la aer cu același gardian, i-am șoptit lui Gârbei să-i spună lui Casabalian să se apropie de fereastră. Când am trecut pe lângă fereastră și l-am văzut, am constatat că era neschimbat, tot așa cum îl știam. Ochelari cu ramă groasă, mustață și nasul lui tipic de armean. El

nu m-a recunoscut, dar când i-am spus pe englezește că sunt fratele lui Stanley, numaidecât am fost recunoscut. Mai ales că doi din lotul meu erau agenți de vapoare, deși lucrau la altă firmă, l-a ajutat să-și amintească. Auzise de arestările noastre și pentru ce eram arestați. În engleză i-am spus că noi nu suntem în legătură cu familiile noastre și nu mai știm nimic din ce se petrece în lume și l-am rugat să-mi spună ce crede el că ne interesează. De câte ori treceam pe lângă fereastră micșoram pasul ca să pot prinde cât mai mult din ce îmi spunea. El ședea ascuns în spatele lui Gârbei ca să nu fie văzut de gardian și bineînțeles nici auzit. Din când în când îi mai puneam întrebări. Când m-a auzit gardianul îmi spune: „Ce mă, tu știi țigănește?“ În locul meu i-a răspuns Gârbei: „Eu l-am învățat țigănește“. Gardianul a socotit că sunt băiat deștept.

Casabalian ne ținea informați în legătură cu evenimente internaționale despre care noi nu puteam avea cunoștință. El se mai informa de la alți deținuți de drept comun, care erau intelectuali. Însă toate aceste tentative le făceam când era de serviciu același gardian. Cu alți gardieni era periculos. Dacă ofițerul politic ar fi aflat că aveam legături cu deținuții de drept comun ar fi fost un dezastru, nu atât cât privește soarta noastră, cât soarta deținuților de drept comun care ne ajutau. Ei nu numai că ar fi pierdut toate privilegiile, dar puteau fi implicați într-un proces politic de complicitate cu noi¹.

---

¹ Tot în memoriile lui Ion Ioanid avem o relatare a acestui episod și un portret al lui Gârbei, pe care, fiindcă se constituie ca un fel de oglindă a acestor pagini, îl reproducem în întregime:

Din Închisoarea noastră cea de toate zilele

„Din când în când încercam să luăm contact pe aceeași cale și cu deținuții de drept comun, care ocupau acum camerele de la subsol, în care stătuserăm noi în prima perioadă de detenție în Pitești. Multă vreme au rămas muți la chemările noastre. De câteva ori, ne-a parvenit câte un răspuns timid,

---

dar de îndată ce întrebările alunecau spre subiecte cu caracter politic, interlocutorul nostru tăcea. Cum componența camerelor de la subsol se schimba destul de des, tentativele noastre de a stabili contacte cu dreptul comun au continuat, în speranța că, într-o bună zi, se va găsi unul mai curajos, care să îndrăznească să ia legătura cu noi. Rezultatele perseverenței noastre s-au lăsat destul de mult așteptate. Primul succes l-a înregistrat George Sarry. Încăpățânarea cu care zilnic căuta să ia legătura cu dreptul comun i-a fost în cele din urmă răsplătită, când, într-o dimineață, lansându-și obișnuitul apel către camera de la subsol, a primit imediat răspuns. Omul care se prezentase atât de prompt la fereastră fusese chiar atunci introdus în cameră. Fără nicio ezitare, a angajat dialogul cu Sarry. A început prin a se prezenta, un act de curaj neobișnuit la deținuții de drept comun, conștienți de riscul de a fi identificați și acuzați de complicitate cu „politicii“. Îl chema Gârbei. În curând avea să devină pentru toată lumea nea Gârbei, așa cum i se adresa George Sarry când vorbea cu el pe fereastră. Deși era departe de a avea nivelul politic corespunzător speranțelor noastre, nefiind capabil să ne satisfacă setea de informații, nea Gârbei a fost pentru noi omul trimis de providență, care ne-a deschis calea de comunicație cu lumea dreptului comun. Datorită autorității de care se bucura printre ai lui, a reușit să spargă gheața care îi despărțea de noi, spulberându-le teama, aproape superstițioasă, pe care le-o insuflase administrația, cu privire la consecințele pe care le-ar avea de suferit în caz de colaborare cu „politicii“. Dacă, personal, nu era în stare să ne spună nimic din ceea ce ne interesa, în schimb Gârbei ne transmitea tot ce afla de la alții mai bine informați sau îi punea chiar în legătură directă cu noi, convingându-i să ne vorbească și ei de la fereastră. Deși nu prea înțelegea pasiunea noastră pentru știri, și-a dat totuși mereu silința să ne facă pe plac și să descopere, printre delincvenții încarcerati pe secția lui, oameni mai de curând arestați, la curent cu ultimele noutăți politice. Cred că Gârbei nu și-a dat niciodată seama de imensul serviciu pe care ni l-a făcut. Îndrăzneala lui, de a rupe tăcerea și de a intra în legătură cu noi, le-a dat curaj și celorlalți deținuți de drept comun, provocând o schimbare generală în atitudinea lor de până atunci față de „politicii“. Primul pas făcut de Gârbei le-a înfrânt frica și i-a îndemnat pe tot mai mulți să facă la fel. Tăcerea fusese ruptă și, din acel moment, calea spre sursele de informații ale dreptului comun, deschisă de Gârbei, n-a mai putut fi niciodată definitiv întreruptă de administrație, nici

---

chiar după plecarea lui din Pitești. Gârbei era departe de a fi conștient că fusese inițiatorul noului spirit care, o dată cu apariția lui, avea să se dezvolte în rândurile dreptului comun. El luase legătura cu noi spontan, fiind animat de un singur gând: să ne ajute!

Știind cât de persecutați eram și ce regim discriminatoriu ni se aplică față de cel de care se bucura el la dreptul comun, Gârbei considera că nu era „creștinește“ să stai nepăsător la suferința altuia. Voia cu orice preț să ne facă părtași la alimentele din pachetul pe care îl primise recent de acasă și ne cerea ca la căderea nopții să lăsăm „ancora“ până la fereastra lui de la subsol. „M-ar bate Dumnezeu dacă aș mânca singur din traista pe care am primit-o, când dumneavoastră n-aveți dreptul la pachet de acasă!“ Degeaba i-am explicat că în ultima vreme nu mai sufeream de foame, că primeam mâncare suficientă și că, oricum, eram prea mulți la număr, pentru a ne alege cu ceva din cele ce voia să ne ofere. Gârbei continua să insiste, vrând neapărat să ne fie de ajutor. „Măcar ceva de fumat să vă trimit!“ Spre mulțumirea lui, la propunerea țigărilor am capitulat. Când s-a întunecat, George Sarry a coborât ancora, iar Gârbei a legat la capătul sforii un săculeț cu câteva zeci de țigări. După o serie întreagă de alte operații, țigările au fost distribuite, ancora funcționând de-a lungul și de-a latul fațadei închisorii, fie vertical, ca ascensor de la un etaj la altul, fie orizontal, prin balansare de la o fereastră la alta a celulelor de pe același etaj. În seara aceea s-a fumat în toate celulele aflate pe fațada de nord a pușcăriei. Cele de pe fațada de sud și-au primit tainul a doua zi dimineața, când țigările le-au fost depuse în ascunzătoarea din W.C., pe care o foloseam drept casuță poștală. La buna dispoziție creată de cele câteva fumuri trase din aceeași țigară, care circula din mână în mână, Gârbei a mai adus și altă contribuție: a cântat! A cântat la fereastră, ținând în dreptul gurii o căniță de băut apă, pentru a-și amplifica vocea și a se face auzit pe toată aripa clădirii. Nu l-a întrerupt niciun gardian, iar santinela din prepeleac l-a ascultat până la sfârșit, fără să-i facă vreo observație. Nea Gârbei avea o voce caldă, plăcută, iar cântecele lui, cu iz de mahala țigănească, erau mai toate cântece de jale. Parte din repertoriu ne era cunoscut. După cuvinte și temă, ne-am dat seama că făceau parte din folclorul pușcăriașilor de drept comun. Într-una din ele, criminalul se tânguia după libertatea pierdută și îl blestema pe procurorul lipsit de inimă, care nu înțelesese că-și ucisese rivalul din dragoste pentru iubita lui. Părea să fie cântecul lui favorit, Gârbei fiind condamnat pentru o crimă pasională.

Din conversațiile purtate la fereastră cu Sarry, am înțeles că își găsea fapta justificată. Spunea că fusese nevoit să-și apere onoarea și nu regreta nimic. Era și motivul pentru care nu se considera ca făcând parte din categoria celorlalți deținuți de drept comun. O spunea tare, fără să se sfiască de cei cu care era în cameră. „Eu nu sunt găinar, hoț sau borfaș ca ăștia. Eu sunt om cinstit, n-am băgat mâna în buzunarul nimănui!“ Se pare că tovarășii lui de celulă erau de acord cu distincția pe care o făcea Gârbei. Nu numai că acceptau să fie disprețuiți fiindcă erau hoți, dar aveau pentru Gârbei o admirație și un respect deosebite. Am remarcat-o de fiecare dată când acesta se adresa pe fereastră către unui deținut de drept comun din altă celulă. Era destul de greu de înțeles ce-i spunea, fiindcă, spre deosebire de conversațiile pe care le purta cu noi și în care ne vorbea „pe radical“, cu interlocutorul lui de drept comun întrebuița un argou, care în mare parte ne era necunoscut. Așa, de pildă, într-o zi, întrebându-ne dacă mai avem țigări și aflând că le-am terminat, ne-a spus că, deși nici el nu mai avea, va aranja în așa fel încât să fim aprovizionați pe altă cale, până ce-i va sosi următorul pachet de acasă. Imediat după aceea, l-am auzit interpellându-l, de la fereastra lui, pe un deținut de la geamul unei celule de pe aripa perpendiculară pe clădirea în care ne aflam. Distanța era destul de mare. Ca să se facă auzit, a vorbit tare, dar totodată de neînțeles pentru un gardian care ar fi ascultat conversația. Am urmărit și noi dialogul. Era de-a dreptul cifrat! În afară de câteva cuvinte, pe care le învățasem și noi (cum ar fi: caraliu = gardian, sau sarsana = traistă, săculeț), n-am înțeles nimic. Cineva dintre noi i-a cerut lămuriri în privința cuvântului „spuma“, care revenise de mai multe ori în cursul convorbirii și a cărui semnificație nu părea să fie cea pe care i-o cunoșteam. Gârbei ne-a explicat că prin „spumă“ eram desemnați noi, fiindcă, spre deosebire de dreptul comun care constituia „drojdia societății“, deținuții politici erau „spuma societății“! Apoi ne-a anunțat că, la vremea prânzului, deținutul de drept comun care va împărți masa pe secția noastră, va profita de prima neatenție a gardianului pentru a ne strecura, o dată cu gamela de mâncare, și o legătură de țigări. Așa s-a și întâmplat!“

Închisoarea noastră cea de toate zilele, Vol.II, 548-350, Humanitas, 2000.

¹ Un asemenea proces era foarte posibil, pentru o culpă numită în epocă „pactizarea cu dușmanul de clasă“.

Greva foamei

Noi luam toate măsurile de precauție când difuzam la celelalte celule veștile primite. Știam în care dintre celule se află turnătorii și evitam ca veștile să fie trimise prin acele celule, mai ales că ei erau puțini la număr. Nu cred că erau mai mulți de zece. Regimul pe care îl aveam și condițiile de viață începuseră să fie extrem de aspre. Alimentația, asistența medicală, cazarea, măsurile abuzive și brutalitățile exercitate împotriva noastră contribuiau la acest regim. Am făcut fel de fel de plângeri și proteste în care ceream să vină în inspecție o comisie de la Direcția Generală a Penitenciarelor sau de la Ministerul de Interne. La toate aceste semnale nu am avut nicio reacție.

Trecuseră șase luni de la protestele noastre, iar între timp cu toții slăbeam din zi în zi. Cei care o simțeau mai mult erau bătrânii, care ajunseseră la capătul puterilor. Unii începuseră să se umfle la față și la picioare, alții se uscau. Subnutriția prelungită, frigul din timpul iernii și căldura sufocantă din celulele supraaglomerate vara, mirosul din celulă care era permanent, continuaseră și se agravasera. Când venea ofițerul politic să vadă cum arătam, cum deschidea ușa se dădea doi pași înapoi și în batjocură spunea: „Ce pute aici!“ În ușa fiecărei celule pe unde trecea, avea aceeași exclamație. Pe lângă anemia fizică de care sufeream toți, începuserăm să dăm semne de pesimism și descurajarea ne afecta moralul. Trebuia să facem ceva.

După consultări cu alte celule am ajuns la concluzia că numai o grevă a foamei ar putea aduce schimbări în viața noastră. Am mai hotărât ca bătrânii să nu intre în greva foamei. Erau deja slăbiți în ultimul hal și o grevă a foamei ar fi putut fi fatală pentru ei. După consultări cu majoritatea celulelor, s-a făcut socoteala și s-a ajuns la concluzia că cel puțin cinci din fiecare celulă sunt dispuși să intre în greva foamei. A rămas să stabilim data și ne-am hotărât să începem după două zile, anume într-o

luni dimineață. Fiecare așteptam momentul stabilit și din ce se apropia, eram tot mai nervoși.

A sosit și dimineața stabilită. S-a anunțat deșteptarea. După două ore a venit schimbul gardienilor de pe secții. Imediat după asta s-a auzit zgomotul hârdăului cu cafea târâit pe coridoare. Cafeaua era de fapt orz ars făcut pudră și opărit cu apă fiartă. Se deschide prima ușă. Schimburi de cuvinte. Se trece la a doua ușă. Se auzea zgomotul polonicului turnând în gamele cafeaua, ca după aceea să auzim gamele puse pe ciment în fața ușii. La toate celulele scena s-a repetat. Când gardianul întreba de ce nu vrem cafeaua, așa cum ne înțelesesem, nimeni nu-i răspundea. După ce a trântit ultima ușă, gardianul l-a strigat pe ofițerul de serviciu, care a venit imediat. După ce gardianul i-a raportat ofițerului de serviciu că majoritatea deținuților refuză cafeaua, acesta a început să deschidă câte o ușă și să întrebe deținuții pentru ce refuză cafeaua. Răspunsul primit a fost la toate celulele același: „Vrem să vină procurorul“. După ce ofițerul de serviciu trânteste ultima ușă și pleacă, așteptăm.

Cincisprezece minute mai târziu, auzim mulți pași de cizme, înjurături și voci care devin din ce în ce mai puternice. Erau căpitanul Mândreș, ofițerul politic Lupu, câțiva plutonieri și sergenți. Deschid prima celulă și se plasează cu toții în cadrul ușii, ca să fie văzuți și, după socoteala lor, să intimideze pesemne pe greviști. Însă nu a fost să fie așa. La toate celulele au primit același răspuns: vrem să vină procurorul, nu mâncăm până nu vine procurorul. Mândreș a dat ordin aceluia care nu vor să mănânce să-și ia bagajul și să iasă afară. Din fiecare celulă au ieșit patru–cinci greviști, în celulă rămânând doi sau trei deținuți.

Am fost escortați la parter pe aripa teului unde era secția de drept comun. Locatarii acestei secții au fost mutați la etajul superior. Aici ne-au pus câte opt sau zece în fiecare celulă. Deși unii erau din alte celule, ne cunoșteam unul cu altul. Aici am stat trei zile fără să mâncăm. Mândreș venea în fiecare zi și ne întreba dacă vrem să mâncăm. N-a găsit niciunul care să spună că vrea să mănânce. De la fereastra celulei aflate deasupra noastră atârna un cearșaf care aproape acoperea fereastra celulei unde ne aflam

noi.. Mi-a trecut prin minte o idee, pe care am comunicat-o celorlalți din celulă. Le-am spus că vreau să leg de cearșaful care atârnă un săculeț cu o placă de săpun pe care voi scrie că suntem deținuți politici și suntem în greva foamei și dacă vor să ne ajute, după ora închiderii, să bată de trei ori în dușumea și să lase săculețul.

Toți colegii au fost de acord, așa că am trecut la treabă. Am scris mesajul pe săpun, le-am mulțumit anticipat pentru ajutor și am iscălit: Ing Vulpe, Comandorul Brașoveanu. Niciunul dintre cei pe care i-am iscălit în locul meu, nu făcea parte dintre greviști, mai mult, amândoi erau turnători. Cei de la drept comun nu știau asta. Afară de asta, dacă vreodată ofițerul politic avea să afle de plăcuță, avea să afle și cine a trimis-o, fiindcă numele era pe plăcuță. Seara după ora stingerii, am făcut liniște în celulă, așteptând cele trei bătăi. Nu a trecut mult și am auzit bătându-se de trei ori în tavanul nostru. M-am repezit la fereastră și văd săculețul cum venea în jos, însă nu era săculețul nostru. Țsta era ceva mai mare și îndesat. Pun mâna, îl trag înăuntru, îl golesc și semnalizez, trăgând de trei ori de sfoară, că trebuia s-o tragă în sus. Cei care păzeau la ușă, ascultând dacă se apropie gardianul, mi-au spus că la numai câteva secunde după ce am golit săculețul, gardianul era la ușa noastră și se uita pe vizetă. Am avut mare noroc. Am început să scot din sân (pentru că aici le pusesem) cuburi de zahăr, cârnați afumați și țigări. Toate erau binevenite. O parte din zahăr și țigări am dat și celor din celula de alături, care avea fereastra aproape de a noastră. A fost cel mai dulce zahăr pe care l-am mâncat vreodată.

Trebuie să menționez faptul că eram închiși în celulă și nu vedeam ce se petrece în restul închisorii. Ne bazam pe simțul auzului, care ne devenise foarte dezvoltat. Așa am auzit a doua zi, de acolo de unde eram izolați în greva foamei, voci. Nu am putut înțelege totul. Se discuta în șoaptă. Am auzit ușa celei din capătul coridorului deschizându-se și greviștii erau scoși, unul câte unul, să declare în scris greva foamei. Ne-a venit și nouă rândul. Stând în picioare în jurul mesei, pe care era hârtie cu toc și cu cerneală, erau căpitanul Mândreș, ofițerul politic Lupu și

doi ofițeri străini. Nu-i văzusem până atunci. Declarațiile noastre de greva foamei le stabilisem împreună, toți greviștii, încă înainte de a refuza mâncarea. În declarația de grevă am cerut:

- un regim alimentar cu hrană suficientă pentru a ne menține în viață;
- tratament medical pentru bolnavi;
- scoaterea zilnic la aer în curtea închisorii;
- încetarea aplicării de pedepse abuzive și interzicerea brutalităților fizice împotriva deținuților;
- distribuirea de haine penale pentru cei care nu mai aveau îmbrăcăminte.

Toți greviștii cereau deci în declarațiile lor aceleași drepturi. După ce iscălea declarația de grevă, fiecare se întorcea la celula în care continua greva. A durat o zi întreagă până ce ultimul grevist a terminat de scris declarația respectivă.

Opt zile mai târziu auzim zgomot pe coridor. În toate celulele cu greviști era cel puțin unul care asculta la ușă să afle ce se petrece. După un scurt timp am aflat. Plutonierul felcer Ciortan, ofițerul politic Lupu, căpitanul Mândreș și vreo cinci-șase gardieni, se pregăteau toți să ne hrănească forțat. De altfel și noi eram pregătiți pentru manevra asta. Am auzit prima ușă deschizându-se și un deținut este adus în mijlocul coridorului unde trebuia hrănit forțat. Am început să auzim gemete, icnete, vomităaturi, i-am auzit cum se înecau cu furtunul băgat cu forța pe gât, țipete. Ne îngrijorau pe toți aceste sunete. Pe lângă chinurile astea, se auzea vocea lui Mândreș care urla: banditul, ai vrut greva foamei, acum noi ți-o dăm. După ce primul s-a întors de la încercarea cu hrănirea forțată, ne-a transmis prin Morse cum patru gardieni l-au ținut, iar Ciortan i-a împins furtunul pe gât și tot îl trăgea în sus, ba îl împingea în jos și așa de vreo zece ori. Unii leșinau când li se băga furtunul pe gât. Mai toți vomitau. Scopul lor când foloseau această tortură suplimentară, cu mișcatul furtunului în jos și în sus, era să convingă greviștii să renunțe la greva foamei. S-au înșelat. Ne-au făcut mai rezistenți. Din toți greviștii, unul singur a renunțat la greva foamei și acest

caz numai la insistențele noastre, pentru că deținutul suferea de astm și era într-o fază înaintată de slăbiciune.

Dar încă nu ajunsesem acolo. Procesul mergea destul de încet. Lua o zi întreagă să-i hrănească forțat pe toți greviștii. Împingerea furtunului pe gât dura mai mult decât restul operației. Odată ce furtunul era introdus complet până în stomac, turnatul lichidului cu cana în pâlnie mergea repede. Însă după ce turnau două sau trei căni, iarăși venea partea grea. Mișcau furtunul în sus și în jos de vreo zece ori. Nu au fost puțini care au leșinat înecându-se cu furtunul pe gât. Oamenii erau oboșiți după ce opuseseră rezistență, dar și starea fizică în care ne aflam contribuia la oboseală. Până și gardienii, care erau bine hrăniți și nu slăbiți ca noi, erau oboșiți de lupta asta cu noi și de efortul de a ne imobiliza. Este greu de închipuit câtă putere aveau unii deținuți, deși erau numai piele și os. Să-i fi văzut cum se luptau cu gardienii care voiau să-l lege cu mâinile la spate și cum nu se lăsau, chiar după ce fuseseră legați, era uimitor. Până la urmă de oboseală omul ceda, dar asta se repeta în fiecare zi tot cu aceeași greviști.

A venit rândul celulei în care mă aflam și eu. Când am ieșit pe coridor, îndreptându-mă spre grupul care trebuia să mă hrănească forțat, mi s-a dat ordin să mă așez pe scaun și să pun mâinile la spate. M-a întrebat dacă vreau să stau de bunăvoie sau trebuie să mă lege. Am spus că nu stau și nu vreau să fiu hrănit. Cioltan s-a uitat la gardieni care așteptau semnalul lui. La primul semnal s-au repezit asupra mea. Nu m-am lăsat să-mi pună mâinile la spate și să le lege. M-am zbatut cât am putut și le-am dat de furcă¹.

---

¹ Și acest episod e relatat pe larg de Ion Ioanid, din ale cărui memorii reproducem întregul fragment:

Din Închisoarea noastră cea de toate zilele

„Am fost din nou dați uitării o bună bucată de vreme. Apoi, deodată, s-a stârnit o zarvă de glasuri confuze pe coridorul principal. Când s-au mai apropiat de fundătura în care se aflau izolările noastre, ne-am dat seama de tonul iritat al vocilor, dintre ele distingându-se tot mai limpede răcnetele lui

---

Mândreș. Apoi s-a deschis și ușa coridorului nostru, și ne-am lămurit în privința provenienței vacarmului: un grup de gardieni, care înjurau și vociferau în fel și chip, ținându-i isonul lui Mândreș, acesta zberînd ca scos din minți. Cu urechea lipită de ușă, încercam să descopăr motivul excitației și tărașului de pe sală, și nu parvneam să-i dau de rost. Gălăgia, multiplicată de ecoul coridorului, mă împiedica să înțeleg sensul exact al vorbelor. Nu prindeam decât frânturi de fraze și mai cu seamă înjurături. Apoi, treptat, am început să disting și alte sunete, pe care zgomotul asurzitor al glasurilor răstite le acoperea. Gardienii care pătrunseseră pe coridor păreau să depună un efort fizic neobișnuit! Se îmbrânceau, suflând din greu, gemând și icnind, de parcă s-ar fi opintit din rășputeri să împingă sau să ridice o greutate. „Rupe-! Rupe-l în două!” s-a auzit deodată vocea lui Mândreș, răcnind cât îl ținea gura, de cealaltă parte a ușii, la numai câțiva centimetri de urechea mea. Concentrat, cum eram, să descopăr cu ce se îndeletniceau gardienii care se îmbulzeau pe coridor, nu-l auzisem apropiindu-se. Speriat, dintr-un salt, am fost în fundul celeulei, pentru a nu fi surprins ascultând la ușă. Din colțul întunecat în care mă refugiaseam, am mai urmărit un timp zgomotele înfundate care îmi parvneau de pe coridor, până ce am auzit zăvorul de la ușa primei izolări, singura care mai era goală. Din acel moment, forfoteala s-a mai potolit. Pașii de cizme s-au îndepărtat și ușa coridorului s-a trântit.

În liniștea brusc restabilită, primul semn de viață ne-a venit tocmai din celula care până aci o știam neocupată: „Fraților, mai e cineva pe aici?” Era vocea lui George Sarry, care voia să știe dacă e singur sau are vecini! Povara pe care se truseră gardienii s-o transporte pe coridor și pe care în cele din urmă o depuseseră în prima izolare, rămasă încă neocupată, fusese Sarry. De îndată ce și-a identificat vecinii, Sarry ne-a istorisit aventura lui. A început prin a ne relata despre soarta greviștilor, după trimiterea noastră la izolare. Toți fuseseră mutați în corpul clădirii care forma bara T-ului, și din care în prealabil fusese evacuat „dreptul comun”. Celulele de pe această aripă erau ceva mai spațioase decât cele de pe coada T-ului, și erau mobilate cu câte șase paturi suprapuse, așezate în două grupuri de câte trei, de-a lungul unuia dintre pereți. La scurtă vreme după repartizarea lor în celule, George Sarry a fost primul scos pe coridor, spre a fi hrănit artificial. Refuzând să se supună, ofițerul de serviciu l-a anunțat pe comandant. Mândreș venise la fața locului și deși încercase să-l intimideze cu obișnu-

---

itele lui răcnete, înjurături și amenințări, nu reușise să-și atingă scopul. Enervat, s-a hotărât să recurgă la forță. A chemat vreo patru gardieni și le-a dat ordin să-l imobilizeze. Lucru greu de realizat cu Sarry, care, nu numai că se împotriva, dar mai dispunea și de o constituție athletică. Mândreș a fost nevoit să mai apeleze la alți trei sau patru gardieni, și astfel, cu chiu cu vai, au reușit să-l prindă și să-i pună mâinile în cătușe. Sarry continua însă să se zbată, neacceptând să se lase hrănit până ce nu va sta mai întâi de vorbă cu procurorul și nu va primi toc și hârtie, pentru a-și formula în scris declarația de grevă. Chiar cu cătușe la mâini, Sarry era greu de stăpânit. Smucindu-se din strânsoarea gardienilor, zvăcnind când într-o parte, când în alta și apărându-se cum putea cu picioarele, le scăpa mereu din mâini. Cu această ocazie, s-a văzut din nou că gardienii primiseră dispoziții să nu recurgă la lovituri și la brutalități față de el. Deși handicapați de acest ordin, în cele din urmă l-au copleșit cu numărul și au reușit să-l pună jos. Sarry le-a mai dat însă mult de furcă. Când, în fine, au izbutit să-l readucă la nemișcare și au vrut să facă uz de furtunul de cauciuc pentru a-l hrăni, Sarry n-a vrut să deschidă gura. Tentativele de a-i descleșta fălcile, fie ținându-l de nas pentru a-l obliga să respire pe gură, fie încercând să-i introducă între dinții strânsi o pană de lemn pe care s-o folosească drept pârgie pentru a-i depărta maxilarele, au dat toate greș. Mândreș a întrerupt acțiunea, ordonând trimiterea lui George Sarry la izolare. Deși, în învălmășeala care avusese loc, gardienii nu-și manifestaseră sălbăticia, abținându-se de la brutalități, Sarry se alesese totuși cu mai multe vânătăi și cu buza însângeraată. Nici gardienii nu scăpaseră chiar intacti. Mai toți își pierduseră fie chipiul, fie nasturii de la tunică, fie vreun epolet. Unul dintre ei, cu degetul strivit, încerca să-și oprească sângele, bandajându-se cu batista. Dacă Mândreș capitulase în cele din urmă și renunțase la ideea de a-l mai hrăni cu sila, George, în schimb, se înverșunase pe poziție și refuzase să-l urmeze pe gardianul desemnat să-l ducă la izolare. Cerea să fie dus înapoi în celulă, până la venirea procurorului. Pentru autoritatea lui Mândreș ar fi fost prea mult să cedeze încă o dată. La ordinul lui, gardienii se năpustiseră din nou asupra lui Sarry. În ciuda opoziției lui îndârjite, fusese înconjurat, luat pe sus și transportat, cu tot alaiul de insulte și înjurături, spre celulele de izolare. Când a fost vorba să-l introducă pe ușa îngustă a coridorului nostru, lucrurile s-au complicat. Doi gardieni, care îl țineau de un picior, reușiseră să intre pe ușă, dar ceilalți, rămași încă dincolo de prag, nu izbuteau să-i

---

treacă prin deschizătură al doilea picior, pe care Sarry și-l proptise în tocul ușii. Gardienii se opinteau din răputeri, gâfâind și alunecând pe cimentul lustruit al coridorului, unii trăgând și alții împingând, în timp ce Sarry, cu piciorul bine proptit în tocul ușii, rezista presiunilor și nu se lăsa dislocat. Enervat de lupta care se prelungea fără succes și de îndărătnicia lui Sarry, Mândreș își stimula oamenii întărâtându-i cu vorba și sfătuindu-i cum să procedeze, pentru a-l introduce prin deschizătura ușii. Prin răcnetele pe care le auzisem atunci, fără să înțelegem sensul — „Rupe-l! Rupe-l în două!” — Mândreș își exprimase tocmai unul din aceste sfaturi!

Datorită lui Sarry, știam acum unde se găseau camarazii noștri de grevă. Tot de la el am aflat că aveau moralul la fel de ridicat cum îl avuseseră și când ne despărțiserăm de ei, și că erau însuflețiți de aceeași hotărâre nezdruccinată, de a nu ceda până la obținerea satisfacțiilor pe care ni le propuseseam ca țel. Aveam deci toate motivele ca veștile primite despre greviști, ca și despre starea lor de spirit, să mă bucure. Entuziasmul ce mă animase până aici, pentru tot ce avusese legătură cu organizarea și declanșarea grevei, suferise însă, cu ocazia povestirii lui Sarry, o lovitură neașteptată. Nicio clipă nu-mi trecuse prin minte că administrația ar putea recurge la hrănirea noastră artificială. În materie de grevă a foamei, nu aveam decât experiența celei de la Oradea Mare, unde nu se luase o astfel de măsură. Prevăzusem deci și aici, la Pitești, numai posibilitatea unor măsuri de intimidare și chiar a unor represalii brutale, pentru a ne scoate din grevă, dar pe care eram pregătit și hotărât să le înfrunt. Nu mă așteptasem la alimentarea forțată! Numai simpla idee de a fi supus acestui tratament mă îngrozea. Nu mi se aplicase niciodată procedeul și îmi imaginam că introducerea cu forța a unui tub de cauciuc până în stomac trebuia să fie absolut insuportabilă. Oricât mă străduiam să-mi alung din minte scena în care avea să mi se vâre furtunul pe gât, nu reușeam să scap de această imagine obsedantă, care îmi alimenta o teamă irațională, vecină cu panica. Mă surprindeam gândind la fel de fel de soluții, pentru a mă sustrage încercării. Uneori mă ispitesc chiar ideea abandonării grevei, numai pentru a nu fi confruntat cu tortura furtunului, și mă simțeam umilit de lașitatea pe care mi-o descopeream. Orgoliul m-a împiedicat să mărturisesc vreodată cuiva momentele de slăbiciune prin care am trecut atunci și cât de aproape fusese de capitulare. Cu ultimele resurse de rezistență ce-mi rămăseseră, mi-am găsit refugiul într-un compromis, amânând luarea oricărei hotărâri

până când voi fi pus în fața mult temutului furtun. Din conversațiile pe care le-am mai avut între timp cu vecinii mei, mi-am dat seama că și ei erau îngrijorați de perspectiva alimentării forțate. Apoi evenimentele s-au precipitat și, pentru o vreme, gogorița furtunului n-a mai fost unica mea preocupare. (Op.cit. Vol.II, pp. 311-313)

După episodul povestit aici de fostul meu coleg, Ioanid, pe mine m-au lăsat în izolare fără să mai încerce să mă hrănească. De aici am putut lua legătura prin Morse cu celulele de pe coada teului, unde erau cei care nu intraseră în grevă. Am înțeles de la ei că de două zile primesc mâncare bună cu carne și gamela plină. Bolnavii sunt scoși la vizita medicală. Scosul la aer se făcea acum cu câte trei-patru celule odată, nu ca înainte, numai câte o celulă. Mi-au mai comunicat că cei care aveau hainele zdrențuite, primiseră îmbrăcăminte bună. Nu-mi venea să cred. De unde eram, știam că greviștii nu erau informați în legătură cu toate astea. Ei continuau să fie hrăniți cu forța. Nu li se spusese nimic.

Am așteptat încă trei zile și am chemat prin Morse o anumită celulă în care era unul dintre băieții de încredere, ca să-l întreb dacă este adevărat ce am interceptat cu trei zile înainte. Mi-a confirmat că este adevărat și era mirat că noi mai suntem în grevă. Nu am așteptat mult și tot prin Morse am trimis greviștilor vestea cea bună. Drept răspuns, ei îmi cer să încerc din nou să iau legătura cu cei din coada teului, ca ei să-mi confirme dacă este adevărat. Le-am comunicat că am primit confirmarea chiar de la Niki Vâlsan. Erau îngrijorați ca nu cumva administrația (ofițerul politic Lupu) să fi pus pe vreun turnător să lanseze informații false. I-am asigurat că este adevărat că au îmbunătățit regimul. Eram în a noua zi de grevă. Înainte de grevă eram cu toții foarte slăbiți. Acum după nouă zile de nemâncat abia ne țineam pe picioare.

Ultimele zile de grevă nimeni nu mai opunea rezistență. Hrănitul forțat mergea foarte repede. Cum ajungea deținutul în

fața furtunului, se așeza pe scaun fără să fie legat cu mâinile la spate, deschidea gura, furtunul era introdus la repezeală, i se turna în pâlnie trei căni cu lichid (nu am putu afla niciodată ce era acel lichid). După scoaterea furtunului fiecare se întorcea la celula lui și se întindea pe pat, ca să nu consume din energia pe care o mai avea. Fiecare mișcare pe care o făceam pentru noi era un efort. Când trebuia să ne ridicăm în picioare, ne rezemam de pat sau de peretele celulei. După vestea pe care am primit-o, ne-am consultat celulă cu celulă și ne-am hotărât să declarăm ieșirea din greva foamei. Prima celulă a bătut la ușă. Când a venit gardianul și i-a întrebat de ce bat la ușă, i s-a răspuns că vor hârtie și creion să declare în scris ieșirea din greva foamei. Gardianul a plecat grăbit și s-a întors cu ofițerul politic și căpitanul Mândreș. Când au deschis ușa celulei să întrebe ce vor, toți au răspuns că nu mai pot continua greva foamei: „Suntem slăbiți la maxim și vrem hârtie și creion să dăm în scris.“ Mândreș a dat ordin gardianului să aducă masă, scaun și hârtie cu creion. Am ieșit unul câte unul și am declarat sfârșitul grevei din motive de slăbiciune fizică. Așa a trecut fiecare deținut, din toate celulele, până la ultimul.

Este adevărat că în ultimul timp se observase că atât gardienii cât și cadrele superioare ne vorbeau cu un ton mai civilizată. Era un semn de ameliorare din partea administrației. Acum așteptam să vedem ce se întâmplă cu noi. Care mai de care aveau păreri diferite. Unii spuneau că ne vor ține în aceleași celule și cu un regim identic cu cel de dinaintea grevei. Alții susțineau că n-au încotro și trebuie să ne ducă înapoi pe coada teului la celulele noastre, căci nu se poate să-i țină pe cei de la drept comun înghesuți în celulele de sus și că aceștia trebuiau să vină înapoi la celulele lor. Erau fel de fel de ipoteze. Așteptam să vedem ce va urma.

În fine, după nouă zile de greva foamei, cum am mai spus, ușile celulelor se deschid și cu o voce cum nu mai auzisem până atunci, un gardian ne spune să luăm tot ce ne aparține și să ieșim pe coridor. Pe coridor suntem aliniați câte doi și pornim spre coada teului. Ajungând pe coridorul parterului de pe coada

teului, însoțitorul nostru ne spune ca fiecare să meargă la etajul de care aparține. Odată ajuns fiecare la etajul lui, ne ia în primire gardianul de serviciu și suntem băgați în celulele noastre, fiecare. Ne-am revăzut cu cei pe care-i lăsasem cu nouă zile înainte. Atât pe fețele lor cât și pe ale noastre se vedea bucuria.

A fost o victorie pentru noi. Camarazii noștri ne-au arătat saltelele care fuseseră umplute cu paie noi. Ne-au spus de toate schimbările care avuseseră loc în urma grevei. Cea mai importantă era vizita medicală acordată bolnavilor și bătrânilor. Era o schimbare enorm de mare în viața noastră. Gardienii ni se adresau cu „domnule“, nu cu „banditul“, ca înainte. Mâncarea nu mai era ciorbă de varză acră. O dată pe săptămână găseam în gamelă bucăți de carne. La aer eram scoși zilnic în curtea închisorii împreună cu alte celule. Toate aceste schimbări se vedeau pe fețele noastre și ne întrebam cât vor ține. Pe căpitanul Mândreș și ofițerul politic nu-i mai văzusem de mult, veneau numai după închidere, ca să nu dea ochii cu noi. Nu voiau să vadă satisfacția noastră că am câștigat cu greva foamei.

Trecuseră patru luni de la grevă și se putea observa schimbarea fizică a fiecărui deținut. Nu ni se mai vedeau atât de tare oasele ieșind prin piele. Pe lângă asta, eram mai optimiști și aveam speranțe. Când eram scoși la aer, datorită lui Gârbei, deținuții de drept comun de la subsol aveau mai mult curaj și de la intelectuali din acea cameră, primeam vești despre situația politică internațională (hrana noastră cea mai consistentă). De când încetasem greva foamei, nimeni nu mai fusese pedepsit, nu ni s-a mai făcut niciun raport, toate mergeau bine.

Însă observasem treptat, cum mâncarea se subția și se împutina, vocile gardienilor redeveneau din ce în ce mai ridicate, ieșeam la aer numai de două sau de trei ori pe săptămână, vizita medicală devenea foarte rară. Ne-am dat seama că administrația începea să strângă șurubul, tocmai acum când începusem să ne refacem. Trebuia să fim foarte atenți să nu dăm ocazie gardienilor să ne facă raport și să ne trezim în beci. Gardienii se uitau pe vizetă mai des, căutau să prindă vreun deținut uitându-se pe fereastră sau culcat în pat ori bătând Morse în perete sau în

calorifer. Toate acestea erau considerate acte contrare regulamentului închisorii.

Viața noastră ajunsese iarăși cum fusese înainte de grevă. Nu se mai punea problema să ne gândim dacă vom face greva foamei, de data asta administrația nu avea să mai cedeze. Între timp administrația făcea mutări de celule. Manevrelle acestea se făceau la fiecare cinci-șase luni. Scopul acestei mutări de deținuți de la o celulă la alta era ca să plaseze turnătorii prin diferite celule, ca să obțină informații de la ceilalți deținuți. Acești turnători erau cunoscuți în toată închisoarea. În celulele în care erau turnători, deținuții știau ce să discute. Afară de asta, turnătorii erau ignorați de ceilalți deținuți care le făceau viața mizerabilă. Eu am nimerit într-o celulă cu oameni de treabă. De altfel, cum am mai spus, erau numai opt sau zece turnători în penitenciarul Pitești. Nu eram mai mult de patru sute cincizeci de deținuți politici, care ne cunoșteam între noi, în sensul chiar că dacă nu ne văzuserăm, vorbiserăm prin Morse sau auziserăm unul de altul.

În 1956 s-a dat un decret-lege, prin care toți deținuții politici cu cetățenie străină erau eliberați. Printre ei erau doi greci, un turc, doi austrieci, doi nemți și vreo cincizeci de iugoslavi. Aici la Pitești eram toți cu condamnări mari de la cinci ani până la muncă silnică pe viață. Majoritatea lor, o proporție de nouăzeci și cinci la sută erau intelectuali, ofițeri până la generali, comandori de aviație și marină, profesori universitari, avocați, judecători, medici, ingineri, arhitecți. Majoritatea erau oameni în vârstă. Despre mine pot să spun că eram cel mai tânăr dintre toți deținuții de aici și m-am considerat foarte norocos să mă aflu între acești oameni de mare valoare. Am învățat foarte mult trăind ani de zile cu ei.

Iarăși la beci

Viața continua, revenindu-se la regimul de dinainte de grevă. Cele câteva scurte luni de îmbunătățire ne-au ajutat să ne refacem puțin. Acum începeau să simțim repercusiunile. Se auzeau gardienii țipând la deținuți, nu mai scoteau bolnavii la vizita medicală,

la aer nu mai aveam voie să vorbim, timpul era scurtat la zece minute și eram scoși numai o dată pe săptămână, la duș aveam voie o dată la două săptămâni și vigilența era mare. Așa am fost prins într-o zi vorbind Morse prin țeava de calorifer. Mi-au dat două săptămâni de beci.

Acum mă aflam în beci cu mâncare o dată la trei zile. Am avut noroc cu țiganul care cu un an înainte îmi aruncase țigări pe ochiul spart al grătarului. Acum aflase că sunt din nou în beci și îmi aducea ceva. După ce a dispărut de la gratiile beciului mă gândeam cum poate el să vină în beci pentru mine. Nu a trecut mult timp când am auzit zăvorul ușii care ducea în beci. Îl auzeam pe gardian spunându-i țiganului: cum termini, bați în ușă. Era vorba de niște țevi pe care țiganul trebuia să le repare. I-a mai spus țiganului să nu se apropie de ușa încăperii unde eram eu, „că acolo este un bandit“. Țiganul, șmecher, i-a spus gardianului să nu-l lase singur, ca nu cumva „banditul“ să-l omoare. Gardianul l-a liniștit, asigurându-l că ușa din fier este încuiată și să n-aibă nicio grijă. Gardianul a plecat iar țiganul veni la ușa cu gratii unde eram izolat și strigă: „Domnu politic!“ Eu eram la doi pași de ușă, și îl văd pe țigan că bagă mâna în sân și spre surprinderea mea, scoate o limbă de vacă fiartă. Îmi spune: „Ține asta.“ Iau limba care mai era caldă încă și o bag în sân. Țiganul mai scoate niște bucăți de pâine pe care mi le pune în mână și explicându-mi că el este însărcinat cu întreținerea caloriferelor, m-a rugat să nu-l uit când vin americanii, să-l scot și pe el, pentru că are de ispășit o pedeapsă mare. Când l-am întrebat ce condamnare are, îmi spune că trei ani de corecțională. I-am promis că atunci când vin americanii îl voi scoate din închisoare. S-a bucurat de răspunsul meu și l-am lăsat să meargă să-și termine lucrul.

Eu au mâncat cu poftă partea de la rădăcina limbii, unde avea și grăsime. Dar m-am gândit să le trimit și celor de sus. Seara, după ce au trecut cu numărătoarea am început să bat Morse în peretele gros de beton. Mi se răspunde și spre norocul tuturor, celula care de obicei lăsa ancora nu avea turnători. Le-am spus să lase ancora, dar să aibă grijă ca sfoara să fie groasă, să poată ține

un kilogram. S-au apucat băieții să tragă fire de ață din saltele și să împletească ața, s-o facă mai groasă și rezistentă. Am primit semnalul că ancora vine. Unde mă aflam eu era întuneric beznă, dar simțeam orice mișcare. Simțeam cum trece ancora prin ochiul grătarului și pe pipăite am pus mâna pe ea. Am legat limba cu mare grijă, ca să nu se desfacă. Am tras de două ori sfoara, semn că trebuie să tragă sus. Cei care trăgeau ancora știau că primii trei metri trebuie tras încet ca să treacă încărcătura prin ochiul grătarului. După aceea puteau s-o tragă repede. Limba a ajuns cu bine. Acum trebuiau să scape de ea. Cu cuțitele confecționate din bucăți de tablă care deși interzise se găseau în fiecare celulă, au tăiat-o în mai multe bucăți și au împărțit-o la mai multe celule unde nu erau turnători. Dacă administrația ar fi aflat, toată închisoarea, începând de la bucătar până la ultimul gardian, ar fi fost anchetată și urmările ar fi fost grave.

În ce mă privește, din bucățile de pâine și un rest de la rădăcina limbii, pe care le-am oprit pentru mine, o parte am mâncat și restul am ținut în sân să am pentru a doua zi. După o așa masă, mi s-a făcut sete, însă nu aveam apă aici la izolare, iar dacă ceream atunci când se făcea numărătoarea, tot nu primeam. La mine veneau dimineața și seara la numărătoare.

Dintr-un punct de vedere pentru mine era mai bine, aici nu eram supravegheat ca în celulă. O dată la trei zile veneau să-mi aducă mâncare, de trei ori în ziua respectivă. Eram norocos dacă ciorba de varză pe care mi-o aduceau mai era caldă, de obicei nu era. Ușa de fier unde eram izolat nu se deschidea, deci, decât la trei zile când primeam mâncare. Pentru că gamela nu trecea prin grătarul de fier al ușii, gardianul era nevoit să deschidă ușa să-mi dea gamela. Când venea să ia gamela goală nu mai era nevoie să deschidă ușa, i-o dădeam aplecată printre gratii. Urechile mele erau antrenate să înregistreze orice fel de sunete. Când îmi aducea mâncarea, gardianul puneu cheia în ușă, ca să o poată deschide. După ce îmi dădea gamela, nu mai era nevoie să pună cheia în ușă s-o încuie. O trântea și ușa se încuia singură. Înregistrasem toate sunetele mecanismului ușii. De fapt, orice sunet devenea o obsesie, până reușeam să aflu ce este.

Mai aveam încă două zile de stat în beci. În ziua când gardianul mi-a adus ciorba de prânz, după ce a descuiat și deschis ușa, mi-a dat gamela, a trântit ușa și a plecat. Când a trântit ușa trebuia să se încuiie. Dar sunetul ușii trântite a fost diferit de cel pe care-l auzeam când se încuia. M-am apropiat de ușă, am pus mâna și am împins-o. Ușa nu se încuiase. Am stat zece minute fără să mă mișc, ascultând. Mă gândeam că gardianul a lăsat-o descuiată să vadă reacția mea. Când am constatat că nu este o cursă, am lăsat gamela pe podeaua de ciment a beciului, am ieșit din camera de izolare și m-am repezit pe grămada de morcovi din încăperea cea mare a beciului. Ca un sălbatic am început să bag în sân cât am putut de mulți. Am fugit repede în camera de izolare, i-am aruncat pe jos, iar m-am dus și mi-am umplut sânul cu morcovi. Am făcut acest drum de șase ori. După ultimul drum am tras ușa, care s-a încuiat. Am început să îngrop morcovii în praful și fecalele uscate care erau pe jos, de-a lungul pereților. Am luat gamela și am băut ciorba, deja rece. Mă gândeam că trebuie să fac ceva cu morcovii. Am așteptat să treacă numărătoare și i-am chemat prin Morse, să lase ancora cu sfoara groasă și săculețul. Când a sosit ancora, am început să umplu săculețul cu morcovi. Am avut grijă să nu fie prea grea. Trag sfoara de două ori și săculețul a luat drumul în sus. În acea noapte ancora a fost coborâtă de opt ori. Cei care au primit morcovii au făcut o mulțime de manevre. Ancora funcționa de-a lungul și de-a latul fațadei închisorii. Fie vertical ca ascensor de la un etaj la altul, fie orizontal, prin balansarea de la o fereastră la alta a celulelor de pe același etaj. Toți care au primit morcovi au sărbătorit acea noapte.

Deși am trimis o mare parte din morcovii pe care îi aveam ascunși în beci, tot mai rămăseseră destul de mulți. Făcusem socoteala că mai aveam o zi de stat la beci și oricâți morcovi aș fi mâncat, tot nu i-aș fi terminat. Gardienii nu intrau niciodată în această cameră, și chiar dacă intrau, era întuneric și nu se vedea nimic. Trebuia să stai treizeci de minute până ochii se obișnuiau cu întunericul, ca să poți vedea ceva. Am început să fac inventarul morcovilor. De o parte am pus morcovii pe care făcusem

socoteala că o să-i mănânc până voi pleca înapoi la celula mea, iar pe ceilalți i-am ascuns și mai bine în praful amestecat cu fecale uscate cu gândul că, dacă eu sau alt deținut va veni în beci, morcovii vor fi de foarte mare folos.

A venit și ziua când am fost scos din beci și dus la celula mea. Aici ca de obicei am fost așteptat de colegi cu șase sferturi de pâine. Ei nu gustaseră din limbă, în schimb au primit morcovi pe care i-au mâncat imediat ce i-au primit. I-au găsit foarte dulci. Le-am povestit cum se întâmplaseră lucrurile cu țiganul care m-a ajutat și voia să-l eliberez când vin americanii, că el avea o pedeapsă mare de trei ani. Colegii mei au început să râdă când au auzit de condamnarea lui mare.

De acum încolo, trebuia să fiu foarte atent să nu fiu prins făcând ceva considerat interzis de administrație. Cât privește interdicția de a mai comunica prin Morse cu celelalte celule, nu puteam să mă abțin de la așa ceva. A încercat administrația prin turnătorii lor să intercepteze convorbirile noastre. Era imposibil să țină pasul cu viteza cu care transmiteam și recepționam noi Morse. Am aflat că ofițerul politic Lupu a luat și el lecții, ca să folosească alfabetul Morse așa cum îl foloseam și noi. Era ușor să știi cum se folosește, însă nu tot la fel de ușor să poți recepționa. Încerc să explic mai departe cum foloseam comunicațiile cu alfabetul Morse: „A“ era reprezentat printr-un punct și o linie, „.. -“ . Când băteam în țeava de calorifer sau în perete, pentru punct se bătea o dată, pentru linie se bătea de două ori la o pauză foarte mică între cele două bătăi. Cei care eram mai tineri învățasem foarte repede să folosim Morse ca să comunicăm între noi. Aveam tot timpul și răbdarea să ajungem la o performanță la care nu oricine putea descifra o conversație de-a noastră și nici s-o învețe. Cei mai în vârstă nu încercau să învețe cum să folosească a comunica prin Morse, căci era riscant: în caz de erau prinși, o săptămână la beci putea să-i coste viața Așa s-a întâmplat când comandorul de marină Condeescu a fost pedepsit cu șapte zile la beci. Dormind pe cimentul rece s-a îmbolnăvit și a făcut febră. Când gardianul a venit la numărări-toare, Condeescu i-a spus să-l ducă la cabinetul medical, că se

simte rău. Gardianul a raportat ofițerului politic care la rândul lui i-a spus gardianului: cât timp deținutul este pedepsit nu are dreptul la vizită medicală. Două zile mai târziu Condeescu a murit în beci. Cei tineri eram permanent în pericolul de a fi prinși și pedepsiți. Cu toate astea asumam acest risc.

În aceleași condiții mizerabile de viață, timpul trecea fără să se remarce vreun semn de ameliorare. În schimb, rapoartele gardienilor continuau să bage deținuții la izolare. Eu am mai fost de două ori în beci, de când făcusem aprovizionarea cu morcovi. Când m-am întors în beci prima dată, morcovii pe care îi ascunsesem, nu mai erau acolo. S-au bucurat de ei cei care trecuseră prin beci înaintea mea. Când aflam că cineva este la beci, prin peretele de la etajul doi sau trei, transmiteam prin Morse unde să caute, ca să găsească morcovi. După calculele făcute de experții noștri, un morcov are o valoare nutritivă mai mare decât ciorba de varză, ciorba de arpacăș sau ciorba de cartofi.

De la deținuții de drept comun promisem informația că administrația a început să facă renovări la izolarea din beci. Nimeni nu spera că aceste renovări vor fi spre binele nostru. Lucrarea asta se făcea cu mână de lucru de la deținuții de drept comun. Am luat legătura cu cei de la drept comun aflați în celulele de pe aripa teului, cu care comunicam prin alfabetul surdo-mut. I-am întrebat dacă știu ceva în legătură cu renovările din camera de izolare din beci. Ne-au spus că unul dintre ei, zidar de meserie, este scos la muncă, dar ei nu știu unde lucrează și ce face. Din nefericire, eu am fost cel ales să aflu primul despre schimbările făcute la izolarea din beci.

Am fost prins când transmiteam cu ancora o plăcuță de săpun cu lecții de engleză la o celulă aflată sub a noastră. De data asta nu mai aveam la dispoziția mea camera mare. La intrare în camera mare, pe partea stângă, făcuseră patru încăperi mici, de doi metri pe trei metri, ușile capitonate cu tablă și cu vizetă. Ca și în camera mare, tot mobilierul era tineta unde-ți făceai nevoile. Pentru mine tineta era și locul pe care dormeam. Nu era confortabilă fără capac, totuși puteam să stau și să adorm pe ea.

Acum când veneau gardienii la numărătoare, mai întâi trebuia să intre în camera mare ca să ajungă la celulele mici. La început nu instalaseră lumină. Era beznă. Abia după două zile au pus lumină. Mi-am dat seama că pereții de ciment erau încă umezi și au rămas așa mult timp, fiindcă nu circula aer ca să îi usuce. Toată umezeala asta intra în corpul meu. Primul lucru pe care l-am făcut după ce au plecat gardienii, a fost să iau contact cu cei din celulele de deasupra. Mi-au răspuns imediat și le-am comunicat să nu încerce să-mi trimită pâine ca atunci când eram în camera mare și aveam acces la fereastră. Le-am comunicat despre înființarea celor patru celule unde nu se mai poate primi niciun fel de ajutor. După ce am terminat conversația, am auzit cum se transmitea în tot celularul vestea despre cele patru celule de pedeapsă.

Acum acest regim sever era foarte greu de suportat. Dacă n-ar fi fost posibilitatea să comunic prin Morse cu celelalte celule ar fi fost și mai greu. Nu știu cum suportau cei care nu știau să comunice prin Morse. Contactul cu restul celularului era hrana cea mai bună. Ne ținea în viață. După ce am făcut cele două săptămâni de pedeapsă am fost dus la celula mea. Aici ca de obicei băieții păstrasera șase sferturi de pâine pentru mine. Am mâncat patru sferturi în zece minute. Le-am povestit exact cum stau lucrurile la beci. De aici încolo trebuia să fim foarte atenți ca să nu mai fim prinși cu ceva.

În penitenciarul Pitești rar veneau noi deținuți, iar când veneau, făceam tot ce era posibil să intrăm în legătură cu ei. Urechile noastre erau formate să distingă orice zgomot care se petrecea pe culoarele celularului. Când se deschidea o ușă, știam cu precizie de la care celulă este. În anul 1958 am auzit lanțuri pe coridorul celularului. Știam că au sosit noi deținuți. Nu ne-a fost greu să aflăm în care celulă au fost puși. Imediat am luat legătura cu cea mai apropiată celulă de a celor proaspăt sosiți, cerându-le să încerce să vorbească prin fereastră. Nu ne așteptam ca noii-veniții să știe să comunice prin Morse. Primele două zile de încercare de a afla cine sunt au fost în zadar. Nu au răspuns. Abia a treia zi au prins curaj și au început să vorbească. Erau nouă.

Toți condamnați pentru înaltă trădare și cu condamnări până la MSV. Majoritatea erau din București și din Constanța. Știam că vor sta în carantină trei sau patru săptămâni. În acest timp nu vor ieși la aer ca să-i putem vedea prin fereastră. Așteptam să iasă din carantină și să-i trieze, așezându-i în celule cu cei vechi, ca să aflăm vești de afară. Vorbitor prin ferestre era riscant, a trebuit să așteptăm cele patru săptămâni, până când au fost repartizați în diferite celule cu cei vechi.

Așa am aflat de la un constănțean că mama și sora mea Chrisanti au plecat în Anglia în anul 1956, luna septembrie. Pentru mine a fost o veste foarte bună, parcă mi s-a luat o piatră de pe inimă. Vreau să menționez că aici la Pitești ca și în toate celelalte penitenciare din România, deținutul politic nu avea dreptul la scrisori, vorbitor sau orice fel de legături cu familia. La fel, familiile deținuților politici nu aveau dreptul să știe unde sunt cei dragi. Chiar și procesele cu deținuți politici au avut loc, în proporție de nouăzeci și nouă la sută în secret. Avocații erau angajați de Securitate. În foarte multe cazuri, în loc să te apere, ca să-și arate devotamentul față de regim, te acuzau. Eu prin legăturile care le aveam cu deținuții de drept comun, reușisem să-i transmit mamei mele până la plecarea ei în Anglia vești despre mine. Chiar și după plecarea ei, tot prin deținuți de drept comun care se eliberau, am transmis vești despre mine surorii mele Ema, care se căsătorise. Ea și cu mine eram singurii din familia noastră care mai rămăsesem în țară, toți ceilalți plecaseră și erau acum stabiliți în Anglia.

Eroinele și vizita maiorului

În celula în care mă aflam, un coleg al meu, Ion Ioanid¹, a reușit să trimită o notă mamei lui, în care îi cerea să vină în prima duminică a fiecărei luni cu trenul care sosește la Pitești la orele treisprezece și să vină pe strada din partea de sud a penitenciarului unde se afla celula noastră. Tot în nota asta i-a explicat mamei sale cum să comunice cu noi prin Morse. Noi vom scoate o

cămașă prin obloanele de la fereastră. În anul 1957, administrația închisorii a pus obloane de lemn la fiecare fereastră, închise permanent și bătute în cuie. Noi, cei din celulă, nu puteam vedea decât cerul, însă aveam găuri secrete în oblon unde puteam vedea în orice direcție. Nimeni n-a știut cine a dus nota mamei lui Ion Ioanid. Abia după douăzeci și șase de ani, când l-am vizitat pe Ioanid în Germania la München², mi-a spus că plutonierul Dobre care era gardian pe celular i-a făcut, pe lângă multe altele, și acest serviciu, punându-și libertatea în primejdie, dacă ar fi fost prins.

Se apropia ziua pe care o așteptam. Aranjasem și cu alți băieți din alte celule să fie pregătiți să recepționeze când le vom comunica. În celula noastră făceam pregătiri cum să ne aranjăm. Unul avea misiunea să stea la ușă în dreptul vizetei în caz că gardianul deschide vizeta, ca să-i blocheze vederea, astfel încât să nu ne surprindă la fereastră. Aveam plăcuțele de săpun gata. La fereastră nu puteam sta decât doi. Eram eu și Sandu Ghika. Mama lui fusese anunțată și ea, prin același procedeu, iar Ioanid nu putea recepționa destul de repede. A sosit ziua mult așteptată. Se apropia ora când trebuia să sosească trenul. Pe celular se împărțea masa. Toți eram încordați și nervoși. Sosește și la noi ciorba pe care am băut-o repede și așteptam să vină gardianul să strângă gamelele. Uneori acesta venea mai târziu și nu voiam să vină tocmai când eram în plină activitate. Am răsuflet ușurați când am auzit ușa deschizându-se să dăm afară gamelele goale.

---

¹ Și acest episod este relatat pe larg în memoriile lui Ion Ioanid, despre care autorul a aflat după ce propriile sale memorii erau deja scrise.

² Născut în 1926, într-o familie boierească din județul Mehedinți, dintr-un tată avocat și multă vreme deputat, Ioanid este exmatriculat în anul III de la Facultatea de Drept din București pentru activitate împotriva regimului, și condamnat în 1952 pentru înaltă trădare, la 20 de ani de muncă silnică. Este eliberat după doisprezece ani, în 1964, odată cu decretul de grațiere generală. În 1969, pleacă în Germania unde i se acordă azil politic și lucrează până la pensionare la Europa Liberă. A murit în octombrie 2003, în Germania.

După socoteala noastră trenul sosise și foarte curând trebuia să apară mama lui Ioanid, cu mama lui Ghika. Pe strada unde era peretele sudic al penitenciarului, unde trebuia să vină eroinele noastre, nu prea era circulație. Am anunțat băieții de la celulele celelalte să fie gata.

Nu au trecut nici treizeci de minute și vedem două femei cu baticuri pe cap. Erau două țărănci care se opresc la o distanță foarte convenabilă nouă. I-am spus lui Ioanid să vină repede la fereastră să vadă dacă aceste „țărănci“ nu sunt persoanele pe care le așteptam. Când Ioanid se uită pe gaura de la fereastră, imediat spune: „Scoate cămașa, este mama“. Eu cu Ghika luăm poziție la fereastră cu plăcuța de săpun și condeiul. Femeile au început să ne transmită așa cum au fost instruite în notița primită, adică: pentru linie puneau ambele mâini la brâu, pentru punct puneau numai o mână la brâu. Cine nu știa ce fac aceste „țărănci“ ar fi crezut că ele vorbesc între ele. Făceau cu schimbul, transmițându-ne noutăți. Nu ne era ușor să ținem pasul cu viteza cu care ne transmiteau. La sfârșitul transmisiei, ne-au comunicat că vin iarăși luna viitoare. Am coborât de la fereastră și am început să descifrăm ce am scris pe plăcuțe. Chiar dacă unul dintre noi omisese o literă, celălalt o prinsese. Ne-am consultat cu celelalte celule și am constatat că nu ne scăpase nimic.

Am așteptat câteva zile ca să transmitem mai departe veștile primite. Ele erau hrana noastră cea mai bună, ne mențineau moralul și speranța. Nimeni nu ar fi bănuțit că aceste bătrâne țărănci erau niște doamne binecunoscute în București, una soția fostului general Ghika, iar cealaltă soția unui avocat binecunoscut din București care pledase la procesul lui Codreanu. Scena s-a repetat patru luni în șir. Când mamele colegilor noștri au venit ultima dată ne-au comunicat că nu vor mai putea veni, deoarece cred că sunt urmărite în București.

Viața noastră continua în aceleași condiții. Gardienii mult mai vigilenți își căutau victime mai mult ca oricând. Cu toată grija și precauțiile pe care le luam, ei tot reușeau să găsească victime pentru a le trimite la beci. Erai pedepsit și dacă erai prins întins pe pat sau dacă blocai vizeta, nu mai vorbesc dacă erai văzut

cusând sau scriind pe plăcuță de săpun, bătând Morse în calorifer sau în pereți. Toate astea erau considerate contra regulamentului de închisoare.

La un moment dat ne vine vestea că doi turnători au fost scoși din celulele lor și că au trecut mai bine de șase ore și nu au fost aduși înapoi. Au trecut apoi câteva zile și încă nimeni nu avea vești despre ei. Fuseseră luați fără bagaje, deci am exclus posibilitatea că au părăsit închisoarea, iar cât privește eventualitatea să-i fi dus la beci nu credeam, căci turnătorii niciodată nu încălcau regulamentul închisorii. Așa încât dispariția acestor turnători era un mister. Abia după șapte zile, când au fost aduși înapoi la celulele lor, am putut afla ce se întâmplase. Au spus că au fost duși la beci ca pedeapsă că luaseră legătura cu deținuții de drept comun în timp ce erau în greva foamei. Au încercat amândoi să explice ofițerului politic că ei nu participaseră la greva foamei șase luni înainte și nicidecum să ia legătura cu dreptul comun. Câțiva din noi știam ce se întâmplase. Pentru restul, inclusiv cei doi turnători, era un mister.

În fond ce se întâmplase? Dacă vă amintiți, în timpul grevei foamei când toți greviștii au fost mutați și izolați de restul deținuților, în aripa teului unde erau deținuții de drept comun, aceștia fuseseră evacuați și duși la etajul de sus, iar noi le luaserăm locul. Aici eu am legat de cearșaful care atârna de la fereastra celulei de sus, o plăcuță de săpun în care îi rugam să ne ajute, căci suntem deținuți politici, nu avem legătură cu familiile noastre și deci nu primim pachete de alimente, și ca măsură de precauție, am semnat ing. Vulpe și Comandorul Brașoveanu (amândoi turnători). Răspunsul la plăcuța noastră a fost peste așteptările noastre, însă ce s-a întâmplat mai târziu, am putut doar să deducem. Deținuții de drept comun aveau și ei turnătorii lor, așa cum îi aveam și noi pe ai noștri. Probabil s-o fi produs o ceartă sau o neînțelegere între ei și turnătorii au raportat ofițerului politic, cu multă întârziere, ce-i drept, față de momentul producerii evenimentelor în cauză, așa că administrația n-a putut afla exact cine au fost aceia care au luat legătura cu deținuții de drept comun. Au avut cu certitudine doar două nume de deținuți

politici care existau în închisoarea Pitești. Așa se explică pedeapsa celor doi turnători. Cu ocazia asta au putut gusta și ei din iadul beciului.

În celula noastră îl aveam acum pe ing. Alexandru Balș, cel cu care ne întâlneam la mina de plumb Baia Sprie. El lucra pe atunci la biroul tehnic. Aici la Pitești era bolnav de astm. După multe insistențe, în cele din urmă, la cabinetul medical, care era condus de felcerul Cioltan, i s-a administrat o injecție la pulpa piciorului. Câteva zile mai târziu în locul unde i s-a făcut injecția, a apărut o infecție. În celulă cu noi mai era și Sandu Ghika, doctor, care însă nu putea face nimic pentru că nu avea niciun fel de instrument. Situația bolnavului se agrava din zi în zi. Singurul lucru pe care-l putea face dr. Ghika era să îi stoarcă rana de puroi și să îi schimbe pansamentul făcut din fâșii rupte din cămășile noastre. Când veneau la numărătoare seara și dimineața, gardienii întrebau dacă bolnavul n-a murit. În ziua când am bătut la ușă să anunțăm că bolnavul a decedat, gardianul a venit la ușă și ne-a spus să așteptăm. Așa am așteptat până a doua zi, deși insistențele noastre au fost perseverente și continue. A doua zi a venit grefierul închisorii cu dosarul și un costum de haine care aparținea decedatului. Ne-au spus să-i scoatem hainele penale și să-l îmbrăcăm în hainele lui. A închis ușa și a plecat, iar când s-a întors, ne-a spus să-l punem pe saltea și să-l scoatem pe coridor. Inginerul Balș murise din cauza injecției alterate, fiindcă expirase de trei ani și nu din cauza astmului.

Se făceau foarte des mutări între celule, scopul fiind ca turnătorii să fie plasați în anumite celule sau camere și să raporteze ce se discută. Ofițerul politic, la rândul lui, dădea și el raportul superiorilor despre starea de spirit a deținuților. La sfârșitul anului 1959 s-au făcut mutări și celula noastră în întregime a fost mutată într-o cameră mare la parter. Eram pentru prima dată de când venisem la Pitești într-o cameră mare cu încă vreo cincizeci de deținuți. Dormeam câte doi într-un pat. Aici m-am revăzut cu unii pe care nu-i văzusem de mult. Pe alții îi vedeam pentru prima dată, însă vorbisem cu ei prin Morse. A fost o regăsire fericită.

Cei doi turnători dormeau într-un pat la un colț al camerei. Erau complet izolați și ignorați de toți ceilalți ocupanți ai camerei. Primele săptămâni fiecare avea ce să vorbească cu prieteni sau cunoștințe cu care nu se văzuse de mult. Aici nu se putea stabili niciun fel de contact cu dreptul comun, deoarece îi aveam pe cei doi turnători în cameră și nu voiam să ne asumăm riscul, nu atât pentru noi, cât pentru cei care ne ajutaseră mereu. Până să vină în această cameră, pe lângă suplimentul de mâncare pe care îl primeau pentru turnătorii, cei doi mai luau și din mâncarea celor bătrâni și bolnavi, care nu puteau căra tineta la WC în ziua lor de serviciu. De când veniseră la noi în cameră, le-am aplicat regulile stabilite de deținuți, nu de administrație, care există în toate închisorile, și anume: când veneau cu împărțitul pâinii, după ce ușa se închidea, primul alegea sfertul de pâine care credea el că era mai mare. A doua zi, cel care ieri fusese al doilea era primul la rând și așa mai departe. Pâinea era tăiată în sferturi și nu după greutate, așa că întotdeauna era diferență de porții. Presupun că până am venit noi în această cameră, cei doi turnători stăteau la ușă și primeau pâinea pentru toată lumea, ei luau primii sferturile mai mari și le împărțeau celorlalți așa cum credeau ei de cuviință.

Unul dintre turnători mă cunoștea de la minele de plumb Baia Sprie și Cavnic. Știa că am bătut niște turnători și prezența mea aici nu le era pe plac. Am început să ne organizăm împreună cu alți deținuți, mai tineri, ca în zilele când le vine rândul la serviciu celor bătrâni și bolnavi, să nu-i lăsăm pe turnători să facă serviciul în locul lor, ci să-l facem noi, fără nicio pretenție. Asta i-a supărat pe turnători. Niște bătrâni care aveau patul aproape de ei ni s-au plâns că turnătorii i-au amenințat că-i bat dacă nu le vor da din mâncarea lor. Fiind hrăniți mai bine, îndivizii erau amândoi solizi. Pe lângă asta însă, erau și lași. Când m-am apropiat de ei și le-am spus că dacă mai încearcă să amenințe pe cineva vor avea de-a face cu mine, restul camerei îmi urmărea orice mișcare și orice cuvânt. Era o liniște de se auzea musca. Unul dintre ei mi-a spus să-mi văd de treaba mea dacă nu vreau să merg la beci. Atât mi-a trebuit. M-am repezit la el, l-am tras afară din pat, unde

ei aveau voie să stea lungiți. Între paturi am putut să-l bat așa cum am vrut și cum merita. Celălalt turnător în loc să-i vină în ajutor — și știindu-i lași, mă așteptam la asta — a reușit să se strecoare printre paturi și a fugit la ușă să cheme gardianul.

Când a venit gardianul, i s-a plâns că Sarry l-a bătut pe Silvestru și voia să-l bată și pe el. Gardianul a chemat imediat ofițerul politic și i-a luat afară pe turnători. Cel pe care îl bătusem nu putea să stea pe picioare. A dat ordin câtorva deținuți din cameră să-l aducă afară. În loc să-l ridice pe sus, aceștia l-au luat de picioare și l-au târât până afară, pe coridor. Politrucul l-a chemat și pe celălalt turnător afară și a închis ușa după ei. Acum așteptam să mi se decidă soarta. După jumătate de oră ușa se deschide și gardianul mă cheamă afară și mă conduce spre beci unde mă aștepta politrucul și încă trei gardieni cu nicovala, ciocanul și o pereche de belciuge la capătul lanțului. Când am ajuns jos am luat poziția așezat pe ciment să-mi bată niturile la belciuge. După ce m-au văzut cu lanțurile la picioare, atât politrucul cât și gardienii au început să mă lovească cu cizmele și cu pumnii pe unde apucau. Până nu am trecut de ușa de fier și până nu am ajuns la ușa celei de izolare, nu s-au oprit. După ce au trântit ușa după ei, am început să-mi ling rănile așa cum fac animalele. Atât că eu în loc să le ling, le număram, în special pe picioare aveam cel puțin șase—șapte vânătăi la fiecare picior. La fel aveam și pe cap, însă pe astea nu le puteam număra.

Nu știam la cât timp de izolare sunt pedepsit, nimeni nu mi-a spus. De obicei când erai pedepsit cu izolarea ți se spunea termenul, însă de data asta nu mi l-au spus. Știam că nu pot fi pedepsit mai mult de două săptămâni, deoarece mai mult de două săptămâni se dădeau numai cu aprobarea Ministerului de Interne. Așa că așteptam să vină cea de-a treia zi ca să-mi aducă ciorba și sfertul de pâine. Aveam noroc că era tineta acolo. Pe ea ședeam și adormeam noaptea. Dacă nu aș fi avut tineta, aș fi fost nevoit să dorm pe jos și cimentul era rece ca gheața: pericol de pneumonie.

După douăsprezece zile, aud ușa de la capul scării și pași de cizme coborând. Nu era zi de mâncare, așa că nu mă așteptasem să vină cineva la mine. Îmi ziceam în mintea mea că poate au

auzit când băteam în perete Morse vorbind cu cei de sus. Era un plutonier care de obicei face de serviciu pe aripa teului unde erau deținuți de drept comun. A venit să mă ia și încet-încet am urcat scările până la etajul doi și l-am urmat până la o ușă a unei celule care era deschisă. Înăuntru se aflau o masă și două scaune. Mi-a spus să stau jos și să aștept. Nu știam ce mă așteaptă. Credeam că este în legătură cu bătutul turnătorului. După zece minute aud pași și voci care se apropiau de celula unde eram eu. În celulă intră un maior cu o servietă care se așază pe celălalt scaun și foarte mirat mă întrebă de ce am lanțuri la picioare. I-am spus că am fost pedepsit două săptămâni la beci, cu mâncare numai la trei zile. Când m-a întrebat ce am făcut ca să fiu pedepsit, i-am răspuns că am bătut pe unul care teroriza bătrânii și bolnavii din cameră. Mi-a spus că el nu este aici pentru asta. M-a întrebat cum mă numesc și cât sunt condamnat și pentru ce. I-am răspuns că mă numesc Valentin Sarry, condamnat cincisprezece ani muncă silnică pentru înaltă trădare. „Dar ce ai făcut să fii condamnat cincisprezece ani?” I-am spus că lucram la Consulatul Britanic din Constanța și am fost acuzat că am dat informații fratelui meu care era consul. Mi-a spus : nu te voi întreba ce fel de informații ai dat, dar vreau să-mi spui ce crezi de progresele pe care le-a făcut guvernul de azi. I-am spus că nu am de unde să știu ce se petrece afară. Deținuții politici nu au dreptul să scrie sau să primească scrisori și nici măcar un pachet cu alimente de la familiile noastre nu aveam dreptul să primim. De aceea suntem în halul acesta. Iar cât privește progresele pe care le-a făcut guvernul, nu avem de unde să le cunoaștem. M-a întrebat ce cred despre tratamentul din închisorile noastre. I-am spus să se uite la mine. Ca mai toți cei care eram mai tineri eram umflați la față și la picioare, pe când bătrânii erau umflați la picioare însă nu la față cum eram noi. Fețele lor erau schelet. M-a întrebat dacă fumez. I-am spus că fumez însă nu avem țigări. Mi-a întins o țigară și mi-a dat și un foc. M-a întrebat dacă am primit bani de la fratele meu pentru informațiile pe care le-am dat. Știam că acum, fiind condamnat, nu o să mă mai bată ca să spun ce vrea el, așa că i-am spus că declarațiile date la Malmaison au fost date

sub tortură. Nu i-a plăcut răspunsul meu. M-a întrebat dacă am făcut vreodată cerere de reducerea pedepsei. I-am răspuns că de peste zece ani de când sunt în pușcărie, nu am auzit de niciun caz de condamnarea redusă. M-a întrebat de mama mea și frații mei. Știam că toți erau în Anglia. El nu știa că eu aflasem de plecarea mamei mele în Anglia și când mi-a spus că mama și sora mea Chrisanti au plecat în anul 1956, m-am făcut că nu știam. M-a întrebat dacă aveam voie să fumăm în cameră. I-am spus că atunci când cineva primește țigări de la anchetatorii care vin aici, gardianul ne dă foc. Mi-a întins în mână șase țigări și mi-a spus să nu spun celor din cameră ce am discutat. I-am spus că eu merg la beci, căci mai am patru zile de făcut. Mi-a spus să n-am grijă că nu voi merge la beci. La despărțire mi-a spus să fiu cuminte și să respect regulamentul închisorii, „căci am aflat că nu e prima dată când ești pedepsit. Eu am să vin în câteva zile și o să mai stăm de vorbă“, a mai spus. După care a plecat. Am așteptat zece minute până a venit plutonierul care m-a luat și m-a dus la parter la camera mea.

Când gardianul de pe secție a văzut că am lanțurile la picioare, l-a întrebat pe plutonier: „Ce fac cu lanțurile astea?“ Plutonierul l-a liniștit, spunându-i că va veni cineva să mi le scoată. Înainte de a intra în cameră l-am rugat pe gardian să-mi dea un foc să aprind țigara. Am intrat în cameră cu țigara aprinsă în gură. Bucurie pe mine, dar și pe cei din cameră când ne-am văzut. Numai două persoane nu s-au bucurat când m-au văzut, cei doi turnători. Cele cinci țigări pe care le mai aveam, au fost aprinse atunci și în afară de turnători, toți au fumat. Pentru turnători a fost o înfrângere, când m-au văzut că am intrat în cameră cu țigara în gură și cu patru zile înainte de sfârșitul pedepsei. Când am fost întrebat de unde am țigări și cum de am venit mai devreme de la pedeapsă, le-am spus să nu mă întrebe, că nu știu. Și am spus-o destul de tare, să fiu auzit de turnători. Însă mai târziu prin surdo-mut am comunicat unui grup din celulă, cum s-a întâmplat cu întâlnirea cu maiorul. La rândul lor, au transmis cu mare precauție mai departe ce le-am spus lor. Aflasem că înaintea mea a fost dus ca și mine la maiorul respectiv, un alt deținut,

Leonard Kirschen, care era la o celulă la etajul trei. Nici Leonard n-a putut să afle scopul vizitei maiorului. Asta se întâmplase cam pe la 15 februarie 1960. Seara au venit și m-au luat să-mi scoată lanțurile. Atunci nu am știut că era să fie ultima dată când purtam lanțuri la picioare.

Eliberarea

Maiorul n-a mai venit, în schimb, pe data de 4 martie ușa camerei s-a deschis. Cu gardianul secției era și un plutonier de la grefă. Acesta îmi spune să-mi iau tot bagajul și să ies afară. Care mai de care vine la mine să-mi dea hainele lui mai rupte decât ale mele și să i le dau pe ale mele. Atât ei cât și eu știam că voi părăsi Piteștiul și nu aveam voie să luăm hainele penale cu noi la alte penitenciare sau la sedii ale Securității, dacă mergem pentru anchetă. Un lucru era sigur pentru noi toți, când l-am văzut pe plutonierul de la grefă, anume că voi părăsi închisoarea Pitești. Nu știam însă destinația. După ce am rămas cu hainele cele mai rupte, după ce am dat pătura și perna din cameră, am ieșit și l-am urmat pe plutonier până la secția femeilor. Acolo se afla o cameră — magazia unde se depozitau hainele civile ale deținuților.

Pe coridorul secției era gardiana de serviciu, una cu părul roșu și cu o voce răgușită. O chema Claudia. Înainte de a fi gardiancă fusese prostituată. Știam asta de la deținuții de drept comun. Plutonierul avea deja bagajele noastre, care fuseseră scoase pe coridor. Bagajul meu real, fusese aproape inexistent, pe când celălalt bagaj era voluminos.

După scurt timp este adus și Leonard Kirschen. Îl vedeam pentru prima dată, dar vorbisem de multe ori prin Morse cu el. Știam unul de altul. Plutonierul ne-a spus să ne dezbrăcăm la pielea goală și să stăm în fața bagajului nostru cu mâinile după ceafă ca să ne facă percheziția corporală și a hainelor. Nu am fost lăsați să luăm niciun fel de haine cu petice, ca nu cumva să avem ceva ascuns în ele. În timp ce ședeam cu mâinile după ceafă, se apropie gardiana de mine și cu creionul pe care până atunci îl

mușcase cu dinții, îmi atinge partea sensibilă dintre picioare, o ridică și îmi spune: Ce vei face acum cu asta? Ea știa ceva, ceea ce eu încă nu știam atunci. Probabil plutonierul i-a spus că vom fi eliberați. După ce ni s-a făcut percheziția și gardianul a sortat din hainele noastre, m-a întrebat dacă am pantaloni. I-am spus că s-au rupt și nu mai am. Leonard s-a oferit să-mi dea o pereche de pantaloni căci avea în plus.

Am ieșit din acea secție și am fost condus într-o cameră din clădirea administrației. Acolo plutonierul a chemat un gardian, i-a dat hainele noastre și i-a spus să le ia și în cincisprezece minute să le aducă gata curățate și călcate. În timpul ăsta, atât eu cât și Leonard începem să mirosim că ne așteaptă libertatea, mai ales când plutonierul grefier a venit cu dosarele noastre și a verificat dacă suntem cei indicați în dosar. Atunci pentru prima dată ne-a spus că mergem acasă. S-a uitat lung la mine și la dosarul meu și-mi spune: „Nu știu cum de mergeți dumneavoastră acasă, văd aici în dosar atâtea rapoarte de pedeapsă cu izolarea la beci.“ După ce ne verifică dosarele, îi dă lui Leonard o sumă de bani. „Aceștia sunt pentru bilet de tren la clasa a doua până la București, iar mie București — la Constanța“, explică el. Acum nu mai era nicio îndoială că mergem acasă. Între timp vine și gardianul cu hainele curățate și călcate. Le îmbrăcăm și ne ia pe amândoi într-un birou la greafă și ne pune fiecăruia în față o coală de hârtie, spunându-ne s-o citim foarte atent, ca după aceea s-o iscălim. Pe această hârtie scria aproximativ aceste cuvinte: „Nu vom spune nimănui unde am fost, cu cine am fost și cum am fost tratat; nerespectarea acestei declarații atrage după sine o nouă arestare și întemnițare, în închisoarea Pitești“. Acum eram gata să fim eliberați. A chemat un gardian și i-a cerut să ne escorteze până la poarta închisorii și de acolo să ne arate cum să ajungem la gară. În drum spre poartă, întâlnim un sergent care-l întreabă pe gardian: „Unde-ți este arma?“ Gardianul îi răspunde: „Sunt eliberați și nu transferați“. Sergentul care mă cunoștea după reputație, se uita cu o expresie mirată, ca și cum s-ar fi întrebat cum se poate ca eu să fiu eliberat. După ce am trecut de poarta închisorii, gardianul ne explică cum să ajungem la gară; era un

drum de vreo trei km, cu diferite curbe la dreapta și la stânga. Pentru amândoi era greu de parcurs distanța asta, mai ales că eu aveam în picioare niște bocanci pe care mi-i dăduse plutonierul, foarte uscați și aspri. Începuseră deja să-mi facă răni la picioare.

După un kilometru de mers, amândoi am decis să ne odihnim. Ne-am oprit la marginea unui trotuar și am stat jos. Pentru noi, slăbiți și neobișnuiți să mergem atât de mult pe jos, era foarte greu. Tot drumul până ne-am așezat jos, priveam casele, priveam cum era îmbrăcată lumea, urmăream mașinile care treceau pe stradă. De mai multe ori am fost întrebați de trecători dacă venim „de acolo“, arătând cu degetul în direcția închisorii. O femeie ne-a întrebat dacă „al meu e acolo“ și ne-a spus numele. Noi nu răspundeam, că ne era frică să nu fie o cursă. Semnasem declarația cu o oră înainte și eram foarte atenți la ce vorbeam.

Când să ne sculăm, să ne continuăm drumul mai departe, un camion se oprește și ne întreabă dacă mergem spre gară. Repede am răspuns afirmativ. „Urcați-vă“ ne-a spus. „Veniți de acolo?“. Am răspuns cu capul afirmativ. Ne-a întrebat câți ani. Am răspuns cu umerii, adică nu știm. Din nou a întrebat: „Un an?“. Am răspuns cu mâna în sus. „Cinci ani?“. Iar cu mâna în sus. „Zece ani?“. Iar cu mâna în sus. Am ajuns aproape de gară și șoferul ne arată cu degetul clădirea ei care era numai la o sută de metri. Înainte de a coborî ne-a spus că-i pare rău că nu are bani la el, ca să ne dea și ne-a dorit noroc. Ne-am îndreptat spre ghișeu unde se vindeau biletele de tren. Femeia de la ghișeu ne-a privit lung și ne-a întrebat: „Unde vreți să mergeți?“. „La București“ am răspuns. Ne-a spus că nu poate să vândă bilete pentru trenul obișnuit până nu trece expresul. S-a mai uitat încă o dată la noi și ne-a spus că trenul nostru pleacă la ora șase și ajunge la București la opt și cincisprezece. S-a aplecat spre noi și a întrebat: „Veniți de acolo?“. Am răspuns cu capul afirmativ. „Politici?“. Tot cu capul afirmativ. „Câți ani?“. Leonard a răspuns „Zece“. Femeia s-a retras și și-a făcut semnul crucii: „Zece?“. Pentru că nu era nimeni aproape de ghișeu, ne-a vândut biletele și ne-a dorit noroc.

Observasem cum un grup de femei, bărbați și copii care așteptau trenul ne priveau. Două femei se desprind de grup și vin spre noi. Una dintre ele ne întreabă dacă îi putem spune dacă soțul ei este acolo. Ne-a spus numele și anii de condamnare. „Este nevinovat, nu a făcut nimic ca să fie închis. E complet nevinovat“. Au mai venit altele care la fel ne întrebau de bărbații lor, de tatăl lor sau de fiii lor. „Nu știm unde să mergem, ori ce să facem pentru ei. Ajutați-ne“. Nu știam ce să facem cu lumea asta în jurul nostru și în special cum să evităm întrebările în legătură cu închisoarea. Ne-a scos din această încurcătură expresul care intra în gară și tot grupul a urcat în expres. Am hotărât cu Leonard ca pe banii pe care i-am primit eu pentru biletul de tren de la București la Constanța să cumpărăm niște pâine și țigări, căci până venea trenul nostru mai aveam o oră. Nu departe era un chioșc unde se vindea pâine, însă era coada mare și nu știam dacă aveam timp să apucăm să cumpărăm pâine până venea trenul. I-am dat niște bani lui Leonard să cumpere țigări iar eu m-am dus la coadă la pâine. Femeile care erau înaintea mea m-au recunoscut că vin din pușcărie. Nu era greu să fim recunoscuți. Culoarea feței noastre, părul tuns, fiindcă, deși aveam ceva pe cap, se observa că eram tunși, și hainele, totul ne deosebea foarte ușor de cealaltă lume. Și aici au început să mă întrebe dacă vin „de acolo“. Răspunsul meu a fost același. Am dat afirmativ din cap, fără să scot o vorbă. Mi-au dat locul lor în față. La fel și alte femei până ce am ajuns la chioșc.

Femeia care vindea pâinea m-a întrebat: „Politic?“. Am răspuns afirmativ cu capul. Când am întrebat cât costă o pâine, o femeie care deja cumpărase îmi spune: „Ține asta“, și îmi întinde o franzelă. Altă femeie a venit și ea cu o franzelă și îmi spune: „Dumnezeu să te ajute!“. Le-am mulțumit și nu am mai cumpărat pâine, în schimb am intrat într-un magazin și am cumpărat niște salam și slănină. M-am întors în gară unde mă aștepta Leonard cu țigara aprinsă citind un ziar. Cumpărase patru pachete de țigări să ne ajungă până la București. Deși aveam acum la noi pâine, salam și slănină, ne-am abținut să mâncăm până ce ne vom afla în tren. Până a venit trenul am fumat țigările, una după alta.

Trenul nu era aglomerat. A fost ușor să găsim două locuri la clasa a treia. În acest compartiment mai erau doi bărbați, unul mai în vârstă și o femeie tot în vârstă care nu-și lua ochii de pe noi. Am scos din pungă slănina și îi șoptesc lui Leonard că nu avem cu ce tăia slănina. Femeia care m-a auzit îmi spune: „Uite unul aici“ și îmi întinde un cuțit. I-am mulțumit. Din gurile noastre curgea apă când tăiam slănina și salamul. Am tăiat pâinea în felii și am început să mâncăm. Femeia ne-a întrebat: „Veniți de acolo?“. Cu gura plină, am răspuns cu capul afirmativ. Ne-a mai întrebat: „Câți ani?“. Cu degetele am arătat unsprezece. Leonard a arătat zece degete. A început să se închine și a scos din valiză o pungă îmbibată de grăsime, pe care o întinse spre noi, spunând: „N-ați mâncat de mult timp de-astea.“ Erau primele măsline pe care le mâncam după mai bine de zece ani.

Totul mi se părea străin, simțeam căldura din compartiment, culorile hainelor cu care era îmbrăcată lumea. Noi de ani de zile nu văzusem decât culoarea gri și alb. Ochii noștri erau atrași de orice culoare. Ne apropiam de București și Leonard îmi spune: „Pe cine voi găsi acasă? Oare mai locuiesc în același loc?“. Trenul se oprește în gară. Lumea coboară, se îmbrățișează cu cei dragi, care îi așteptau. Coborâm și noi. Ne îndreptăm spre un telefon public. Intrăm amândoi în mica încăpere și pentru că ochelarii lui Leonard erau slabi și nu putea vedea cu ei, m-a rugat pe mine să caut în cartea de telefon anumite nume, ca să aflu de la ei de soarta părinților lui. Nu a vrut să telefoneze la el acasă ca să nu-l surprindă pe tatăl lui, care suferea de inimă și putea să aibă un șoc. După ce a aflat de la un prieten că părinții lui trăiesc și sunt bine, am luat tramvaiul care ne-a dus aproape de blocul unde locuia el. Intrând înăuntru am mers direct la femeia de la recepție care după zece ani era tot acolo. L-a recunoscut imediat pe Leonard.

Împreună cu această femeie am aranjat cum să procedeze ca să se întâlnească cu tatăl lui fără să-i producă vreun șoc. Cu o doamnă care încă mai locuia în apartamentul alăturat celui al familiei lui Leonard s-a înțeles ca ea să meargă să-i pregătească. Ea trebuia să spună părinților lui că a auzit că Leonard o să fie

eliberat, ca după treizeci de minute, când bătrânii se vor fi obișnuit cu ideea, să le spună adevărul.

Eu cu Leonard am așteptat în apartamentul de alături până ne-a anunțat să venim. Erau pregătiți și am putut asista la revedere. A fost foarte emoționantă această scenă. Leonard le-a spus cine sunt și cu toții ne-am îmbrățișat. Așa cum stabilisem cu Leonard când am decis ca de banii mei pentru trenul de Constanța, să cumpărăm pâine, țigări, salam etc. și la București să facem rost de alți bani, am rămas să dorm prima noapte la București. Totul s-a desfășurat așa cum hotărâsem.

În acea noapte n-am dormit niciunul dintre noi. Tatăl lui Leonard l-a chemat pe doctorul lui care a venit cu un carton de prăjituri cu cremă și ciocolată la fel cum erau altădată la Capșa. Împreună cu Leonard am mâncat toată noaptea prăjituri și am folosit WC-ul. Pe saltelele puse într-o cameră pentru noi să dormim, nu ne-am culcat niciun minut. A doua zi trebuia să iau trenul spre Constanța. Leonard mi-a dat banii pentru biletul de tren.

Însă înainte de a-mi lua rămas bun de la familia lui, am cerut informații cum să ajung la Blocul Dunărea de pe bulevardul Nicolae Bălcescu nr. 3. Aici locuia unchiul meu, Constantin Sarry, fratele cel mare al tatălui meu. M-am îmbrățișat cu părinții lui Leonard și le-am mulțumit pentru căldura cu care am fost primit. Ne-am îmbrățișat și ne-am strâns în brațe cu Leonard cu speranța că ne vom vedea curând. Am plecat pe jos spre Blocul Dunărea. Acum aveam numai bagajul meu de cărat, până am ajuns la Leonard eu îi cărasem și bagajul lui. El nu avea putere, era mai slab decât mine și mai în vârstă cu douăzeci de ani. Deși nici eu nu arătam mai bine fizicește, era tinerețea care îmi dădea putere.

Pe lângă bagajul meu care nu era altceva decât un sac dintr-un material gros, plin cu diferite haine vechi, mai aveam asupra mea certificatul de eliberare primit când am părăsit închisoarea Pitești și banii, mai mulți decât mi-ar fi trebuit pentru tren. Era ora zece dimineața când am ajuns la Blocul Dunărea. M-am îndreptat spre recepție, unde erau două femei care vorbeau între ele. Când m-au

văzut, brusc au încetat discuția. M-am apropiat de ghișeu, am spus „Bună dimineața“ și „Am venit la domnul Sarry“. Una dintre aceste femei a răspuns repede: „Dumneata vii *de la* domnul Sarry“. Am crezut că nu m-a înțeles și am repetat „Am venit *la* domnul Sarry“. Din nou femeia îmi spune: „Dumneata vii *de la* domnul Sarry“. I-am spus că vreau să-l văd pe unchiul meu, Constantin Sarry.

*Constantin N. Sarry
(unchiul Cociu).*

Mai târziu am înțeles de ce femeia îmi tot spunea că vin *de la* domnul Sarry. Deocamdată, tot ea i-a spus celeilalte că merge cu mine sus, la domnul Sarry. Am urcat în lift și am mers la etajul șapte. Coborâm din lift, ne îndreptăm spre ușa apartamentului. Femeia sună. Ușa se deschide. În ușă apare mătușa mea Tereza. Îi spun: „Sărut mâna, tanti“. Se uită bine la mine, și-mi dau seama că nu m-a recunoscut. Se uită la femeia de la recepție care m-a adus la ea, de parcă voia să întrebe „Cine-i omul ăsta?“. Femeia i-a spus că eu vreau să-l văd pe domnul Sarry. Atunci, cu o voce ridicată și speriată, tanti îmi spune: „Cine ești, ce vrei?“. Unchiul meu era undeva în casă și când a auzit pe tanti că strigă cine sunt și ce vreau îl aud cum zice: „Ce este, Tereza, ce s-a întâmplat?“. Femeia intră și ea în panică și îmi spune să plec numaidecât. M-am adresat mătușii mele și îi spun că sunt George. Tot cu o voce ridicată și agitată, strigă „Care George?“. Din nou îmi dau seama că tot nu m-a recunoscut. M-am gândit la singura salvare. Am spus că sunt George al lui Michea, așa îi spuneau frații și surorile tatălui meu. Când am spus asta, văd cum fața mătușii mele s-a schimbat și o aud spunând: „Georgică, Georgică, nu te-am recunoscut, ce schimbat ești“. M-a luat în brațe și striga la unchiul meu: „Costache, Costache, este Georgică al lui Michea“.

Unchiul meu era în scaun pe roțile, avea optzeci și șase de ani și era bolnav. Femeia a răsuflat și ea ușurată. Eu și tanti Tereza i-am mulțumit.

M-am îmbrățișat cu unchiul meu și mi-au spus că băiatul lor, Puiu, este arestat și nu știe unde se află. Așa se explică insistența femeii care-mi tot spunea că vin *de la* domnul Sarry . Își dăduse seama după aparența mea că vin din pușcărie. Până atunci nu știam că vărul meu era și el arestat. Aici, la unchiul meu, am vorbit mult despre familia noastră. M-a întrebat despre foarte mulți prieteni de-ai lui și cunoștințe care erau arestate fără ca familiile lor să știe ceva despre ei, așa cum familia mea nu știa nimic despre mine, cu toate că eu mai reușisem prin deținuții de drept comun care se eliberau să trimit acasă vești despre mine. A rămas surprins unchiul meu când a aflat de la mine că mulți dintre prietenii lui au stat în celulă cu mine și că alții, cu care n-am stat împreună, se află la Pitești.

Unchiul meu făcuse și el pușcărie ca mulți alții fără să fie condamnat. Am făcut socoteala cu unchiul meu că din familia Sarry, am fost șapte de care știam eu că au făcut pușcărie. Patru din ei încă se aflau în pușcărie la ora aceea. Unchiul meu voia să-mi spună că mama și sora mea Chrisanti au plecat în Anglia. I-am spus că am aflat vestea asta de la un constănțean care a venit mai târziu în pușcărie.

Ne-am informat la ce oră pleacă trenul spre Constanța și am aflat că pleacă la ora șaptesprezece și treizeci. Unchiul meu mi-a dat niște bani. Tanti mi-a pregătit un pachet cu brânză, pâine și niște prăjituri de casă. La orele cincisprezece mi-am luat rămas bun de la unchiul meu. L-am lăsat cu lacrimi în ochi. Mi-a dat un sfat: să fiu atent ce vorbesc și cu cine vorbesc. Tanti Tereza m-a condus până la Gara de Nord. În drum ne-am oprit la o fructărie și mi-a cumpărat niște mere și portocale, să mâncăm în tren. A stat cu mine la gară până a plecat trenul, la fel și ea, cu ochii înlăcrimați, când m-am despărțit.

Tot drumul până la gară, în tramvai sau când mergeam pe jos, lumea se uita la mine. Eram vizibil că vin din altă lume. Aveam paltonul cu multe găuri, căci la plecarea din Pitești mi-au scos

toate peticele să nu am ascunse cine știe ce mesaje. Cu fața albă și umflată, eram complet diferit de oamenii de pe stradă care erau îmbrăcați în haine frumoase și arătau sănătoși.

Cu toate privirile ațintite asupra mea, nu-mi era rușine și nu mă uitam în jos, din contră, țineam fruntea sus. Nu știu ce credea lumea, eu știam că nu am omorât pe nimeni, nu am furat și nu am dat informații la Securitate despre vecini, prieteni sau colegi de lucru.

De data asta călătoream cu un tren rapid, nu ca cel de la Pitești la București. Tanti Tereza îmi cumpărase biletul pentru rapidul București — Constanța. Am nimerit cu trei bărbați și două femei. Un bărbat și o femeie erau mai în vârstă, ceilalți erau mai tineri, cam de douăzeci și cinci — treizeci de ani. La treizeci de minute de la plecarea din București am scos pachetul pe care mi-l dăduse tanti Tereza și am început să mănânc. Nu mă uitam la cei din compartiment, însă observam semnele pe care și le făceau între ei, crezând că nu-i vedeam. Cei mai în vârstă vorbeau în șoaptă. Știam că toate mișcările și șoaptele aveau legătură cu mine. Eu îmi vedeam de treaba mea și mâncam de parcă eram singur în compartiment.

După ce am terminat de mâncat am luat și eu poziția celorlalți, deci stăteam cu privirea ațintită pe ei. De când plecase trenul din București, nu i-am auzit pe niciunul vorbind ca lumea. Vorbeau în șoaptă. I-am măsurat pe fiecare la rând și am întrebat dacă e cineva din Constanța. Nu mă așteptam să spună că nu sunt din Constanța. Toți au spus că sunt din Constanța. Am început să întreb ce schimbări s-au petrecut în oraș. După ce mi-au spus de schimbările petrecute în Constanța, m-au întrebat dacă eu sunt constănțean. Le-am spus că sunt născut în Constanța. „Dar de când nu ați văzut Constanța?“. „De unsprezece ani“. „Dar unde ați fost atâția ani?“. M-am uitat la fiecare și n-am răspuns. Nici ei nu m-au mai întrebat, știau din momentul de când m-am urcat în tren. Numai bărbatul mai în vârstă m-a întrebat dacă l-am întâlnit pe cutare sau pe cutare. I-am răspuns că nu știu. N-am mai vorbit până ce am ajuns la Constanța. Când am coborât din tren, le-am spus că m-am bucurat să-i cunosc, deși nici ei și nici eu nu ne

știam numele. Ei mi-au spus: „Noroc, tovarășe!“ . Trebuia să mă învăț cu acest apelativ. Acum nu mai eram „bandit“, cum mi se spunea în închisoare. De acum încolo la rândul meu, când mă adresam cuiva, trebuia să spun „tovarășe“.

Am coborât și mă aflu în gara nouă. Nu mai era gara pe care o cunoșteam. Se mutase la vreo doi kilometri de centrul orașului, unde era înainte, însă nu a fost nicio problemă, pentru că au pus autobuze care mergeau în centrul orașului. M-am urcat în autobuz și am coborât la terminus, în centrul orașului, de unde puteam să iau alt autobuz care m-ar fi dus până acasă. Deși eram frânt de oboseală, mi-am pus sacul pe umăr și am luat-o pe jos. Speram să văd pe cineva cunoscut. Era întuneric, ora douăzeci și unu. Treceam prin fața vitrinelor luminate. Eram pe strada principală, fosta Carol, plină de magazine și luminată ca ziua. Am ajuns până la bulevardul fost Regina Maria care mă ducea până acasă. Știam de la unchiul meu din București că în casa noastră locuiește acum tanti Chrisanti, sora tatălui meu.

Ajung pe strada Ion Vodă unde era casa noastră. Mă apropiu și bat în poartă. Am bătut de mai multe ori, ca până la urmă cineva să strige: „Cine-i?“ . Am spus cine sunt. A venit cineva la poartă, a descuiat-o și mi-a spus că mama nu mai locuiește aici, dar că mătușa mea locuiește în ultima cameră. În casa pe care o ocupam noi înainte, acum locuiau trei familii. Mă îndrept spre camera unde locuia mătușa mea. Înainte noi foloseam această cameră ca bucătărie de vară. Am bătut la ușa mătușii mele. Aud o voce: „Cine este?“ . I-am răspuns: „George“. Când a deschis ușa, s-a speriat. Se aștepta să vadă băiatul acela cu părul creț și blond pe care-l știa ea. Acum avea în fața ei pe omul ăsta îmbrăcat mai rău decât un cerșetor. Repede îi spun: „Eu sunt, tanti Chrisanti“. Îmi era frică să nu închidă ușa. Când și-a dat seama că sunt eu, m-a tras înăuntru și mi-a spus: „Ce ți-au făcut, Georgică?“ . Unchiul George era pe un pat suprapus. Amândoi bătrâni, trecuți de șaptezeci de ani.

La fel și unchiul George era speriat când m-a văzut. Până la 23 august 1944 când trupele sovietice au intrat în România, locuiau în vila lor pe malul mării. Nu au avut copii. Unchiul

George este nașul meu. De la el am numele de George. Imediat ce trupele sovietice au intrat în Constanța, vila lor a fost ocupată de generalul rus Tobulkin. Unchiul George și tanti Chrisanti au fost aruncați în stradă. Așa au ajuns să locuiască în această cameră a cărei dușumea era sprijinită cu niște piese de mobilier, ca să nu se prăbușească în beci. Aici la mătușa mea nu puteam sta peste noapte să dorm, că nu era loc. Mătușa mea s-a dus la o vecină, coana Olga. Aceasta spăla rufe pentru mama mea când noi stăteam acolo și acum spăla pentru mătușa mea. A venit coana Olga, care a aranjat împreună cu alți vecini care mă cunoșteau să dorm noaptea aceea la ei. M-am dus la acești vecini, care au fost bucuroși să mă găzduiască pentru acea noapte.

Am adormit ca un buștean. M-am trezit dimineată cu sora mea Ema și soțul ei, Sergiu, pe care nu-l cunoscusem până atunci. Erau lângă patul în care dormeam, aduși de doamna Olga. Așteptau să mă trezesc. Bucurie mare și pentru mine, și pentru ei. M-am îmbrăcat și am pornit între sora mea și Sergiu către casa lor. Era opt dimineața când am ajuns la ei acasă. Aici erau părinții lui Sergiu și cei doi băieți ai surorii mele, George, de cinci ani, și Mario, de trei ani. A fost o zi mare de sărbătorit. Părinții lui Sergiu erau de acum încolo și părinții mei. M-au tratat la fel ca pe băiatul lor. Din prima zi m-am adresat lor așa cum am simțit: numindu-i Mama și Papa.

Primele zile am vorbit de mama, de frații și surorile noastre și eram fericiți pentru ei că nu sunt aici să trăiască sub regimul comunist. Sora mea a trimis din prima zi o telegramă mamei noastre în care-i spunea că am sosit acasă. Nici nu trecuseră cinci zile și primim o scrisoare de la mama în care ne scrie că a fost anunțată de la Ministerul de Externe Britanic de eliberarea mea. Acum toți primiseră vestea despre mine.

Primul care aflase era Stanley, care era la Bangkok în Tailanda. Alecu, care era în Arabia Saudită, aflase și el. Costică, care era în Canada din 1952, aflase de la mama. Tot de la mama aflaseră Nicu și Ted, iar surorile noastre, Hariclea și Chrisanti, știau deja, fiindcă ele erau cu mama la Bristol, în Anglia. Aici, în Bristol, se născuse mama și toți frații și surorile mele, afară de

Ema și de mine, care am fost născuți la Constanța. Au început să ne vină scrisori de la toți. Costică, cel mai aproape în vârstă de mine, numai cu doi ani mai mare, îmi scria că are doi copii și ar dori să fiu acolo cu el.

Eram noul membru al familiei surorii mele și al socrilor ei. Într-o zi vine la sora mea o vecină care vrea să știe cine sunt, de unde vin, și dacă am fost la Miliție să declar că dorm aici. Sora mea i-a spus că am fost deja la Securitate. Femeia era responsabilă de stradă. După ce a plecat femeia, sora mea mi-a explicat că fiecare stradă are informatorul sau informatorii ei, însă li se spune responsabili de stradă. Aceste persoane raportează la Miliție orice li se pare suspect. Chiar dacă văd că cineva vine acasă de la piață cu o pereche de pui se duc și întreabă cât au costat puii și de unde a avut bani, și dacă, după socoteala lor, banii dați pe pui reprezintă o sumă peste posibilitățile lor, atunci informează Securitatea. Aceste femei erau urâte de toată lumea.

Asta era viața pe care am găsit-o când m-am eliberat. Când mă vedeam pe stradă cu cineva pe care îl cunoșteam de dinainte de a intra în închisoare, îl opream și îl întrebam ce mai face. Pentru că la început nu mă recunoștea, se oprea, îmi răspundea politicos la întrebare, ca după aceea, să mă întrebe de unde îl cunosc. Când îi spuneam cine sunt, îmi întorcea spatele și se îndepărta foarte grăbit de mine. Așa s-a întâmplat cu foarte mulți inși cu care m-am întâlnit. Le era frică să nu fie văzuți că stau de vorbă cu mine și au venit noaptea să mă vadă. Primele cuvinte rostite au fost că mă roagă să-i iert, dar asta este situația. Mi-au spus și ei ce știam de la sora mea, că la școală copiii sunt întrebați de învățători ce discută părinții în casă, sau dacă ascultă la radio Europa Liberă, sau dacă știu ce posturi de radio ascultă părinții.

Scăpasem de turnători odată cu eliberarea mea, iar acum trebuia să mă feresc de oricine pentru că nu știam cine sunt acum cei pe care îi știam dinainte. Regimul comunist a schimbat omul, a făcut din țara noastră un stat polițienesc, în care unul supraveghează pe celălalt. Eram liber de o săptămână și am aflat atâtea despre libertate!

A fost de ajuns ca soția unui vaporean să afle despre mine, că am și început să fiu vizitat noaptea de soțiile vaporenilor pe care îi lăsasem la Pitești. Într-o noapte a venit soția ofițerului secund de pe vasul de pasageri Transilvania cu soția telegrafistului de pe același vapor. Le-am spus că amândoi sunt bine. M-au întrebat ce reacție au avut soții lor când a trebuit să iscălească hârtia prin care erau înștiințați de hotărârea de divorț, trimisă de tribunalul din Constanța din partea lor. Le-am răspuns că nu erau singurii care au iscălit asemenea hârtii și reacția tuturor a fost aceeași. Știau că soțiile deținuților politici nu au dreptul la muncă și, ca să poată lucra, trebuie să divorțeze. Am văzut pe fața lor o ușurare și mi-au spus că acesta este motivul adevărat pentru care au divorțat. Le-am rugat să comunice discret și altor soții ale deținuților despre care știam că erau din Constanța, pentru că-mi era frică ca nu cumva casa surorii mele să fie supravegheată și nu voiam să sufere cineva din cauza mea. Am evitat contactul direct cu membrii familiilor celor pe care i-am lăsat în închisoare. Era periculos și nu trebuia să uit că am iscălit la eliberarea din Pitești acea declarație.

Ieșind într-o zi ca de obicei prin oraș, am văzut pe o rudă de a mea care era șef mecanic la atelierul Securității. Când l-am salutat și l-am întrebat ce mai face, s-a arătat bucuros să mă vadă, dar când m-a întrebat cine sunt, mi-am dat seama că nu m-a recunoscut. Când i-am spus cine sunt mi-a spus: „Lasă-mă în pace!“ și a fugit traversând strada. Din primele zile de când venisem acasă, cumnatul meu mi-a spus că un prieten de-al meu îl întreba de mine de fiecare dată când se întâlneau. L-am întrebat cum îl cheamă. Îmi spune: „Biju“. Acest nume îmi era străin. Când l-am întrebat cum arată, îmi spune printre altele că are o infirmitate, șchiopătează, iar când cumnatul meu i-a spus că am fost eliberat, a vrut să mă vadă.

Am fost cu cumnatul meu la el. Era ora opt seara. Am bătut la poartă și a început câinele lup să latre. Iese Biju, leagă câinele, ne descuie poarta, mă ia în brațe și-mi spune că este bucuros să mă vadă liber. Ne invită în casă, deschide o sticlă de vin să bem în cinstea mea. Îl urmăream și-l ascultam tot timpul. Era un bun

vorbitor, nu se oprea din vorbit, însă eu tot n-am putut să-l recunosc. Când l-am întrebat de unde mă cunoaște, mi-a înșirat o mulțime de nume pe care le cunoșteam și se arăta surprins că nu-mi amintesc de el. Dar eu mă gândeam că dacă numele și figura nu le-aș recunoaște ușor, aș recunoaște infirmitatea, care era vizibilă. Dar nici asta nu-mi spunea nimic. Mă uitam la cumnatul meu și discret îi făceam semn că nu-l cunosc. După o oră cumnatul meu ne spune că trebuie să plece că are de cumpărat ceva până nu se închid prăvăliile. Am rămas numai cu Biju.

Acum, când cumnatul meu nu mai era prezent, a început să-mi vorbească despre „bestiile de comuniști“, cât rău au făcut la lume și câtă lume au băgat în închisoare. Când a început să vorbească despre mine, aproape că îi dădeau lacrimile. Îmi spune cât de bucuros este că am scăpat de iadul din închisoare. M-a întrebat dacă în închisoare am întâlnit anumite persoane condamnate politic. Toate aceste persoane le-am cunoscut personal, dar i-am spus că nu le-am văzut și n-am auzit de ele. Când m-a întrebat cu cine am stat în închisoare i-am spus că nu am voie să spun la nimeni. Mi-am dat seama cât de departe merge, fiindcă mă provoca în toate felurile, sperând să cad în cursă. Îl mirosisem chiar de când cumnatul meu îmi spusese despre el. M-a întrebat de ce nu beau. I-am spus că nu sunt și nu am fost băutor.

Tocmai când îmi vorbea de mizeriile aduse de regimul comunist, se aude un sunet înăbușit de telefon în camera de alături. Sub pătura din pat era ascuns telefonul. Și-a cerut scuze și a răspuns la telefon. Am putut să aud când spunea: „Lasă-mă, dragă, sunt ocupat, am un prieten vechi la mine“. După ce a terminat de vorbit la telefon, îmi spune „Era o curvă“. Orice spunea și orice vedeam, mă convingea cine este Biju. Afară de faptul că nu-l cunoscușem, nici numele și nici infirmitatea pe care o avea nu-mi spuneau nimic. Toate întrebările pe care mi le-a pus, telefonul ascuns sub pătură, faptul că nu voia să știu că are telefon... toate-mi erau suspecte. În acea vreme nu oricine avea telefon. Mai ales că-mi mărturisise că nu are serviciu din cauza infirmității. Știam că numai securiștii au câini lupi. Toate acestea

și altele m-au convins cine este Biju. Se făcuse târziu și a trebuit să plec. Mi-am luat rămas bun și am plecat spre casă, purtând în gândul meu figura sinistră a acestui om care trăia pe sângele victimelor pe care le denunța la Securitate. Era să fiu și eu una. Eram de două săptămâni un așa-zis om liber. Am schimbat închisoarea mică cu asta mare. Mă așteptam să fiu arestat în orice zi. Știam că toate mișcărilor mele erau știute de Securitate.

M-am hotărât atunci să merg la ultimele familii ale celor pe care îi lăsasem la Pitești și să le dau vești despre ei. Toate vizitele astea le făceam numai seara când era întuneric. M-am dus la coana Marioara, soția lui Sami, care fusese în același proces cu mine. Când Sami a fost arestat avea o fetiță de trei ani și soția lui era gravidă. Bietul Sami nu știa ce este al doilea copil.

Când am bătut la ușă, coana Marioara deschise, mă trase înăuntru și îmi spuse „știu cine ești“. Am îmbrățișat-o. Mi-a spus să iau un loc și a început să mă întrebe de Sami. I-am spus că este bine și sănătos, așa cum sunt și eu. Eu încă mai eram umflat. Fața îmi era rotundă cu obrajii umflați și arătam ca o pară. Mi-a spus că are încă o fetiță. Biata femeie o ducea foarte greu. Își câștiga existența spălând lenjerie pe la alții. Deși îmi vorbea foarte amical, am observat că totuși avea o rezervă oarecare. În timp ce serveam un ceai ce mi l-a oferit m-a întrebat dacă sunt din Constanța. Biata femeie credea că sunt un eliberat care vine cu vești de la Sami. Mă știa de când eram copil și acum nu mă recunoscuse. I-am răspuns dacă știe cine sunt ceilalți din procesul Sami. A început să-mi spună: Emil Brown, Paul Bandu, George Sarry. Când mi-a spus numele am început să plâng. Am îmbrățișat-o și i-am spus că eu sunt George. M-a strâns la ea și nu mi-a mai dat drumul decât după câteva minute, când îmi spune: „Ce ți-au făcut ăștia, de te-ai schimbat așa, de nu știam că ești tu?“ În timp ce-și ținea mâinile pe obrajii mei, deodată tresare și-mi spune: „Sami e la fel ca tine de umflat?“. Mi-a ridicat pantalonii, a apăsat cu degetul și a văzut că și picioarele erau umflate. Am încercat s-o liniștesc că nu-i nimic asta. Era foarte îngrijorată că nu-l va mai vedea pe Sami. Înainte de a pleca, i-am spus că voi mai veni să o văd. Am plecat spre casă și

regretam că nu am așteptat încă vreo două săptămâni, să mă dezumflu complet. Cel puțin ceilalți la care mergeam nu știau cum arătam înainte. Totuși m-am decis să continuu să merg la toți despre care știam unde locuiesc.

Sora mea nu știa despre mine că vizitez familiile celor rămași în închisoare. Nu i-am spus, ca să n-o îngrijorez. Încă din prima zi la sora mea am început să port hainele cumnatului meu, Sergiu, care îmi veneau foarte bine. Începusem să nu mai arăt ca unul abia ieșit din închisoare, mai ales că începusem să mă dezumflu. Mama lui Sergiu mereu îmi puneau bani în buzunar ca să am de țigări. Atât Sergiu cât și tatăl lui mi-au cumpărat haine noi. Totul începuse să intre în normal, ba mai mult, discutam în familie, curând voi putea să încep a lucra. Eu continuam să mă prezint în fiecare săptămână la Miliție, așa cum mi s-a spus când am fost eliberat. Am vrut să-mi fac datoria și să merg la ultimele familii, ale căror adrese le mai țineam minte. Erau familiile unor tătari. Unul din ei era funcționar la Consulatul Turc din Constanța, altul era hogo, iar ceilalți negustori. Pe la toți unde am fost, m-au primit cu multe întrebări despre ai lor și voiau să știe când vor veni și ei acasă. Îi încurajam spunându-le că vor veni curând, căci nimeni nu a știut dinainte despre mine că o să fiu eliberat. Așa o să se trezească și ei cu ai lor acasă. Nu știam ce să le spun. Întotdeauna mă întorceam târziu acasă și surorii mele nu-i plăcea asta.

Surpriză

Într-o dimineață am fost trezit de sora mea care plângea și-mi spunea că a venit să mă ia la închisoare. În jurul ei erau Sergiu și părinții lui. Când m-am dezmeticit, îmi spune că un ofițer de securitate vrea să mă vadă. În mintea surorii mele era că a venit să mă aresteze. Pregătise sacul cu care venisem de la închisoare și îl umpluse cu pâine, brânză, cârnați și tot ce a găsit în casă. Deși nu am vrut să arăt surorii mele vreun semn că mă gândesc la același lucru, mi-am pus două cămăși și m-am îmbrăcat gros, că

nu știam unde merg. Am ieșit în curte unde mă aștepta acest locotenent de la Securitate, care îmi spuse că tovarășul colonel vrea să mă vadă. Sora mea plângea și trăgea de mine să nu mă duc. Securistul îi spunea surorii mele: „Tovarășă, se va întoarce acasă, garantez. Tovarășă, îl aduc eu înapoi“. Cu greu Sergiu și părinții lui au putut s-o țină pe sora mea.

Am plecat cu securistul. Pe drum mi-a spus că nu știe de ce tovarășul colonel vrea să mă vadă. Am ajuns la Securitate. La ușa unde trebuia să intrăm era o coadă mare. Oamenii stăteau câte doi în rând. Am intrat înăuntru. După un birou era un colonel și doi căpitani care mă așteptau. Pentru prima dată am fost primit cu o mână întinsă, care mi-a strâns-o pe a mea și mi s-a oferit un scaun care era rezervat pentru mine. Atât colonelul cât și cei doi căpitani mă priveau întruna. Colonelul mă întreabă cum mă simt și cum găsesc Constanța. Ce cred despre schimbările care s-au făcut de când am lipsit din Constanța și ce am de zis despre progresele făcute de socialism. În mintea mea mă întrebam de ce m-au invitat și de ce vor să știe ce cred eu despre progresul socialist. Devenisem nervos. Le-am răspuns că am observat o mulțime de blocuri care s-au construit. Nu știam ce să spun. Acum vine momentul pe care-l așteptau și colonelul mă întreabă: „Domnule Sarry, sunteți gata să mergeți în Anglia?“. Am rămas trăznit și mi-am zis în mintea mea „ăștia abia așteaptă să zică că vreau și să se năpustească asupra mea“. Le-am spus că nu vreau să merg în Anglia. I-am văzut cum se uitau mirați unul la altul. Din nou mă întreabă: „Nu vreți să mergeți în Anglia?“. Răspunsul meu a fost același. „Domnule Sarry, dumneavoastră aveți mama în Anglia și nu înțeleg de ce nu vreți să mergeți acolo. Nu vreți să o vedeți pe mama dumneavoastră?“. Mă gândeam: oare este o cursă? Le-am răspuns că vreau s-o văd pe mama, dar nu vreau să merg în Anglia. Din nou se uită mirați unul la altul. Locotenentul care m-a adus acolo și care ședea tot timpul în poziție de drepti, începu și el să se simtă obosit. De data asta, cam supărat și cu vocea ridicată, colonelul îmi spune: „Domnule Sarry, dumneavoastră trebuie să mergeți în Anglia“. Le-am spus: „Dacă dumneavoastră spuneți că trebuie să merg în Anglia, atunci

voi merge“. N-au mai stat mult la vorbă, ca nu cumva să mă răzgândesc și colonelul îmi întinde o coală de hârtie, îmi spune s-o citesc și s-o iscălesc. Pe această coală de hârtie, pe care am iscălit-o scria cam așa:

„Subsemnatul Valentin Istrate D. Sarry am luat la cunoștință de plecarea mea în Anglia și voi fi gata în cel mai scurt timp“.

Am pus data și am iscălit. Unul dintre ei s-a șters pe frunte de transpirație. Colonelul se scoală, îi dă ordin locotenentului care m-a adus acolo să meargă cu mine la primărie să scot un act în care să se arate că nu am de plătit nimic municipalității. Mi-a spus și mie să fac două fotografii pentru certificatul de călătorie, să merg la bancă și să iau chitanță precum că am plătit o mie de lei pentru renunțarea la cetățenia română. Atât colonelul cât și cei doi căpitani mi-au întins mâna și mi-au spus: „Noroc, domnule Sarry, și nu uitați ce v-am spus“. Îmi spusese ca sub nicio formă să nu spun cuiva că voi merge în Anglia. Mi-am dat seama de importanța acestei interdicții: ca nu cumva să mi se ofere informații de transmis în Vest.

Am ieșit cu locotenentul. La ușă coada se îngroșase dar și oamenii de la coadă au răsuflat ușurați când ne-au văzut ieșind. Am luat autobuzul spre primărie. Când am ajuns acolo, la ușă unde trebuia să intrăm pentru a obține acest act era o coadă mai mare decât la Securitate. I-am spus locotenentului că trebuie să așteptăm trei sau patru ore. Mi-a spus: „De ce credeți că tovarășul colonel mi-a spus să merg cu dumneavoastră? știa că aici lumea așteaptă la rând.“ Locotenentul intră înăuntru, iar după două minute ieși și îmi spuse să vin înăuntru, spre stupefarea celor care așteptau de ore întregi la ușă. Înăuntru toți funcționarii au început să caute prin toate rafturile și dosarele. În sfârșit, după mai bine de o oră au găsit ce căutau și mi-au dat un act pe care l-au scris acolo pe loc, precum că subsemnatul nu are niciun fel de taxe neplătite. Și aici, când am ieșit, toți cei care așteptau la ușă se uitau lung la noi. Am plecat cu locotenentul care-mi-a spus

să merg cât mai repede să-mi fac două fotografii și să iau o chitanță de la bancă precum că am plătit suma de o mie de lei. Ne-am luat rămas bun urmând să fim în contact și când voi fi gata cu fotografiile și chitanța să-l anunț.

Am observat că aproape la toate instituțiile de stat, indiferent de ce aveai nevoie, trebuia să pierzi ore și chiar zile întregi ca să-ți rezolvi o problemă. Ajung acasă unde găsesc o tristețe de nespus. Era târziu și cu toții erau convinși că am fost luat definitiv. S-au bucurat când m-au văzut, dar s-au bucurat și mai mult când le-am spus că trebuie să plec în Anglia. Am fost cu cumnatul meu, mi-am făcut cele două fotografii, apoi am plătit suma de o mie de lei pentru renunțarea la cetățenia română. Le-am dus locotenentului la Securitate.

Peste două săptămâni primesc prin poștă o scrisoare recomandată de la Consulatul Britanic din București, în care găsesc certificatul de călătorie. Era eliberat de biroul Securității Statului Român și trimis Consulatului Britanic pentru aplicarea vizei de intrare în Anglia pentru mine. Lucrurile au început să meargă repede. Într-o seară primesc o vizită neașteptată, dar plăcută. Era un coleg de-al meu din închisoare. După zece ani de închisoare i se făcuse revizuirea procesului, îl găsiseră nevinovat și-l eliberaseră. Aflase despre mine că am venit acasă și acum eram din nou împreună. Mi-a spus că la eliberare a iscălit ca și mine că nu are voie să spună la nimeni unde a fost, cu cine a fost și cum a fost tratat. Când a sosit acasă a trebuit să se prezinte la Miliție iar cei de acolo l-au trimis la Securitate. Aici i-au pus în vedere că, dacă se întâlnește cu vreun fost deținut, trebuie să vină la Securitate și să raporteze tot ce a discutat, indiferent ce au discutat. Toți deținuții politici care au fost eliberați au primit aceleași instrucțiuni, așa că dacă unul nu raportează că s-a întâlnit cu alt deținut, iar celălalt raportează, conform declarației pe care a iscălit-o la Securitate, fiecare fost deținut poate să fie rearestat și trimis înapoi la închisoare. Eu am fost o excepție. După ce am venit acasă nu mi s-a cerut să iscălesc o asemenea declarație.

La început am crezut că acest coleg al meu a fost trimis de Securitate să afle mai multe despre mine. Nu știu de ce, dar tot timpul aveam impresia că eram urmărit. Era târziu și atunci când colegul meu a trebuit să plece, ne-am despărțit, convingși amândoi că nu o să ne mai vedem vreodată. Ne-am înșelat amândoi. Ne-am revăzut în 1992 când am vizitat România, iar de data asta nu era noapte și nici frică nu ne mai era. Totuși, deși Ceaușescu fusese executat, urmașii lui conduceau mai departe guvernul care își schimbase numele, dar nu politica. Asta așa, ca o paranteză.

Trecuseră șase săptămâni de când fusesem anunțat că trebuie să plec în Anglia. Aveam toate actele și m-am consultat cu sora mea și familia ei, dacă nu cumva este timpul să-l anunț pe locotenentul de la Securitate, așa cum m-am înțeles cu el. M-am dus la Securitate și i-am spus că am primit actul de călătorie cu ștampila vizei de intrare în Anglia. A fost foarte bucuros când i-am spus asta: colonelul mereu îl întreba de mine cum arăt, se interesa să știe dacă nu mai sunt umflat. Este adevărat că nu mai eram umflat și arătam ca un om normal. Locotenentul a raportat colonelului despre mine și a primit ordin ca a doua zi să plecăm spre București.

Acasă făceam pregătirile de plecare. Sora mea voia ca eu să fiu îmbrăcat cu haine mai bune. Eu am insistat să plec cu aceleași haine cu care venisem din închisoare. Le-am spus că n-are rost să iau haine bune pe mine când în Anglia frații mei îmi vor cumpăra haine noi. A fost cam greu să-i conving pe toți ai casei, dar până la urmă am ajuns la un compromis. Voi îmbrăca o haină cu care am ieșit din închisoare, pantalonii vechi a cumnatului meu, iar în picioare o pereche veche de pantofi, nu cei noi care mi i-au cumpărat când am venit acasă. Ca bagaj luam o valiză mică pe care o aveam încă din 1927, când tata s-a întors cu familia din Anglia. Era o valiză care se deschidea pe partea de sus. De fapt era o geantă cum purtau doctorii în Anglia pe acea vreme. În valiză, sora mea mi-a pus pentru mama zece ouă de la găinile ei, strecurate în mălai, ca să nu se spargă. Țsta era tot bagajul cu care mergeam în Anglia.

În ziua respectivă când am vorbit cu locotenentul, s-a ridicat problema banilor pentru biletul de avion. Eu i-am spus că sora mea nu are posibilitatea să-mi plătească avionul și singura sursă ar fi Consulatul Britanic din București. Am observat pe fața lui că nu prea îi convenea această soluție. Mi-a spus că trebuie să raporteze colonelului și să vedem ce spune, urmând să ne întâlnim la stația de autobuz din fața gării vechi. Se apropia ora când trebuia să-mi iau rămas bun de la sora mea și familia ei. Trenul pleca de la gara nouă la ora

Începusem să arăt a om.

douăzeci și trei. Era un tren lent în care lumea dormea până la București. I-am îmbrățișat pe toți. În ochii noștri erau lacrimi, lacrimi de bucurie. Am plecat cu cumnatul meu, care m-a condus până la gara veche, unde mă aștepta locotenentul în haine civile. Mi-am luat rămas bun de la cumnatul meu și acum eram cu civilul locotenent luând autobuzul care ducea la gara nouă. Pe drum acesta îmi spune că nu înțelege de ce colonelul voia ca eu să plec în Anglia cât mai repede, iar pe de altă parte nu voia ca eu să plec până nu voi arăta bine. La două-trei zile îi cerea să-i raporteze starea în care mă află și cum arăt și totuși, ziua de azi era ultima zi în care mi se mai permitea să mai stau în țară. Nu înțelegea graba asta. Avea ordin să mă vadă în avion.

Mi-a spus că putem merge la Consulatul Britanic ca să iau bani pentru biletul de avion. Primise dezlegare de la colonel. Era ora zece seara și coborâsem din autobuz. Trenul ne aștepta în gară. Mai aveam o oră până plecam la București. Urcăm într-un vagon unde erau încă trei ofițeri de Securitate, doi căpitani și o

femeie locotenent. Locotenentul meu se cunoștea cu ceilalți. Acum eram cinci în acest compartiment. Eu cu locotenentul meu ocupam locurile din dreapta ușii, iar ceilalți trei ocupau locurile din fața noastră. La ora douăzeci și trei, trenul s-a pus în mișcare. Locotenentul meu, în loc să mă prezinte celorlalți, le spune: „tovarășul e cu mine“. De la prima vedere, după îmbrăcăminte, și-au dat seama că este ceva deosebit cu mine. Între ei se vorbea în șoaptă încât nu puteam înțelege, însă când locotenentul meu a deschis servieta și a scos un dosar pe care îl arată celorlalți, mi-am dat seama că șușotitul între ei se referea la mine. După zece minute știau numele meu și totul despre mine, și-au început să mă măsoare de sus până jos și apoi să se uite unul la altul.

Trecuseră două ore de când trenul plecase din gară și eu nu scosesem niciun cuvânt din momentul când intrasem în compartiment. O recunoscusem pe femeia locotenent imediat. Nu mă așteptam ca ea să mă recunoască, chiar dacă a aflat numele meu. Mi-am dat seama că unul dintre căpitani era soțul ei și m-am gândit să rup tăcerea. Mă adresez căpitanului, soțul femeii locotenent. Îl întreb dacă pot vorbi cu soția lui pe care o cunosc. Din momentul când am deschis gura și în special când am spus că o cunosc pe soția lui, nu pot descrie transformarea care s-a produs pe fețele lor, inclusiv pe cea a locotenentului meu. Căpitanul o întreabă pe soția lui: „Îl cunoști pe ăsta?“. Nu m-am mirat de felul cum a vorbit. La rândul ei, ea mă întreabă: „De unde mă cunoști?“. Am întrebat-o: „Nu vă cheamă Geta?“. Îl văd pe căpitan cum se uită la soția lui și ceilalți doi se uită la căpitan, parcă ar vrea să spună „cum, soția ta a cunoscut un reacționar și nu a spus la nimeni?“ Acum Geta mă întreabă cine sunt. Când locotenentul meu le-a arătat dosarul, numele meu de Valentin Sarry nu-i spunea nimic, dar când i-am spus că sunt George Englezu nu-i venea să creadă. Nu știa cum am putut să mă schimb atât de mult. I-am spus căpitanului că am cunoscut-o pe soția lui în urmă cu mulți ani. Vara, la plajă, jucasem volei împreună cu alți băieți și fete. Acum luam parte la conversația cu ceilalți. Mai mult cu Geta, celorlalți le răspundeam la întrebări, chiar fără frică. Acum știam că nu pot să-mi facă nimic. Pe Geta

o întrebam de băieți și fete pe care îi cunoscusem amândoi. A doua jumătate a drumului, până la București, a trecut mai repede.

Era cam șase dimineața când trenul a intrat în gara București. Am coborât cu toții și pentru că era prea devreme să mergem direct la Consulatul Britanic, ne-am decis să ne uităm pe la vitrinele magazinelor care nu erau deschise la ora aceea. Chiar și pentru ceilalți trei ofițeri era devreme, așa că împreună cu noi au început să treacă de la o vitrină la alta. Când am rămas singur cu celălalt căpitan, în fața unei vitrine, căpitanul îmi spune pe șoptite: „Domnule Sarry, vă invidiez, ce n-aș da să pot pleca și eu din țară“. Eu nu i-am răspuns. La altă vitrină, am rămas singur cu Geta. Tot pe șoptite îmi spune: „Îți doresc mult noroc, eu din nefericire a trebuit să îmbrac hainele astea“. Am ajuns la un mic restaurant unde se servea numai micul dejun. Era plin acest local. Nu mai erau locuri de stat jos așa că am mâncat în picioare. Timpul trecuse și trebuia să mergem. Am dat mâna cu cei trei ofițeri și am plecat spre Consulatul Britanic. Pe drum locotenentul meu îmi spune să nu stau mult înăuntru, să iau banii și să ies repede, că el mă va aștepta afară. Ajungem la Consulat, eu intru în clădirea consulatului, iar el rămâne la poartă.

Când am intrat am fost întrebat cine sunt și cu cine vreau să vorbesc. Am spus cine sunt și că vreau să vorbesc cu consulul. Mi-a spus să iau un loc. După două minute vine consulul Patterson, care mă invită în biroul lui și mă întreabă ce poate să facă pentru mine. I-am mulțumit pentru tot ce a făcut pentru mine dar acum am venit să-i cer bani pentru biletul de avion, deoarece sora mea nu are cum să mă ajute la cumpărarea lui. Mi-a spus să nu am nicio grijă, căci el se va ocupa de asta. A chemat-o pe secretara lui și i-a cerut să afle cât costă biletul București–Londra. După câteva minute secretara se întoarce și îi spune consulului cât costă. Consulul se scuză pentru câteva minute și se întoarce cu banii. I-am spus că sunt așteptat afară de un locotenent de securitate îmbrăcat civil, care este însărcinat cu cazul meu. M-a întrebat de foarte mulți colegi pe care îi lăsasem la Pitești. Îi știa pe toți pe nume. Trecuse aproape o oră de când eram aici și gândul meu era la locotenentul meu. I-am mulțumit consulului și

mi-am luat rămas bun. Mi-a spus că va veni la aeroport să mă vadă că urc în avion. Ies afară unde trebuia să mă aștepte locotenentul meu. Mă uit în toate direcțiile și nu îl văd. Aproape să intru în panică, când îl zăresc departe venind în fugă.

Când a ajuns lângă mine era ud de transpirație și mi-a spus că îl „umflaseră“, adică îl luaseră cu motocicleta și îl duseseră să-l ancheteze. Ce se întâmplase cu el era ceva normal pentru sistemul comunist. Ca la orice consulat sau ambasadă în toate țările, dar în special în țările comuniste, în clădirea din față se află un serviciu special de securitate. Orice persoană care intra sau ieșea din consulat sau ambasadă era fotografiată și dacă era cazul, urmărită. Știam asta foarte bine de la consulatul unde lucrasem. Clădirea din fața consulatului era ocupată de securitate și securiștii de aici știau precis cine intră sau iese. Așa s-a întâmplat cu locotenentul meu. Când l-au văzut că așteaptă în fața consulatului cu servieta în mână, au trimis motocicleta cu ataș și cu doi securiști și l-au umflat și dus la o vilă conspirativă din apropiere, unde l-au interogat. Mi-au spus că nu l-au crezut când le-a explicat motivul pentru care mă aștepta în fața consulatului. A trebuit să telefoneze la un general care era responsabil cu plecarea mea în Anglia. Numai după ce a luat legătura cu acest ofițer superior l-au lăsat să plece. Era foarte nervos și obosit. Mă întrebă dacă am luat banii. Când i-am spus că mi-au dat banii, ne-am îndreptat spre biroul central al liniei aeriene Tarom să cumpărăm biletul de avion de la București la Londra. Acolo a trebuit să așteptăm însă două ore până a venit directorul liniei aeriene Tarom. După ce i-a explicat acestei persoane că eu trebuie să plec urgent în Anglia, securistul meu a primit răspunsul că nu se poate, pentru că toate locurile sunt rezervate și trebuie să așteptăm zborul de săptămâna viitoare. Locotenentul meu l-a întrebat dacă poate să folosească telefonul și a telefonat tot generalului cu care vorbea cu câteva ore mai devreme. I-a spus că eu nu pot pleca cu primul zbor, care era peste două zile, ci trebuie să aștept până săptămâna viitoare. Locotenentul meu îl cheamă pe directorul Taromului și îi dă în mână receptorul spunându-i că tovarășul general vrea să vorbească cu el.

Nu știu ce i-a spus generalul directorului, că imediat îl cheamă pe locotenent și îi spune că va șterge un pasager de pe lista zborului ce pleca peste două zile și mă pune pe mine. Am plătit pentru bilet, urmând ca peste două zile să mă prezint la aeroportul Băneasa și să iau avionul spre Londra. Locotenentul mi-a spus că o să fie la aeroport să mă vadă urcat în avion, pentru că așa a primit ordin de la colonelul din Constanța.

Înainte de a ne despărți, îmi spuse din nou că șeful lui, colonelul, voia ca eu să plec cât mai repede în Anglia. Asta o constatasem și eu, dar nu știam de ce. Mi-a mai spus că i-am dat de lucru mai mult ca oricine. Este adevărat că îl făcusem să alerge pentru mine. Când m-a întrebat unde voi dormi cele două nopți cât voi sta în București până la plecare, i-am spus că la un unchi de-al meu. L-am întrebat și eu unde va dormi cele două nopți. Îmi spune că Securitatea din București e prevăzută să rezolve orice deplasare care vine în București chiar dacă nu poartă uniformă. Ne-am despărțit urmând să ne vedem la aeroport. Eu am luat-o spre unchiul Socrate, fratele tatălui meu. Un autobuz m-a dus până la colțul străzii unde locuia.

Am dormit restul zilei și întreaga noapte. Cred că și locotenentul meu era cel puțin la fel de obosit ca mine. Nici el nu dormise în tren, plus alergătura și aventura prin care trecuse când a fost umflat din fața consulatului. Dimineața mi-am făcut un plan. Mi-am zis că dacă în Constanța nu m-au prins când am mers la atâtea familii ale colegilor mei de închisoare, sau poate au știut tot timpul și nu m-au arestat pentru că trebuia să plec în Anglia, voi merge și aici la câteva familii cărora le știam adresa. Am fost pe strada General Praporgescu nr. 7. Aici locuiau părinții lui Sandu Ghica, tatăl lui fiind în armata veche generalul Ghica, ieșit la pensie, iar mama lui una dintre cele două eroine care avuseseră curajul și au riscat să vină din București la închisoarea Pitești, unde ne-au semnalizat din stradă, prin Morse, veștile de care duceam atâta lipsă și cu care ne hrăneam. Când mama lui Sandu m-a văzut, a bănuțit că sunt un fost deținut politic și imediat m-a invitat înăuntru, unde l-am cunoscut și pe tatăl camaradului meu de pușcărie. Le-am spus cine sunt și că l-am

lăsat pe Sandu la închisoarea Pitești, unde am stat cu el în cameră. Le-am mai spus că eram unul din cei care interceptam ce ne transmitea doamna Ghica prin Morse împreună cu mama lui Ioanid. A fost încântată când i-am spus asta. Le-am spus că voi pleca în Anglia, unde este aproape toată familia mea și le voi scrie. (După ce am ajuns în Anglia, mi-am ținut promisiunea și le-am scris. Le-am trimis un calendar pe anul 1961 și am marcat pe calendar ziua în care trebuia să fie eliberat Sandu. Avea o condamnare de treisprezece ani, el fiind arestat în anul 1948. Din corespondența pe care o purtam cu părinții lui Sandu, am înțeles că fusese scos din închisoare și trimis cu domiciliu obligatoriu în Bărăgan, unde putea primi vizita părinților. Eliberarea lui s-a petrecut în ziua pe care o marcasem în calendar).

După două ore, în care m-am simțit foarte bine și mulțumit în suflet că am putut s-o cunosc pe mama lui Sandu care pentru mine și alții ca mine era o eroină, ca și mama lui Ioanid, ne-am despărțit. În drum spre o altă familie a altui coleg de închisoare, m-am gândit la curajul celor două eroine. Nu multă lume își poate închipui la ce pericol se expuneau dacă ar fi fost prinse transmițându-ne vești. La vârsta lor nu ar fi rezistat nici doi ani în închisoare. Am purtat corespondență cu părinții lui Sandu până în 1964, când, în urma unui decret de amnistie, toți deținuții politici au fost eliberați, chiar și cei cu domiciliul obligatoriu. Atunci am început să port corespondență cu Sandu. Eu eram deja în Canada. În una dintre scrisorile lui îmi spune că s-a întâlnit cu vărul meu, Dr. Achile Sarry, prizonier de război în Uniunea Sovietică, care, după ce prizonierii au fost trimiși înapoi în țară, a fost condamnat politic și a făcut opt ani de închisoare pe lângă cei șase ani de prizonierat. Acum purtam corespondență și cu vărul meu. Cam prin anul 1977 am primit o scrisoare de la vărul meu, în care îmi spune că a fost la înmormântarea lui Sandu. Se spânzurase din cauza presiunilor exercitate asupra lui de Securitate.

Dar astea aveau să se petreacă mai târziu. Acum, în așteptarea plecării, voiam să văd și alte familii. Am ajuns la adresa pe care o aveam în minte. Aici îi găsesc soția și pe părinții colegului meu. Ca și toți la care fusesem până atunci, mă întâmpinau cu între-

bări. „Cum e al meu? Are ce mânca? E sănătos? Unde este acum?“ Îmi era greu să răspund, dar a trebuit să le spun ceva și i-am asigurat că fiul (și soțul) lor, are un moral bun și asta este foarte important. Le-am spus și lor că a doua zi voi merge în Anglia. Tatăl colegului meu m-a întrebat dacă pot să-i fac un mare serviciu. Desigur că am acceptat. A adăugat că este foarte confidențial. Cu toate că abia mă cunoscuseră, au avut încredere în mine. La fel și eu, bazat pe caracterul fiului lor cu care stătusem mai mulți ani în aceeași celulă și cunoscându-l foarte bine nu aveam nicio îndoială în privința lui. Era vorba de un mesaj pe care voiau să-l transmită în SUA Când mi-au arătat conținutul mesajului lor, am rămas pe gânduri. Nu știam ce să mai zic. M-am gândit că dacă voi fi prins cu acest mesaj asupra mea, nu numai că nu voi mai merge în Anglia, dar voi merge în partea complet opusă: URSS. Acest mesaj avea un caracter foarte riscant. M-am gândit la o soluție și i-am spus: „Îmi dau seama de importanța și gravitatea acestui mesaj, trebuie să-l reducem sub formă de telegramă“. A căzut de acord. I-am mai spus că am fost condamnat la cincisprezece ani pe baza declarațiilor date sub presiunea torturii, dar dacă din nefericire voi fi prins, vor avea corpul delict să dovedească și de data asta nu vor mai fi doar cincisprezece ani. Riscul era foarte mare, dar până la urmă am acceptat. I-am spus să aducă o bobină de ață albă și un ac de cusut ceva mai gros. I-am spus să înceapă să pună pe hârtie mesajul redus sub formă de telegramă. Pe altă hârtie eu copiam telegrama în Morse. După ce am terminat amândoi, am cerut ața. Se uită la mine și nu înțelegea ce vreau să fac cu ața. Am tăiat telegrama în două, una i-am dat-o lui și una pentru mine. Am început să fac noduri în ață. Pentru o linie făceam două noduri apropiate, iar pentru punct un singur nod, respectând distanța ca să nu creez confuzie. A început și el să facă noduri în ață copiind textul pe care l-am pus în Morse pe hârtie. Ne-a luat aproape două ore. Am scos batista din buzunar, am trecut ața prin ac și am trecut-o prin marginea batistei. Așa am făcut și cu restul aței. A trebuit să folosesc o a doua batistă, pe care mi-a dat-o tatăl colegului meu. M-a întrebat dacă am învățat în închisoare acest procedeu atât de

ingenios. I-am răspuns că în închisoare suntem privați de tot și trebuie să recurgem la orice mijloace ca să ne menținem moralul, de multe ori cu sacrificii, pentru că puteau atrage pedepse de cel puțin șapte zile de izolare la beci cu mâncare o dată la trei zile. Batistele păreau foarte normale și nimeni nu putea bănui ceva suspect. I-am promis că după ce voi îndeplini această sarcină, îi trimit o carte poștală ca confirmarea că am transmis telegrama unde trebuia. Așa am și făcut, la numai trei zile după ce am ajuns în Anglia. Mi-am luat rămas bun. Mi-au dorit sănătate și mult noroc în libertate.

Mai aveam numai o noapte de dormit în România. Bietul unchiul meu era foarte îngrijorat, ca nu cumva să se întâmple ceva și să nu pot pleca. Tot el îi condusese la aeroport pe doi frați ai mei care pleaseră în Anglia în 1948. Ei au plecat cu un avion militar englez. Ultima noapte la unchiul meu nu am dormit. Am stat de vorbă cu el și cu mătușa mea. A doua zi de dimineață împreună cu unchiul meu am luat autobuzul care ne-a dus la aeroportul Băneasa. Aici se afla locotenentul meu care avea ordin să mă vadă în avion. Consulul englez Patterson a venit după noi. Acum eram în grup de trei. Locotenentul ne privea de la distanță. Pe aeroport era o mulțime de lume care aștepta să plece către diferite destinații, toți bine îmbrăcați, cu aparatele de fotografiat după gât. La acea vreme nu oricine călătorea cu avionul. Cel puțin românii, nu numai că nu-și permiteau acest lux, dar nu aveau voie să plece în străinătate. Călătoreau numai cei trimiși de guvern. Aici, în aeroport, erau mulți austrieci și germani din partea de est a Germaniei. Cu toate că eu nu arătam bine îmbrăcat și cu valize luxoase, ca ei, eram centrul atenției pentru ceilalți pasageri care, ca și mine, așteptau ora plecării avionului. Consulul englez îmi spuse că se uitau la mine din cauza hainelor pe care le purtam. Și eu știam că acesta este motivul. I-am spus consulului că nu am vrut să iau haine de la cumnatul meu, pentru că odată ajuns în Anglia, familia mea avea să-mi cumpere haine noi.

Dar până atunci, toți se uitau la mine de parcă nu aveam ce căuta în aeroport. S-a auzit o voce care anunța ca toți pasagerii

pentru zborul către Viena să se prezinte la ghișeu. Eram și eu printre aceștia. Ca să merg la Londra trebuia să schimb avionul la Viena și apoi la Bruxelles. Ajung și eu cu geanta în care aveam ouă ascunse în mălai, ca să nu se spargă. Femeia de la vamă mă întreabă dacă astea sunt toate bagajele mele. I-am spus că nu am altele. Femeia se adresează altei femei vameșe. Îi spune „Tovarășă, anunță pe tovarășul căpitan că avem un caz suspect care pleacă la Londra“. Ceilalți pasageri deveniseră și mai atenți și așteptau să vină căpitanul să vadă ce se întâmplă. Îl văd că vine de după ghișeu acest căpitan de securitate, cu un aer convins că a prins pe cineva cu ceva ilegal. Probabil că i se spusese de către femeia care-l anunțase despre mine că am în bagaje ouă și mălai! Când ajunge în fața mea, mă întreabă unde merg. I-am răspuns: Londra. În toată sala de așteptare era o liniște de mormânt, nimeni nu vorbea și nici nu se mișca, voiau să asculte dialogul între mine și căpitan. Căpitanul se uită în geanta mea, scoate un ou și îmi spune: „Bieții englezi nu au ouă acolo?“. Cheamă un alt militar și îi spune să ia mălaiul să-l cântărească și să vadă dacă corespunde cu greutatea de mălai pe luna mai. Oul îl sparge deasupra coșului de hârtii și era foarte mirat văzând că n-are în el decât albuș și gălbenuș. Se aștepta să găsească ascuns în ouă cine știe ce. A luat alt ou, fiind pesemne sigur în mintea lui, că de data asta va găsi ceva. Nici cu al treilea ou, n-a găsit ce se aștepta. Se întoarce militarul cu mălaiul și îi spune căpitanului că a cântărit mălaiul și corespunde cu greutatea de mălai pe luna mai. Au crezut că amestecasem ceva sub formă de pudră în mălai. Supărat că n-a găsit nimic nici în ouă și nici în mălai, cu un ton ridicat mă întreabă unde-i lenjeria mea și de ce nu am haine cu mine. I-am răspuns că nu am voie să-i spun. „Eu sunt autoritate și poți să-mi spui“, i-am răspuns cu o voce ridicată, ca să audă și ceilalți pasageri aflați în sală, că am fost deținut politic timp de unsprezece ani și acesta este motivul pentru care nu am niciun fel de lenjerie sau haine. Dacă înainte se uitau toți la mine cu dispreț, pentru felul cum eram îmbrăcat, acum au început să facă fotografii cu mine. Când unii voiau să mă întrebe ceva, le răspundeam că nu am nimic de zis. După ce a plecat căpitanul,

vameșă se apleacă peste ghișeu și-mi spune: „Vă rog să mă ierțați, n-am știut că ați fost deținut politic. Unsprezece ani ați fost închis?“ Se uită împrejur și îmi spune în șoaptă: „Dumnezeu să vă ajute!“ . Locotenentul meu a stat la distanță și nu a intervenit când căpitanul voise să știe despre mine, iar consulul englez și unchiul meu nu știau de ce ceilalți pasagerii mă fotografiau. Devenisem o persoană importantă. Toți se uitau la mine ca la o specie rară. Era timpul să ne îndreptăm spre avion. Făcând cu mâinile semne de rămas-bun, am intrat în avion. Locul meu era lângă un domn cu care am început a vorbi englezește.

Când s-a servit masa, nu am mâncat. Mi-a fost frică. Aveam în cap că vor să mă omoare prin otrăvire înainte de a ajunge în Anglia. Vecinul meu din avion mă întreabă de ce nu mănânc. I-am spus că nu-mi este foame. Adevărul este că îmi ghiorăiau mațele. Voia să știe ce se petrecuse la aeroport, că nu înțelesese nimic. I-am spus exact ce a fost. Când a aflat că am fost deținut politic și am stat unsprezece ani închis, mă întreabă câți ani de condamnare am avut. I-am răspuns că cincisprezece ani muncă silnică. Atât de mult? Când i-am spus că cincisprezece ani condamnare nu reprezintă o pedeapsă mare comparativ cu pedeapsa primită de majoritatea celor pe care-i lăsasem eu la închisoarea Pitești, a fost mirat. Din discuțiile cu el am înțeles că era diplomat norvegian, în drum spre un nou post în Paris. Am ajuns la Viena și toți pasagerii am coborât. Legătura mea pentru Bruxelles era peste patruzeci și cinci de minute, iar norvegianul aștepta să plece cu Air France la Paris. Până să plecăm, ne-am așezat la aceeași masă într-o cafenea a aeroportului. Când a venit chelnerița și ne-a întrebat ce dorim, norvegianul i-a cerut suc de portocale. Când eu am fost întrebat, am spus la fel ca norvegianul. Când ne-a adus băuturile, norvegianul a scos o mână de mărunțiș și i-a întins chelneriței, spunându-i că este și pentru mine. N-am știut că trebuie plătită băutura. Am crezut că se servește oricui fără plată. Eu n-aveam niciun chior în buzunar. Am avut noroc cu norvegianul care m-a scos din încurcătură.

Întâlnirea cu mama

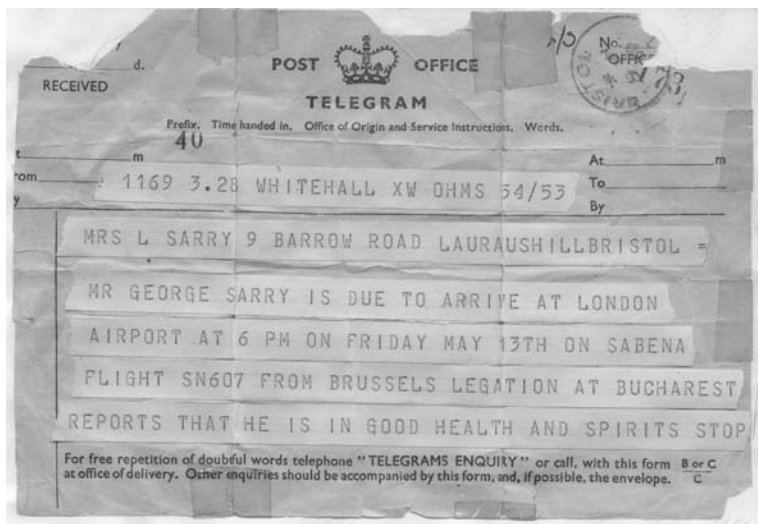
S-a anunțat că trebuie să mergem la avionul pentru Bruxelles. Mi-am luat rămas bun de la norvegian și acum eram în drum spre Bruxelles. La Bruxelles nu am stat mult și am plecat la Londra. Când am ajuns aici, am văzut de departe că eram așteptat de sora mea Hariclea cu soțul și fiica lor și de fratele meu Ted. Însă nu am putut să mă întâlnesc cu ei imediat, căci funcționarii de la vamă m-au rugat să rămân să traduc pentru ei. Între pasagerii care veniseră la

Un sărut de mult așteptat.

Londra, era și o familie de patru persoane care nu știau englește. Era un român diplomat care venise cu soția și doi copii. A trebuit să fac pe translatorul între vameș și ei.

Cum am terminat cu misiunea asta, m-am repezit în brațele surorii mele, care nu mai avea răbdare, așteptând acest moment. M-am îmbrățișat cu fratele meu Ted, și cu cumnatul meu Sid, pe care îl vedeam pentru prima dată. La fel și cu fiica surorii mele, Anette. Am stat la aeroport cam o oră vorbind despre biata mama care suferea de pe urma mea. Am întrebat de ceilalți frați și de sora mea Chrisanti. De la aeroport m-am despărțit de Ted, de cumnatul meu Sid și de Anette, care au plecat spre Brighton unde locuiau, iar eu cu sora mea Hariclea am luat trenul spre Bristol unde ne așteptau mama și sora mea Chrisanti. Din tren admiram frumusețea naturii. Era luna mai și peste tot era verde, pomii înfloriți, eu eram un om liber și mă aflam în Anglia, locul natal al mamei și a șapte dintre frații și surorile mele. Cu cât se apropia trenul de Bristol cu atât îmi bătea mai repede inima. Ajunși la Bristol, am luat un taxi și în douăzeci de minute am fost în fața

Telegrama pe care a primit-o mama de la Foreign Office.

ușii unde locuia mama cu Chrisanti. Bat la ușă și îi recunosc vocea care îmi spune: „Intră, fiul meu, de când te aștept!“. Am găsit-o pe biata mea mamă cu părul alb, dar fericită că am ieșit din închisoare și acum sunt alături de ea. Am stat îmbrățișați vreo șapte-opt minute, plângând de fericire. La fel Chrisanti plângea și ea cu brațele în jurul nostru.

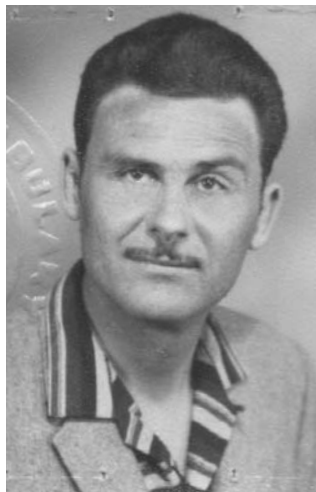
Pe urmă mama mi-a arătat telegrama pe care o primise de la Foreign Office în care o anunțau că am fost eliberat și când voi sosi în Anglia. Câteva ore după sosirea mea, la mama a venit și Nicu, fratele meu, care locuia într-o suburbie la douăzeci de kilometri de Bristol. Cu toții am stat la masă și până seara târziu am vorbit. Biata Chrisanti era foarte emoționată. Fiind o fire sensibilă, de fapt, plângea tot timpul, mai ales că fusese și ea arestată cam odată cu mine, deși nu o ținuseră decât două zile și dându-și seama că era bolnavă, i-au dat drumul.

Cum am spus, Chrisanti era bolnavă din naștere și a suferit toată viața ei. Nu s-a despărțit de mama niciodată. Am început să respir aer liber și mă gândeam la toți cei pe care-i lăsasem în închisoare. De altfel, fără să exagerez, m-am gândit la ei aproape în fiecare zi, mai ales când stăteam la masă, știind în ce condiții

i-am lăsat și cât de nerăbdători erau când se apropia ora mesei, care era o ciorbă de varză acră sau câteva boabe de arpacaș, ca după aceasta să aștepte ora mesei de seară când se împărțea tot o ciorbă, care nu stătea în stomac nici cinci minute, astfel că foamea persista tot timpul.

Mama și Hariclea au aranjat să vină un croitor cu mostre și să-mi ia măsura pentru un costum de haine. Când a venit și după ce m-a măsurat, am ales o stofă de culoare gri. După o săptămână costumul era gata și îmi ședea foarte bine. Între timp am fost cu sora mea și mi-am cumpărat cămăși, cravate, ciorapi, maieuri, câteva perechi de pantaloni cu haine sport, două perechi de pantofi, o pereche negri și o pereche maro. Tot timpul când mergeam la magazine să cumpărăm aceste lucruri pentru mine, o țineam de mână pe sora mea ca un copil ținându-se de mâna mamei lui. Circulația și zgomotul mașinilor cu care nu eram obișnuit mă speriau. Când traversam o stradă, chiar atunci când pietonii aveau prioritate, o trăgeam pe sora mea de mână să traversăm repede. Ceilalți pietoni se uitau mirați la noi. Mi-a fost mai greu când sora mea s-a întors la ea acasă, în Brighton. Ieșeam singur în oraș și cu toate că începusem să mă adaptez la zgomotul mașinilor, întotdeauna traversam strada la stop și așteptam lumina să indice trecerea pietonilor, iar când nu eram aproape de un stop mă învățase sora mea să rog polițistul de trafic să mă ajute să traversez. Așa făceam și foarte politico, polițistul oprea circulația și eu traversam strada și făcând semn cu mâna, îi mulțumeam polițistului.

Eram de trei luni la Bristol. Nu mai arătam ca un om ieșit dintr-o închisoare comunistă. Părul îmi crescuse frumos, atât că nu mai era blond cum era cu unsprezece ani înainte. Acum era închis la culoare,

În Anglia, 6 luni după ieșirea mea din închisoare.

dar asta nu mă supăra. Am început să mă gândesc la viitor. Nu puteam să trăiesc fără niciun rost. Fratele meu Nicu mi-a spus că nu va fi o problemă, să-mi găsesc de lucru, dar nu voi câștiga nici jumătate cât primesc de la guvernul englez. Este adevărat că în fiecare lună primeam un cec, dar eu nu mai puteam sta așa. Nu mi-a fost greu și am găsit de lucru la o companie aflată la douăzeci și cinci de kilometri de Bristol. Era o companie destul de mare, circa trei sute de lucrători plus personalul administrativ. Aici se producea pudră de fabricat cauciucuri sintetice pentru automobile. În ziua când am fost angajat, mi s-au dat două salopete, două cămăși, două maieuri, două perechi de chiloți, două perechi de ciorapi, o pereche de ghete de protecție, o cască de protecție, două prosoape și două săpunuri Palmolive. Fiecare set era prins într-un ac mare de siguranță cu un număr pe ele. Mi-au dat în primire două vestiare cu același număr de pe acele de siguranță. Când terminam lucrul mergeam în clădirea unde erau dușurile și vestiarele, ne dezbrăcam, prindeam toate hainele murdare în acul de siguranță și le aruncam într-un container. După duș mă îmbrăcam în hainele mele, pentru ca a doua zi, când veneam la lucru, să găsesc în vestiarul meu haine spălate curat, cu care le înlocuiam pe ale mele, iar pe ale mele le puneam în vestiar.

Aici, cine voia să lucreze peste cele opt ore și jumătate pe zi putea să lucreze *overtime* și i se plătea cu cincizeci la sută mai mult. Până aici în Anglia nu auzisem niciodată de *overtime*. Am lucrat și eu în fiecare zi câte două ore *overtime*. Sâmbăta și duminica se plătea dublu. Eu nu am vrut să lucrez sfârșituri de săptămână. Lucram cincizeci și două de ore și jumătate și eram plătit cincizeci și șapte de ore și jumătate. Cu toate astea, tot nu primeam cât îmi trimitea guvernul, însă mă simțeam bine că banii primiți îi câștigam cu brațele mele. Aici mi-am făcut prieteni. Cu ei mă întâlneam la sfârșit de săptămână. Uneori mergeam cu ei și soțiile lor la *pub*. Eu care nu băusem în viața mea, spre mirarea celorlalți, beam SevenUp. Cu toate insistențele lor, nu m-am lăsat convins să beau ca și ei alcool. Știam că numai un pahar de vin sau o bere să fi băut și așa fi fost complet beat.

Aici la pub era permis să vii cu soția, vreau să spun că femeilor nu le era interzis accesul. În grupul nostru numai eu nu eram căsătorit. Prietenii voiau să-mi găsească o parteneră și eventual să mă căsătoresc. Unul îmi spunea că are o soră frumoasă. Altul că el cunoaște pe cineva care ar face o pereche potrivită cu mine. Mi s-au prezentat multe candidate, chiar frumoase și atrăgătoare. Cu unele am aranjat să mă întâlnesc și să mergem la un cinematograful. Din conversațiile pe care le-am avut, toate erau interesate de mine. Una m-a întrebat dacă îmi plac copiii. Nu știu de ce m-a întrebat asta. Poate avea vreun copil? Nu știu. Alta m-a invitat la ea acasă să mă cunoască părinții ei. Mi-am dat seama că fetele astea sunt serioase și am încercat să fac tot posibilul să nu mă încurc prea mult cu niciuna. Mergeam din ce în ce mai rar la pub cu prietenii cu care lucram. Asta pentru că planul meu era departe de ce îmi spuneau ei. Credeau că am găsit pe cineva care îmi place și acesta era motivul că nu mai mergeam regulat la pub, ca înainte. Dar eu începusem să lucrez sâmbăta și duminica și acesta este motivul.

Mama mea însă nu voia ca eu să lucrez șapte zile pe săptămână. Mi-a spus să nu încerc să recuperez din timpul pierdut în închisoare muncind, pentru că pot să mă îmbolnăvesc. Am ascultat-o numai după ce am lucrat opt săptămâni fără oprire. Deși eram refăcut fizicește și eram voinic, am simțit oboseala. De acum încolo lucram ca la început, cele patruzeci și două de ore și jumătate pe săptămână plus *overtime*. Acasă când luam masa, după ce terminam de mâncat, ca și la sora mea în România, curățam farfuria cu pâine. Nu puteam să mă îndur să las în farfurie zeamă sau vreo urmă de mâncare. Aveam grijă chiar cu pâinea, când rupeam felia o țineam deasupra farfuriei ca firimiturile să cadă în ea. Mama de multe ori mi-a spus să uit de lipsurile pe care le-am dus în închisoare, să mă obișnuiesc să mănânc fără să mai curăț farfuria cu pâine și să nu uit când mănânc altundeva să fac la fel. De fiecare dată când luam masa la prieteni, la rude sau la restaurant eram foarte atent să nu uit.

În august a venit în vacanță fratele meu Stanley cu familia lui din Bangkok, Tailanda, unde lucra la Ambasada Engleză. Am

luat trei zile de concediu ca să stau cu Stanley. Cum am mai spus, la procesul din 1950, împreună cu încă șase persoane am fost acuzat și condamnat că i-am furnizat informații. De altfel la deschiderea procesului, procurorul anunțase că „astăzi se judecă grupul de spionaj Coomes“. Cum am precizat la începutul acestei cărți, Stanley nu era Sarry, el îmi era frate doar de mamă. Acum Stanley voia să știe despre soarta celorlalți șase. I-am spus cum a fost numit la proces șeful grupului. Mi-a cerut vești despre multe persoane care lucraseră în marina comercială. Bănuise de atunci că aceștia vor fi arestați din cauza vederilor lor politice pro-Vest. Într-adevăr, am întâlnit în închisori pe mulți dintre cei despre care m-a întrebat. Ce m-a făcut să mă mir a fost faptul că mi-a înșirat închisorile prin care trecusem în ordinea în care trecusem. Nu l-am întrebat de unde știa. Fără ca el să-mi spună, știu că a contribuit la eliberarea mea. Mai târziu am aflat că eu și cu Leonard am fost eliberați în urma unei înțelegeri între guvernul britanic și cel român.

Mai târziu, când m-am întâlnit cu Leonard, venit la Bristol special să mă vadă, mi-a confirmat că amândoi fusesem schimbați pe doi români de la Ambasada Română din Londra, arestați de guvernul britanic și care nu se mai bucurau de imunitate diplomatică. Abia când am aflat asta, mi-am dat seama de ce guvernul român se grăbise să mă trimită cât mai repede în Anglia. Bietul Stanley se simțise mereu vinovat pentru faptul că eu și cei șase fusesem condamnați pentru că i-am fi dat informații și acum zăceam în închisoare. I-am spus cum au fost bătuți ca să declare ce li s-a dictat de Securitate, nu numai lotul nostru, ci sute de mii de deținuți politici rămași în închisori, bărbați și femei, toți nevinovați.

Se apropia un an de când mă aflam în Anglia. Deși îi aveam alături de mine pe mama, pe sora mea, Chrisanti, pe cei doi frați și o mulțime de veri și verișoare, nu îmi plăcea clima. Soarele îl vedeam rar, mai tot timpul dacă nu ploua, era ceață și permanentă umezeală. Din corespondența cu fratele meu Costică din Canada, Montreal, mă ducea gândurile să merg la el și să mă stabilesc în Canada. În toate scrisorile lui îmi descria cu entuziasm Canada și

îmi spunea ce bine se simte aici și cât de mult dorește să merg acolo, să fiu cu el, căci n-are niciun frate sau soră alături. Cu ajutorul unei verișoare, am început să fac demersuri pentru a merge definitiv în Canada.

Într-o zi primesc o scrisoare de la Ministerul de Externe (Foreign Office) în care sunt invitat să merg acolo. Și pentru că nepotul meu, Jimmy, venise în vacanță din Nigeria, unde lucra la Banca Barclay, l-am rugat pe el să mă ducă la Londra. Aici într-un birou erau doi domni care m-au întrebat cum mă simt, cum găsesc Anglia și dacă m-am adaptat la noua viață. Au știut că lucrez, că le scrisesem eu asta. Apoi m-au întrebat de nefericita experiență pe care am avut-o în închisoare și de multe persoane cu care am stat în închisoare. Au întrebat ce metode au folosit anchetatorii mei ca să obțină de la mine ce voiau. Au deschis un dosar în care la fiecare pagină erau șase fotografii și fiecare avea un număr. Numai la ultimele pagini erau numele și numărul de ordine al celor din fotografii. Am fost întrebat dacă recunosc pe vreunul din cei reprezentați în fotografii. Le-am spus că mai întotdeauna când eram anchetat, aveam o lumină care-mi bătea drept în ochi și nu puteam vedea cine se afla dincolo de lampa care emitea lumina. După ce funcționarul de la Externe a întors mai multe file, am recunoscut pe cineva. M-a întrebat dacă am fost anchetat de el. I-am spus că îl cunoșteam din Constanța, îl vedeam deseori în oraș, era căpitan de securitate, nu-i știam numele. S-au uitat la ultimele pagini și mi-au spus numele și gradul. Era colonel. Le-am spus că acesta, ca să ajungă colonel, a făcut multe victime. Au răsfoit toate paginile dar n-am mai recunoscut pe nimeni. Înainte de a pleca mi-au înmănat un cec, spunându-mi că dacă aș fi fost cetățean englez, aș fi fost recompensat mai generos. Ne-am întors la Bristol și a doua zi am fost la bancă să depun cecul în contul pe care îl deschiseseam când am început lucrul.

Între timp primesc o scrisoare de la Casa Canadei, așa se numea acest oficiu de emigrare pentru Canada. M-au convocat și la sediul lor, mi-au luat mai multe date despre mine și am stabilit o întâlnire peste o lună pentru consultația medicală. Când m-am

prezentat peste o lună, mi-au făcut o examinare foarte amănunțită: raze la plămâni, electrocardiogramă și mi-au luat și sânge pentru test. Am fost întrebat ce boli am sau ce boli am avut. Această examinare medicală a durat aproape două ore. Când totul a fost gata, mi-au spus că dacă rezultatele acestei examinări sunt favorabile, îmi vor scrie să vin cu o adeverință de la o companie sau de la o persoană din Canada, care garantează că odată ajuns acolo, voi avea de lucru. Am primit scrisoarea cu rezultatul favorabil. M-am dus pentru ultima dată înarmat cu adeverința pe care am primit-o de la compania unde lucra Costică, funcționarul a citit-o și mi-a spus că peste o lună voi primi prin poștă un certificat care autorizează intrarea mea legală în Canada.

Acum, când scriu aceste rânduri mă gândesc cum se intră astăzi în Canada. Nu știi dacă nou-veniții, legal sau ilegal, sunt întrebați dacă au sau au avut vreo boală. Nu mai vorbesc despre un examen medical cum am făcut eu, sau o asigurare că odată ajuns în Canada sunt angajat într-un loc de lucru și nu o să mă suporte guvernul. Am plecat mulțumit spre casă și începusem să-mi fac planuri de plecare. A trebuit să amân plecarea, pentru că Chrisanti a fost internată în spital. Eu continuam să lucrez mai departe. Starea sănătății a lui Chrisanti se înrăutățea și în martie 1961 a murit. Fratele meu Alec care era în Arabia Saudită, a venit și el în Anglia: soția lui murise în urma unui accident de mașină și voia s-o înmormânteze în Anglia. Acum mi-am văzut patru frați și toate surorile. A rămas să-l văd pe Costică când voi merge în Canada.

Împreună cu Alec am luat toate informațiile privind datele de plecare ale vaselor de pasageri. Am ales modalitatea asta de a călători, deși dura șapte zile. Nu aveam nicio grabă, ca să iau avionul. Mi-am cumpărat biletul de călătorie pe vasul Empress of England care pleca din Liverpool într-o zi pe care nu mi-o aminesc exact, din luna octombrie. Cu două săptămâni înainte de a pleca, mi-am luat rămas bun de la cei cu care lucrasem și de la toate rudele mele. Mama s-a mutat la Hariclea, în Brighton, care este situat pe coasta de sud a Angliei. Brighton este micul Paris

pentru englezi, litoralul este o frumusețe, cu vilele lui bine întreținute. Toți bogătașii englezi aici vin să-și petreacă timpul. Hotelurile sunt pline toată perioada anului. M-am îmbrățișat cu Nicu și cu Ted și am plecat cu Alec la Brighton, unde mi-am luat rămas bun de la Hariclea și de la biata mama, pe care n-am mai văzut-o de atunci niciodată. A murit în iulie 1966 și a fost dusă la Bristol, unde era născută, și a fost înmormântată lângă Chrisanti.

În drum spre Canada.

Acum însă, am plecat cu Alec spre Londra; de acolo mi-am luat rămas bun de la el și am luat trenul până la Liverpool. De acolo m-am îmbarcat pe Empress of England, care a ridicat ancora după opt ore. Acum eram în drum spre Canada, unde mă aștepta Costică. În cabina unde fusesem cazat, mai era cu mine un domn. Pe vapor erau optzeci de surori de caritate, care emigrau cu destinația Toronto, unde am aflat de la ele că este o mare căutare de *nurse*. Semnaseră contractul în Anglia și odată ajunse la Toronto, puteau începe lucrul imediat. Noaptea pe vapor aveam cu cine să dansez, se înghesuiau care mai de care să găsească un partener. Eram în minoritate, noi, bărbații. Aici nu mai era regula ca bărbatul să invite femeia la dans, chiar dacă puneam ochii pe una, nu puteam ajunge la ea. Năvăleau pe tine, cum te vedeau liber. Orchestra era formidabilă. Erau doisprezece muzicieni. În fiecare seară se dansa până la ora unu. Bărbații erau foarte oboșiți, pentru că nu erau lăsați nici să răsuflă. Dimineața era greu să ne sculăm de oboseală, însă trebuia, fiindcă altfel pierdeam dejunul. Cu toate astea, au fost câteva dimineți când nu m-am dus la dejun. Mesele

erau excelente. Mâncarea ți-o alegeai din meniu și aveai de unde. Se serveau și băuturi în timpul mesei. Serviciul era foarte politicos. Chelnerii erau manierați și neobosiți.

Debarcarea la Montreal

Dimineața și după-masa, chiar și seara, cine voia putea merge să înoate. Aveau pe vapor o piscină mare. Distracții de tot felul, cinematograf, bibliotecă bogată. Pe la jumătatea drumului, căpitanul vasului anunță pasagerii să iasă pe punte să privească pe una dintre „surorile“ navei, care mergea spre Anglia. Era nava *Empress of Britain*. Când am ajuns în dreptul ei, atât noi cât și pasagerii de pe *Empress of Britain* am fluturat batistele unii la alții. După trei zile am ajuns în orașul Quebec. Era noaptea. Unii pasageri au coborât pentru că aceasta era destinația lor. Ceilalți pasageri aveau voie să coboare să viziteze orașul, dar trebuia să fie înapoi după trei ore, căci vasul urma să plece spre Montreal.

Deși Montreal era destinația multora dintre pasageri, ne-am luat deja rămas bun. Cu unii dintre ei, am schimbat adresele, urmând să ținem legătura. Aici mă aștepta Costică. Prin niște cunoscuți pe care îi avea în port, a reușit să se urce pe vapor, unde ne-am îmbrățișat. M-a ajutat cu bagajul la coborâre. La capul scării era căpitanul vasului care dădea mâna cu fiecare pasager, urându-ne tuturor noroc (*good luck*). Am plecat cu Costică spre casa lui unde soția lui (Sheila) pregătise o masă pentru primirea mea. Costică avea o față de doisprezece ani și un băiat de șapte ani. Sheila era însărcinată cu al treilea copil. Costică și-a luat trei zile libere de la compania unde lucra ca să stea cu mine și să ne depănăm trecutul. El era cel mai apropiat de mine, fiind numai cu doi ani mai în vârstă. Toată copilăria noastră am trăit-o împreună.

După trei zile, când s-a dus la lucru, m-a luat și pe mine cu el. Era o companie tânără, cu numai opt salariați. La un etaj se produceau bobinaje electrice pentru locomotive de cale ferată. La primul etaj se reparau radiatoare de locomotivă, tot pentru calea ferată. Am fost introdus la patronul lui, un om înalt cu o

figură distinsă, care mi-a făcut impresia unui adevărat gentleman. Mai târziu când l-am cunoscut mai bine, mi-am dat seama că nu greșisem în aprecierea mea inițială. Am fost cu Costică la locurile de muncă unde m-a prezentat tuturor lucrătorilor. Unul era român, doi erau polonezi, doi canadieni francezi și doi englezi. Peste o săptămână eram și eu printre ei.

Am fost angajat ca toți angajații care la început nu au o calificare corespunzător lucrului pe care-l au de făcut. Pentru primele patru luni primeam pe oră \$1,25. După patru luni mi-au ridicat salariul la \$1,40. Încet, încet am început să învăț cum merg lucrurile. Patronul a adus din SUA o mașină care făcea o bandă (*tape*) pentru motoarele electrice de locomotivă. Împreună cu tehnicianul companiei, un băiat foarte priceput, poate cu câțiva ani mai în vârstă decât mine, pe lângă asta și un om bun, am instalat această mașină și tot împreună am încercat să o punem în funcțiune. După două zile operam la mașină singur, fără ajutorul lui Cliff. Mașina trebuia să funcționeze fără oprire până când terminam lucrul la ora șaisprezece treizeci. Pauzele de dimineață, de prânz și de după-masă, le luam, pentru a mânca, în timp ce mașina funcționa. Mai târziu, tot din SUA, au adus alte mașini care făceau bobinaje electrice, tot pentru motoare de locomotivă, însă alt model. Tot cu Cliff am instalat aceste mașinării, la care am lucrat vreo șase săptămâni. Aceste mașini funcționau pe bază de aer. Aveau mai multe pistoane care, mențineau mașinile în permanentă funcționare. Am lucrat cu Clif mai multe săptămâni până am perfecționat funcționarea acestor mașini.

Între timp compania a angajat mai multe fete și femei care lucrau cu mine. Eu începusem să cunosc mașinile, iar când se ivea vreo problemă, o rezolvam singur, fără să-l mai chem pe Clif. Acum aveam vechime și experiență. Sâmbetele și duminicile mă întâlneam cu români din comunitatea românească, la bisercă sau la ei acasă. Așa am cunoscut o româncă, Mioara, născută aici. Începuse să-mi placă de ea. La dansurile care aveau loc la hala România, la care luam și noi parte, aveam impresia că și ei îi place de mine. Ne-am întâlnit de mai multe ori. Odată m-a invitat la ea acasă unde i-am cunoscut părinții. Îi vedeam

duminica la biserică, însă acum eram în casa lor invitat de Mioara. Părinții veniseră în Canada de tineri. Erau dintr-un sat din nordul țării. Când au ajuns aici, amândoi au lucrat și au crescut copiii, pe care i-au dat la școală, să aibă o educație pe care ei nu o avuseseră. Cu toate astea erau respectați și admirați pentru felul cum își crescuseră copiii. De altfel, toți românii veniți în acei ani și-au crescut și educat copiii la fel.

Acum mergeam des la Mioara acasă, începusem să ne apropiem mai mult unul de altul. Pe lângă sfârșiturile de săptămână, mergeam s-o văd și serile, de două ori pe săptămână. Chiar unii români care știau de relațiile noastre, spuneau că suntem o pereche ideală, mai ales când au aflat că merg la ea acasă. Deși Mioara era cu cinci ani mai tânără decât mine, destul de mare, totuși, să poată lua o decizie, într-o zi îmi spune că mama ei i-a cerut să rupă orice relație cu mine. Am întrebat-o de ce mama ei care mă primise în casa lor cu atâta bucurie, de fiecare dată când mergeam la ei, ceruse să rupem orice relații. Cu lacrimi în ochi mi-a spus că nu-i de aceeași părere cu mama ei, dar că mama ei vrea ca Mioara să se căsătorească cu un doctor, profesor, avocat sau inginer, iar eu nu aveam niciuna dintre aceste calificări. Am fost ultima dată la ei în casă. M-a condus la poartă și ne-am despărțit. Am văzut-o pe la biserică câțiva ani mai târziu. Am aflat că se căsătorise cu un inginer, care nu mult după asta a început să fie văzut beat. Fusese căsătorit de două ori înainte și nu știu câți copii avea. Într-o zi a fost găsit mort de băutură. Am aflat că Mioara nu s-a mai căsătorit.

Eu continuam să mă întâlnesc cu români, am cunoscut foarte mulți. Și ei mă cunoșteau pe mine foarte bine. Eram pentru ei un nou venit, ceea ce eram o raritate pe acea vreme și care mai de care voia să știe ce noutăți aduc din țară. Deși părăsisem țara cu doi ani înainte, orice veste era nouă pentru ei. Printre români l-am cunoscut pe Victor care deschisese un mic restaurant în partea de nord a Montrealului. Pentru că localul era departe de așezarea unde locuia, Ville St. Pierre, s-a mutat aproape de restaurant, unde își închiriasse un mic apartament. Era un apartament destul de încăpător pentru el, soția și cei doi băieți, însă a

lăsat în casa lui din Ville St. Pierre o parte din mobilă, care nu avea loc în apartamentul închiriat. Victor m-a întrebat dacă sunt interesat să locuiesc în casa lui din Ville St. Pierre unde există mobilă, telefon, iar el nu are nicio pretenție. Voia să fie cineva în casă. Am acceptat imediat. Costică n-a avut nimic împotriva. Mi-am luat valizele și m-am instalat în casa lui Victor. Mă suna în fiecare seară și vorbeam câte zece–cincisprezece minute. De fiecare dată mă invita să merg la el la restaurant. Mereu am amânat această invitație, dar în primăvara lui 1963 m-am decis să-l vizitez pe Victor la restaurant. Am schimbat trei autobuze și am coborât undeva de unde mai aveam de mers vreo cinci sute de metri până la localul lui. Și când am intrat înăuntru, pe neașteptate am văzut o fată tinerică, ca o păpușă, stând după ghișeu. Ne uităm unul la altul. L-am întrebat pe Victor în românește cine este fata asta. Îl aud pe Victor spunând ceva pe franțuzește fetei de după ghișeu. Am presupus că era vorba despre mine, pentru că a menționat numele meu. A chemat-o și ne-a făcut cunoștință.

O chema Esther. Am mâncat o pizza foarte gustoasă făcută de ea. Nu știu dacă a fost preparată ca oricare altă pizza ori a fost preparată special pentru mine. Cu toate că nu puteam comunica unul cu altul, eu neștiind franceza și Esther neștiind engleza, am stat toată ziua la restaurant și comunicam cu Esther cu ajutorul lui Victor. Așa am aflat despre ea că este dintr-un sat din provincia Quebec, care se numește St. Eleuther, că are șase frați și șase surori, că sunt treisprezece copii în familie. La început am crezut că am înțeles greșit, sau Victor nu mi-a tradus corect. Când l-am rugat să repete a spus că sunt treisprezece copii și ea fiind al treilea, ultimul era de numai doi ani. Mergeam la Victor în fiecare sfârșit de săptămână și cu cât mai des o vedeam, cu atât mai mult mă îndrăgosteam de ea și din reacția ei am înțeles că și ea se îndrăgostise de mine. Într-una din zile, cu cele câteva cuvinte franceze pe care le învățasem din dicționar, i-am comunicat intențiile mele, că vreau să mă căsătoresc cu ea și am întrebat-o ce crede ea despre asta.

Esther avea numai douăzeci de ani și după regulile stricte ale catolicilor de la sate la vremea aceea, trebuia să aibă consimțământul părinților. Le-a scris că vrem să ne căsătorim. Părinții ei i-au răspuns negativ. Tot prin Victor care făcea pe translatorul între mine și Esther, ea îmi spuse că dacă părinții ei nu o lasă să se căsătorească cu mine, vom aștepta până când va împlini douăzeci și unu de ani. Victor a început să citească și să-mi traducă scrisoarea de la tatăl lui Esther, în care acesta scria că dacă se căsătorește cu mine va fi o mare dezonoare și rușine pentru el, când se va afla în sat că fiica lui s-a căsătorit cu un ortodox. Tot prin Victor i-am spus lui Esther să scrie tatălui ei că vom merge să-l vedem cât de curând. După o săptămână ne-am cumpărat bilete de autobuz. Am plecat din Montreal. Am coborât și am schimbat autobuzul la Quebec. De acolo am mers până la St. Eleuther. Pe tot drumul, din autobuz vedeam pe câmp, cum pășteau oile și vacile. Arătând cu degetul spre vaci o întrebam cum spune în franceză „vacă“. A înțeles ce am vrut să spun și mi-a răspuns. La fel, când vedeam oi sau porci. Vorbeam mai mult prin semne, dar ne înțelegeam. Eu încercam să repet în mintea mea, ca să memorez, ce învățasem din dicționar, cuvânt cu cuvânt, pentru momentul când voi cere mâna fiicei lor. Casa părinților era la marginea satului, chiar pe unde trecea autobuzul.

Când am ajuns în fața casei, autobuzul s-a oprit și împreună cu Esther am coborât și într-o clipă am fost înconjurați de o mulțime de copii. Erau frații și surorile lui Esther. Fetele mai mici s-au repezit în brațele lui Esther, iar băieții s-au repezit să-mi ia din mâini valizele. Am intrat în casă unde ne așteptau părinții. Am dat mâna cu amândoi. Ne-au invitat să stăm la masă pentru că era ora mesei. Știau că am călătorit multe ore și trebuia să ne fie foame. Am intrat într-o cameră mare, unde se afla o masă înconjurată de scaune. Aici era bucătăria și sufrageria. Pe un perete lateral, era o sobă mare. În timpul iernii această sobă care ardea cu lemne încălzea toată casa. Am fost invitat să iau loc pe unul dintre cele două scaune deosebite de celelalte. La început am crezut că erau pentru părinții lui Esther. După ce m-am așezat la masă, s-au așezat și ceilalți. La capul mesei era tatăl lui Esther.

Eram cincisprezece persoane în jurul mesei. Părinții, unsprezece copii, inclusiv Esther, eu și unchiul tatălui lui Esther care locuia cu ei. Era infirm de un picior dar era de mare folos în jurul casei. Cele două fete mai mari nu erau acasă. Denise, cea mai mare, era singura din familie căsătorită și avea un băiat. Monique era în Montreal, unde lucra. Am să numesc mai jos pe fiecare soră și frate în ordinea vârstei la vremea aceea, inclusiv Esther. Veți observa că primii cinci copii sunt fete urmate de cinci băieți. Urmau la sfârșit o fată, un băiat și ultima fată. Fetele fiind mai mari, pe lângă grija pe care o aveau de frații lor, o lăseau pe mama lor să facă treburi prin casă și ele o ajutau cu mulsul vacilor și alte treburi prin curte. Ajutau și la strânsul fânului.

Denise	24 ani	Fată
Monique	22 "	"
Esther	20 "	"
Muriel	19 "	"
Micheline	17 "	"
Jocelyn	15 "	Băiat
Jean-Marc	13 "	"
Raynald	11 "	"
Jean-Claude	10 "	"
Denis	8 "	"
Sylvie	6 "	Fată
Raymond	4 "	Băiat
Katia	2 "	Fată

*Întreaga
familie a soției mele.*

*Papa cu primii patru copii.
Soția este a doua.*

După ce am stat la masă am ieșit afară cu Esther, cu tatăl ei și cu băieții. Am fost la grajd, unde erau vacile. Curtea era plină de pui. Încă din momentul când intrasem în casă mă simțisem bine. Am fost primit ca un membru al familiei. Citeam asta pe fețele lor. Cu toate că Esther nu știa engleza, era tot timpul cu mine ca să-mi explice așa cum putea, ce îmi spuneau tatăl sau frații ei. După ce am luat masa de seară, copiii s-au dus mai devreme ca de obicei sus la dormitoarele lor. Am rămas cu Esther și părinții ei. Eram în salon și nu

știam cum să încep propunerea. Ne uitam unul la altul și era o liniște de se auzea musca. Chiar și părinții lui Esther se mirau de liniștea care domnea. De obicei când copiii mergeau sus la culcare se jucau, se băteau cu pernele, mai ales băieții, însă în acea seară era liniște. Eu ședeam cu Esther pe o canapea, iar părinții ei pe alta. Am rupt tăcerea și cu toate că ceea ce învățasem pe dinafară din propunerea mea în franceză uitasem aproape complet, am găsit un fel de a mă exprima. Când am terminat ce aveam de spus, îi văd pe părinții ei cum se uită unul la altul și afirmativ dau din cap și îmi spun OK.

După liniștea care fusese până cu câteva minute înainte, ceea ce a urmat acum am avut impresia că a fost un cutremur. Nu știam ce se întâmplase. Tatăl lui Esther și-a dat seama că arătam cu totul nedumerit de zgomotul care se produsese. M-a luat în bucătărie și mi-a arătat în tavan o deschizătură cu gratii și capac. Iarna se deschidea acel capac și căldura mergea sus la dormitoare. Frații și surorile mai mici ridicaseră capacul și ascultaseră în liniște discuția noastră. Așa se explică neobișnuita lor cuminte-

nie până cu câteva minute înainte. Iar când l-au auzit pe tatăl lor spunând OK, au început să strige și să aplaude de bucurie. Nu mai spun de mine, mi s-a luat o piatră de pe inimă și mi-a părut foarte bine că am venit aici, să le spun direct că vreau să mă căsătoresc cu fiica lor. A doua zi când am plecat m-am îmbrățișat cu toți. Pe Mama și Papa i-am sărutat pe obraji și le-am mulțumit. Așa a rămas până astăzi, Mama și Papa, așa mă adresez lor. Tot cu trei autobuze ne-am întors la Montreal.

Continuam să merg regulat s-o văd pe Esther. Se apropia iulie și făceam planul să petrecem vacanța la țară, cu familia ei. Compania unde lucram mi-a dat două săptămâni de vacanță. Am luat autobuzul și l-am schimbat de trei ori până la St. Eleuther. Aici eram așteptat ca și prima dată de frații, care ne-au ajutat cu valizele, de data asta mai multe, pentru că nu ședeam numai două zile. Aici, în primele zile am cunoscut pe prietenul lui Muriel (sora lui Esther). Cu el mă descurcam puțin în engleză, și îl foloseam când voiam să-i spun ceva lui Esther sau altcuiva. Lua mai puțin timp decât dacă aș fi încercat eu cu franceza pe care n-o știam. Vorbind cu mâinile îmi lua mult timp să spun ce vreau și de multe ori nu puteam fi înțeles. În aceste două săptămâni am rezolvat și stabilit multe lucruri. Am discutat cu părinții lui Esther despre data căsătoriei. Ne-au spus că odată cu noi vor s-o căsătorească și pe Muriel, adică o să fie o nuntă dublă. Nici eu, nici Esther nu am avut nimic împotriva. Am înțeles că nu le este ușor să suporte două nunți. De altfel și sora ei, cu viitorul ei soț, Gaetan, împreună cu părinții lui, au fost de acord. Am fost la preotul satului să mă cunoască și să-i spunem intențiile noastre. Deși era la curent despre mine și planul nostru, știa de la Papa, chiar din prima mea vizită și bineînțeles de la babele satului, că sunt ortodox și nu catolic. Preotul ca și toți sătenii nu știa englezește. Cu noi erau Muriel cu Gaetan, care făcea pe translatorul. Până la urmă am reușit să câștig și inima preotului, pe care ceea ce îl interesa mai mult despre mine era dacă eram cumva căsătorit sau nu. După câteva ore l-am convins că nu și ne-a dat dezlegarea. Și pentru că eram toți patru prezenți am stabilit și ziua nunții, pe 28 septembrie.

Zilele treceau repede. Mai tot timpul mergeam la pescuit. Papa mă ducea cu camionul lui la niște locuri de pescuit unde picior de om nu călcase înainte. Mă lăsa acolo cu Raynald, fratele lui Esther, și venea spre seară și ne lua. Prindeam păstrăvi, nu mari, însă aveam satisfacția și plăcerea să pescuiesc. Întotdeauna după ce terminam masa, Mama îmi servea desertul care îmi plăcea foarte mult: cremă făcută din laptele de la vacile lor și zmeură sălbatică culeasă de frații și surorile mai mici de pe câmp. Toată casa mirosea a parfum de zmeură. Era mică însă foarte aromată și gustoasă.

Au trecut și aceste două săptămâni în care m-am simțit foarte bine. Acum trebuia să facem pregătirile pentru nuntă și pentru după nuntă. În august, am închiriat un mic apartament și am cumpărat strictul necesar de mobilă, urmând ca mai târziu să completăm cu ce aveam nevoie. Românilor cu care mă vedeam le-am spus că pe 28 septembrie mă căsătoresc. La invitația pe care le-am făcut-o, trei dintre ei au acceptat să vină la nuntă. Dacă nu era așa departe, ar fi venit mai mulți. Pe atunci drumurile nu erau așa de bune și lua opt-zece ore să ajungi în satul lui Esther. Astăzi în cinci sau șase ore parcurgi aceeași distanță pe drumul nou. Am fost cu Esther în oraș să cumpărăm rochie de mireasă și pentru mine un costum negru. Esther a ales o rochie frumoasă. Ca s-o închiriem pentru trei zile ne costa o sută douăzeci de dolari, iar dacă o cumpăram o sută cincizeci. Deși erau mulți bani în acea vreme, ne-am hotărât s-o cumpărăm, iar pentru mine am închiriat un costum negru. Ne-au luat măsurile și după o săptămână am fost și le-am ridicat.

Acum eram pregătiți. Aveam tot ce ne trebuia pentru nuntă. Am avut noroc că mi-am luat aparatul de fotografiat. Fără el nu aș fi avut fotografii de nuntă. Am avut și un aparat de filmat pe care-l dădusem unei persoane din sat să filmeze evenimentul. Esther s-a dus în sat cu câteva zile înaintea mea. Eu am ajuns cu cei trei români numai cu o zi înainte de nuntă. Acum se punea întrebarea cine va fi nașul meu. L-am ales din cei trei români, pe Ilie Șchiopu. Esther îl avea ca naș pe tatăl ei. Casa era plină cu rude care locuiau în alte părți ale provinciei. Eu cu cei trei români

am ocupat un dormitor cu un singur pat mare. Nu știu cât au dormit ei în acea noapte, eu însă nu am putut dormi. A doua zi de dimineață, pregătire mare pentru mers la biserică, așa cum este obiceiul. Eu m-am dus înainte să aștept mireasa. Pe lângă invitați au fost și mulți alții la biserică, căci la țară oamenii se cunosc între ei. Afară de asta era o nuntă dublă.

A venit și momentul când i-am pus pe deget soției inelul prin care ne-am legat unul de altul, la bine și la rău. După ceremonie am plecat la hotelul satului, situat pe marginea lacului. Acolo Papa rezervează două săli, una nu ar fi fost de ajuns. Eram cam o sută cincizeci de invitați de ambele părți. Eu eram așezat la masa de onoare între cele

două mirese. După ce ne-am așezat la masă, toată lumea a dansat. Târziu, după recepție, ne-a venit vestea că a fost un accident între două mașini. Din nefericire, într-una din mașini erau părinții celuilalt ginere. Am înțeles că mama ginerelui a pierdut un ochi, iar tatăl avea câteva coaste rupte.

Am devenit soț.

În fața bisericii cu patru frățiori și surioare ai soției.

Am devenit tată

Acum eram om însurat, nu mai eram burlac. Ne-am întors acasă în apartamentul nostru. Soția mea nu mai lucra la Victor, a găsit de lucru aproape de locuința noastră în La Salle. Cu ajutorul unui român, unul din cei trei veniți la nunta noastră, domnul Oană, traducea soției mele ce îl rugam eu prin telefon. Nu ne-a fost ușor să comunicăm între noi. Timp de aproape trei ani îl telefonam pe Dl. Oană care nu se supăra, ba din contră, era bucuros să ne ajute. Ne mai descurcam prin gesticulații și chiar cu creionul pe hârtie desenam cum puteam numai ca să ne înțelegem. Eu învățasem câteva cuvinte esențiale care le foloseam mai des. Cu timpul ea învățase să vorbească și chiar înțelegea puțin engleza.

La 2 iunie 1964 soția dă naștere unei fetițe. Acum eram trei. Naș a fost Papa și i-am dat numele de Kathy. În fiecare zi, de la serviciu îi telefonam soției și întrebam de ea și de Kathy. Când mergeam la țară în concedii și de Crăciun, Kathy era centrul atenției. Toți unchii și mătușile o răsfățau. Deși era născută în luna iunie, îi sărbătoream ziua de naștere în iulie, aici la țară, când îmi luam vacanța. Drumul până aici era obositor, tot cu trei autobuze. Încă nu aveam mașină și în autobuz era cald pentru copii mici. Într-o vară când eram acolo, au venit doi cumpărători de viței și se tocmeau cu Papa la preț pentru patru viței. Acești oameni erau măcelari și au oferit o sută douăzeci de dolari pe toți patru vițerii. A încercat Papa să ceară mai mult, însă șarlatanii nu au cedat. Știau că Papa voia neapărat să vândă vițerii, pentru ca să poată mulge vacile și să vândă laptele. Am ajutat și eu să încarc vițerii în camion. Când Papa voia să taie un porc, era ajutat de prietenii lui din sat. La fel, când ei tăiau vreun porc, făceau apel la Papa. Așa se ajutau unul pe altul. Frații lui Esther erau mici pentru așa ceva. Prin soția mea, l-am întrebat pe Papa cum se taie porcul aici. Îmi spune că împreună cu încă trei prieteni din sat, intră în cotețul porcului, îl ia pe sus până afară și aici se suie călare pe el. Trei îl țin iar unul dintre ei îi taie capul și este lăsat

să moară. În loc să-i ardă părul cum se obișnuiește în România, aici se opărește cu apă fierbinte. Sângele nu se păstrează ca să se prepare caltaboș. Creierul nu se mănâncă și nici rinichii. I-am spus lui Papa că atunci când o să taie scroafa după ce înțarcă porceii, vreau s-o tai eu singur, dar prietenii lui pot veni să vadă cum se taie porcii în România. Aici porcii care sunt de tăiat nu se pun la îngrășat cum se face în România, pe ei nu-i interesează grăsimea.

Era în toamna anului 1964, într-un sfârșit de săptămână când era sărbătoare și aveam trei zile libere. Atunci am fost la țară cu soția și Kathy, știind că Papa a înțarcat porceii. Am plecat de acasă cu aparatul de filmat, special ca să filmăm cum voi tăia porcul. În toate conversațiile pe care le purtam cu oricine aici, trebuia s-o folosesc pe soția mea ca să le traducă celorlalți ce îi spuneam eu și viceversa. Am cerut să-mi aducă cuțitul. Deși era ascuțit, l-am ascuțit și mai bine, în special la vârful. Au venit prietenii lui Papa. Îmi amintesc numai de domnul Nadeau. Și el avea o familie mare, treisprezece copii. De altfel mai toate familiile din sat și satele vecine aveau familii mari și asta era pentru că respectau întocmai religia catolică pe acea vreme care le interzicea să aibă avorturi. O noapte înainte i-am spus lui Papa să nu hrănească scroafa. Când m-a întrebat de ce, i-am spus că o să vadă a doua zi. A doua zi când eram cu toții gata, i-am spus soției mele să-i spună fratelui cel mare, Jocelyn, să țină cuțitul și să mi-l dea când îl voi cere. I-am spus lui Papa să aducă ligheanul cu boabe de porumb să hrănim scroafa. Când i-am spus asta se uită la mine și la ceilalți și nu-i venea să creadă ce aude. Îi spune soției mele că aseară i-am spus să nu hrănească scroafa și acum când o tăiem, vreau s-o hrănesc, și nu înțelege de ce. Unul dintre frați aduce ligheanul cu boabe. Jocelyn ținea cuțitul în mână. Iau ligheanul, deschid ușa la cotețul porcilor unde erau șase boxe, trei la stânga și trei la dreapta ușii. Spun unui frate să deschidă ușa celei de a treia boxe pe dreapta, unde era scroafa. Atât Papa cât și prietenii lui, care au venit împreună cu frații și surorile soției mele, nu știau ce se întâmplă când eu am început să scutur ligheanul ca să sune boabele. Cum i-a deschis ușa la boxă,

scroafa, auzind zgomotul boabelor și fiind flămândă, a ieșit și se îndrepta spre mine care ieșeam afară din cotețul porcilor și mă îndreptam spre locul unde voiam s-o tai. Aici m-am oprit și scroafa a început să mănânce. În același timp am început s-o scarpin pe partea stângă și imediat s-a culcat pe partea dreaptă. Am continuat s-o scarpin cu mâna stângă și îi fac semn lui Jocelyn să-mi dea cuțitul. Cu cuțitul în mâna dreaptă scărpinam scroafa, iar cu mâna stângă i-am luat piciorul drept din față care era dedesubt și-l țineam bine, continuând cu mâna dreaptă în care aveam cuțitul, s-o scarpin. Toți erau cu ochii pe mine. Eu eram călare pe scroafă și pun vârful cuțitului în partea stângă la partea de sus a piciorului și cu toată puterea împing cuțitul cât am putut de adânc. Totodată îi țineam piciorul drept din față ca să nu se ridice. A încercat dar Jocelyn a sărit și el pe scroafa, care nu mai avea putere. Cuțitul i-a străpuns inima. Au văzut astfel cum se taie porcul fără să-l țină trei oameni, iar cât privește ideea de a nu-i da de mâncare porcului cu o noapte înainte de a-l tăia, până și cei tineri au găsit-o foarte practică. Nu mai trebuia să iei porcul pe sus ca să-l scoți afară. Soția mea care avusese rolul să filmeze toată activitatea, a filmat totul, însă când a ajuns la înfiptul cuțitului, partea asta a omis-o. Eu am înțeles că era prea mult ca să vadă sfârșitul scroafei. De aici până la locul unde trebuia opărită, Papa și prietenii lui au trebuit să o care pe sus. Când au început să despice scroafa, am observat că inima și rinichii au fost aruncate la un loc cu intestinele. La fel au făcut și cu capul, după ce au scos toate resturile de carne de pe el. Eu am luat capul, rinichii și inima. După ce am scos limba din gura porcului am despicat capul și am scos creierul pe care l-am pregătit și mâncat la prânz. Rinichii, inima și limba le-am pus la congelator să le iau acasă când ne vom întoarce. De atunci înainte, când cineva tăia porcul, îi dădea rinichii lui Papa pentru mine. El îi punea în congelator și la prima ocazie când venea la Montreal, îmi aducea o pungă sau două cu rinichi înghețați. La rândul meu, le dădeam și la alții. Erau prea mulți pentru mine, iar soției mele nu-i plăceau rinichii.

Kathy creștea, mergeam la plimbare cu ea, așezată în căruciorul pe care îl împingeam și mă simțeam mândru că sunt tată. În 1968 în loc să ne facem vacanța, ca de obicei, la țară, ne-am hotărât să mergem în Anglia, ca soția mea să-mi cunoască familia și apoi în Italia, unde Stanley lucra la Consulatul Britanic din Roma. Am aterizat la Londra, unde ne aștepta sora mea, Hariclea. Cu ea am luat trenul și ne-am oprit la Brighton unde locuia. Aici Esther i-a cunoscut pe Sid, soțul surorii, și pe Anette, fiica lor. După o săptămână de stat aici, am plecat cu toții în mașină spre Bristol, la mormântul mamei și al surorii mele, Chrisanti. Mai întâi ne-am oprit la o verișoară și cu ea am mers la cimitir, căci ea a putut mai ușor găsi mormântul. După ce am depus florile la mormântul lor și am făcut o rugăciune, ne-am întors la verișoara mea. În acea seară am luat masa la un restaurant, unde am invitat mai mulți veri și verișoare. Noaptea am dormit la verișoara noastră, iar a doua zi ne-am întors la Brighton. După câteva zile a venit Alec din Londra și ne-a luat cu el. Aici am stat două zile după care am luat avionul spre Roma. Chiar la coborârea din avion ne aștepta cumnata mea, Kati. Ea fiind soție de diplomat îi era permis să intre în zona interzisă. Cu mașina de la Consulatul Britanic ne-am dus la ei.

În Italia am vizitat multe locuri interesante. Kathy avea numai patru ani și nu a putut înțelege multe lucruri. La întoarcere la aeroportul Dorval, am cumpărat cinci trandafiri artificiali roșii. Acești trandafiri reprezentau cinci ani de căsătorie. De atunci, în fiecare an de aniversarea zilei noastre de căsătorie adăugăm un trandafir, tot artificial, însă intercalați, unul roșu, unul roz, așa că astăzi avem patruzeci și unu de trandafiri: douăzeci și unu roșii și douăzeci roz, și dacă bunul Dumnezeu ne va ține sănătoși vom pune în fiecare an câte un trandafir până când Cel de sus va spune că ajunge. Aceste zile de aniversare ale nunții noastre au început să fie cele mai mari sărbători pentru noi, în special pentru mine, care niciodată n-am visat să mă bucur de atâtea lucruri frumoase pe care mi le-a dat Dumnezeu: o soție, mamă și bunică ideală, copii buni și respectuoși ca și soții lor, nepoțele frumoase și

ascultătoare. Ce pot să cer mai mult? Acestea sunt valorile cele mai prețioase pentru mine.

În același an, în luna septembrie vine din România sora mea, Ema. Eu cu Costică și cu fiul lui, Patrick, eram la aeroport s-o așteptăm. După ce ne îmbrățișăm, pornim spre casă. Costică conducea. Eu încă nu aveam mașină. Pe neașteptate, în fața hotelului Hilton, un taxi ieșind de la hotel, ne accidentează. Afară de Costică și șoferul de taxi toți am fost accidentați, sora mea cel mai rău. A fost luată cu ambulanța și dusă la spitalul din Lachine unde i-au pus opt copci ca să-i închidă rănilor de la cap. Acasă, Sheila, soția lui Costică aștepta nerăbdătoare și nu știa de ce întârziem. I-am dat un telefon și i-am spus să nu aibă grijă, s-a întâmplat un mic accident și vom fi în curând acasă. Însă nu s-a întâmplat chiar așa, pentru că doctorul de la spital nu a lăsat-o să plece. A ținut-o o noapte și abia a doua zi târziu a putut veni acasă. Noi doi nu ne văzusem din 1960 când am ieșit din închisoare și am plecat în Anglia, iar cu Costică din 1948, deci de douăzeci de ani. A trebuit să se întoarcă la spital după șapte zile să i se scoată copcile și i s-a spus să nu se urce în avion mai devreme de trei luni pentru că există pericolul ca, la o anumită altitudine, să se întâmple ceva. Ea venise numai pentru trei săptămâni și acum trebuia să stea trei luni. În acest interval de trei luni a trebuit să mergem la tribunal și prin avocatul nostru, Ema și Patrick au fost despăgubiți pentru rănilor de pe urma accidentului.

După ce s-a terminat cu tribunalul, Ema a început să ne povestească lucruri care prin poștă, nu numai că nu le-am fi primit, dar ea ar fi riscat din cauza lor, să fie arestată și condamnată. Ne-a spus despre viața mizerabilă pe care o duc oamenii în România. Ne-a povestit că deținuții politici care au fost eliberați în 1964 în urma amnistiei cunoscute, indiferent de ce profesie deținuseră înainte de a intra în închisoare, acum erau forțați să lucreze ca salariați, chiar dacă erau bătrâni sau bolnavi. Toate locurile de muncă, precum și toate instituțiile aparțineau de guvern. Mi-a dat vești despre unii prieteni ai mei care se eliberaseră și despre alții de care aflase că au murit în închisoare, fără ca familiile să fi fost măcar anunțate de moartea lor. De ani de

zile îi așteptau și abia acum aflau de soarta lor de la cei eliberați. La plecarea Emei înapoi în România, am încărcat-o cu trei valize mari pline cu haine pentru ea și familia ei. Aceste haine nu le-ar fi permis buzunarul să și le cumpere acolo. Până ce a ajuns în avion, a fost cam incomod pentru că era îmbrăcată cu trei paltoane, de care numai acolo s-a dezbrăcat.

La compania la care lucram sosise un nou membru, Ted Dixon, care făcea parte din personalul conducerii. Foarte priceput, om bun care se înțelegea bine cu toți lucrătorii și tuturor le plăcea de el. Nu mai vorbesc de mine, care aveam pentru el un deosebit respect. În anul 1969 compania s-a mutat într-o clădire mare, unde atelierele și secțiile de pe cele trei etaje pe care le ocupasem până atunci au încăput la parterul noii clădiri, iar birourile deasupra. Aici, noi lucrătorii companiei în frunte cu Ted am reușit să instalăm toate mașinăriile în trei săptămâni și am putut începe producția. Acum eram toți lucrătorii pe aceeași suprafață. Ne vedeam unul cu altul fără să urcăm sau să coborâm de la un etaj la altul. Eram ca o familie mare. Mutarea companiei pentru mine a fost binevenită deoarece era mai aproape de locuință.

Tot în 1969, la 21 iulie, când primul om punea piciorul pe lună, soția mea a dat naștere celui de-al doilea copil, tot o fetiță. Nursele din spital sugerau să botezăm fetița Apollina, după numele rachetei care a poposit pe lună cu primul astronaut, Neil Armstrong. Am spus să fie sănătos copilul, că îi vom găsi noi un nume. Fusesem sigur că de data asta vom avea un băiat și îl vom boteza Sergiu, după numele cumnatului meu, care și-a botezat unul din băieți cu numele meu, George, eu fiind pe vremea aceea în închisoare. Voiam foarte mult să-mi botez și eu copilul cu numele lui, dar n-a fost să fie așa. Am botezat fetița Doris, după numele unei nepoate stabilită la Roma în Italia. Acum eram patru și am început să iau lecții de condus. Șase luni mai târziu mi-am cumpărat prima mașină și era mai ușor să ne deplasăm întreaga familie cu mașina. Cu autobuzul era greu cu doi copii mici. Acum puteam merge la picnicuri, la biserică și peste tot unde eram invitați.

In honour of
His Excellency Monsieur Ion Gheorghe Maurer,
Chairman of the Council of Ministers of the
Socialist Republic of Rumania
Her Majesty's Government
in the United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland
request the honour of the company of

Mr and Mrs S. W. Coomes

at a Reception at the Banqueting House, Whitehall, s.w.1
on Thursday, 27th November, 1969, from 6.15 p.m. to 7.45 p.m.
The Chancellor of the Duchy of Lancaster and Mr. George Thomson
will receive the guests

Please reply to: The Secretary, Government Hospitality,
2 Carlton Gardens, s.w.1
Telephone: 01-839 6272 Ext. 59

Invitația care a primit-o fratele meu Stanley
La banchetul făcut în onoarea lui Maurer

La Val David era o colonie de români stabilită definitiv și care locuia acolo pe tot timpul anului. Regiunea era foarte frumoasă și ne-a atras și pe noi. Am cumpărat un teren destul de mare situat între terenurile a doi români, urmând să aduc un contractor să clădim o casă. Între timp, tot în Val David, nu departe de acest loc, am găsit o casă pe un loc frumos care ne-a plăcut foarte mult și prețul era foarte bun pentru noi. Am mai negociat și vânzătorul a redus puțin. Am dat un acout, urmând să mergem la notar să plătesc și restul și să trecă casa pe numele meu. După o săptămână eram proprietarul acestei case. Am început să cunosc vecinii și ne simțeam foarte bine. Veneam în fiecare vineri seara și ne întorceam duminică seara. Copilele se distrau de minune și aerul de munte le făcea ca noaptea să doarmă bine. Eu nu prea am stat să mă relaxez. Când veneau sfârșiturile de săptămână și chiar

când luam vacanța, mereu găseam ceva de făcut. Casa era construită pentru locuit numai vara. Am pus între pereții exteriori fibră de sticlă ca să nu simțim frigul în primăvară și toamna târziu. Aveam o sobă care funcționa cu propeină pentru încălzit și gătit. Am adăugat o cameră unde am instalat o baie pentru că nu exista această comoditate. Am înlocuit toți stâlpii pe care ședea casa. Erau de lemn și i-am înlocuit cu picioare de beton. În curtea, care era destul de mare, am instalat o piscină în care ne scăldam când era cald. Am răsădit puieti de brazi în partea din spate a curții unde nu era îngrădit. Acum toate laturile curții erau îngrădite cu brazi. Am înlocuit ferestrele care erau cu ramă de lemn și am pus altele de aluminiu. Am făcut multe schimbări și când a fost gata avea alt aspect, atât pe dinafară cât și pe dinăuntru. Eram mândri de căsuța noastră din nord. Aproape zece ani cât am ținut această căsuță, copiii se bucurau în fiecare vară de aerul curat și mirosul brazilor. Între timp, în 1974 ne-am cumpărat un duplex tot în La Salle, unde locuiam cu chirie. Acum trebuia să mă adaptez la condiția de proprietar și să aflu responsabilitățile ce-mi revin. Noi ocupam parterul, subsolul și cele două garaje. Deasupra aveam chiriașul cu familia lui.

În 1976 am fost internat în spital unde mi s-a extras un disc de la coloana vertebrală. Sufeream de spate de când eram deținut politic și lucram în minele de plumb. Atunci pentru prima dată, am simțit dureri de spate. Perforam la o înaintare pe galerie unde trebuia să mă întâlnesc cu un alt perforator venind din partea opusă. Trebuia să străbatem cât mai repede această distanță, ca să asigurăm circulația aerului în mină. Normal ar fi trebuit să înaintăm cu un profil de cel puțin doi metri lățime pe doi metri înălțime. Dar ca să menținem acest profil cerea mai mult timp. Așa că înaintam pe un profil foarte mic de un metru pe un metru, ca să străpungem cât mai repede. Din cauza poziției aplecate în care stăteam ore întregi, la un moment dat am rămas înțepenit așa, aplecat cum lucram. Băieții din echipa mea abia m-au scos din acest tunel, dar nu au reușit să mă îndrepte din cauza durerii. Țipam la orice mișcare. Când m-au transportat la suprafață, medicii noștri nu aveau niciun fel de injecții sau pilule ca să-mi

ia durerile. Trei zile am stat la suprafață nemișcat și încet mi-am revenit. De atunci sufeream de spate și până am fost internat în spital și operat, îmi era din ce în ce mai greu. Am avut mare noroc că doctorul care m-a operat era șeful departamentului ortopedic de la spitalul St. Mary, dr. Forbes. Am spus că am fost norocos pentru că dr. Forbes avea experiență și totul a mers bine. Tot în aceeași săptămână a fost operat ca și mine la coloana vertebrală domnul Pop Mihai. El era tatăl unui doctor oftalmolog cu mare renume care i-a recomandat un doctor ortoped. Din nefericire ceva nu a mers bine și domnul Pop a rămas paralizat până a murit, douăzeci și cinci de ani mai târziu.

Timp de trei luni de zile nu am putut lucra. Am angajat un contractor să-mi termine subsolul și să-mi facă un mic apartament. Eu eram permanent prezent ca să mă asigur că face treaba cum am vrut. După ce a fost gata, l-am mobilat și nu a fost greu să-l închiriez. Acum primeam chiria de sus de o sută cincizeci și cinci de dolari pe lună și de la subsol de o sută patruzeci și cinci de dolari pe lună. Lunar, banca îmi scotea din cont treisute unu dolari. Această sumă reprezenta rate, dobânzi, taxele municipale și școlare, mai adăugam un dolar și plăteam impozitul lunar pentru casă. După cinci ani, împreună cu soția mea am reușit să strân gem destui bani și am plătit ipoteca. Casa din nord am vândut-o după aproape zece ani de la data cumpărării. Copiii noștri au plâns când am vândut-o însă nu o mai puteam ține pentru că era prea mult pentru mine și soția mea cu cele două case. Trebuiau întreținute și amândoi eram obosiți. Tot timpul cât am avut casa din nord nu am fost la țară la părinții soției. Acum vom putea merge ca înainte de a cumpăra casa din nord care ne lua tot timpul liber.

Într-un sfârșit de săptămână, la începutul lunii mai 1972, la miezul nopții vin doi polițiști și ne anunță că Papa a avut un accident cu tractorul și a murit. Fratele soției, Jocelyn, având ca și noi, o casă în nord și aflându-se acolo, am plecat la Montreal cu toții. De aici, soția mea cu Jocelyn s-au dus la părinți la țară. Eu am rămas cu copiii acasă. Am fost cu toții devastați. Avea numai cincizeci și șase de ani. Era un om bun. Cu toate că

niciunul dintre noi nu vorbea limba celuilalt, ne înțelegeam bine unul cu altul. De fiecare dată când mergeam la ei la țară, Papa mă ducea să pescuiesc. Babele satului care aflaseră că sunt ortodox și de după perdele vedeau când Papa mă ducea cu camionul la pescuit în fiecare zi, se căinau: „Biata fată a lui Morin (Morin este numele de familie) cât trebuie să sufere mâncând pește în fiecare zi din cauza religiei soțului ei“. Ele credeau că eu mergeam la pescuit pentru că religia ortodoxă nu-mi permitea să mănânc altceva decât pește și din cauza mea mânca și soția mea. Mă credeau de pe altă planetă.

După ce am vândut casa din nord, în vacanțe mergeam la Mama la țară. Acolo stăteam trei sau patru săptămâni. Copiii noștri se jucau cu veri și verișoare de-ale lor. Familia se mărea mereu, Kathy fiind prima nepoțică. Frații și surorile soției se căsătoreau și așa creștea familia Morin. În 1974, în ziua când se împlineau o sută de ani de când satul lor St. Eleuther fusese înființat, s-a căsătorit fratele soției mele, Raynald. Toți sătenii sărbătoreau primul secol de existență a satului și erau îmbrăcați așa cum se îmbrăcau oamenii în urmă cu o sută de ani. Ceremonia căsătoriei celor doi a fost înregistrată în cartea primăriei ca „nunta secolului“. I-am văzut pe toți sătenii îmbrăcați tradițional, iar femeile cu rochii lungi. Mulți dintre bărbați își lăsaseră părul și barba să crească chiar cu un an înainte, numai ca să aibe părul lung pentru această ocazie.

La casa noastră din La Salle aveam și o grădină mică unde plantam în fiecare an zarzavaturi, în special tomate. Era o plăcere când lucram în grădină și mai ales când culegeam roadele. În toamna anului 1979, compania unde lucram s-a mutat în Ontario, la Brockville. Fratele meu Costică, s-a dus cu compania.

Cu ficele noastre Kathy și Doris

Și-a vândut casa unde locuia și a plecat la Brockville, unde și-a cumpărat o casă. Eu am rămas, nu m-am dus cu compania pentru că la Brockville nu existau universități, iar localnicii își trimiteau copiii la Kingston să studieze. Am preferat să rămân pe loc. Mi-am găsit de lucru la o companie a unui vecin de-al meu de la Val David unde aveam căsuța de vară. Avea o companie unde lucrau optzeci de lucrători sindicalişti. Am fost angajat ca asamblor. Aici se făceau tot felul de piese mari de metal, chiar pentru export. Aici se vorbea franceza. Sudorul cu care lucram vorbea engleza, dar mă mai descurcam și cu franceza pe care o mai învățasem între timp.

La orele de masă toți mâncam în sala de mese. În general, mai toți aduceau de acasă sandviciuri și se uitau ce aduc eu de mâncare. Eu nu aduceam sandviciuri. Aduceam mâncare gătită pe care o încălzeam la cuptorul aflat la dispoziția oricui. De multe ori aduceam sarmale și dădeam celor de la masa mea. Nu mâncaseră așa ceva. Le plăceau foarte mult și mereu mă întrebau când mai fac sarmale. Într-una din zile, după sărbătorile de Paște, în timpul mesei, toți erau cu ochii pe mine să vadă ce mănânc. Am început să scot din pungă două felii de pâine, un ou roșu de găină, unul albastru de găscă, un ou verde de rață. Toți s-au oprit din mâncat și se uitau ce voi mai scoate din pungă. Am băgat iarăși mâna în pungă și am scos un ou galben de porumbel. Acum eram privit de la toate mesele. Bag mâna iarăși în pungă și scot un ou roșu foarte mic de prepeliță. Toate ouăle erau fierte. M-am făcut că nu-i vedeam că se uită la mine și am spart oul de găină, l-am cojit și am început să mănânc. Au crezut că fac o glumă și că celelalte sunt artificiale. Am luat oul de porumbel, l-am cojit și dintr-o înghițitură l-am mâncat. La fel și cu cel de prepeliță. Au rămas cel de rață și cel de găscă. Cel de rață, care era puțin mai mare decât cel de găină, l-am spart, l-am cojit și l-am mâncat. Cel de găscă era prea mare și nu îl puteam mânca, eram sătul mâncând celelalte ouă. Unul dintre colegii de la masă s-a sculat, a venit și a luat în mână oul de găscă să vadă dacă este ou adevărat. Din faptul că nu-l mai puteam mânca, a dedus că oul este artificial. Ca să-l conving am spart oul. Știau de la mine că

de Paștele ortodox colorăm ouă, dar nu știau de unde aveam atâtea mărimi de ouă. Le-am spus că fratele meu din Ontario care are un lot foarte mare, crește găște, rațe, găini, porumbei de rasă și prepelițe. Mi-a adus câteva ouă de fiecare, iar eu le-am fiert și colorat cum se obișnuiește de Paște cu ouăle de găină.

În companie, majoritatea erau francezi canadieni, doar șase erau englezi canadieni, iar eu eram singurul european. Cu toate că mă înțelegeam bine cu toți, într-una din zile, când sudorul meu mă învăța să sudez, s-a găsit cineva să raporteze la reprezentantul sindicatului, care era unul din lucrătorii din companie. Acesta vine la mine și îmi spune că nu am voie să învăț să sudez aici. Dacă vreau să învăț să sudez, să merg să iau cursuri de sudat. Celui care raportase că eu învățam să sudez, îi era teamă că voi lua locul unui sudor.

Orice lucrare mi se dădea să fac o făceam fără comentarii sau mofturi. În companie mai era o secție unde lucrau jumătate din totalul angajaților. Aceștia aveau un șef rău și nesuferit. Toți îl urau. De câte ori eram trimis să lucrez în acea secție, făceam întocmai cum îmi spunea el. Întotdeauna era foarte mulțumit de mine. Mai mult decât atât, l-am auzit spunându-le unora că ar fi vrut ca și ceilalți muncitori să fie ca mine. Într-o zi mă aflu cu încă patru angajați pe acoperișul unei clădiri. La șase metri de această clădire era o altă clădire. Între aceste clădiri era întinsă o pânză groasă (*canevas*) impermeabilă, legată la cele patru colțuri, pusă acolo ca să nu plouă peste oamenii care sudau sub ea. Acest acoperiș improvizat era în ziua aceea încărcat cu apă în urma ploii care căzuse cu o zi înainte. Sub acest acoperiș tocmai atunci se afla șeful. Îi aud pe cei patru discutând ceva la adresa lui. Aveau ocazia să-i facă un duș, dar le era frică. Fără să spun o vorbă, am dezlegat unul dintre colțurile legate. Toată apa a căzut pe șef, culcându-l la pământ, ud learcă, dar i-a putut vedea pe cei patru fugind, iar pe mine uitându-mă spre el în jos foarte calm. Pentru maistru, nu exista nicio îndoială în legătură cu cine a putut face gluma asta, când i-a văzut pe cei patru fugind. Cât despre mine, nici nu se gândea că eu puteam să fac așa ceva, mai ales că nu fugeam, ca ceilalți. Maistrul l-a chemat

pe reprezentantul sindical, i-a spus ce s-a întâmplat și pe cine a văzut fugind. I-a chemat pe fiecare, unul câte unul și toți au răspuns că nu știu cine a dezlegat frânghia din colțul pânzei încărcate cu apă. Când m-au chemat pe mine, mi-au spus că eu lucrăm cu ei pe acoperiș și că nu se poate să nu fi văzut cine a dezlegat frânghia. Calm, am spus că eu am dezlegat-o. Eram convingi că nu voiam să spun cine a făcut-o și luam asupra mea vina, ca să-l protejiez pe vinovat. Eu le spuneam adevărul și nu mă credeau. Ceilalți patru au spus că nu știu, ca să mă protejeze pe mine. A rămas că până la urmă oamenii vor vorbi și se va afla cine i-a făcut-o maistrului cel rău. Este adevărat că se vorbea numai despre asta. Mulți mă felicitau, dar eu nu comentam. Când mergeam în secția unde lucra maistrul cu pricina, eu continuam să mă port față de el ca înainte și el continua să fie convins că nu eu i-am făcut-o.

Vizita în România

La cinci ani după ce am ajuns în Canada am devenit cetățean canadian. La acea vreme obțineai cetățenia canadiană după cinci ani de așteptare, astăzi după trei ani. Pentru mine a fost o zi mare când am devenit cetățean canadian. Eram mândru să fiu canadian. Abia după douăzeci și șase de ani trăiți în Canada, împreună cu soția și fiica noastră cea mai tânără, Doris, am scos pașapoarte și ne pregăteam să facem o vizită în România. Acolo o aveam pe sora mea cu familia ei și o mulțime de veri. Am cumpărat o mulțime de lucruri să le ducem. Din scrisorile pe care le primeam din România, am înțeles că nimic nu se schimbase în bine, același regim comunist care adusese țara la ruină continuă și astăzi. Am luat cu noi două valize mari de fiecare și câte una mică de mână. Cele șase valize le-am umplut cu haine și lucruri pe care cei din țară nu aveau bani să le cumpere sau nu le găseau. Am mai luat și câteva cartoane de țigări Kent. Astea am înțeles că erau acolo valută forte. Dacă mergi cu un pachet de Kent la doctor te vede imediat, nu trebuie să aștepti, și îți dă toată atenția. Cu un pachet

de Kent găsești ușile deschise oriunde ai nevoie. Am plecat din Montreal și ne-am oprit la Roma unde aveam o nepoată și niște prieteni din România stabiliți în Italia. Aici am stat o săptămână, după care am plecat spre București. De acum încolo atât în avion cât și pe toată durata sejurului în România, trebuia să fiu foarte atent ce vorbesc și cu cine vorbesc, pe unde voi merge și să nu iau aparatul de fotografiat când merg în oraș.

Când am ajuns la București la aeroportul Otopeni, construit după ce eu am părăsit România, în 1960, după ce am coborât din avion, am stat la rând la un ghișeu, unde un militar verifica pașapoartele. Acest procedeu mergea foarte încet. Fiecare nou sosit trebuia să răspundă la vreo zece-cincisprezece întrebări. Deși în chioșc era un ventilator, fața militarului era udă de transpirație și din când în când ne spunea să ne dăm înapoi din deschizătura ghișeului, ca să intre aerul. Era luna iulie și foarte cald. Înaintea mea erau soția mea și Doris, iar eu răspundeam la întrebările puse lor, ele neștiind românește, iar militarul neștiind engleză. Când mi-a venit rândul, am observat că a deschis un dosar unde căuta numele meu. Știa de sosirea mea, pentru că înainte de a pleca din Canada fusesem la ambasada română din Ottawa cu cele trei pașapoarte, să ni se dea viza de intrare în România. Printre întrebările pe care mi le-a pus a fost de când am plecat din România. I-am spus că sunt douăzeci și șase de ani de când am plecat, iar când m-a întrebat de ce am plecat, am ezitat un moment, neștiind ce să răspund. Până la urmă i-am spus că am plecat la mama mea în Anglia și de acolo în Canada. Când m-a întrebat unde vom sta pe tot timpul sejurului nostru în România, i-am spus că la sora mea din Constanța. Ne-a cerut ca imediat ce vom ajunge la Constanța să mergem la miliție să declarăm unde locuim. Discuția cu mine i-a luat mai mult timp decât cu ceilalți. După aproape trei ore am scăpat și de asta. Ne-am dus să ne luăm bagajele și să trecem prin vamă. Aici erau femei îmbrăcate în uniformă militară. Ne-am apropiat cu valizele de una dintre femeile astea, care ne-au spus să deschidem valizele. A început să caute în prima valiză, de unde a scos toate lucrurile împachetate de acasă cu atâta grijă. Le scutura ca nu cumva să fi ascuns ceva.

Lua bucată cu bucată și le controla. După grilajul unde așteptau familiile celor veniți, am recunoscut pe nepotul meu care mi-a făcut semn să dau un pachet de Kent vameșei care întorcea toate hainele pe dos. Scot un pachet de Kent și îl întind femeii. Îl ia fără să mulțumească și trece la altă persoană, căreia îi face exact cum ne-a făcut nouă la prima valiză. Ne-a luat zece minute să îngheșuim înapoi în valiză lucrurile pe care le scosese femeia. Avusesem noroc cu nepotul meu, care ne dăduse ideea cu țigările, altfel toate valizele ne-ar fi fost întoarse pe dos. Ne-am luat bagajele, le-am pus pe un cărucior, pe care l-am găsit în aeroport, am ieșit din zona interzisă și ne-am dus împreună cu nepotul meu, la restaurantul aeroportului. Aici am comandat două cafele și două ceaiuri. Când au venit cu ele, ne-au spus că nu au lapte. Am refuzat ceaiurile și cafelele. Cu toate astea ne-a obligat să le plătim. Nepotul meu mi-a spus că nu va plăti. Eu am insistat spunând că nu merită să mai pierdem timpul. L-am convins, și pentru că el avea bani românești, a plătit. Eu nu schimbasesem încă dolarii.

Nepotul meu, George, mi-a spus că este un avion care pleacă spre Constanța în cincisprezece minute și s-a dus să cumpere bilete pentru toți patru. S-a întors fugind și mi-a spus că toate locurile sunt vândute, dar dacă mai am un pachet de Kent să-i dau, vom putea merge cu avionul. Am luat căruțul cu valizele și ne-am dus la chioșcul unde speram să luăm bilete de avion. Când am ajuns acolo fereastra chioșcului era închisă. George, care știa cum merg lucrurile aici, a bătut la fereastră și a arătat cele două pachete de Kent fetelor care erau înăuntru. Când fetele au văzut pachetele de Kent, repede au venit și fără întrebări, una dintre ele ne-a spus s-o urmărim la avionul care pleca în câteva minute. Cu toții am fugit spre avion trăgând căruțul cu valizele după noi. Noroc că persoana care lua bagajele nu plecase. Fata îi spuse că suntem ultimii pasageri și ne mulțumește pentru țigări. Nu ne-au dat bilete și nici bani nu ne-au cerut. În avion când ne-am urcat, nu numai că nu erau locuri goale, dar coridorul din mijloc era plin cu pasageri stând în picioare. Nu era loc să te miști un pas. Căldură mare, iar fumul de țigări îl puteai tăia cu cuțitul. Noroc

că distanța nu era mare. Avionul nu era jet, ci un aparat vechi cu două motoare. Zbura foarte jos. George încerca să-mi explice cum funcționează sistemul de irigații pe care printr-un colț de fereastră îl vedeam. I-am spus în șoaptă să nu-mi spună nimic până nu ajungem acasă. Dacă ar fi fost cineva lângă noi care știa cine sunt, ar fi putut interpreta că mă interesează ce obiective există pe linia București–Constanța.

Când am ajuns la Constanța, la aeroportul Kogălniceanu, am coborât din avion și ne-am urcat în autobuzul care ne-a dus în centrul orașului. Aici toți pasagerii au coborât, și-au luat bagajele și fiecare a plecat în direcția lui. Noi am rămas ultimii. I-am spus lui George să aducă două taxiuri că suntem patru și avem șase valize mari. Șoferul autobuzului a auzit ce i-am spus lui George și m-a întrebat unde locuim. Când i-am spus unde locuim, l-a oprit pe George să meargă după taxiuri și ne-a spus că ne duce el. Am urcat valizele cu noi direct în autobuz. Nu le-am mai pus în compartimentul de bagaje. Când i-am dat două pachete de Kent, a apăsat și mai mult pe accelerație. Era cam ora patru după amiază când am ajuns la sora mea care ne aștepta în curte. A fost foarte mirată că am ajuns așa de repede. Dacă era să luăm trenul, cum era plănuțit, am fi ajuns seara târziu, afară de faptul că trebuia să plătim două taxiuri de la Otopeni până la Gara de Nord și de acolo alți bani pentru tren și pe urmă alți bani pentru două taxiuri până la ea. Așa că totul m-a costat patru pachete de Kent.

A doua zi am fost la miliție să anunț unde locuim. Aici era o coadă de vreo treizeci de persoane care așteptau pentru diverse lucruri. Deși eram înarmat cu două pachete de Kent, nu am îndrăznit să fac oferta, pentru că văzusem pe toți pereții agățate lozinci pe care scria: „Trădătorii sunt acei care fug din țară“ și tot felul de lozinci la adresa celor care sunt împotriva comunismului. Am așteptat aproape toată dimineața până mi-a venit rândul. În biroul unde am intrat erau doi plutonieri. Le-am spus pentru ce am venit și le-am înmănat pașapoartele. Se uită la pașapoarte și schimbă priviri între ei. După ce m-au întrebat cât vom sta la sora mea, unul dintre ei a ieșit din birou. Cel care a rămas, pe un ton prietenos, mă întreabă dacă sunt mulțumit de

viața mea în Canada. I-am răspuns că am doi copii care sunt născuți în Canada ca și mama lor și dacă ei sunt mulțumiți, sunt și eu. Am încercat să-i dau un răspuns care să-l convingă să nu mă mai întrebe altceva. Între timp se întoarce al doilea plutonier și după ce îmi spune să-i anunț când voi părăsi Constanța, am putut să plec. Acasă mă așteptau cu masa. Trecusem și acest obstacol. Nu-mi place deloc să fiu întrebat de cei îmbrăcați în uniformă militară.

În fața casei surorii mele era o stație de autobuz. În permanență era acolo o persoană care aștepta autobuzul. Chiar când venea autobuzul, respectivul continua să stea în stație. Regulat, la două ore, se urca în autobuz, după ce altul cobora și îi lua locul. I-am spus surorii mele că atâta timp cât voi sta la ea, nimeni nu va îndrăzni să intre în casă să fure, avem pază permanentă. Când mergeam în oraș, aveam pe cineva care ne urmărea. Mergeam în unele magazine speciale, numite *shop*, numai pentru străini. Aici se plătea numai cu dolari americani. Cetățenii români nu aveau voie să intre în aceste magazine dacă nu erau însoțiți de străini. Afară de asta, cetățenii români dacă erau prinși cu dolari asupra lor, erau arestați și condamnați de la cinci ani în sus. La aceste magazine se găseau alimente și lucruri de negăsit în celelalte magazine. De aici cumpăram cafea pe care o găseam mai ieftină decât în Canada. La fel erau pungi cu făină extra albă cu douăzeci și cinci de cenți kilogramul. Când mergeam în vizită la cineva, treceam mai întâi printr-unul dintre aceste magazine și cumpăram bunătăți să le ducem. Gazdele noastre apreciau tot ce le aduceam. Mergeam la Mamaia, fiindcă acolo erau aceste magazine pentru străini, bine aprovizionate în special cu îmbrăcăminte și încălțăminte confecționate special pentru vânzarea în dolari. De aici mi-am cumpărat o pereche de pantofi care m-a costat treizeci de dolari. La fel și soțimea și-a cumpărat niște haine frumoase și de calitate. În fiecarean Mamaia era plină de turiști străini, mulți din Germania de Est, unguri, austrieci și cehoslovaci, însă nu în acest an. Români erau foarte puțini și aceștia cu funcții mari în Partidul Comunist.

Niciodată nu veneam târziu acasă. Cum se întuneca trebuia să fiu acasă. Noaptea putea să se întâmple orice în România. Oamenii încă trăiau spaima de pe urma exploziei de la uzina nucleară din Uniunea Sovietică de la Cernobil din acea primăvară. Mulți turiști din cauza asta nici nu mai veniseră, cu toate reclamele făcute în străinătate pentru a atrage turiști și cu toate eforturile de a îmbunătăți cazarea lor și aspectul stațiunilor balneare de pe malul Mării Negre. Tocmai în stațiunile astea, vedeai câte o bătrână stând pe un scăunaș la ușa toaletelor cu un sul de hârtie igienică în mână, iar când cineva avea nevoie să meargă la toaletă, bătrâna îi întindea cam șaptezeci–optzeci de centimetri de hârtie în schimbul căreia primea un leu.

Pentru toate drumurile pe care le făceam, niciodată nu am luat autobuzul, am mers numai cu taxiul care costa doar câțiva dolari. Pentru un străin, viața era ieftină în România și străinii habar n-aveau cât de greu trăiesc majoritatea românilor. Numai un mic procent trăia bine și aceștia erau mari membri de partid și toți ofițerii de securitate. În vizitele mele pe la cunoscuți și prieteni, odată am fost la un fost coleg de școală care îmi era și prieten. Era membru de partid, ca majoritatea tuturor membrilor, fiindcă nu avusese încotro, altfel nu ar fi putut fi angajat la vreun serviciu ca lumea. Din categoria asta de membri găseai în fiecare casă. Toți urau guvernul, dar nu scoteau un cuvânt. Frica le pătrunsese adânc în suflet. Nici în familie nu se vorbea, deși întreaga familie simțea la fel. Am început să vorbesc despre libertatea pe care o aveam în Canada. El asculta și nu spunea nimic. Atât timp cât nu vorbeam ceva rău despre regimul din țară, nu-mi era frică. Am vorbit numai despre mine și despre cum am putut să-mi refac viața în țara mea de adopție, care este atât de ospitalieră și cât de mult oferă ea noilor veniți, iar cât privește dreptul să critici guvernul sau pe primul ministru, nimeni nu te oprește și nu pățești nimic. La fel și în SUA le spuneam, poți să-l critici pe Reagan și nu pățești nimic. Prietenul meu a ascultat tot timpul, iar la sfârșit îmi spune că nici aici nu pățești nimic dacă îl înjuri pe Reagan. N-am vrut să mai continui acest subiect și am trecut la altele.

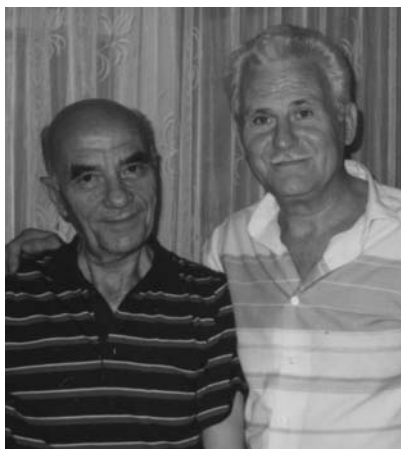
Odată la Mamaia m-am întâlnit cu doi americani, soț și soție, turiști, care locuiau la un hotel dinn stațiune. Ei mi-au spus că sunt aici de șase săptămâni și că într-o zi când se întorceau de pe plajă la camera lor, au găsit aparatul de fotografiat descărcat și că cele cinci filme pe care le aveau într-un sertar dispăruseră. Filmele le făcuseră aici și urmau să fie dezvoltate la întoarcerea în SUA. Tot așa s-a întâmplat cu un alt turist irlandez, însă acestuia nu i-au fost luate filmele. Le-a găsit scoase din bobinaj și expuse la lumină. În ambele cazuri, cel care făcuse acest lucru nu a spart ușa sau fereastra, a intrat deschizând cu cheia. Agenții Securității erau peste tot. Eu niciodată nu am ieșit în oraș cu aparatul de fotografiat. L-am folosit numai la sora mea în curte când veneau prieteni să mă vadă.

În curtea surorii mele era un cais mare plin cu fructe dulci, zemoase și aromate. În Canada nu am găsit niciodată asemenea caise. În fiecare dimineață eram sculat de zgomotul pe care îl făceau țiganii aruncând cu pietre în caisul surorii mele ale cărui crengi atârnav peste gard în stradă. Până nu ieșeam să-i gonesc nu plecau. Lăsau în urma lor o mulțime de pietre, crengi cu frunze și caise zdrobite pe jos. Nici de securistul care ne păzea din stația de autobuz nu se fereau. Într-o dimineață am văzut cum un țigan i-a dat securistului câteva caise. Sora mea curăța și mătura trotuarul de fiecare dată după ce treceau țiganii. Am hotărât să culegem toate caisele, coapte sau verzi de pe crengile care atârnav peste gard în stradă. Am ieșit cu toții în stradă cu o pătură. Unul s-a urcat în pom și a scuturat crengile. Pe cei care țineam pătura, pe lângă cele care cădeau în pătură, unele ne loveau în cap și multe nimereau în afara păturii. După ce n-a mai rămas nicio caisă pe aceste crengi, sora mea a curățat trotuarul ultima dată și diminețile nu mai eram treziți de țigani.

După trei săptămâni petrecute la sora mea, am plecat spre București, unde am stat la vărul meu, Achile. El fusese prizonier de război în Uniunea Sovietică vreme de șase ani, după care a mai făcut și în România opt ani de detenție politică. Aici am stat o săptămână. Mi-a fost frică să merg la unii dintre colegii mei care locuiau în București. De aici am plecat la München în

Germania unde locuia colegul meu de închisoare, Ion Ioanid. Am discutat cu el despre cei pe care îi lăsasem în țară și care mai erau în viață. Multe amintiri ne legau din perioada petrecută în mina de plumb de la Cavnic și mai târziu la Oradea, unde a avut loc procesul evadării de la Cavnic și unde trăisem cele mai grele luni de temniță, toți cei care au evadat și toți cei implicați în acest lot, iar după Oradea, ultima perioadă, când am fost cu Ioanid la Pitești. După cele trei zile la München, petrecute cu fostul meu camarad de închisoare, ne-am întors în Canada. Și ca de fiecare dată când ne întorceam în Paradis (numai așa pot defini țara mea de adopție) am mulțumit lui Dumnezeu că suntem cetățenii acestei țări. Nici chiar țările din vestul Europei pe unde am călătorit cu soția mea, Anglia, Franța, Italia, Germania, sau SUA nu le puteam compara cu țara noastră, Canada.

În 1987 am fost invitați la Los Angeles, la un coleg de-al meu, cu care am stat la închisoarea Pitești. Cu câțiva ani înainte, locuise la New York, de unde venise cu familia lui să ne vadă. Acum era rândul nostru să mergem la ei. Ne-am hotărât să mergem de sărbătorile Crăciunului și Anului Nou, să fim cu toții

Cu vărul meu Dr. Achile Sarry.

1986, cu Ion Ioanid în Germania.

1987, Los Angeles, în fața stației de T.V. și radio C.B.S.

împreună. La aeroport am fost primiți de colegul meu împreună cu soția lui și încă trei colegi de închisoare, doi dintre ei preoți. Am petrecut Crăciunul în jurul unei mese unde eram peste douăzeci de persoane, toți români. Românii din Los Angeles organizau în acele zile o manifestație împotriva regimului comunist din România condus de președintele Ceaușescu. Ca să aibă mai mare efect, manifestația a avut loc în fața clădirii postului de radio și televiziune CBS. Era cu o zi înainte de această manifestație, iar eu l-am ajutat pe colegul meu să confecționeze pancarte pe care am scris, exprimându-ne furia și împotrivirea noastră la regimul comunist. Soția colegului meu împreună cu alte femei au cusut drapele românești, trei culori din materialul cumpărat cu câteva zile înainte. În ziua stabilită pentru manifestație, ne-am adunat câteva sute de români. Mulți dintre ei veniseră cu pancartele lor. A fost o manifestație pașnică și bine organizată. Poliția care era prezentă nu a avut treabă cu noi. Dintre românii care au luat parte, au fost câțiva care au vorbit mulțimii. Seara, la ora știrilor la televiziune, s-a arătat manifestația românilor din Los Angeles împotriva lui Ceaușescu și a regimului de teroare comunistă din România. Țasta era și scopul plasării în fața clădirii postului de televiziune CBS.

Los Angeles cu preotul Moldovan, Ion Gociu, preotul Calciu și Nicu Popa, toți foști deținuți politici.

Mesajul fusese transmis. Și pentru că eram aici la Los Angeles, am fost să vizităm Walt Disney care este unul din locurile pe care oricine ar dori să le viziteze în viață. Pe două ianuarie ne-am luat rămas bun de la colegii mei de închisoare, neștiind când va scăpa România de regimul comunist. Am păstrat corespondența cu ei până în ziua de astăzi și mai vorbim din când în când la telefon.

În anul 1989 am fost cu soția din nou în țară. Era anul când în luna decembrie dictatorul Ceaușescu și-a găsit sfârșitul. Se simțea că urmează să se producă niște schimbări, pentru că în restul țărilor est-europene începuseră mișcările anti-comuniste, care aveau să pună capăt regimului. Deși în România Securitatea și agenții ei erau mai vigilenți ca oricând, se observa pe fețele oamenilor, indiferent dacă erau pe stradă, la locul de muncă sau în magazine, că așteaptă schimbarea, se citea speranța pe obraji plini cu riduri. În schimb din gură tot nu ieșea nimic. Numai șoferii de taxi, când erau siguri că pasagerii erau turiști străini, își deschideau gura și spuneau tot ce gândeau despre regimul comunist care de patruzeci și șase de ani secase țara. Așa s-a întâmplat când împreună cu soția luasem un taxi și mergeam spre Mamaia. A fost de ajuns să mă audă vorbind engleză cu soția. S-a uitat în oglindă să ne vadă mai bine la față și a început să-i înjure pe comuniști cu Ceaușescu în frunte. Eu ascultam și nu spuneam

o vorbă, cu toate că eram convins că nu mă provoca, fiindcă se simte când omul vorbește din inimă. Întotdeauna dădeam bacșiș bun la taxi, însă acuma înainte de a coborî i-am dat bacșiș mai mare decât costul transportului. Nu știu dacă în fața altor pasageri turiști spusese ce avea pe suflet așa cum o făcuse cu mine.

Într-o zi m-am dus s-o văd pe Maria, prietena mea din tinerețe. Aici am găsit o soră a ei care îmi spune că Maria locuia la București, căsătorită și cu o fetiță, dar că va veni la Constanța, așa cum vine în fiecare an la mare și îi va spune că am sosit cu soția și stau la sora mea. Peste două zile Maria ne face surpriza să o vedem venind la sora mea. Adusese un buchet de flori pentru soția mea. Aici s-au cunoscut și după vreo două ore plăcute, în care am vorbit fiecare de familiile noastre, ne-a invitat să mergem la o nepoată a ei, căsătorită cu un medic. Stabilisem să mergem la sora ei, unde va veni doctorul să ne ia pe toți.

Cum s-a întunecat, am luat un taxi și ne-am dus la sora Mariei. Aici doctorul ne aștepta și cu toții am urcat în mașina lui și ne-am oprit la el acasă, unde ne aștepta soția lui și cele două fiice, cu masa pregătită. A fost o noapte plăcută, într-o atmosferă foarte prietenească. Era aproape miezul nopții când l-am rugat pe Cornel (numele de botez al doctorului) să telefoneze, ca să vină un taxi. El s-a oferit să ne aducă acasă. I-am spus că este riscant, că poate cineva îl va vedea la ora aceea, cu noi în mașină. Am aranjat cu el să coborâm cu o stradă înainte de a ajunge la sora mea. Zis și făcut. Pentru noi a fost prima și ultima dată când am îndrăznit să ieșim pe întuneric. Chiar la București când am stat la vărul meu, nu ieșeam noaptea. Cât despre Cornel, pot să spun că a riscat foarte mult. Dacă afla Securitatea că am fost în casa lui, îl lua și interoga să afle cum am ajuns în casa lui și ce am discutat și, cu toate că nu se discutasese nimic cu caracter politic. Cu sistemul lor de tortură, l-ar fi făcut să spună că mi-a dat informații și pe lângă el aș fi fost și eu arestat. Însă nu s-a întâmplat așa. Nimeni nu a aflat. Eu am admirat curajul lui Cornel și cât avea să mai dureze regimul comunist în România, nu am acceptat nicio dată invitația cuiva pe care nu-l cunoșteam¹.

Într-o zi când plecam de la sora mea în oraș, la o sută de metri de casa ei, pe trotuar, am văzut un ins care stătea și se uită la mine. Îmi spune: „Bună ziua, domnu George“. Până în momentul când mi-am auzit numele, am crezut că este un cerșetor. Când mă uit bine la el, îl recunosc imediat pe unul dintre birjarii mei favoriți de acum patruzeci de ani. Pe acest birjar îl chemam de câteva ori pe zi să ia pasagerii de la vapor, să-i ducă în oraș și invers. Orice birjar ar fi vrut să aibă asemenea pasageri. Plăteau foarte bine, plus alte avantaje. L-am întrebat de ce stă aici. Îmi spune că cineva de la Securitate vrea să știe cine vine să mă vadă. „Acum, că sunt plecat, ai să stai mai departe?“. „Am să stau până vine cel care mă schimbă, însă nu în același loc“. Înainte de a continua drumul spre oraș am scos din buzunar o hârtie de o sută de lei și i-am dat-o. Pe lângă mulțumire, îmi spune „ați rămas același domn, domnu George“. Am înțeles de la acest birjar că își câștiga existența plătit de Securitate să facă astfel de servicii. Țara e plină de asemenea informatori. Acest birjar mi-a deschis ochii ca de acum și până voi pleca din țară să fiu foarte atent cu cine vorbesc și ce vorbesc. M-am ferit să iau contact cu foști deținuți politici care mai erau în viață, atât pentru binele lor cât și pentru al meu. O zi înainte de a pleca am fost din nou la cimitir la mormântul tatălui nostru, de unde am luat un borcan cu pământ, să-l ducem la întoarcerea prin Anglia, să-l punem pe mormântul mamei noastre, care este înmormântată în cimitirul din orașul ei natal, Bristol, alături de sora noastră, Chrisanti. Ne-am întors acasă în Canada pe care o apreciem și mai mult. Numai cei care n-au fost în țări cu regim comunist sau n-au auzit ce înseamnă să trăiești într-o astfel de țară, nu pot să-și dea seama cât de norocoși

---

¹ Fără îndoială, imaginea descrisă aici se potrivea anilor '50; spre sfârșitul regimului comunist, deși relațiile cu străinii erau reglementate prin lege, Securitatea folosea procedee înfinit mai puțin brutale de a le împiedica sau controla. Erau suficiente atenționări, chemări la sediu, amenzi, alte tracasări, dar nu tortura sau arestarea musafirului străin.

sunt cei care trăiesc în Canada unde te poți exprima fără frica de a fi arestat.

Era luna decembrie a anului 1989, când multe țări est-europene au răsturnat guvernele lor comuniste și și-au câștigat libertatea. Eram în fața televizorului unde priveam aceste mult așteptate schimbări. Toate canalele engleze și franceze arătau ce se petrecea în Europa. Ochii mei și urechile mele voiau să vadă și să audă cât mai mult. Schimbând canalele de pe unul pe altul tot nu-mi era de ajuns. M-am dus și am cumpărat un alt televizor, l-am instalat și acum aveam în față două televizoare. Nimeni nu mă putea clinti de acolo. Mai aveam conectat în ureche și radioul, pe care-l ascultam. Era aproape de necrezut să vezi cum se prăbușește imperiul comunist. Între mine și televizoare nu putea trece nimeni, soția mea trecea prin spatele meu, când trebuia să meargă în altă parte a casei. Nu mai răspundeam nici la telefon. Zile întregi stăteam și mă bucuram de ceea ce vedeam la televizor. A venit și ziua cu cele mai importante evenimente: cele din România. Arătau la televizor schimburi de focuri de armă în România, și chiar cum erau arestați securiști, cum mulțimea de oameni intra cu forța în clădirile guvernamentale și pe Ceaușescu fugind cu elicopterul. Mai târziu îl văd cum este scos dintr-un tanc după ce a fost prins și cum împreună cu soția lui sunt împușcați. Aici în Montreal, agenții comuniști nu știau ce să facă. Personal, am aflat că o mașină cu patru dintre acești indivizi au fugit la Ottawa, unde era Ambasada României, ca să fie protejați, nu cumva să pățească la fel ca Ceaușescu. Chiar și personalul ambasadei intrase în panică.

Agenți comuniști erau la Montreal și pe vremea când am sosit eu în Canada în 1961. Erau puțini, dar foarte activi unii dintre ei. Cei de la Ambasada Română din Ottawa știau de activitatea românilor din Montreal. După 1970 a început să vină un alt val de refugiați din țară. Printre ei erau agenți comuniști trimiși cu misiune. O parte dintre ei, după o ședere de câțiva ani în Canada, au văzut cum se trăiește aici, au comparat libertatea și așa-zisa democrație din România, cu libertatea și adevărata democrație de aici. Au renunțat la misiunea cu care erau însărcinați de cei de la

serviciul secret de informații din București. Cu timpul s-au adaptat la viața liberă de aici, unde și-au putut crește copiii cum au vrut și nu în ideologia comunistă.

În decembrie 1989, România a scăpat de Ceaușescu, dar nu de comuniști. Oamenii lui l-au omorât și au luat puterea din mâna lui. Au fost mari speranțe în zilele dinainte de Crăciun când s-a revoltat poporul, plătind cu sacrificiul multor vieți. Acele speranțe s-au dus și de acum încolo românii obișnuiți vor trăi sub un regim nu mult diferit de cel al lui Ceaușescu, fiindcă de schimbările care s-au făcut au profitat tot cei care erau puternici sub Ceaușescu. Au desființat proprietățile de stat, le-au privatizat, au împrumutat bani de la bănci, pe care tot ei le controlau, au cumpărat cu prețuri foarte mici fabrici și proprietăți industriale, pe care le-au plătit în mai puțin de un an, pentru că leul își pierduse valoarea și inflația crescuse de două-trei sute de ori, iar cu legăturile pe care le aveau la bancă, au plătit sumele care figurau pe actele de cumpărare, neluând în considerare inflația.

Noii proprietari au înlocuit acea clasă ale cărei industrii, proprietăți, averi și bunuri au fost luate de regimul comunist în anii 1945-’46. Cei mai mulți dintre reprezentanții ei au fost închiși fără judecată. Alții au fost deportați cu domiciliu obligatoriu prin Bărăgan și alte locuri. Au fost cazuri când unii disperați s-au sinucis aruncându-se de la etaj, alții s-au spânzurat. Însă aceste cazuri niciodată nu au fost făcute publice. Astăzi, acești noi burghezi (așa cum erau numiți oamenii înstăriți de până în anul 1945) au devenit peste noapte proprietarii fabricilor și magazinelor mari, fără să muncească, fără să transpire, așa cum au muncit și transpirat proprietarii lor până a venit la putere regimul comunist. Acum noii îmbogățiți nici nu vor să audă de comunism. Tot ei au și încurajat corupția care s-a întins la toate nivelurile sociale. Dacă și sub Ceaușescu exista corupție, acum România a ajuns prima țară pe lista țărilor corupte din estul Europei.

În anul 1992, am fost iarăși în România. Deși auzisem că nu s-a schimbat nimic, acum aveam ocazia să văd cu ochii mei. De cum am pus piciorul pe pământ la aeroport, la prezentarea

pașapoartelor a mers mai repede ca înainte, însă când am ajuns cu bagajele la așa-zisul control, erau aceleași persoane milităroase ca înainte. Noi am nimerit aceeași femeie în uniformă care mi-a deschis prima valiză și a început să-mi răscolească prin ea. Am scos din buzunar plicul pe care îl pregătisem de la plecarea din Canada, un plic cu ferestruică ca să se vadă conținutul: cinci dolari americani. I-am întins plicul în așa fel, încât să vadă culoarea verde a dolarului prin ferestruică. A luat plicul fără să-l deschidă și fără să mulțumească, dar ne-a lăsat să trecem, fără să ne mai întoarcă pe dos restul valizelor, mai ales că într-una dintre valize aveam o mașină de scris pe care o luasem s-o dau la Asociația Foștilor Deținuți Politici din Constanța. Auzisem că după împușcarea lui Ceaușescu, în toate orașele mari foștii deținuți politici au înființat asociații și eram nerăbdător să ajung cât mai repede la Constanța, să mă văd cu foștii colegi de închisoare și de la minele de plumb. Am aranjat la loc valiza pe care mi-o întorsese pe dos femeia și ne-am îndreptat spre ieșire, uitându-ne după un căruț, să ne punem valizele. De data asta eram așteptat de vărul meu Achile și, ca să-mi facă surpriză, cu el era un coleg de-al meu de la mina de plumb Baia Sprie, Vasile Boaru. Atât eu cât și el ne-am bucurat să ne revedem după patruzeci de ani. De altfel era primul fost deținut politic cu care luam contact, în vizitele mele în România de până acum. Am stat prima noapte la vărul meu. El m-a pus la curent cum stau lucrurile în țară și am înțeles că multe nu s-au schimbat. Singura schimbare era că lumea putea vorbi fără frică. Mi-a mai spus să fiu atent când intru în magazine și chiar pe stradă, căci sunt țigani care fură fără frică, știind că dacă sunt prinși, poliția nu le face nimic, iar când văd un turist, îl urmăresc și nu se lasă până nu-l fură.

A doua zi, cu vărul meu am plecat la gară să luăm trenul spre Constanța. Până a venit trenul, împreună cu soția mea, ședeam pe valizele noastre, înconjuțați de douăsprezece–paisprezece țigănci așezate pe jos. Vărul meu îmi spune că vor să ne distragă atenția, pentru ca un alt țigan aflat într-un grup numai de bărbați să încerce să ne fure o valiză. Nu eram singuri pe peron așteptând trenul, era multă lume, dar ne-am dat seama de ce țiganii au pus

ochii pe noi. Au observat etichetele de pe valize, unde era indicată adresa noastră. Când a venit trenul, cu ajutorul vărului meu am reușit să ocupăm două locuri într-un compartiment, cu încă patru persoane. În gară la Constanța ne aștepta cumnatul meu, soțul surorii mele, Ema. Am luat două taxiuri și am ajuns la ei acasă. Primul lucru pe care îl aveam în gând era să merg la Asociația Foștilor Deținuți Politici. Așa am și făcut, după o noapte bună de odihnă. Eram foarte obosit de drum. Erau mai bine de șaptezeci și două de ore de când pleasem din Montreal și nu dormisem decât foarte puțin. Acum eram odihnit și plin de energie. Am luat un taxi și împreună cu soția mea ne-am dus la AFDP. Aici am găsit vreo treizeci de oameni, toți mai în vârstă decât mine, dar n-am putut recunoaște pe niciunul. După ce m-am prezentat, observ câțiva dintre ei care se apropie de mine și mă îmbrățișează. Abia după ce îmi spun cine sunt, îi recunosc pe mai mulți dintre ei. După patruzeci de ani de când nu ne văzusem, era normal să nu-mi recunosc foștii colegi de închisoare, pe lângă faptul că după ce au ieșit din închisoare au trăit ani de persecuții și miz-

În fața fostei Securități, soția cu un grup de colegi din închisoare.

erie. Am scos din valiză mașina de scris pe care au primit-o cu mare bucurie; era ceva de care aveau nevoie și la acea vreme nu aveau posibilitatea să cumpere. Am plecat cu toții la o fostă bancă pe care, după venirea la putere a regimului lor, comuniștii au transformat-o în sediu al Securității și loc de detenție. Aici am făcut fotografiile chiar sub o placă pe care o puseseră foștii deținuți politici imediat după ce a fost împușcat Ceaușescu. Pe această placă memorială era scris: „În această clădire au fost anchetați și torturați de către Securitate luptătorii anticomuniști în perioada 1948–1956“. Orice trecător o putea vedea. Îmi aduceam acum aminte că înainte de a fi arestat, treceam de două ori pe zi pe la aceste ferestre și auzeam țipete. Când au sesizat că lumea auzea țipetele, au pus un militar cu arma pe trotuar și acesta îndrepta lumea pe trotuarul celălalt. Asta la început, fiindcă nu mult după asta, au închis strada complet și oamenilor le era interzis să intre pe această stradă, deși fusese înainte o stradă foarte circulată. Acum mai rămăsese numai o stradă pe unde se putea duce lumea la promenadă în parcul de pe malul mării, în jurul Cazinoului. Astăzi, în 1992, aceste două străzi erau tot atât de circulante și trecătorii puteau vedea și citi ce era scris pe această placă, amintindu-le de torturile care avuseseră loc în clădire.

De aici, împreună cu soția mea, am plecat spre clădirea unde odată fusese Consulatul Britanic. Astăzi ea este transformată în muzeul de artă Ion Jalea. După ce ne-am uitat la exteriorul clădirii, unde nu am găsit multe schimbări, ne-am hotărât să intrăm. La ușă o persoană ne întinde două bilete. Era costul vizitei în muzeu. După ce am plătit intrarea, i-am spus acestei persoane că am trecut prin ușa asta de câteva mii de ori, dar este prima dată când plătesc. Se uită la mine și nu înțelege despre ce vorbesc. N-am așteptat să mă întrebe ea, i-am spus că până în noiembrie 1949 aici a fost Consulatul Britanic, unde eu lucram. Am început să explic soției mele schimbările pe care le făcuseră în interiorul clădirii. I-am arătat camera unde am dormit ultimul an până la arestare. Am făcut o fotografie pe balconul unde odată ședeam ore întregi privind marea și lumea care se plimba prin parc de-a lungul falezei. La coborâre i-am arătat camera unde

Aici se afla consulatul englez, astăzi este muzeul de artă Ion Jalea.

fusese biroul lui Stanley și toate celelalte camere ai căror pereți erau acum plini cu lucrări de artă.

Înainte de a pleca din Constanța, spre București ca să ne întoarcem acasă, am trecut pe la niște foști colegi din închisoare, cu care am putut discuta fără frică. De la ei am aflat ce metode a folosit Securitatea cu un an înainte de a-i elibera pe toți deținuții politici, în anul 1964, în urma unei amnistii generale. În acel an de pregătire pentru așa-zisa eliberare, le-au dat să citească ziare de propagandă comunistă. Înainte, dacă un deținut era prins numai cu o bucățică de ziar asupra lui, pedeapsa era de șapte zile la camera neagră, cu mâncare o dată la trei zile. Iar înainte de a-l duce la camera neagră era interogat și bătut să spună de unde are bucățica de ziar. Acum, în pregătirea pentru amnistie, deținuții erau scoși din celulele lor. Împreună cu alți deținuți, erau duși într-o sală mare unde li se arătau filme de propagandă comunistă cu realizările regimului. Tot în această sală, fiecare deținut lua cuvântul și trebuia să-și facă autocritica, să renunțe la ideologia „putredă” pentru care intrase în închisoare și să se angajeze că va divulga pe oricine vorbește de rău regimul comunist, atât în închisoare, cât și afară. Au fost deținuți care au refuzat să ia în mână microfonul și să facă asemenea declarații. Acești deținuți

nu erau mulți, însă erau oameni grei, lideri de grupuri politice, oameni cu influență politică, cap de loturi, etc. Până la urmă le-a frânt șira spinării și acestora. Au semnat și ei ca toți ceilalți deținuți politici, ca să fie compromiși. Iar după eliberare, indiferent de ce profesie avuseseră înainte de a intra în închisoare, nu putuseră fi angajați în domeniul profesiei pe care o învățaseră, decât dacă făceau compromisuri foarte serioase. Cei mai mulți însă, neavând încotro, acceptau ce li se oferea, în general munci brute, cu salarii mici de salahori. Mulți dintre ei n-au apucat să trăiască ziua așa-zisei eliberări, când a fost împușcat Ceaușescu, iar cei rămași în viață, dintre care pe unii i-am întâlnit, erau foarte săraci și majoritatea bolnavi.

M-am văzut pe stradă cu Andrei prietenul meu, cu care fusem și coleg de școală. Ultima dată îl văzusem când am fost în România înainte de moartea lui Ceaușescu. Am vrut să-l întreb dacă poate să-mi spună cu adevărat ce crede despre comunism, însă înainte de a-i pune eu întrebarea, el îmi spune să-l iert și să înțeleg că atunci când mi-a spus că nici în România nu pățești nimic dacă-l înjuri pe Reagan, erau alte circumstanțe. Îmi spune că în casa lor este acum o altă atmosferă, înainte, atât lui cât și soției lui le era frică să vorbească ceva de Partidul Comunist, ca nu cumva cineva să-i audă și să raporteze la Securitate, sau chiar copiii lor la școală să-i toarne, când sunt întrebați de profesorul lor ce discută părinții în casă. Asta era situația atunci. Mi-a spus: „Astăzi stăm cu ferestrele deschise și nu ne este frică dacă suntem auziți de responsabilul de stradă sau de vecini. Nu mai este tensiunea care a fost înainte în familie. Avem impresia că și aerul pe care-l inhalăm în casă este diferit. Singura schimbare care s-a simțit după împușcarea lui Ceaușescu a fost că limbile oamenilor s-au dezlegat, dar gurile au rămas goale ca și stomacul, tot ca înainte“.

În 1994 a fost ultima dată când am călătorit în România cu soția mea, la Constanța. Am stat puțin, iar până am plecat la București, am fost cu un nepot al meu împreună cu familia lui și a unui prieten al lui, în Delta Dunării. Prietenul avea o mașină mare, am încăput cu toții confortabil în ea, și am plecat spre o

zonă unde nepotul meu cunoștea bine locurile, fiind inginer piscicol și mulți ani având serviciul în regiune. Cum am ieșit din oraș ne-am izbit de obstacole. Nu se putea merge cu mai mult de treizeci-patruzeci kilometri pe oră, șoseaua era plină de găuri pe care trebuia să le ocolim. Mașina mergea în zig-zag, găurile fiind foarte aproape una de alta, adânci de douăzeci-douăzeci și cinci de centimetri, iar unele depășind un metru în diametru. Uneori trebuia să ne oprim să-l lăsăm să treacă pe cel care venea din partea opusă. Pe lângă gropile pe care trebuia să le ocolim, câini morți călcați de mașini zăceau în mijlocul drumului în putrefacție. Trebuia să ne ținem mâna la nas când treceam pe lângă aceste mortăciuni. Era singura șosea care ducea spre Deltă, nu aveam altă cale.

Am ajuns târziu seara la hotelul Pelican. Aici mi-a spus nepotul meu să evit să vorbesc engleza cu soția mea, nu trebuie să știe hotelierul că suntem străini, căci ne vor încasa de trei ori mai mult, și să nu oferim țigări la personalul hotelului, căci o să se afle că suntem turiști. Nepotul meu a mers la biroul de recepție unde a făcut rezervarea și a plătit pentru două nopți pentru trei camere ca fiecare familie să aibă camera ei. A plătit în lei, însă nu știu dacă în dolari americani a costat mai mult de douăzeci și cinci de dolari pentru toți, pentru cele două nopți. Pe lângă oboseală, după atâta drum, la toți ne era foame. După ce ne-am lăsat bagajul, fiecare în camera lui, am intrat în restaurantul hotelului, care era gol. Era târziu și numai un chelner rămăsese. Ne-a servit pe toți în patruzeci și cinci de minute. Când am terminat de mâncat, ne-am dus fiecare la camera lui. Era sfârșitul lunii iulie și foarte cald. După ce am aprins lumina m-am îndreptat spre fereastră s-o deschid, căci nu puteai să respiri din lipsă de aer și de căldură. Aici nu exista aer condiționat, dar nici ferestrele nu erau prevăzute cu plasă care să oprească țăntarii. Și totuși, să stai cu ferestrele închise era imposibil, ai fi murit de căldură, deși camerele erau foarte mari și foarte înalte. Așa că atunci când am intrat în cameră, primul meu gând a fost să deschid fereastră. Nu apuc însă, fiindcă soția mea se uită în sus și o aud țipând. N-am întrebat-o de ce țipă, pentru că mi-am dat seama singur. Tot

tavanul camerei era plin de păianjeni. Dar nu orice fel de păianjeni, unii foarte mari și urâți.

În timp ce ne gândeam ce să facem, cineva bate la ușă. Era cameristul care auzise zgomotul venind din camera noastră și voia să știe ce se întâmplă. Ne-a găsit cu câte o pernă în mână, aruncând-o spre tavan să doborâm păianjenii. El a crezut că noi ne batem cu pernele, iar când i-am spus ce făceam, ne-a oprit imediat, spunând că dacă omorâm păianjenii, ne vor mânca țânțarii. A început să ne explice că acești păianjeni se hrănesc cu țânțarii care intră în cameră și să nu ne fie frică de ei, căci nu mușcă. „Noi știm de existența păianjenilor din camere, ne-a explicat, și până punem plasă în ferestre, ca să oprim țânțarii și alte insecte, nu ne atingem de păianjeni, ei au grijă de țânțari.“

Între timp camera începuse să se umple cu țânțari pentru că nu stinsesem lumina. Cu toate că încercase să ne convingă să dormim liniștiți spunând că imediat ce vom stinge lumina, păianjenii vor începe să atace țânțarii, iar mâine dimineată, când nu vom vedea niciun țânțar în cameră, o să ne convingem că a avut dreptate, imediat după ce a plecat am stins lumina și ne-am aruncat în pat. În loc să dormim neacoperiți din cauza căldurii a trebuit să ne acoperim tot corpul cu cearșaful, să nu ne mănânce țânțarii. Ședeam sub cearșaf ca doi copiii care se ascund de părinți.

Ne-am trezit dimineată cam pe la ora nouă. Nu știu dacă vreunul dintre noi a dormit mai mult de trei ore. Ne-am dus să facem un duș într-o sală aflată la a doua ușă de a noastră. Nu știu dacă iarna au apă caldă, însă acum ne-am mulțumit că am putut să facem dușul cu apă rece. Prosoapele care aparțineau hotelului erau atât de aspre, încât soția mea a trebuit să aștepte până m-am dus în camera noastră să-i aduc unul de-al nostru. Probabil că apa din Dunăre pe care o folosește hotelul, asprește așa de tare prosoapele.

Nepotul meu și cealaltă familie ne așteptau în restaurant să luăm micul dejun împreună. Am început să ne povestim unii altora cum am dormit. Toți au dormit cu ferestrele deschise și

acoperiți complet cu cearșaful. Le-am spus explicația pe care ne-a dat-o cameristul. Cu toții au râs.

De aici am plecat cu două bărci închiriate spre o insulă pe Deltă, barcașii fiind lipoveni și cunoscuți ai nepotului meu. Am trecut pe lângă multe insule și ne-am oprit la o insulă de aproximativ două sute pe două sute de metri pătrați. Aici nu era niciun fel de locuință, în schimb era populată de câini, așa cum toate celelalte insule erau populate de câini. Îna inte de a debarca, lipovenii ne-au spus să nu arătăm că ne este frică de ei. Câinii erau pe mal, lătrau, dar era un lătrat de bucurie, fiindcă mișcau cozile. Imediat ce am debarcat s-au și apropiat de noi, să ne miroasă.

Soția nepotului și soția prietenului au scos legumele aduse de acasă. Cei doi lipoveni plecaseră cu o barcă și când s-au întors au adus un sac plin de pești vii luați de la o altă insulă unde aveau relații. Erau pești de până la un kilogram. Erau de vreo șapte–opt feluri, inclusiv scrumbii. Tot soțiile care au curățat legumele au curățat și peștii și, tăiați în trei–patru bucăți fiecare, i-au pus în oala mare pe care prietenii o aduseseră de acasă cu farfuriile, față de masă și tot ce trebuie la o asemenea excursie. Au făcut focul și au pus oala pe foc. Câinii erau foarte prietenoși, deși când te uitai la ei ai fi crezut că în orice moment vor să sară pe tine. Erau mari, jengoși și urâți. Se vedea că trăiau în sălbăticie. De altfel nu arătau deosebiți de câinii vagabonzi care umpleau străzile orașelor și șoselele.

Pe insula asta exista o masă și o bancă pe care puteai să stai, plus o mulțime de butuci de lemn care erau folosiți în loc de scaune. A sosit vremea prânzului și masa era gata. Niciodată în viața mea n-am mâncat pește cu atâta plăcere. Fiecare înghițitură era foarte gustoasă iar cât privește ciorba în care a fiert peștii, nu am s-o uit niciodată. Auzisem de astfel de ciorbe făcute cu apa în care trăiesc peștii, iar acum aveam această unică ocazie de a vedea că este ceva de neuitat. Nu mai vorbesc când am fost serviți cu scrumbiile prăjite pe grătar improvizat. Mi-au arătat cum se mănâncă scrumbia în asemenea ocazii. M-am uitat și am făcut și eu la fel ca ei: țineai scrumbia ca pe o muzicuță și mușcai din ea. Așa am mâncat trei scrumbii, peste ce mâncasem înainte.

Câinii erau și ei în jurul mesei, cu ochii pe noi care aruncam oasele peste cap. Le prindeau din zbor și le mâncau.

Alt fenomen descoperit aici. Știam cum știe toată lumea că nu-i recomandat să dai oase de pește la câini, căci se îneacă, însă acești câini nu mănâncă altceva decât pește cu oase cu tot. N-au altceva ce să mănânce. Îmi spun acești barcagii că atunci când nu au ce mânca, înoată până la o altă insulă, să caute hrană. De obicei se bat cu câinii de pe insula respectivă și se întorc lingându-și rănilor și tot flămânzi.

Ne-am întors la hotel unde puteam sta încă o noapte căci plă-tisem, dar eu cu soția am insistat să ne întoarcem. Ne-m strâns bagajele și ne-am întors pe același drum pe care am venit. Acum mașinile mergeau și mai încet ca înainte. Asta pentru că, nu mult în fața noastră, un camion intrase într-o turmă de oi care traversa șoseaua. Pe o parte și pe alta erau oile vii care behăiau întruna speriate, în mijlocul șoselei erau trupuri însângerate de oi moarte împrăștiate peste tot. Câțiva oameni din mașinile din fața noastră coborâseră și trăgeau de picior oile moarte, să facă loc să treacă cu mașina. Ciobanul era pe marginea șoselei cu capul în mâini plângând. Pe sensul celălalt, era camionul cu șoferul care arăta îngrijorat că o să întârzie cu livrarea încărcăturii, de parcă nimic nu s-a întâmplat, iar cât privește venirea poliției la fața locului, nu se știa când se va întâmpla. Ne-am făcut loc printre oile moarte și am trecut de acest abator; dar până să ajungem la Constanța am trecut tot prin zig-zag-uri, printre gropi și câini morți.

Două zile mai târziu am părăsit Constanța pentru totdeauna. În tren spre București, între Constanța și Cernavodă, îi arătam soției Canalul Dunăre–Marea Neagră căruia ar fi fost mai potrivit să i se spună „Canalul Roșu Marea Neagră“. Chiar dacă prima lui versiune, construită cu deținuți politici dintre care nu se știe câte sute, sau chiar mii, au murit, muncind în condiții inumane, fusese abandonată, nici la a doua, construită cam într-o perioadă între 1977 și 1984, nu se muncise mai ușor. Nu i-am descris condițiile în care lucrau deținuții politici la Canal pentru că este greu ca cineva să înțeleagă. Ne-am retras de la fereastră și am intrat în compartimentul nostru și până la București m-am gândit și parcă îi vedeam

înaintea ochilor pe cei pe care i-am cunoscut, și care au avut soarta să moară la Canal. La gară ne aștepta Cristina, fiica vărului meu, dr. Achile Sarry. Cum am mai spus, el fusese prizonier de război în URSS și după opt ani, când s-a întors în România a fost arestat și condamnat, trecut prin închisoarea Aiud, Jilava și pe la Canal. Când am ajuns la el acasă, a fost greu să-l recunosc, deși îl văzusem cu doi ani înainte. Acum era foarte slăbit, avea cancer la prostată. Cu toate astea, am fost cu el la A.F.D.P. București, la cabinetul medical, unde m-am revăzut cu doctorii de aici. Achile era și el unul dintre doctorii asociației, însă starea sănătății nu-l mai lăsa să profeseze.

Cât am stat la Achile am observat că aștepta nerăbdător ceva. Își scrisese memoriile, le dăduse să fie tipărite și aștepta să audă că au fost publicate. Eram acasă în Canada când a murit bietul Achile, două luni după ce plecasem din România. Nu și-a văzut cartea (intitulată *Pahod na Sibir*), a murit cu o zi înainte de apariția ei.

Aici în București am stat câteva zile unde am revăzut-o pe doamna Lucia Hossu Longin, femeie curajoasă care a îndrăznit să realizeze episoadele *Memorialul Durerii* și să arăte la televiziune prin ce suferințe au trecut deținuții politici sub regimul comunist. Tot la televiziune a arătat cum s-a dus cu aparatul de filmat la domiciliul torționarilor securiști și pe cei găsiți acasă i-au intervievat cu întrebări directe. Cei mai mulți nu deschideau ușa, iar cei intervievați negau cu nerușinare crimele comise.

Împreună cu dânsa și cu un cameraman, am plecat spre Sinaia, la Castelul Peleş. Lucia ocupa un loc la spatele mașinii, lângă noi, în

În castelul Peleş din Sinaia.

În caleașca pe care o comandase Ceaușescu după vizita în Anglia.

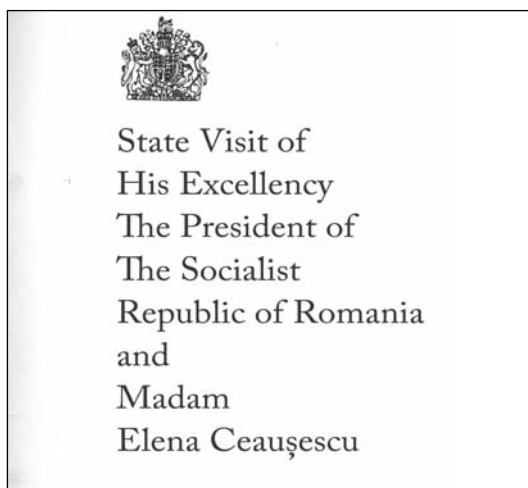
față fiind șoferul și c a m e r a m a n u l . Drumul până la Sinaia era ceva mai bun decât cel de la Constanța până la Dunăre, spre Deltă. Aici Lucia mi l-a prezentat pe istoricul Alin Ciupală, care a fost foarte amabil și ne-a condus prin castel, explicându-ne cu detalii ce repre-

zenta fiecare încăpere prin care treceam. Erau foarte mulți turiști din diferite țări. Erau introduși în grupuri de câte douăzeci, după ce așteptau cel puțin nouăzeci de minute să le vină rândul. Ghidul care conducea aceste grupuri avea alt itinerar față de al nostru, ei vedeau numai o parte din interiorul castelului. Noi am fost norocoși cu profesorul Ciupală care ne-a condus peste tot în castel. Am rămas cu o amintire frumoasă.

Acest castel era reședința de vară a fostului rege Carol I. După moartea lui Ceaușescu a fost deschis pentru turiști, iar banii strânși erau folosiți la întreținerea castelului. În drum spre ieșire ne-am oprit unde altădată erau grajdurile regale. Tot aici era un corp de clădiri care adăpostea un magazin cu suveniruri pentru turiști. Aici Lucia s-a văzut cu niște prieteni ziariști cu care ne-a făcut cunoștință. Erau în jurul unei mese unde ne-au invitat și pe noi. După mai bine de o oră, când au aflat că suntem din Canada, unul se scoală de la masă și ne spune să mergem cu el, să ne arate ceva. Ne-am îndreptat spre grajduri și în loc de cai am văzut o caleașcă, o copie după caleașca reginei Angliei. În 1978, după întoarcerea lui din Anglia, unde fusese invitat, Ceaușescu a dat ordin să i se facă una la fel. Nu știu dacă s-a plimbat cu ea, însă eu cu soția mea ne-am urcat în caleașcă și am făcut o fotografie. În ultimele zile rămase în România am vizitat mânăstirea Cernica și alte locuri interesante.

Aș fi vrut să mergem la minele de plumb Baia Sprie și Cavnic, unde am fost forțat să muncesc când am fost deținut politic. Nu știam dacă mai sunt accesibile, căci voiam să-i arăt soției mele unde loveam cu barosul bolovanii de minereu și locurile de muncă unde perforam și mai ales să încerc să găsesc florile de mină pe care le-am ascuns cu cincizeci și trei de ani în urmă. Așa au făcut mulți deținuți politici. Când găseam în mină flori rare și frumoase, de exemplu cristale de cuarț cu lichid în ele, barită, ametist, plăci de pirită cu cristale de cuarț presărate pe ele, pe cele mai armonioase le alegeam și le înfășuram în hârtie de vax pe care o găseam în mină aruncată de artificierii civili, după ce scoteau dinamita. Le puneam apoi în cutiile de lemn în care era adusă dinamita și le îngropam în locuri marcate, sperând că vor veni curând americanii să ne elibereze și vom lua cu noi florile ascunse. Dar n-a fost să fie așa, majoritatea au murit în închisori, iar cei care au ieșit, unul câte unul au murit și ei, iar americanii tot n-au venit. Au venit acum și au instalat o bază militară aeriană la Kogălniceanu, chiar lângă orașul meu natal, Constanța.

Dar dintre cei care am trecut prin închisorile comuniste din România, astăzi am rămas puțini.

Vizita lui Ceaușescu și clica lui in Anglia in 1978 .

Romanian Suite

Mr. Gheorghe Oprea,
First Deputy Prime Minister of the Government

Mr. Stefan Andrei,
Minister of Foreign Affairs

Mr. Vasile Pungan,
Minister at the Presidency of the Socialist Republic of
Romania, Head of the Group of Counsellors to The
President

Mr. Ioan Avram,
Minister of Machine Building Industry

His Excellency Mr. Preta Popa,
Romanian Ambassador to the Court of St. James's

Madame Popa

Mr. Stefan Birlea,
Director of The President's Office

Mr. Constantin Mitea,
Chief Editor of the newspaper "Scinteia"

Mr. Nicolae Ecobescu,
Ambassador, Head of the State Protocol

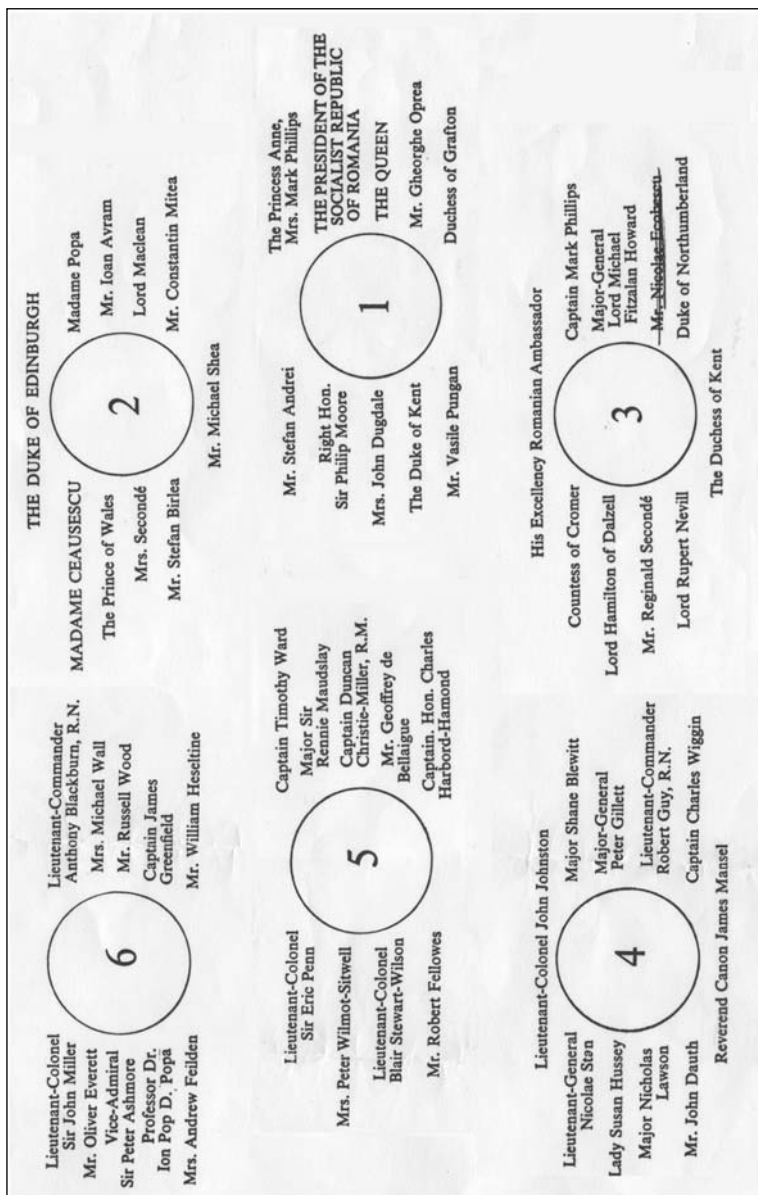
Mr. Ion Cumpănașu,
General Director "Agerpres"

Lieutenant-General Nicolae Stan,
Chief Aide-de-Camp to The President

Mr. Sergiu Celac,
Secretary-Interpreter

The President's Doctor

All stay at Buckingham Palace for the duration of the
State Visit, except the Romanian Ambassador and Madame
Popa, who reside at 1 Belgrave Square, London, S.W.1.

În jurul mesei în palatul Buckingham

BUCKINGHAM PALACE

MR. STANLEY COOMES

has permission to enter and leave
Buckingham Palace during the State Visit of
The President of the Socialist
Republic of Romania and Madame Ceaușescu
13th-16th June, 1978

Peter Ashmore

Master of the Household.

Acesta este permisul de acces a lui Stanley la Palatul Buckingham.

BUCKINGHAM PALACE

16th June, 1978.

Dear Mr Coomes,

Now that the State Visit of The President of the Socialist Republic of Romania and Madame Elena Ceausescu is over, and has proved very successful, I do want to let you know how much we have appreciated your help as an Interpreter for the Romanian Staff accommodated at Buckingham Palace.

I am aware that you have put in a number of hours on duty and your presence in this capacity has been very reassuring, both to the members of The Queen's Household as well as to the Romanians.

Thank you so much. I was particularly grateful for your very efficient help at the end of Tuesday's luncheon in the Conference Room.

Yours sincerely

Peter Ashmore

Master of the Household.

Stanley Coomes, Esq.,
39, Sudbury Croft,
Wembley,
Middlesex.

*Scrisoarea de mulțumire care a primit-o Stanley
pentru seviceul adus ca translator.*

Înapoi în Canada

În 1999 aveam șaptezeci și unu de ani și au început să mă ajungă din urmă problemele de sănătate. Mă pregăteam de o operație la colon. Aveam niște diverticule care se inflamaseră și mă supărau foarte rău. Doctorul a recomandat să fiu operat ca să nu devină canceroase. Mi s-au făcut toate testele și eram gata de operat. Pe 30 martie 1999 am fost internat în Spitalul Royal Victoria și a doua zi, 31 martie, am fost operat de dr. P. McLean.

Nouă zile cât am stat în spital soția mea a stat tot timpul cu mine și îmi umezea gura cu cuburi de gheață la fiecare cinci-șase minute. Gura îmi era permanent uscată și nu aveam voie să beau nimic sau să mănânc. Abia după șapte zile au început să-mi dea să beau și să mănânc câte puțin. Timp de șapte zile biata mea soție nu a dormit o clipă. Abia ultimele două zile cât am stat în spital, atât eu cât și ea am putut să închidem ochii. Eram amândoi oboșiți. Nu știu ce m-aș fi făcut fără ea. După nouă zile de stat în spital mi s-a spus că pot merge acasă. Am plecat cu vreo șaisprezece inci de intestin mai puțin, atât mi-au spus că au scos din abdomenul meu. Ajuns acasă, trebuia să țin un regim alimentar și să nu fac eforturi de niciun fel. Când am plecat din spital, i-am spus doctorului că sunt umflat și vânăț între picioare. După o scurtă examinare, mi-a spus că am hernii în ambele părți. Asta îmi trebuia acum! Intru în spital ca să fac o operație și ies din spital ca să vin înapoi să-mi facă alte două operații!

Dar asta n-ar fi fost nimic, căci aceste operații nu sunt grele și nici complicate, din câte știam. Dar nu mult după ce am venit acasă, într-o seară, am dureri mari în abdomen. Am chemat ambulanța și sunt dus la spitalul din Lachine. Aici nu mai puteam de dureri și țipam. I-am tulburat pe toți cei care se aflau la urgență. Toată noaptea am țipat de durere. Au fost chemați vreo trei doctori. M-au examinat, mi-au făcut injecții să-mi oprească durerile, însă tot nu s-au oprit. S-au hotărât să mă deschidă să vadă ce este. Mi-au adus niște hârtii să iscălesc că le dau permisie să mă taie să vadă ce este. Am iscălit aceste hârtii, mi-au pus un tub în nas și așteptam miezul nopții ca să fiu deschis. Înainte cu

jumate de oră de miezul nopții, durerile mi s-au oprit brusc. Am chemat doctorul chirurg și pe cel care trebuia să mă anestezieze și le-am spus că nu mai am dureri. Au început să mă pipăie pe abdomen și îmi spun să așteptăm până la miezul nopții. Vine doctorul curant și vede că nu mai am dureri. Îmi spune că mă va ține în spital sub observație, până a doua zi.

Când am venit acasă l-am sunat pe doctorul McLean și îi spun ce s-a întâmplat cu mine. Mi-a spus să merg înapoi la spitalul unde am fost dus cu ambulanța și să le cer negativul de la razele pe care le-au luat. Am sosit la doctorul McLean cu negativul și după mai multe întrebări, mă trimite să-mi facă ultrasunete. Aici îmi găsesc piatră la fiere și mă pun pe lista de operații. Acum așteptam să-mi vină rândul. Abia la 19 ianuarie 2000 sunt admis în spital pentru ca să-mi scoată fierea. Dr. McLean mi-a explicat procedura prin care-mi va scoate fierea, care se numește laparoscopie, adică nu mă va tăia. În schimb îmi va face patru găuri și așa îmi vor extrage fierea. După ce mi-au scos fierea am stat numai o zi în spital, nu nouă. Când am plecat Dr. McLean mi-a spus că fierea a cauzat durerile pe care le aveam când am fost dus cu ambulanța la spital și de acum înainte nu voi mai avea probleme cu fierea, însă trebuie să țin regim alimentar foarte strict pe o durată de cel puțin un an.

Timp de aproape doi ani nu am mâncat grăsimi, mâncăruri piperate și orice ar fi putut să-mi facă rău. Slăbisem și aveam o sută cincizeci de livre. Acum așteptam să mă cheme să fiu operat de hernie. Dr. McLean care începuse să fie obosit sau plictisit cu mine, a decis să mă opereze la ambele hernii odată. Cu toate că această veste era bună pentru mine, nu știam consecințele. La 22 martie sunt chemat la spital și Dr. McLean mă operează la ambele hernii, sunt mulțumit că nu mai trebuie să mai trec printr-o altă operație. Mi-am zis: am scăpat! Nici de data asta nu am stat în spital decât o zi, dar pentru următoarele două săptămâni acasă, a fost un calvar, nu puteam merge. Partea stângă a herniei se umflase mai mult decât un ou de găscă. M-am dus la spital la Dr. McLean care cu o seringă mi-a scos lichidul din umflătură. A trebuit să merg o dată și chiar de două ori pe

săptămână, timp de două luni să-mi scoată lichidul din umflătură. Acum am zis că am scăpat de toate problemele de sănătate, până am mers la doctorul meu de familie, care mi-a făcut un examen mai amănunțit și care mi-a prescris să fac un test la sânge și ultrasunete la prostată și eventual, dacă este cazul, biopsie. După trei săptămâni mă sună secretara doctorului și îmi dă vestea bună, a primit rezultatul testului de la sânge pentru P.S.A. care era 2.6. Pentru vârsta mea era bună. Acum așteptam rezultatul de la ultrasunete care vine tot prin telefon cu o invitație la doctor. M-am dus cu soția mea. Aici medicul mi-a citit raportul spitalului la care mi-au făcut ultrasunete. Aveam cancer la prostată.

Ce-am simțit eu semăna probabil cu ce simte un om care primește sentința de condamnare la moarte. Îmi închipui că și soția mea a simțit la fel. Ne-am întors acasă devastați. Dar și până am ajuns acasă, tot drumul, gândul meu nu era la condus, mă gândeam la boala asta crudă care nu cruță. Cred că oricine primește o asemenea veste, oricât de tare ar fi, nu se poate să nu aibă aceleași trăiri pe care le-am avut când doctorul mi-a spus că am cancer la prostată. A trebuit să dau vestea asta fiicelor noastre și ginerilor noștri, care au primit-o ca pe o lovitură de fulger. Am început să ne programăm la consultații cu doctori urologi. De la toți am aflat că la vârsta mea nu te mai operează, prostata fiind situată într-un loc delicat, prin care trec niște nervi foarte fini și operația este riscantă, însă că poți trăi cu astfel de cancer mulți ani. Totuși, eu îl văd regulat, la trei-patru luni, pe doctorul meu urolog, Kuzmarov, care îmi prescrie să fac testul la P.S.A. și care a fost ultima dată de 3.99, puțin cam mare, dar acceptabil.

Din anul 2000 locuim în Dorval aproape de fiicele noastre. Am vândut duplexul din La Salle și am cumpărat o casă aici lângă copiii noștri. Am început să mă obișnuiesc cu bomba asta în mine, care nu știu când va exploda.

Adevărul este că nu simțeam nimic, însă ceva mă făcea să mă simt incomod și nu știam ce este cu mine. Îmi scrâșneau dinții, eram foarte stresat, nopțile dormeam numai două-trei ore chiar cu pilule de dormit, vedeam orice în negru, nu aveam răbdare pentru nimic. Numai după ce l-am văzut pe doctorul de familie

St. Laurent, acesta mi-a recomandat să consult un psihiatru, ca să vadă ce este cu mine. Am fost cu soția la doctorița Rzepeki, care avea cabinetul chiar în spitalul Lakeshore. Nu a trebuit mult timp ca să mă găsească bun de internat în spital. Am rugat-o să mă lase să merg acasă să-mi iau o pijama, papuci și alte lucruri de care aveam nevoie în spital. Nu m-a lăsat, spunându-mi că voi pierde patul în favoarea unui alt pacient și voi aștepta mult până voi fi internat. Aici am stat trei săptămâni și pentru că eram un pacient bun, sfârșiturile de săptămână aveam voie să merg acasă. Soția și copiii noștri veneau în fiecare zi la orele de vizită. În cameră mai eram cu încă trei pacienți. Aici aveam televizor și cărți de citit. Mâncarea am găsit-o foarte bună. Mulțumită medicamentelor care îmi produceau poftă de mâncare, am început să pun ceva greutate pe mine, însă tratamentul m-a ajutat foarte mult. Chiar și astăzi continui cu acest tratament.

Multă lume suferă de depresie. Unii știu, iar alții ca mine, nu știu. Iar cei care știu, se tem să consulte un psihiatru. În mintea lor este ideea că dacă află lumea că ești tratat de un asemenea doctor, o să creadă că ești nebun. Aici unde am fost internat și tratat la spitalul Lakeshore, am întâlnit bărbați și femei, până atunci pierduți, care au putut să-și refacă viața. La una dintre vizitele mele la doctorul Rzepeki, mi-am exprimat dorința să fiu văzut de un cardiolog, dar nu știu unul ca să pot cere o consultație. Voiam să văd ce este cu bătăile neregulate de inimă pe care le am de mulți ani, însă care în ultimii ani erau mai accentuate și acest fapt mă îngrijora. Când a auzit dr. Rzepeki, a luat telefonul și a vorbit cu doctorul Chaniotis și mi-a obținut o consultație. La prima vizită la doctorul Chaniotis, mi-a revizuit medicația pe care o luam pentru tensiune și mi-a prescris să mi se facă la spitalul Royal Victoria angioplastie. Cu două luni înainte când îmi făcuseră angiogramă, îmi găsiseră o arteră blocată în proporție de optzeci la sută. Ambele proceduri erau foarte simple și ușor de suportat, însă foarte importante. Mi-au făcut anestezie la încheietura mâinii drepte. După cinci-șase minute au introdus în artera de la încheietura mâinii o sârmă aproape până la inimă și mi-au deblocat artera. În acest timp eu puteam vedea cum

înainta sârma până ce a deblocat artera. La fel și când mi-au făcut angioplastie. Atunci au introdus pe această arteră un arc să țină artera deschisă să poată circula sângele și să nu se mai blocheze. Am spus mai devreme că aceste proceduri sunt foarte simple, dar au salvat și salvează zeci de mii de vieți. Despre mine pot să spun că până în ziua de azi nu am mai avut aritmie. Îi mulțumesc lui Dumnezeu și doctorului Chaniotis, care m-au scutit de a mai suferi de așa ceva. Eu continui să-l văd regulat pe doctorul Chaniotis și nu uit să mă rog la Cel de sus ca întotdeauna.

În 2003, două surori ale soției mele, Micheline și Denise au organizat o reuniune familiară ca să-i facem o surpriză mamei lor cu ocazia împlinirii vârstei de optzeci de ani. Din cei treisprezece copii au fost prezenți șase băieți și cinci fete, toți cu copiii și nepoții lor. Două dintre fete cu familia lor nu au putut veni, altfel am fi fost peste o sută.

Reuniunea a avut loc în sala de recepție a unui club de golf La Madeleine, în Ste. Madeleine, Quebec, circa șazeci de kilometri est de Montreal. Aici ne-am putut vedea și am putut vorbi unul cu altul. Pe unii nu-i văzusem de mult timp și îi găseam schimbați, așa cum și unii dintre ei m-au găsit schimbat pe mine. Timpul își lasă urmele.

Ultima persoană care a sosit la această reuniune a fost mama soției mele condusă de Raymond, cel mai tânăr dintre băieți. Când a intrat în sală, a fost foarte surprinsă de ce a văzut. Poate se aștepta să vadă pe câțiva dintre copiii ei, dar nu atâtia... Am fost norocoși că aici a fost invitată o mătușă a soției mele, tanti Simone. Toți profitam de ea dându-i aparatul de fotografiat să ne ia pe toți la un loc. Câte unul pe rând luau microfonul exprimând cuvinte de laudă și mulțumiri mamei lor. Unii au recitat cântece legate de mamă, cei mici au cântat și ei. A fost o reuniune foarte frumoasă și memorabilă. Eu cel puțin n-am s-o uit și oricine ar fi fost prezent și-ar fi dat seama cât de bună, respectată și iubită de toți copiii ei este această mamă și cât de mult îi iubește și ea pe toți. Când s-a întors la ea în sat, cele două fete cu familia lor au pregătit și ele un Birthday pentru mama lor.

2003, aniversarea a 80 de ani a mamei soției.

Astăzi când scriu aceste rânduri, mama, pentru că așa îi spun eu, are zece nepoți, douăzeci de nepoate, doisprezece strănepoți și douăzeci și două de strănepoate, iar numărul lor crește în continuare.

În martie 2006, fratele meu Costică, a împlinit optzeci de ani. La aniversarea lui, care a avut loc în provincia Ontario, orașul Brockville unde locuiește el, ne-am adunat toți din familia Sarry la un restaurant local. Aici erau câțiva din compania unde lucra fratele meu și pe care îi cunoșteam de când lucram și eu cu ei, în urmă cu treizeci și șapte de ani. Ce plăcute sunt aceste revederi! Însă timpul era prea scurt ca să poți vorbi cu fiecare atât cât ai fi vrut.

Tot anul trecut am avut marea bucurie să mă revăd cu un coleg de-al meu de la minele de plumb Baia Sprie și Cavnic. Avusese o condamnare de cincisprezece ani muncă silnică. Făcuse parte dintr-o organizație anticomunistă. Majoritatea membrilor acestei organizații erau militari, el fiind sublocotenent. Nu-l văzusem din anul 1953 când m-au luat ca să fiu interogată și implicat în procesul celor paisprezece colegi de ai mei, care reușiseră să evadeze, dar fuseseră prinși. Acum, după cincizeci și trei de ani, m-am dus la aeroport să-l întâlnesc. Venea din Londra cu British Airways. Plecase din România, de la

Oradea cu autobuzul până în Ungaria, la Budapesta, iar de acolo la Londra. M-am dus la aeroport cu o oră înainte de a sosi avionul. Am așteptat până a sosit avionul și acum eram cu ochii pe toți pasagerii care treceau poarta spre ieșire. Deși prin corespondența pe care o purtam cu el îmi trimisese niște fotografii, așa că știam cum arată acum după cincizeci și trei de ani, nu puteam să-l recunosc printre sutele de pasageri care treceau poarta de ieșire. Îi știam statura, care nu se schimbă. Îmi imprimasem în mintea mea fața lui după fotografiile primite, totuși nu-l vedeam. Eram sigur că nu a trecut, pentru că eram chiar lângă poartă și vedeam pe fiecare cum trece.

La trei ore de când aterizase avionul în care trebuia să fie el, eram tot acolo. Târziu, când nu mai soseau avioane și nu mai era multă lume în aeroport, am fost la un birou de informații să mă plâng că prietenul meu care trebuia să vină cu avionul de la Londra și care nu vorbește engleza nici franceza, nu a sosit. După ce am dat toate datele pe care mi le-a cerut, funcționarul s-a uitat în computer și mi-a spus că domnul Cornel Onaca a venit cu acest avion și că nu a fost reținut.

M-am gândit că poate a trecut pe lângă mine și nu l-am recunoscut. Avionul sosise la orele șase și jumătate seara. Eu eram la aeroport de la cinci și jumătate. Acum era ora unsprezece și jumătate și aproape nimeni nu mai era în aeroport. Mă îndreptam spre un telefon să sun acasă să o întreb pe soția mea dacă nu cumva, poate că nu m-a văzut nici el pe mine și o fi luat un taxi și s-a dus la adresa unde știa că locuiesc.

În timp ce mă îndreptam spre telefon, în spatele meu erau două persoane care și ele se îndreptau spre telefon. Când am ajuns la telefon aud pe cineva care mă strigă „George“. Când m-am întors, îl recunosc pe Cornel care avea într-o mână o pungă de plastic transparentă, în care era pașaportul, iar a doua persoană era un domn care știa românește și a vrut să-l ajute să mă sune acasă. Ne-am îmbrățișat și l-am întrebat ce s-a întâmplat. Mi-a spus că cele două valize cu care a plecat de acasă s-au pierdut și asta explică întârzierea lui la aeroport. Am sunat la fiica mea Doris, ca să vină să ne ia acasă. În locul ei a venit soțul ei și ne-a

luat. Aici a trebuit să explicăm soției mele de ce atâta întârziere. Multe nu am putut vorbi cu Cornel deoarece era obosit și nedormit de treizeci de ore de când plecase din România. A doua zi am fost cu el la aeroport să ne interesăm de valize. La biroul British Airways funcționara ne-a dat o formă s-o completăm, urmând să ne anunțe când vor găsi valizele. Totodată ia dat lui Cornel un cec de șaiszeci de dolari. Când am întrebat-o pentru ce acest cec, ne-a spus că British Airways despăgubește pasagerii pentru discomfortul cauzat și ne-a asigurat că valizele nu sunt pierdute și imediat ce le vor găsi vor fi livrate la adresa noastră.

Cornel era îngrijorat că valizele erau pierdute și nu le va mai vedea. Avea în valize multe cadouri pentru noi și asta îl supăra mai mult. Însă nu a durat prea mult timp. În ziua următoare valizele au fost livrate. Cornel a crezut că cecul primit de la British Airways este despăgubire pentru cele două valize și acum voia să restituie cecul. A trebuit să-l convingem că cecul este numai pentru discomfortul cauzat de lipsa valizelor până la primirea lor. Nu-i venea să creadă de acest gest generos.

Acum, după ce au sosit valizele, am putut să vorbim de altele. Am aflat de la Cornel de soarta multor colegi de-ai noștri, de viața pe care au dus-o după eliberare și despre viața lor în prezent. Mi-a spus că pensionarii o duc foarte rău cu o pensie foarte mică. În schimb cei care trăiau bine sub regimul comunist, trăiesc mai departe cu pensii mari. Mi-a spus că eu sunt norocos că trăiesc în Canada. I-am răspuns că este foarte adevărat și mai mult, sunt fericit aici! Timp de o lună cât a stat la noi, am vorbit de dimineața până seara, a fost impresionat de locurile pe unde am fost cu el, în special când am intrat în Notre Dame Basilica.

După o lună, l-am condus la aeroport. De data asta avea voie să aibă bagaj de mână, nu ca atunci când a venit numai cu o pungă de plastic transparent, în care se vedea pașaportul. Astea erau instrucțiunile când s-a îmbarcat pe avion la Budapesta. S-a întors în România cu impresii și amintiri frumoase, iar eu și familia mea am fost foarte încântați de a-l avea pe Cornel la noi.

Nepoțelele noastre și nepoțelele lui Cornel schimbă între ele e-mailuri. Poate într-o zi au să se vadă în România, sau în

Canada, însă nu după cincizeci și trei de ani, așa cum ne-am revăzut noi. Lăsăm flacăra nepoțelilor noastre s-o ducă mai departe după noi. Curând voi împlini optzeci de ani. Până atunci, și după aceea, sper să trăiesc mai departe în liniște cu soția mea, iubiți de fiicele noastre, soții lor și nepoțelele noastre, așa cum și noi îi iubim pe ei și trăim pentru ei.

Alte momente speciale din viața mea...
pe care nici măcar în vis, după prin câte am
trecut, nu am crezut că le voi realiza

În 1991 fiica noastră Kathy se căsătorește cu Jim Kinnear, recepția a avut loc în sala Centrului Cultural din Dorval, afară de familiile din partea lui Jim, din partea soției mele, au mai fost și din partea mea fratele Costică cu familia lui, soția lui Stanley care a venit din Anglia special pentru acest eveniment și au mai fost mulți români și prieteni de-ai noștri.

Înainte de a merge la Biserică

*O duc pe Kathy
spre altar*

Înainte de a merge la Biserică

O duc pe Doris spre altar

Iar în 1995 fiica cea mică Doris se căsătorește cu Giuseppe Giannini, de data asta recepția a avut loc în St. Leonard unde mai toți italienii își rezervă aceste săli pentru astfel de evenimente. La nunta lui Doris cel puțin jumătate din invitați au fost italieni, soția lui Stanley a venit iarăși din Anglia la nunta lui Doris și o dată cu ea, a venit sora mea Herculia care locuia în Valencia, Spania. Împreună cu soția mea ne-am văzut visul realizat, acum am rămas tot doi așa cum am fost la început însă mulțumiți de copiii noștri că au ales bărbați buni și respectuoși.

La 5 august 1994, Kathy ne face marea bucurie dând naștere la o fetiță, Erika. Acum suntem bunici și foarte mândri; cel puțin eu nu mai vorbesc. Niciodată nu visasem că voi fi om liber, că mă voi căsători că voi avea copii și acum să fiu bunic, astea sunt peste rugămintele mele, de când am venit în țara asta, Dumnezeu a fost foarte bun cu mine și m-a ajutat chiar din momentul când am pus piciorul pe acest țăr.

Trei ani mai târziu, la 4 iulie 1997, Kathy dă naștere la încă o fetiță, Gillian,

După încă alți trei ani, la 9 martie 2000 se naște Elizabeth. Astăzi suntem înconjurați de copiii noștri cu soții lor și nepoțelele noastre.

Bunicii cu nepoțelele Gillian, Elizabeth și Erika

Împreună cu soția mea la aniversarea a 50 de ani de căsătorie

Familia mea

*Doris, Esther, Kathy
Gillian, Giuseppe, Elizabeth, George, Jim și Erika*

O parte din colegii mei din închisoare
(Pitești, Aiud și minele de plumb Baia Sprie și Cavnic)

*Pamfil
Albu*

*Gabriel
Bălănescu*

*Paul
Bandu*

*Vasile
Boaru*

*Gheorghe
Brănzaru*

*Alexandru
Bratu*

*Mircea
Buteanu*

*Vasile
Cojocaru*

*Augustin
Crăciunaș*

*Robert
Furnărache*

*Dr. Alexandru
Ghica*

*Traian
Ghițeanu*

*Dr. Miltiade
Ionescu
(Make)*

*Dr. Paul
Iovănescu*

*Leonard
Kirschen*

*Victor
Leahul*

*Gheorghe
Matală*

*Niculae
Mitran*

*Costică
Mugur*

*Samedin
Mustegep*

*Cornel
Onaca*

*Dr. Cornel
Petrasevici*

*George
Tomaziu*

*Ion
Vorvoreanu*

Pe care i-am revăzut după Decembrie 1989 și cu care am comunicat până în ultimile zile din viața lor.
Astăzi am rămas numai trei.

Aceste versuri le-am publicat în această carte în memoria colegului meu de suferință, Gică Mihăilescu, gazetar și proprietar al ziarului independent din Galați (Acțiunea). Am învățat pe dinafară aceste versuri care sunt compuse și cântate de el în celula pe care am împărțit-o împreună. Erau dedicate soției lui.

După albe nopți de suferință
Chipul tău mi-apare-n vis mereu
Dăruind iubire și credință
Hrană scumpă sufletului meu
Mi-ai dorit atâta fericire
Și ai promis că mă vei aștepta
Jertfa ta supremă mântuire
Niciodata nu o voi uita

Îți trimet din închisoare
Dragostea și inima
Bogăția cea mai mare
N-au putut să mi le ia
Cât va exista pământul
Lumea cât s-ar frământa
Ce sublim e legământul
Inima cu dragostea

Nu știu dac'afară e lumină
Dacă primăvara a venit
Trandafirii noștri din grădină
Și caisul oare a înflorit?
Nu văd decât umbra din perete
Ce mă urmărește pas cu pas
Știu de libertate că mi-e sete
Și că-n lume tu doar mi-ai rămas

Îți trimet din închisoare
Dragostea și inima
Bogăția cea mai mare
N-au putut să mi le ia
Cât va exista pământul
Lumea cât s-ar frământa
Ce sublim e legământul
Inima cu dragostea

E aniversarea nunții noastre
O fortună grea ne-a despărțit
De pe malul Dunării albastre
Lăsând cuibul nostru pustiit
Din celula rece fără soare
Amintindu-mi clipa din altar
Nu-ți ofer iubito lăcrămioare
Pentru tine am un singur dar

Îți trimet din închisoare
Dragostea și inima
Bogăția cea mai mare
N-au putut să mi le ia
Cât va exista pământul
Lumea cât s-ar frământa
Ce sublim e legământul
Inima cu dragostea.

Să m-aștepți iubito la fereastră
Când vor fi în floare primii tei
Voi zbura ca pasărea măiastră
Ce se-întoarce iar la cuibul ei
Voi aduce pace să-ți aline
sufletul atât de chinuit
Și te voi slăvi mereu pe tine
Te iubesc cum nu sa mai iubit

Îți aduc din închisoare
Inima și dragostea
Bogăția cea mai mare
N-au putut să mi le ia
Cât va exista pământul
Lumea cât s-ar frământa
Ce sublim e legământul
Dragostea cu inima.

ÎNCHISORI ȘI LĂGĂRE DE EXTERMINARE DIN ROMÂNIA

Inchisori

1. Alud
2. Arad
3. Bacău
4. Birlad
5. Botoșani
6. Brașov
7. Caransebeș
8. Cluj
9. Craiova
10. Deva
11. Dumbăveni
12. Făgăraș
13. Galați
14. Gherla
15. Giurgiu
16. Iași
17. Jilava

Lăgăre

1. Baia Sprie
2. Bicaz
3. Borzești
4. Buftea
5. Brad
6. Caracal
7. Cavnic
8. Chirnoși
9. Ciudavnița
10. Coalea
11. Dej
12. Gai
13. Galata
14. Ișalnița
15. Mărgineni
16. Nistru
17. Onești
18. Săvinești
19. Slobozia

Lăgăre la canal (colonii de muncă)

1. Cernavodă
2. Salgny
3. Km 31
4. Poarta Albă
5. Gales
6. Culme
7. Peninsula
8. Capul Midia

Inchisori din București

1. CC.PCR (Min. Interne)
2. Ministerul de Interne
3. Miliția Capitalei
4. Maimason
5. Calea Rahovei

6. Crețulescu
7. Uranus
8. Jilava
9. Văcărești
10. Bragadiru
11. Ghencea
18. Uriști
19. Zalău

Sate în Bărăgan

1. Dilga
2. Moeleu
3. Rosetti
4. Oiaru
5. Feriești
6. Puiu-Petrii
7. Gura Ialomiței
8. Răchitoasa
9. Lucu
10. Valea Călmățui
11. Lătești
12. Rubla
13. Schei (Stâncuța)

Azile psihiatrice

1. Bălăgeanca
2. Cimpina
3. Dr. P. Groza
4. Gătaia
5. Gh. Gheorghiu-Dej
6. Gherla
7. Jebel
8. Jilava
9. Oradea
10. Podari
11. Polana Mare
12. Rădăcăneni

O parte din constanțenii cu care am stat la Aiud, Pitești și minele de plumb Baia Sprie și Cavnic :

Caranicu Alexandru,

Mitran Niculae,

Vlădoianu Ștefan,

Frangopol Niculae,

Aramis Vanghele,

Bondu Paul,

Bari Suliman,

Edip Mehmet Ali,

Mehmet Mendu,

Mustagip Samedin,

Costadinidis,

Vâlsan Niculae (fost secund pe vasul de pasageri „Transilvania”), Anghel

Constantin (fost telegrafist pe vasul românesc „Plehanov”),

comandantul vasului „Plehanov” , Drăgușin Romeo, a fost și el arestat și condamnat (l-am întâlnit la penitenciarul Pitești),

Toma Matei – comandant de marină,

Trandafirescu Eugen – comandant de marină,

Coca Apostolescu – ofițer de marină, ginerele avocatului C. Serienescu, o persoană foarte bine cunoscută la acea vreme în Constanța .

Annexe 1 - Prizonieri politici în Închisoarea de la Pitești

Din 1956 până în 1960, au existat între 350 și 400 prizonieri politici la închisoarea Pitești. În plus față de cele enumerate mai jos, au existat și fermieri, miniștri, mulți diplomați și câțiva proprietari de mari industrii.

Profesori universitari

1. Draganescu, Emil
2. Hurmuzescu, Dan
3. Mărgineanu, Niculae
4. Mihailescu, Constantin
5. Nenițescu, Ștefan
6. Rarincescu, Mihai
7. Roșca, Radu
8. Stănescu, PP.
9. Zahernic, Paul

Avocați

1. Amira, Caranfil
2. Berariu, Puiu
3. Boian, Gheorghe
4. Ciocăltău, Alexandru
5. Cioloboc
6. Cioculescu, Radu
7. Coslovski
8. Gheorghiu
9. Lăzărescu, Constantin
10. Matei, Puiu
11. Orleanu, Mihai
12. Roxin
13. Vasilescu, Ion Valjan

Ingineri

1. Baș, Alexandru
2. Barbu, Ioța
3. Bește, Aurel
4. Bește, Gheorghe
5. Brătășanu, Paul
6. Capsa
7. Chirovici, Dan
8. Chrisoghelos, Andrei

9. Ciupercescu
10. Colman, Ion
11. Costache, Dinu
12. Cristodulo
13. Demec, Constantin
14. Enderl
15. Ghițescu, Amedeu
16. Matac, Radu,
17. Mihăilescu, Constantin
18. Palade, Gheorghe
19. Paliuc, Gheorghe
20. Pleșoianu, Romeo
21. Rășcanu, Dinu
22. Secară, Dumitru
23. Sorocian
24. Sorocianu, Adrian
25. Ștefănescu, Constantin
26. Vidrighin, Gheorghe
27. Vulpe, Petre

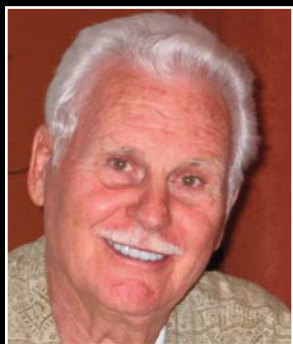
Superiori

1. Atanasiu, Cristea	<i>Colonel</i>
2. Chiselicescu	<i>Colonel</i>
3. Ciobanu	<i>Colonel</i>
4. Coslovski	<i>Colonel</i>
5. Evolceanu	<i>Colonel</i>
6. Eftimie	<i>Colonel</i>
7. Florescu, Gheorghe	<i>Colonel</i>
8. Kireascescu, Mihai	<i>Colonel</i>
9. Marinescu, George	<i>General</i>
10. Mavrichi	<i>Colonel</i>
11. Popescu, Ion Pera	<i>Colonel</i>
12. Potopeanu	<i>General</i>
13. Rozin	<i>General</i>
14. Sablin	<i>Amiral</i>
15. Saveanu	<i>Colonel</i>
16. Savescu	<i>Colonel</i>
17. Slavescu	<i>Colonel</i>
18. Teodorescu, Traian	<i>General</i>
19. Toma, Matei	<i>Comandant de marină</i>
20. Trandafirescu	<i>Comandant de marină</i>
21. Vărlănescu	<i>Colonel</i>
22. Văsescu	<i>Colonel</i>

23. Vișoiu, Nicolae	<i>Colonel</i>
24. Vladovici	<i>Colonel</i>

Oameni de religie

1. Baltheiser, Ion	<i>Preot catolic</i>
2. Bittenbinder	<i>Preot catolic</i>
3. Barta	<i>Episcop catolic</i>
4. Braga	<i>Preot catolic</i>
5. Butnaru	<i>Preot catolic</i>
6. Crăciun, Gheorghe	<i>Preot catolic</i>
7. Dumitraș, Gheorghe	<i>Preot catolic</i>
8. Guțiu, Gheorghe	<i>Preot catolic</i>
9. Haag	<i>Preot catolic</i>
10. Justin	<i>Preot catolic</i>
11. Kilian	<i>Preot catolic</i>
12. Leon	<i>Preot catolic</i>
13. Leu Vasile	<i>Episcop ortodox</i>
14. Leucuțio	<i>Preot catolic</i>
15. Menges, Heronimus	<i>Preot catolic</i>
16. Mischbach	<i>Preot catolic</i>
17. Pavel, Pavel	<i>Pastor protestant</i>
18. Ploscaru	<i>Preot catolic</i>
19. Pojar	<i>Preot catolic</i>
20. Rață	<i>Preot catolic</i>
21. Riti, Emil	<i>Preot catolic</i>
22. Roteru	<i>Preot catolic</i>
23. Schubert	<i>Episcop catolic</i>
24. Tătaru	<i>Preot catolic</i>
25. Teodea, Alexandru	<i>Episcop catolic</i>
26. Waldner	<i>Preot catolic</i>

George (Valentin Istrate) Sarry (n. 8 ianuarie 1928), trăiește azi în Canada, dar face parte dintr-o familie greco-engleză vestită în Constanța anilor 20- 30, ai secolului trecut, unde Constantin N. Sarry, fratele mai mare al tatălui, era proprietar al celui mai longeviv ziar din oraș, Dobrogea jună, Președinte al Camerei de Comerț și Industrie și important cetățean al comunității, cu rude la fel de active și implicate în viața acesteia, ca de pildă, Demostene Tranulis, care construisese faimosul Teatru Tranulis, ulterior Fantasio, pe la 1927.

Autorul însuși are o familie numeroasă – opt frați, provenind dintr-un tată cu studii politehnice în Occident, revenit în România exact în acel an, cu o soție englezoaică. Sunt ceea ce se cheamă exponenți ai clasei de mijloc interbelice, întreprinzători, buni cetățeni, filantropi și cu viziune asupra dezvoltării orașului lor cosmopolit și deschis, în care vor locui toți în bună armonie între ei și cu localnicii. Asta până când comuniștii îi vor băga practic pe aproape toți adulții, inclusiv femeile, în închisori.

Dar George Sarry este și unul dintre personajele de neuitat din Închisoarea noastră cea de toate zilele a lui Ion Ioanid. El ocupă acolo, adunate, vreo douăzeci de pagini, pătrunse de admirație, căldură și respect, în condițiile în care saga lui Ioanid mișună, cum se știe, de sute de personaje.

Cititorul are acum prilejul să vadă cât este de just portretul creat de Ioanid. Și să constate că el este foarte just.

Cu cartea aceasta, scrisă cu o simplitate, o lipsă de emfază, cu o modestie fără egal, cu un refuz de a se pune în valoare, și el uimitor, deși știm că este semnul distinctiv al valorii, ne aflăm în fața unuia dintre cele mai luminoase și atașante autoportrete din istoria literaturii de detenție care s-au scris la noi.

În modestia lui, autorul nu a dat cărții sale titlul pe care i l-am sugerat, O familie cu nume de stradă. Rămân la ideea că el ar fi fost cu totul potrivit.

Doina Jela

